

OZORAI JÓZSEF

KURUC ŐSÖK

REGÉNY KÉT KÖTETBEN

Országos Művelődési Könyvtár

124741

228

229

230

231

232

233

234

235

236

237

238

239

240

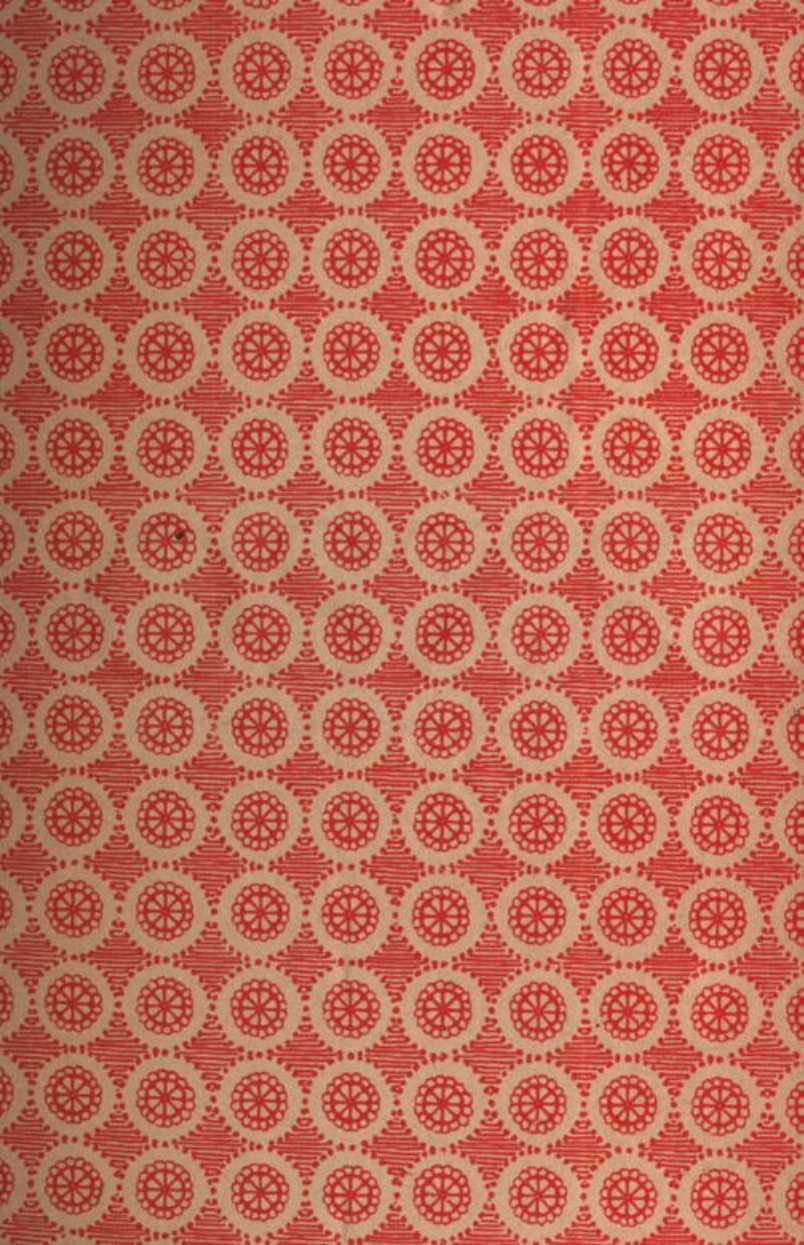
241

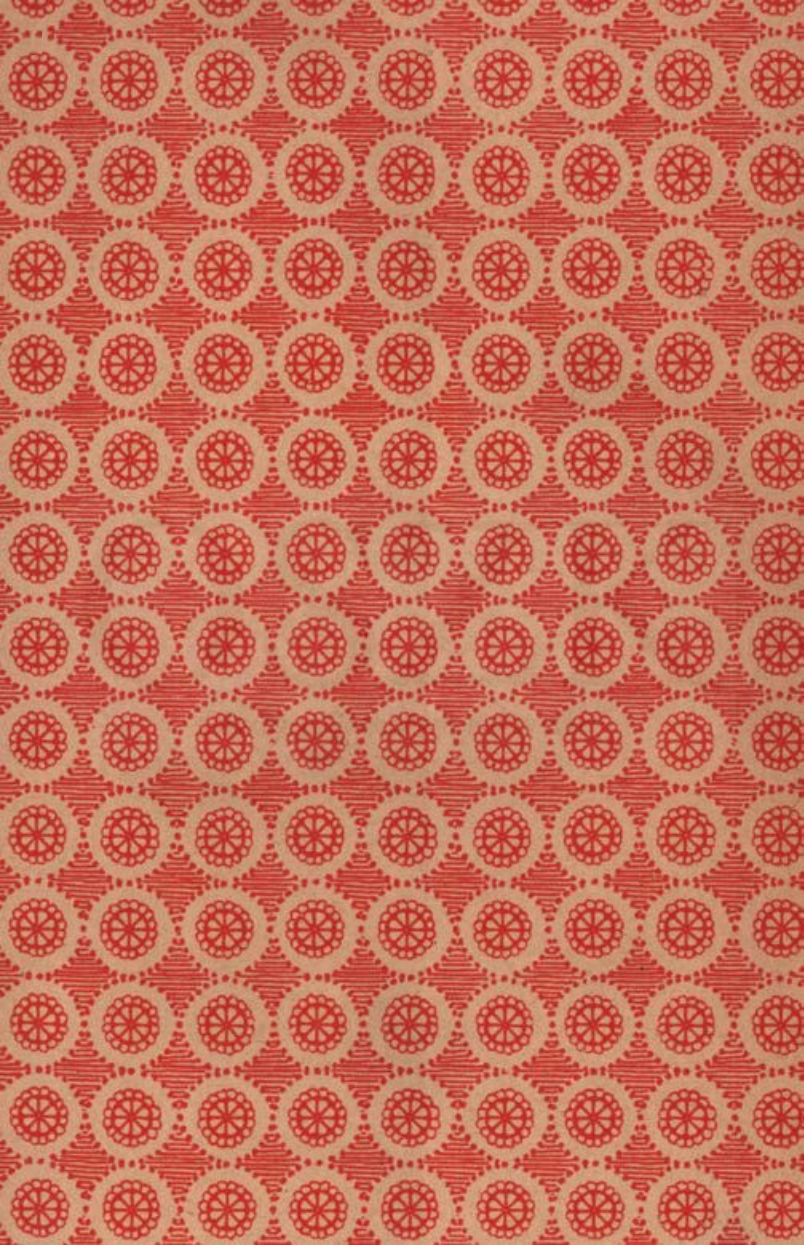
242

243

244

245

KURUC ÖSÖK

REGÉNY KÉT KÖTETBEN

IRTA:

OZORAI JÓZSEF:

II. KÖTET

1929

A SZERZŐ SAJÁT KIADASA

WINTER ZSIGMOND FIA KÖNYVNYOMDA ÉS KIADÓVÁLLALAT
ÉRSEKÚJVÁR

124.741

~~Po hang~~

~~36,205~~

M. N. MUZEUM KÖNYVTÁRA
II. Nyersm. Novedéknapló
1934 év 275 sz.

I. FEJEZET.

Temetés a nagymajtényi síkon. A kegyelem. A bujdosás.

A magyar nemzet történetében az 1711. esztendő tele van gyásszal, keserű és mérhetetlen fájdalommal, mert ebben az esztendőben lehullott a nagy Rákóczi tündöklő csillaga és elborult a kurucok dicsősége.

Nyolcadik éve tartott már a háború. Nyolcadik éve viaskodott már hazájáért és szabadságáért a maroknyi, alig két és fél milliónyi magyar nép Európa akkori legnagyobb hatalmasságával, a német császárral. És a császár jobban bírta a hosszú háborút katonával is, pénzzel is.

A kuruc táborokban egyre fogyott a harcosok száma. A nép elszegényedett, nem bírta tovább a nagy áldozatokat. Az országban, amerre Heister seregei és a rác z hadak elvonultak és mindent elpusztítottak, — nagy területek hevertek parlagon. Nem volt elegendő munkáskéz, hogy a földet megművelje.

Bezerédy, Ocskay és mások árulása nagy dűlást vitt végbe a magyar nép lelkében s megint gatta a magában való hitét. A bizalmatlanság és gyanakodás, ez a lelki epidemia annyira elterjedt: hogy a szabadságharc egyik legnagyobb és legönzetenőbb hőisére, Vak Bottyánra is rávetette undok árnyékát.

Egyidőben ezzel a lelki epidemiával 1710-ben megjelent az országban egy irtózatos rém, — a pestis, a fekete halál. És ez is segítette a császárt és pusztította a magyart.

A fejedelem szívében is megrendült a hit, hogy a magyar nemzet egymaga képes lesz küzdeni a szabadságát. Idegen segítséget keresett és az orosz cár ígéréteiben bizakodva kivonult Lengyelországba. Abban reménykedett, hogy rövid idő múlva nagy sereggel fog visszatérni.

Február végén indult el Rákóczi fejedelem erre a végzetes útjára néhány ezer emberből álló, kis sereggel. A Kárpátok peremén, az ország határán megállott a sereg és imával búcsúzott a haza földjétől. Mikor az imának vége volt, — a tábori kürtös belefújta a kürtjébe és tévedésből azt fújta, hogy: „Visszafordulj!”

Mintha a kürt szavából egy sikoltás, egy jajszó, egy utolsó figyelmeztetés csendült volna ki. Nagy zavar támadt a seregben. Sok arcon kigyúlt az öröm, hogy mégsem hagyják el a hazát.

A fejedelem megdöbbenve és ingerülten fordult a kürtös felé s eközben paripája megbotlott. De a zavar csak pillanatokig tartott, mert újra felharsant a kürtszó, a végzetes parancs:

— „Előre!”

A fejedelem átlépte a határt és soha többé nem látta viszont a hazáját.

Távozása előtt a fejedelem a szabadságharcnak további sorsát egyik legjelesebb tábornokának, Károlyi Sándornak kezébe tette le és ráruházta a hatalmat az összes kuruc táborok fölött.

Az éles eszű Károlyi, aki legjobban tudta seregét összetartani, tisztán látta a helyzetet és nem sokat remélt, vagy talán semmit sem remélt az orosz cár biztatásaitól. Tisztán látta, hogy a háborút folytatni nem lehet s hogy a további harc végső romlásba döntené a magyar nemzetet. Azért

a legelső tette az volt, hogy a császári seregek főparancsnokával, Pálffy János tábornaggal rövid fegyverszünetet kötött.

A fegyverszünet alatt megindultak a békealkudozások. Hosszasan tartottak, úgy hogy a rövid fegyverszünet le is járt és meg kellett azt hosszabbítani.

Két magyar főúr kezében volt ekkor a magyar nemzet sorsa. Báró Károlyi Sándor és gróf Pálffy János kezében. A békepontokat Károlyi formulázta és a két magyar főúr ezek fölött viaskodott.

A császári udvar a messze Bécsből gyanakodva nézte Pálffynak alkudozását s ennek bizony nehéz munkája volt a császári udvarral és a Hof-Kriegs-Rathtal.

Az ország rendjei április végén jöttek össze a szatmári református templomban. Erre az országos gyűlésre Károlyi meghívta a fejedelmet és Bercsényit is és közölte velük a békepontokat. De ezek nem jöttek el, sőt levélben tiltakoztak a béke megkötése ellen.

Csakhogy a béke utáni vágy ekkor már oly erős volt, hogy a fejedelem tiltakozása nyomtalanul hangzott el. A gyűlés egyhangúlag elfogadta Károlyi békepontjait s felhatalmazta és utasította őt, hogy azok szerint kösse meg a békét.

És létrejött a híres szatmári béke. Véget vett a hosszú háborúnak, kegyelmet biztosított a fejedelemnek és mindenkinek, aki leteszi a fegyvert és hűséget esküszik a császárnak.

Ebben a békekötésben Károlyi Sándor volt a magyar nemzet vívóbajnoka. És éles eszével, gyakorlati tudásával és energiájával megmentette a magyar nemzetnek azt, ami akkor még megmenthető volt. Gróf Pálffy János pedig ráeszmélt arra, hogy ő is magyar és expiálta, jóvátette egy kis

részét annak, amivel a saját nemzete ellen vétkezett.

Károlyi szereplése fölött sokat vitakoztak a kortársai és később a történetírók, de az események igazolták a szatmári békét, mert alig telt el egy fél század: a magyar nemzet lélekszámában és vagyonában annyira megerősödött, hogy képes volt Mária Teréziának ingadozó trónját fél Európa ellen megmenteni.

1711 május 1-én, szép tavaszi napon történt meg a nagy majtényi síkon a békekötés nyilvános megpecsételése. A kurucok serege, mintegy tizenkétezer ember, felsorakozott a síkon. A Szűz Máriás lobogókat begöngyölték és a rúdjaikat a földbe szúrták. Kürtök harsogásával, dobok pergésével és ágyúk dörgésével kezdődött a szabadságharc ezen utolsó nagy jelenete. A kurucok letették a fegyvert és hűséget esküdtek a császárnak.

Nagy pompa keretében folyt le ez a történelmi jelenet, de mégis végtelenül komor és szomorú volt. Olyan, mint egy nagy temetés. Hiszen temetés is volt. Tönkre ment remények, lehullott nemzeti ideálok és a letört szabadság temetése.

Mikor az eskütétel megkezdődött, a ragyogó májusi ég hirtelen beborult és megeredt a lassú, permeteg eső. Mintha csak a magyar nemzet géniusának könnyei peregtek volna alá az égi magasokból.

Az ünnepség után a zászlókat összeszedték, szekerekre rakták és vitték fel Bécsbe, az arzenálba.

Minden kuruc, tiszt és közember egyaránt certifikátot kapott, amelyben ékes német nyelven meg volt írva a neve, a rangja, a hovávalósága és igazolva volt az, hogy a hűségesküt letette és kegyelmet kapott. Valami hat iroda gyártotta ezeket a certifikátokat. Aki megkapta a magáét:

mehetett Isten nevében, ahova akart. Csakhamar szét is oszlott a kuruc tábor. Mindenki sietett szülőfalujába, haza, az eke szarvához, vagy a mesterségéhez, — akinek volt otthona, földje vagy mestersége.

Tábori staféták száguldottak szanaszét az országba az összes kuruc táborokhoz és a várakba. Parancsot vittek Károlyitól, hogy a béke meg van kötve, a fegyvert le kell tenni, hogy kegyelmet kap, aki a császárnak hűséget esküszik, — és hogy a táborok oszljanak szét.

A mi három kurucunkat az első fegyverszünet megkötésének a híre egy Zemplén megyei, már nagyon leapadt táborban találta. Erre a hírre még inkább lefogyott a tábor, mert a közeli vidékre való katonák elszéledtek és hazamentek.

A mi kurucainknak nem volt hová menniök. Csak Pogrányba mehettek volna, de erre gondolkodni sem lehetett, mert Zemplén megye nagyon messze esik Nyitrától. Tanakodtak, hogy mitévők legyenek s megegyeztek abban, hogy tétlenül nem ögyeleghetnek, mert megöli őket az unalom. Utoljára is Ozoróvszky döntötte el a kérdést a következőképen:

— Fiúk! — most javában folyik a tavaszi munka. Szükség van munkáskezerekre. Menjünk napszámba, mezei munkára a szomszéd uradalomba. A lovunkat is magunkkal vihetjük, azzal is kereshetünk. Az időnk is gyorsabban telik és egy kis pénzmagot is szerezhetünk. Jó lesz a rosszabb időkre.

Úgy is tettek. Mezei munkába állottak. Szívesen felfogadták őket. A paripájukat eke elé fogták. Maguk is, lovuk is el volt látva és csakugyan pénzmagot is kerestek. Ki is tartottak ebben a munkában egész a béke megkötéséig.

Május elején egy vasárnapi napon össze volt verődve a tábor. Tétlenül támolyogtak a katonák.

Csüggedten várták a híreket Szatmár felől, semmi jót nem remélve és minden rossztól félve. Kémlelték az országot és azon a késő délutáni órákban csakugyan feltűnt egy lovas, aki a tábor felé tartott. Lassan, fáradtan kocogott a lova, mintha nehezen hordaná a gazdáját. A lovas hanyagul ült a nyeregben, semmi kedve sem volt ahhoz, hogy nógassa a lovát és hogy délcegen kihúzza magát.

Mikor beért a táborba, mogorván rászólt az első katonára, akivel találkozott, hogy vezesse őt a szolgálattelvő tiszthez. Csakhamar szembe került ezzel a tiszttel. Ennek is fukar szóval csak annyit mondott, hogy jelentse őt be az ezredesnek.

— Kit jelentsek be főhadnagy uram?

— Jelentsd, hogy Szatmárról jövök. Parancsot hozok. Pár nap előtt még kevély kuruc voltam, most a balvégzet stafétája és nyomorult földönfutó vagyok.

A staféta bement az ezredeshez és jó félóráig időzött a sátorban. Bizonyosan a nagymajtényi, parádés temetést mondotta el az ezredesnek. A sátor körül sűrű sorokban összeverődött a légénység és várta, hogy mi hírt hozott a futár. S amikor ez kilépett a sátorból: tizen is, huszan is kérdezték, faggatták:

— Mi van? — mi történt? — mi lesz velünk?

— Majd megtudjátok csakhamar, hogy mi van. Majd elmegy tőle a kedvetek, ha ugyan van ebből a matériából még valamitek, — felelt kellenül a futár és körülnézett, mintha keresne valakit. S amikor a tekintete nem találta meg azt, akit keresett, — harsány hangon kiáltotta, hogy távolabb is hallható legyen:

— Ozoróvszky György, itt vagy-e?

— Itt vagyok! — Te vagy az Orbán bátyám?
— kiáltotta jó messziről Ozoróvszky és futott és csakhamar odafurakodott a stafétához.

Felismerte a hangjáról. Mert a staféta nem volt más, mint a mi régi ismerősünk ebedi és tátrákövi Geörch Orbán, az ötödik Orbán a famíliában.

Szó nélkül és örömtelenül karolt egymásba a két kemény kuruc, akiknek éveken keresztül sok közös bajuk és örömük volt.

Elindultak, hogy a tömegeből kikerüljenek és Geörch szava csakhamar megjött, amint megpillantotta Ozoróvszkynek két barátját.

— Nini! itt van Beretzky is, meg a Barkó gyerek is! Szervusztok fiúk! Ej de jó, hogy rátok akadtam. Már két helyen szölongattalak. De jó, hogy megtaláltalak. Mert ott, a nagy leégéskor is gondoltam reátok. Hoztam nektek onnan olyasmit, — aminek meg fogtok örülni. Egy balzsamcsöppöt hoztam nagy keserűségre. Majd elmondom és odaadom mindjárt, de itt nem lehet. Menjünk oda messzebb, az akácfa alá, ott magunkban leszünk és ott mindent elmondok.

Azután elakadt a szava és némán mentek tovább az akácfa alá. Ott megállottak. Ozoróvszky megragadta és megrázta Geörchnek a vállát és izgalomtól remegő hangon szólt rá:

— Ember beszélj hát, mi van?

— Mi van? Hát béke van! — hogy enné meg a fészkes fene. Hogy csapna bele a mennydörgős ménkü minden nap hétszer. A kevély kurucok a császár szolgálói lettek. Szolgai járom szakadt a nyakukba és a húségesküvel úgy összekötözték a kezüket, lábukat, hogy mozdulni sem tudnak. Az idegen katonaság még jobban fog garázdálkodni, mint a szabadságharc előtt. Agyongyötri a magyarok lelkét és kiszipolyozza vérük utolsó csöppjeit is. Ilyen lesz a béke. Vége a kuruc diésőségnek. A majtényi síkon eltemették a magyarok szabadságát! Mehetsz kuruc pajtás oda, ahol

a part szakad! Mehetsz krumplit kapálni. Paripádat eladhatod a kupecnek és a kardodat a késménybe, a füstre akaszthatod. Vége a kuruc dicsőségnek! A nagy majtényi síkon eltemették a magyarok szabadságát! Irgalmas Isten, miért alázta meg így meg a magyart? — Miért fordítottad el irgalmas arcodat tőlünk, elnyomott magyaroktól?

Mint a láva a tűzhányó kráteréből — úgy ömlött a keserűség Geörch szívéből. A pajtásai rémüldözve hallgatták s ereikben szinte megdermedt a vér. Szóhoz jutni nem tudtak, mert Geörch rövid lélekzetvétel után tovább folytatta:

— És van más is, nemcsak béke. Van kegyelem is olyan bőven, hogy torkig jóllakhattok vele és meg is fulladhattok tőle. Kegyelem mindenkinek, aki kifordítja a lelkét, megtagadja a magyar hitét és beszegődik császári lakájnak. Bőven kijut a kegyelemből fejedelmünknek is. Persze ennek a kegyelemnek nagy az ára. Csak annyi, hogy a fejedelem és az ő személyében az egész, megkínzott magyar nemzet zarándokoljon el Bécsbe és leboruljon a trón zsámolyához. Borzasztó ezt elgondolni is! Gonosztevőkkel szemben a kegyelem a hatalomnak nagylelkűsége, vagy véletlen szélye, vagy politikája. Mi nem voltunk se gonosztevők, se lázadók. Mi nyílt csatákban küzdöttünk és ontottuk vérünket hazánkért és ősi szabadságunkért. Nekünk jogok járnak és nem kegyelem. Engem úgy vág ez a kegyelem, mint egy korbácsütés. Nekem nem kell se ez a képmutató béke, se ez a megbélyegző kegyelem. Megyek Tatárkőre. Istenhözzádot mondok az öregemnek, az édesapámnak s azután megyek Rákóczi után.

A lesújtott kuruc lélek lázongása tört ki Geörch Orbán elkeseredett szavaiból. Úgy hatottak ezek a hallgatóira, mintha ökölcsapásokkal ütötte volna a szívéket. Nem várt feleletet, nem

is hallgatott sokáig. Elővett a tarsolyából három darab írást és így folytatta:

— Nesztek! — itt van a ti kegyelmetek. Onnan hoztam a nagy temetésről. Nesze György ez a tied. Nesze Beretzky ez a tied, ez a harmadik meg a tied Barkó. — És mindegyiknek átadott egy certifikátot.

Ozoróvszky kezébe veszi az írást és olvassa, hogy ő Georg Ozoróvszky letette a hűségesküt, hogy kegyelmet kapott. Amint ezt elolvasta, haragosan rárivalt Geörch Orbánra, hogy ez, ami ebben az írásban van, cudar hazugság. És szét akarta tépni a certifikátot. Beretzky észrevette ezt a mozdulatát és hirtelen kikapta az írást Ozoróvszky kezéből.

Barkó pedig dühösen lecsapta az írást a földre és rá akart taposni. De Beretzky villámgyors mozdulattal felkapta, mielőtt Barkó rátaposott volna.

— Csak semmi izgalom! Csak lassan és okosan fiúk! — szólt közbe Beretzky. — Ezt a certifikátot, ki-ki a magáét gondosan meg fogja őrizni. Nem lehet tudni, hogy mire lesz ez jó nekünk. És Orbán bátyám, én neked mind a hármunk nevében megköszönöm, hogy azokban a keserves órákban is ránk gondoltál. És csak azt szeretném tudni, hogy hogyan szerezted ezeket a hamisítványokat.

— Pardon! — vágott vissza Geörch Orbán. — Semmi hamisítvány! Ezeknek a certifikátoknak minden betűje, pecsétje, aláírása igaz és valódi. Én csak egy pontot sem tettem reájuk. Szerezni pedig úgy szereztem, hogy az egyik irodában a három legényem kivette a maga certifikátját, azután betanítottam őket, hogy te most Ozoróvszky György vagy, te pedig Beretzky Pál, te harmadik meg Barkó Imre. És egy másik irodában kiállították nekik ezt a három certifikátot.

Ez csak nem hamisítvány. Legfeljebb egy kis fufang. Még a főprotokollumban is benne van a nevetek, hogy letettétek az esküt és megkaptátok ezt az írást. Csak tartsátok meg. Igaza van Beretzkynek, hogy nem lehessen tudni, hogy mire jó. De azért sokat ne bizakodjatok benne és ne nagyon mutogassátok magatokat a becirkereknek és a zsandároknak és mindig eszetekben tartsátok, hogy ne higyj kuruc a németnek, akárhogy is hitegetnek.

— És most ha van borotok, ide velem! Igyunk egyet búfelejtőnek. És siessünk, mert hallom, hogy parancsra kürtölnek.

A parancs kihirdetése után és az éjszaka leple alatt a kuruc tábor úgy szétszaladt, hogy reggelre csak a hült helye maradt ott.

A mi három kurucunk korán reggel visszament folytatni a munkát. Mert náluk becsület dolga volt a félbehagyott munkát elvégezni. Három nap leforgása alatt be is fejezték. Megkapták a bérüket s a paripájukat megvette az uradalom. Pénzüik tehát szerény igényeikhez mérten hónapokra bőven volt. És bizony nem utolsó dolog és nem kellemetlen tudat az, ha az embernek pénze van.

Más kincseik is volt. Fiatalok és egészségesek voltak. És szívük tele volt a szerelem hatalmával, a boldogság édes reményével és erős hitével. Nem is tudnám megmondani, hogy milyen nagyon nagy kincsek ezek. A szabadságharc szomorú vége megrendítette őket, jövőjük bizonytalansága aggasztotta őket, de kincseik birtokában lelki erejük nem törött meg, a csüggedés nem tudott úrrá lenni a lelkükön.

A messze eső Nyitra megyébe, ennek egy kis falujába, Pogrányba vonzotta őket a szívük vágya. Búcsút mondva az ispánnak, el is indultak oda.

Észak felé, a hegyek közé vették útjokat. A hegyes vidék jobb talaj a bujdosónak, mint a messze áttekinthető rónaság. És ők ezt a vidéket jól ismerték még azon évekből, amikor Ocskay alatt erre kalandoztak. Nappal az erdők sűrűjében húzták meg magukat, éjjel a szép májusi csillagos éjszakákon szorgalmasan gyalogoltak s folytatták hosszú útjokat.

Már hetek óta gyalogoltak így, amikor Trencsén alá értek. Ezt elkerülték és Bán felé kanyarodtak.

Ott Ozoróvszkyt egy különös, édes érzés fogta el, — a szülőföld szeretete. Az erdő szélén hagyta a két barátját és ő maga korán reggel bement a közeli faluba. Az a vágy vitte őt, hogy újra lássa azt a falut, újra lássa azt a házat, átölelje annak a háznak a kapufáját, amelyben a bölcsője ringott s amelyben régen játékos, boldog gyermekéveit élte le.

Bement a faluba s a gyermekkori emlékek körülzsongták a lelkét, mint a méhek a virágzó cseresznyefát. Körülnézett és a falu más volt, mint azelőtt. Mintha lerongyolódott és megöregedett volna. Odament a szülői házhoz és alig ismert rá. Olyan kopott és elhanyagolt volt az, mintha nem is volna gazdája. Egy kuvasz előugrott az ól mellől és elvakkantotta magát. Erre egy öreg cseléd bújt elő az istállóból és bambán nézett reá, azt gondolva magában, hogy mit keres itt ez az idegen ember.

— Adjon Isten jó reggelt, — szólította meg az öreget. — Itt lakik-e Ozoróvszky János és itthon van-e?

— Itt lakott valamikor, de már régen kint nyugszik a temetőben.

— És a felesége és a gyerekei merre vannak?

— Azok is vagy meghaltak, vagy elszéledtek, — hangzott a válasz.

Többet nem is kérdezett György. Bánat borult a szívére, szomorú tekintetet vetett a szülői házra és tovább ment a temetőbe.

Szülei sírját kereste a nagy kereszt tövében, de nem találta. A fejfák elkorhadtak, a sírdombokat elegyengette az idő és benőtte a fű. Csak a csipkebokor volt meg, amelyet ő ültetett a bátyjával a szülei sírjához. A bokor mellé odaützte a fenyőgallyat, amit magával hozott. Áldó szavakkal és elmélyedéssel emlékezett meg szüleiről, elmondott egy rövid imádságot a poraik fölött és tovább ment.

Ekkor egy régi, kedves, ismerős hang ütötte meg a fülét: a templom harangjának a hangja, amely a reggeli misére szólította a híveket. Néhány férfi és asszony, többnyire öregek, igyekeztek a templomba és néhány gyerek, fiú és leányka. Jött a pap is és a harangozó is. És György senkit sem ismert meg közülök és őt se ismerte senki. Idegen lett a szülőfalujában.

Csak a kis templom volt a régi. Bement és jóleső érzés töltötte el a szívet, amint tekintéssel körüljárta a templom belsejét. Az oltár, mely előtt annyiszor ministrált, a keresztkút, a szószék, a szent János szobor, mind a régiek voltak. Az oltárkép is, amelyen szent György a sátánnal viaskodik, szintén ugyanaz volt, amelyet annyiszor látott s amely megmaradt gyermekkori emlékei között.

Megkezdődött a csendes kis mise. György letérdelt és buzgó áhítattal imádkozott. És amint az ég felé emelte tekintetét: a ragyogó májusi napsugár rezgése mintha odavarázsolta volna Klárika bájos arcát, mintha Klárika reámosolygott volna és mintha kedves hangján azt mondotta volna: „Bízzunk Istenben s önmagunkban!” Mintha a hangját is hallotta volna. Káprázat volt ez? Vagy érzékeinek és gondolatainak halluciná-

ciója? Vagy valóságos jelenés a lelki világ titkozatosságából? Hiszen ez a rengeteg világ tele van rejtélyekkel, amelyeket csak sejtünk, de nem ismerünk.

György meghatva távozott a templomból és megtörtént vele az, ami már régen nem, hogy vígan fütyürészni kezdett. Csak úgy sugárzott az arca, amikor a barátaihoz ért. Ezek meglepődve néztek rá és faggatni kezdték:

— Mi történt veled György? — Olyan vagy, mintha kicseréltek volna. Beszélél a bátyáddal?

— Nem beszéltem. Meghalt.

— Találkoztál ismerősökkel?

— Találkoztam és beszéltem kettővel.

— Kikkel beszélél?

— Az Istennel és a Klárikámmal.

Ezen a feleleten Beretzky és Barkó még inkább meglepődtek. Azt gondolták magukban, hogy ez a György csakugyan ábrándozó poéta. És nem faggatták tovább. De a Györgynek vidámsága reájuk is átragadt. Fölkerekedtek és jókedvvel folytatták tovább az útjokat.

Pöstyénnél átkeltek a Vágon és Radosnánál keresztül hágtak a hegygerincen és leereszkedtek a Nyitra völgyébe. Sietve mentek. Pereszlénynél átkeltek a Nyitrán és rákanyarodtak a Darázsiba vezető, emlékezetes útra s esteledni kezdett már, amikor Szalakúzba értek és ott a korcsmában pihenőt tartottak. Itt rövid falatozás és borozgatás közben Barkó Imre vette át a szót:

— Barátaim! — mondotta Barkó — komoly szavam van hozzátok. Eddig meg se beszéltük, hogy hova megyünk. Pogrányba ti ketten nem mehettek, mert ezt nekem becsületszóval megfogadtátok. De nem mehetek oda én sem, mert nem tudjuk, mi történik a világban, milyen idők járnak a kurucokra. Nem tehetem ki veszélynek se az enyéimet, se magamat. Azért én azt gondo-

lom, hogy menjünk Kaszáshoz a meszes tanyára. Ott meghúzhatjuk magunkat, tájékozódhatunk s ott megbeszélhetjük azután, hogy hová menjünk és mitévők legyünk.

Barkó indítványát helyeselte a két barátja s rövid pihenés után fölkerekedtek és késő este beállítottak a tanyára.

Kaszás István felismerte és szívesen fogadta őket. Annál szívesebben, mert a kurucok kijelentették, hogy se a szállást, se a kenyeret nem kívánják ingyen.

Legelső szavuk az volt és mind a hárman egyszerre kérdezték Kaszástól:

— Hogyan vannak Pogrányban?

Kaszás megnyugtatta őket, hogy mindnyájan egészségesek, hogy a pestis ezt a vidéket elkerülte, hogy semmi különös bajuk nincsen, csak a kisasszonykák búslakodnak.

Ebben a feleletben azután teljesen megnyugodtak. És nagyon a lelkére kötötték Kaszásnak, hogy egy teremtett léleknek sem szabad tudnia, hogy ők itt vannak.

Másnap Kaszás bement Nyitrára hírek után szimatolni, hogy milyen idők járnak a kurucokra. A mi kurucaink pedig előszedték a munkásruhájukat és hogy ne tétlenkedjenek és az idejük is jobban múljon: nekifogtak követ fejteni és követ törni. És három nap alatt olyan nagy halom követ törtek, hogy Kaszás gazda a tél beálltáig se tudja kiégetni. Közben egyre gondolkodtak és tanakodtak, hogy mitévők legyenek? — hova menjenek?

A negyedik napon csak ott termett Gábor barát újvári paraszt ruhában, bajusz nélkül ugyan, de jó borostás pofával, úgy hogy teljesen beillett paraszt munkásnak. És abban, hogy így hirtelen ott termett, nem volt se csoda, se véletlen. Mert Kaszás gazda még azon éjszaka Po-

zsonyba szalajtotta Istókot, amikor kurucaink a tanyára betoppantak.

Nagy örömmel fogadták Gábort. Mintha érezték volna, hogy ő fogja őket kihúzni a nagy csávából. Elmondották neki, hogy honnan jöttek és megmutatták neki a certifikátjukat is.

— Ejnye de jó, hogy ez a marhaleveletek is megvan, — ujjongott Gábor. Mert egy bécsi vicclap így nevezte el a certifikátot. — Nem sokat ér ugyan, olyan, mint a rossz bankó, amelyre semmit sem adnak, de azért mégis jó, hogy megvan. Hátha megjön az értéke!

— Jól tettétek, hogy ide bújtatok, — folytatta Gábor. — Rossz idők járnak a kurucokra. Rákóczi nem fogadta el a kegyelmet. Nem tette le az esküt. A bécsi udvarban attól tartanak, hogy egyszerre csak megint kiüt a háború. Azért minden gyanus embert összefognak és a certifikátuknak se hisznek, mert ebből ezer meg ezer hamisítvány forog közkézen. Valami csaló banda jól pénzelt belőle.

— Nektek ugyan nem használ ez az írás, még ha valódi is. Nektek nem volna kegyelem. Nektek el kell rejtőznötök. Hogy meddig, azt nem tudom. De egyszer majd csak visszazökken a rendes kerékvágásba ez a felfordult világ. Akkor azután előjöhetnek a napfényre.

— No de ne féljete! Elbújtatlak én úgy, hogy nincs a császárnak az a zsandárja, aki rátok akadjon. Meg is van már a tervem mind a hármatokra. Soká törtem rajta a fejemet, elég időm volt hozzá. Nos ide hallgassatok.

— Te Ozoróvszky, — mondotta Györgynek, — ettől az órától fogva te Kohút Gyuro vagy. Tótul beszélsz, a magyart csak töröd. Itt vannak az írásaid. Elviszlek molnárlegénynek a szímői malomba. Ott úgyis ismerős vagy, a mesterséget is érted. Ott a malomban megbújhatsz és ked-

vedre társaloghatsz a Vág tündérével és a magyar menyecskékkel. Ezek meg is cirógatnak, ha szép lánglisztet és jó patyolatlisztet őrölsz nekik. Egyszóval pompás dolgod lesz. Csak azt kötöm ki, hogy elő ne bújj a malomból, amíg érted nem megyek. Elfogadod-e?

— Hát mit csináljak? — felelte György. — Jobbat kitalálni magam sem tudok.

— Veled hát rendben vagyunk!

— Imre, te meg mostantól Birkus Imre vagy, nesze fogd az írásaidat. Bojtár vagy a Csörgőpusztán, a primási számadó juhász mellett. Ott tilinkózhatsz és faricsgálhatsz kedvedre, vagy ha nem tudsz, hát megtanulhatsz. Az Isten háta mögött van bizony ez a Csörgő puszta, de csak egy jó órányira fekszik Kamocsától. Kikötöm, hogy ott maradsz békén és nem mutatod magad, amíg éretted megyek. Kezet rá, ha elfogadod.

Barkó Imre nagyot csapott a Gábor markáiba. Így fejezte ki azon való örömét, hogy közelebe jut Boriskájának és csendes, csillagtalan szombat estén rá is zörgethet az ablakára.

— Neked pedig Pál, — szólt Beretzkyhez fordulva, — igazán pompás, jó helyet találtam. Téged beteszlek komornyíknak a pozsonyi nagypréposthoz.

— Engem komornyíknak? — pattant fel mérgesen Pál. — Nem megyek! Nem én! A szentséges római pápához se megyek komornyíknak!

— Ejnye no, hogy nem tetszik! Pedig nagyon szerű hely, amit komendálok. Kényelmes, úri életed volna ott. Jobb helyet igazán nem tudok számodra kitalálni.

— Ne is törd rajta a fejedet, mert még olyant találsz kisütni, hogy menjek valami kukta mellé edénymosónak. Nem kérek a terveidből pajtás, majd segíték én magamon.

— Megyek is már. Isten veletek. Látjuk egy-

mást, ha tiszta lesz a levegő. — Ezzel megölelte a barátait, utolsónak Gábort, ezekkel a szavakkal:

— Ne haragudj Gábor, hogy úgy felfortyantam és leszóltam a tervedet. De az annyira nem passzol nekem, akár csak a Juci néni kicsiny se-lyemtopánkája az én nagy darab lábamra. Isten veletek!

Nyakába vetette az iszákját, amelyben csekély holmija volt és már ment is. Hasztalan kérelték, marasztották, — Pál bizony ott hagyta őket. Csak még egy-két meleg szóval a Kaszáséktól köszönt el.

— Roppant önfejű ez a Pál. Attól félek, hogy vesztébe rohan és hogy miránk is bajt hoz, — jegyezte meg Gábor.

— Nem féltém én Beretzkyt. Túljár az a németnek az eszén és kivágja magát az akasztófa alól is, — jegyezte meg Ozoróvszky.

Azután ők hárman is készülődni kezdettek. Semmi célja sem volt annak, hogy tovább maradjanak Kaszásék tanyáján. Nyugodtan megébedeltek, Kaszáséknak megköszönték a szíves séget, kiegyenlítették a tartozásukat és nyakukba akasztva tarisznyájukat ásóval a vállukon, mint kubikos munkások, útnak indultak.

Késő este volt már, amikor Szímőre értek és benyitottak Borka gazda malmába, amely vígan zakatolt. A molnárgazda mindjárt megismerte Györgyöt, mert ilyen szál legénye se azelőtt, se azóta nem volt. Szíves-öröme st felfogadta és rögtön tisztán látta a helyzetet. És csak annyit mondott, hogy nagyon biztos és jó helye lesz neki itt a malomban.

Gábor és Imre is a malomban töltötték az éjszakát, de nagyon korán fölkerekedtek és früs- tők idején már ott voltak Csörgő pusztán, Birkus Ádám juhászgazdánál.

— Adjon Isten pálinkás jó reggelt Adám gazda! — köszöntött be Gábor. — Ihol ni, megjött az Imre fia, csak azután jó keményen tartsa, hogy baja ne legyen a zsandárokkal.

Adám gazdának se kellett a dolgot bővebben magyarázni. Mert az előrelátó Gábor Adám gazdának a fiát már régen eldirigálta Lándor pusztára és Barkó Imre az ő fiának a helyét foglalta el. Be is töltötte olyan jól, hogy jobban se kellett.

Gábor nem sokáig időzött Csörgön. Mindössze jól bereggelizett, egy jó órát pihent s ezalatt az öreg juhász gazdával elbeszélgetett, azután elindult Érsekujvárba.

Az volt a terve, hogy Érsekujvárott elvégzi a teendőit, azután elkerül Pogrányba, hogy Juci nénit és a két pogrányi galambot megnyugtassa, mert azok bizonyosan búslakodnak. De most nem juthatott el Pogrányba, mert Érsekujvárott a tisztartónál várta őt a hercegprímás sürgős parancsa, hogy azonnal menjen Pozsonyba és jelentkezzen.

II. FEJEZET.

A zsandár.

Az ország-igazgatási alakzatok között a legtürelmetlenebb és a legzsarnokibb a katonai uralom. A szabadságharc előtt főleg az idegen katonaság garázdálkodásai szították az elégedetlenséget és lobbantották lángra a harc kitörését.

A béke megkötése után az idegen katonaság nagy tömegekben lepte el az országot. Meghódított ország volt bizony ez és a katonai kerületek úgy ráfeküdtek, mintha nehéz bilincsek lettek volna. A katonai uralom még elviselhetetlenebbé vált és szinte fojtogatta a magyar nép lélekzetvétélét.

A kuruc nóták éneklését szigorú büntetések terhe alatt eltiltották. Még a templomi énekeket is cenzura alá vették és megnyirbálták! A gyülekezési szabadságjogot teljesen elkobozták. Mindenütt összeesküvést szimatoltak és ha három magyar az utcán összejött és beszélgetett: szétkergették őket. A zsandárok még a lakodalmakra, temetésekre és a keresztelőkre is odaütötték az orrukat.

A fegyvereket elkobozták és jaj volt annak, akinél a pelyvásban elásva, vagy a nádtetőbe bedugva egy rozsdás flintát, vagy kardot találtak. Még a vasvillákat és a kaszákat is nyilvánartot-

ták. A tárogatókat pedig, mint veszedelmes lázító eszközt, összeszedték, széthasogatták és elégették.

A katonai járási főnök, a Becirker hatalmasabb és félelmesebb volt, mint a szolgabíró. Pedig rendes, békés időkben a járásban a szolgabíró volt a legnagyobb hatalmasság, a legnagyobb úr, — maga az Atya-Úristen.

A zsandárok, vagyis a katonai rendőrök hármas, ötös, vagy országos vásárok és búcsúk alkalmával nagyobb számú csapatokban is folyton szanaszét cirkáltak, összeesküvés után szimatoltak, bujdokló kurucokat kerestek és aki gyanusnak mutatkozott előttük: azt lefülelték, bekisérték, vallatták s a hevenyészett börtönök állandóan tele voltak ilyen elfogott, gyanus alakokkal. A kóbor cigányok ekkor sokat raboskodtak.

A kuruc táborok a béke megkötése után mind feloszlottak s a kurucok kezén volt várak az egy Munkácsot kivéve, mind behódoltak és megnyitották a kapuikat a császári katonaság előtt. — De a kuruc katonák nem nagyon tolakodtak, nem nagyon törték a lábukat, hogy a hűségesküt letegyék. A császári hatalom félt, hogy parázs van a hamu alatt és minden szabad mozgást teljesen elnyomott.

Ez az elnyomás volt a feladata az idegen katonaságnak s első sorban a zsandároknak. A zsandár szó akkor talán még nem volt használatban, — de ez fejezi ki legtalálóbban a katonai szervezetű rendőrségnek a Bach-korszak idejében annyira meggyűlölt fogalmát, — ezért ezt az elnevezést használom, még ha ezzel egy kis megbocsájtható anachronizmusba botlom is bele.

Nyitrán a Piarista utcában egy kaszárnyaszerű nagyobb házban helyezkedett el a Becirker hivatala a börtönökkel és a zsandár csapattal.

A zsandárok között feltűnt egy stajer tájszólással beszélő, hosszú szál legény, akinek bo-

rotvált volt az arca, kurtára volt nyírva a haja és a balszemére bandzsított. Azzal tűnt föl, hogy lármásan beszélt, tele szájjal és folyton szidta a kurucot és a magyart, úgy hogy a nyála is fresegett bele. Azzal is feltűnt, hogy valahányszor az őrzátról visszaérkezett, mindannyiszor hozott egy elfogott kurucot. Csakhamar egy hármassá patnak a vezetője lett. Úgy hívták, hogy Hacker Fritz. Senki se tudta, még maga a Becirker sem, hogy honnan és hogyan került oda.

Egy esettel tette magát híressé, amely akkoriban nagy szenzációt és megdöbbenést keltett Nyitrán.

Egy szép júniusi napon fényes délben egy megvasalt embert kísért be Molnos felől három zsandár, ezeknek élén Hacker Fritz, a dühös zsandár, ahogy őt a köznép elnevezte.

Az elfogott, akinek a két keze volt megvasalva, hatalmas termetű, mokány magyar volt, hegyesre kipödört bajusszal és vasvilla szemekkel. Nemcsak az arca és kemény tartása, hanem a ruházata is egészen magyar volt. A borjúszerű ujjas inge fölött pitykegombos, piros mellény visített, fején pörge kalap, árvalányhaj bokkrétával, a vállán cifra szűr félvállra vetve. Ráncos rövid gatyájának a rojtja a csizmája szarát verte, az ünneplő, kordovánbőr csizmáján pedig tarajos rézsarkantyú pengett. A fokosát, mint bűnjelet, a dühös zsandár vitte. No ez csakugyan nem lehet más, mint egy veszedelmes, vad kuruc.

Az utcákon megállottak az emberek és bámméskodva nézték, mint amikor a megkötözött bikát a mézsáros legények a vágóhídra viszik.

Amikor a menet befordult a Piarista utca sarkán, egy suhanc elkiáltotta magát:

— Böge bácsi, Böge bácsi! Hova viszik?

— Hová? — hát az akasztófára kölyök! —

oda is ember kell! — felelte dacosan a megvasalt magyar.

Nem tellett bele egy félóra és futótűzként terjedt el a hír az egész városban, hogy a nyitrai székeskáptalan molnosi juhászát megvasalva viték a zsandárok és holnap hajnalban fölakasztják.

Nemsokára egy szemrevaló falusi parasztasszony rohant végig az utcán. Magából kikelve ordította:

— Jaj az uram! Jaj felakasztják az uramat!

Egyenesen berohant a prépost rezidenciájába, egyenesen be az ebédlőbe s odaborult a meghökent nagyprépost lábaihoz és zokogva nyögte ki:

— Jaj méltóságos uram, elfogták az uramat! Jaj fölakasztják az uramat! Mi lesz velem és gyermekeimmel! Az Istenért segítsen méltóságos uram!

Böge Andrást pedig bevitték a Bezirks-komisár elé s amint ez végignézett a magyaron, rögtön a fejébe vette, hogy itt súlyos eset forog fönn. Becsöngette az irnokot, hogy felvegye a Befundprotokolt.

A kihallgatás nagyon kínosan ment, mert a komisár nem tudott magyarul és az irnok is csak keveset tudott. Először is a nacionáléját vették föl a vádlottnak.

— Mi a neve? — volt az első kérdés.

— Böge András, — vágta ki keményen a vádlott.

— Schreiben Sie, — diktálta a komisár: Gebe Kandrás.

— Gebe az öreganyád, Kandrás meg az öregapád cudar németje! — dohogta a fogai közt a vádlott.

— Was sagt er? — kérdezte a komisár az irnoktól.

— Azt mondja, hogy nem Gebe, hanem Beke és hogy Andreas.

— Gebe, oder Beke, es ist alles einz. Vagyis a komisárnak teljesen mindegy volt, akár Gebe, akár Beke.

Ilyen kínosan ment ez a többi kérdésekkel is. A komisár nem tudta megérteni és csak nagynehezen kapiskálta, hogy mi az a juhász.

A tényállásra a vádlott azt adta elő, hogy keresztelőre ment a komájához, azért öltözött ünneplőbe s az erdő szélén ment, amikor ezek hároman itt ni, elfogták.

A dühös zsandár pedig úgy adta elő a dolgot, hogy amikor az erdő szélén meglátta őket ez az ember: hirtelen befordult az erdőbe és el akart szaladni. Utólérték, nem engedelmeskedett, sőt a fokosával az egyik zsandárnak rá is vágott a körmére.

Ezzel a kihallgatás véget ért és az akta külsőjére ráírták, hogy: titkos gyülekezés, hatóság elleni erőszak, tárgyalás holnapután, június 14, délelőtt 9 óra.

A cifra szűrt, az árvalányhaját elszedték a magyartól. A rézsarkantyút lecsavarták a csizmájáról s mindezeket a fokossal együtt, mint bűnjeleket elkobozták és Böge Andrást a börtönben lakat alá tették.

A prépostot mód felett bántotta a juhász esete. Mert ez kifogástalan magaviseletű ember volt és nem is volt már gyerekember, mert már az ötven felé járt. Nem tudta elgondolni, hogy ez az ember valami bolondságba keveredett volna. Nyomban szalasztotta az inasát a káptalani ügyészhez, hogy segítsen a juhászon. De az ügyész nem volt otthon. Kint volt a zabori szőlőjében, messze fent az Aranyhegyen. És bizony órák teltek bele, amire az ügyész a prépostnál megjelent és megtudta, hogy mi a baj.

Azonnal elment a járási hivatalba, de a hivatal már zárva volt, csak a börtönőrtől tudta

meg, hogy a juhász el van zárva. Megtudta azt is, hogy vele hat cigány is ott ül a börtönben. Mindössze csak annyit tehetett a juhász érdekében, hogy ennivalót küldetett neki.

Másnap reggel, amint a hivatalos óra megkezdődött, a káptalani ügyész már ott volt a járási hivatalban, de a komisáriust nem találta ott, mert az korán reggel nagyon fontos ügyben elutazott Egerszegre. Onnan csak késő este jön haza, de megtudta azt is, hogy a juhász ügyének tárgyalása másnap reggel kilenc órára van kitűzve. Nagyon bántotta az, hogy teljesen eredménytelenül járt s egyenesen a vármegyeházára ment az alispánhoz s elmondotta neki ezt a főbenjáró esetet. Az alispán kijelentette, hogy az ő hatósága a komisár eljárására nem terjed ugyan ki, de az eset olyan súlyos, hogy a vármegye azt figyelemmel fogja kíséreni. És megbízta a vármegyei ügyészt, hogy a holnapi tárgyaláson jelenjen meg.

Másnap reggel a tárgyaláshoz megjelent a káptalani ügyész és a vármegyei ügyész is. Sőt megjelent a szolgabíró is az esküdtjével. Érdeklődött, hogy miféle összeesküvés pattant ki a járása területén. Ez nagyon imponált a komisáriusnak, elő is vette azonnal Böge András ügyét. Ennek ártatlansága nagyon hamar kiderült. Csak azért lett megbüntetve, mert az egyik zsandárt a fokosával megütötte. Egy napi fogházat kapott ezért és a vizsgálati fogsággal ez ki is volt töltve. Az elszedett holmiját is visszakapta, csak a fokosát, mint veszedelmes fegyvert, kobozták el véglegesen.

Ezel az elintézésel valamennyien meg voltak elégedve.

A két ügyész azért, mert úgy fogta fel, hogy a komisárius a vármegye és a káptalan előtt beadta a derekát. És azért is, mert rövidesen megszabadultak ettől az ügytől. Mind a kettő kimerítő jelentést írt a molnosi juhász, Böge András

esetében kifejtett erélyes és eredményes eljárásáról, — egyik a káptalannak, a másik pedig a vármegyének. És Böge András esete belekerült a vármegye aktáiba is.

Nagyon meg volt elégedve maga a juhász, mert érezte és látta, hogy egyszeriben híres ember lett. Majd szétvetette a mellét a büszkeség, hogy az urasága és maga a nemes vármegye is erélyesen sorompóba állottak érette.

Első dolga az volt, hogy a kapu alatt felcsavarta a csizmájára a rézsarkantyúját. Alighogy ezzel elkészült, nagy sivalkodással a nyakába vetette magát az élete párja s örömeiben úgy átnyalábolta, hogy a nagy darab ember alig tudott szuszogni. A sivalkodásra kifutottak a zsandárok, közöttük a dühös zsandár is. Ennek a lármájától a menyecske megszeppent s el is röstelkedett egy kicsit és lefejtette gömbölyű karjait embere nyakáról. Ez pedig eltolta magától az asszonyát, megigazította az árvalányhajás pörge kalapját, megvetően végignézett a zsandárokon, köszönés nélkül hagyta ott őket s kevélyen, délcegen, hangos sarkantyúpengéssel lépdelt végig Nyitra utcáin. Sokan megbámulták s ez nagyon a kedvére volt. Különösen annak örült, hogy az asszonya, aki a háta mögött lépkedett, az is látta ezt a dicsőséget.

De legjobban volt megelégedve és örült a komiszárus. Hiszen a hatalmas vármegye és az előkelő, gazdag káptalan, akik eddig tudomást se vettek róla, elébe járultak és ő megmutatta nekik a hatalmát. Maga az eset pedig nagy zajt ütött és elérte a célját, a megfélemlítést. Írt is róla jelentést a felsőbbségének, hogy összeütközésbe jutott a vármegyével és a káptalannal és hogy a konfliktusból ő került ki győztesen.

Hacker Fritzet pedig az egész csapat előtt nagyon megdicsérte. S a dühös zsandár ki is használta a főnökének a vele való megelégedését.

Két nap mulva névtelen levelet kapott a főnök, hogy Pogrányban veszedelmes kurucok rejtőzködnek. Rögtön hívatta Hackert s megparancsolta neki, hogy azonnal kutassa át Pogrányt s a kurucokat fogja el és hozza be.

Még délfele sem járt az idő, amikor a dühös zsandár harmadmagával beállított a pogrányi korcsmába. És szidalmazva a kurucokat, betyárokat és magyarokat, nagy lármával támadt rá a korcsmárosra:

— Hogy hínak kend?

— Mosolygó Simon, — felelte a megrémült korcsmáros.

Gömbölyű volt az egész ember. Nagy, piros arca pedig olyan volt, mint a kerek holdvilág s majd kicsattant és folyton mosolygott a kövérségtől.

— Mosolígó! — Nem nevetni kend! — Kurucokat ide adni kend! — Mert én megvasalni kend!

— Nincsen nálam egy fia kuruc sem, — szabadkozott ijedten a korcsmáros.

Átkutatták az egész korcsmát, szobákat, istállót, padlást és a pincét is. Fegyver után is szaglásztak. Találtak is egy rozsdás szuronyt. De amikor jobban megnézték, erről is kiderült, hogy az csak piszkavas.

Percek alatt, mint a futótűz, terjedt el az egész faluban a rémhír, hogy itt vannak, kutatnak a zsandárok, közöttük a dühös zsandár.

A korcsmából egyenesen a falu házára mentek. Itt a dühös zsandár nagy lármával kezdette:

— Hol fan bíró? — Melik bíró?

Erre a kérdésre nyugodtan előlépett egy szikár, izmos ember, Horga Péter, a bíró.

— Edj komisz kuruc keresni, Emerich Pargó a neved neki. Hol fan a komisz?

A bíró kereken tagadta, hogy ő Emerich Par-

gó nevű kurucot nem ismer. De amikor a zsandár tovább faggatta és a bal szemével mérgesen rábandzsított kiszaladt a száján, hogy volt itt egy Barkó Imre nevű kuruc, de azt már öt esztendő óta nem látták. És hogy nincs annak se apja, se anyja, csak egy nagynénje, Barkó Judit kisasszony.

— Ide hozni Pargó kisaszon! — parancsolta a zsandár.

S amikor erre a bíró azt mondotta, hogy az nem jön ide: a zsandár menten elővett egy idézést és szalajtott vele a kisbíró a kisasszonyhoz.

A kisbíró rohant és vissza is jött nagyon hamar az idéző cédulával együtt. A zsandár ráförmedt?

— Hol fan Pargó kisaszon?

A kisbíró nem volt ijedős ember és nyugodtan mondotta el, hogy mi történt. Hogy a kisasszony visszaadta neki az írást és azt mondotta, hogy nix tajcs és azt is mondotta, hogy ötöt csak a nemesek bírása, a szolgabíró, vagy a vicispán citálhatja.

A zsandár majd megpukkadt a mérgében. Szidta a szolgabíró, a vicispánt, a kurucot és a betyár magyart. S amikor így kitombolta magát, mérgesen ráripakodott a bíróra:

— Bíró kend szalagy! Most öt minútában elhozni Pargó kisaszon, mert ha nem elhozni: én megvasalok kend és viszlek Nyitrába, mert látok, hogy maga kend magát összecimborálja kurucokkal vele. Megmondani kisaszon, hogy nem lesz neki megbántás, csak muszáj írni vele protokol.

A bíró bosszankodva vakarta a füle tövét. Nagyon bántotta őt, hogy ez a gyűttment német zsandár lekendezi őt és úgy parancsolgat vele, akár csak a kondás a siskájával. De mégsem mert ellenkezni. Kelletlenül elindult, de nem öt perc,

hanem jó félóra is eltelt, amire Judit kisasszonyal a falu háza elé ért. Ott akkor már összeverődött és ácsorgott néhány tanácsbeli és más elegybelegy, bámész népség.

Judit kisasszony fekete selyem ruhába volt kiöltözve és fekete volt a pártája is és a keztyűje is. Mintha csak gyászolt volna valakit. Talán a meghalt magyar szabadságot? Az arca tele volt ráncokkal s az orra olyan hegyes volt, mint a szarkának a csőre s a tekintetében félelmes harag volt, amint végigmérte vele a zsandárt.

A zsandár kilódította a szobából az ott ügyelgő két embert, a két zsandárt az ajtó elé állította, Judit kisasszonyt durva hangon betuszkolta, azután elzárta az ajtót. Maga előre ment a tanácskozó szobába, odaparancsolta Judit kisasszonyt s amikor meggyőződött, hogy magukban vannak és senki sem hallhatja őket, — barátságos hangon kérdezte:

— Juci néni nem ismer engem?

Judit kisasszonynak ismerős volt a hang, de az arc és az egész ember idegen. S haragosan felelt:

— Nem ismerem, — zsandárokkal nem tartok ismeretséget.

Erre a zsandár helyére ugratta a bandzsa szemét, egyre rántott az arcán s újra nyájas hangon szólt:

— Juci néni még most sem ismer reám? — Én vagyok a Pál. — Beretzky Pál.

Judit kisasszony megtántorodott, mintha vérhullám csapott volna az arcán keresztül, de ez csak pillanatig tartott. Mert nyomban olyan erővel, mint a vihar haragja, tört ki belőle az indulat:

— Óh te akasztófára való, cudar, himpellér! Te Lucifer undok fajzatja! Hát ennyire süllyedtél? Eladtad magad? Szabadsághősből császári

pribékké züllöttél? Vitéz kurucból kurucok hő-
hérja lettél? Te gyalázatos, te undok! Óh miért
nincs itt a ciroksöpröm, hogy végig súrolnám vele
az undok pofádat! Te piszok! Te magyarok szem-
metje! Te...

— De kedves Juci néni, — próbált közbeszól-
ni a zsandár.

— Ne szólíts úgy, nyomorult! A te nénéd az
ördögök öreganyja! Óh én botor! Milyen sokra
tartottam ezt a hitvány embert! Hogy aggódtam
érte, hogy rejtegettem, hogy pártoltam, milyen jól
tartottam, csak hogy meggyógyuljon és erőre kap-
jon! Óh te buta Manyákné! Miért nem kevertél
valami gebulát az ételébe, hogy halt volna meg,
legalább mint hőst és becsületes magyart meg-
sirattuk volna és nem ért volna ez a gyalázat...

— De kedves Juci néni, — szólt közbe a zsan-
dár s egy lépést tett Judit kisasszony felé, mintha
meg akarta volna csókolni a kezét.

— Ne érintsd a kezemet, te undok vipera-
fajzat. Te Júdások Júdása te! Óh én boldogtalan!
— Óh én szerencsétlen kis hugom! Mennyi bán-
kódás epesztette éveken át! Mennyi könnye hullott
a párnájára álmatlan éjszakákon! Mennyi sóhaj
és imádság szállott el szivéből és ajkairól ezért
a nyomorultért! Szegény hugom! Ha megtudod,
milyen aljas fráter az, akit a szivedbe fogadtál,
ha megtudod ezt a gyalázatos árulást: megreped
belé a szíved. Óh én galambom, óh én szerencsét-
len kis hugom!

És a szitok és átkozódás csak úgy ömlött be-
löle, mint a megáradt hegyi patak iszapos hul-
láma.

— Elég drága Juci néni! Engedje, hogy most
én beszéljek!

— Fölösleges! Beszél ön helyett az undok ru-
hája és az eltorzított pofája. Nem is beszél, ha-

nem kiabálja, hogy ön eladta magát a császárnak, hogy ön hóhérja lett a magyaroknak! Ön alja, szemetje a magyarnak! Utállak...! Megvetlek...! Te átkozott...! Te pimasz...! Te rongy...! Te...

— Most már csakugyan elég! — mondotta a zsandár erélyes hangon. — Kegyed okos nő, kell, hogy megfékezze az indulatát, különben azt kelene hinnem, hogy csakugyan maga a sárkány!

Ezek a szavak, mint valami hideg zuhany hatottak Judit kisasszonyra. Az indulatroham kiérettelte őt, leroskadt egy székre, ráborult az asztalra és heves zokogásba fúltak a szavai.

— Juci néni, drága néném! — térjen magához és hallgasson meg engem! — kezdette a zsandár izgatottságtól remegő hangon.

— Ne higye, hogy én áruló bitang vagyok. Ne higye, hogy én becsülésére és szeretetére méltatlan vagyok, ha ez a ruha rajtam van is és ha a császár pribékje, zsandár vagyok is.

— Kedves Juci néni! Nincs annyi kincse hét császárnak se, hogy én a magyar hitemet eladjam érte! — És nincs az Atya-Úr-Istennek olyan mennyországa, amiért én a mátkámat elhagyjam és a szivét gyalázatos árulással megrepesszem!

— Nekem bujdosnom kell, hogy megmentsem az életemet, mert az már nemcsak a magamé, hanem a mátkámé is. Ezért lettem zsandár. Ezért bújtam ebbe a ruhába, mert ebben vagyok legjobban elbújva. Sokkal jobban, mintha a prépost komornyíkja volnék, vagy más, kényelmesebb foglalkozást választottam volna.

— És azért lettem zsandár és azért szidom és üldözöm a magyart, hogy ezt a katonai rémuralmat még jobban meggyűlöltessem, hogy a magyar ne szokja meg a jármot és a szolgaságot, hanem gyűlölje azt.

— Ezért verettem vasra a jámbor molnosi juhászt is. Lett is belőle akkora felháborodás, hogy az egész vármegye szörnyűködik.

— De azért is lettem zsandár, hogy ahol alkalmam nyílik rá, — megmentsem az üldözött kurucot. Volt ilyen alkalmam is már elég.

— Legesleginkább pedig azért öltöttem ebbe az utálatos ruhába és játszom a zsandár gyűlöletes szerepét, hogy eljöhessek ide és beszélhessek kegyeddel és hírt hozzak magunkról, hogy az aggodalom nehéz súlyát leemeljem a szívükről, hogy az elcsüggedést és a bánatot kikergessem onnan, hogy mátkámnak és Klárikának szemeiről letöröljem a patakzó könnyeket.

— A házukba nem mehettem. Az én mátkámat nem szabad látnom és nem szabad vele beszélnem, mert ezt fogadásom és becsületszavam tiltja. Azért citáltam kegyedet ide ilyen goromba módon. Azért, hogy megmondjam kegyednek, hogy mind a hárman élünk, egészségesek vagyunk, hogy nem fogtak el minket. Imre és György jó helyen vannak elrejtőzve. Itt lappangunk mind a hárman ezen a vidéken, a maguk közelében. Se Imre, se György nem jöhetett ide, Gábor barátának is nagyon veszedelmes volna idejönni és mástól nem kaphatnak hírt rólunk. Azért jöttem én ide és csak mint zsandár jöhettem.

— Nézze drága néném — s ekkor elővett a titkos belső zsebéből egy kopott bőrtárcát s kinyitotta azt. Nézze, itt van a Katkám levele, itt van a hajfürtje. Itt ez a gyűrű, a fejedelemtől kaptam és neki, az én mátkámnak őrzöm és rejtegetem. Ezek az én szent ereklyéim. Ezeket a szivemen hordom és ezek hallják a szivemnek minden dobbanását. Óh ha ezek beszélni tudnának: elmondanák kegyednek, hogy én szivem minden vércseppjével szeretem a magyar fajomat és a szerelmes, szép mátkámat. Elmondanák, hogy én

nem vagyok áruló Júdás, hogy nem vagyok vértagadó lator és nem vagyok a magyarok szemete. Csak egy lesújtott magyar és üldözött kuruc vagyok!

— Drága néném! Nem vagyok én méltatlan a maga becsülésére és a mátkám szerelmére. Ha nem hisz a szavaimnak, pofozzon meg, rugdaljon meg és vágjon a pofámba evvel a panganéttal.

Izgalomtól reszketve dobta a fegyvert az asztalra, lerogyott Judit kisasszony lábaihoz, megragadta és csókolta, hosszan csókolta a keztyüs kezét.

Judit kisasszony szinte megszégyenülve hallgatta és minél tovább beszélt a zsandár: az ő arcát egyre jobban elborította a megszégyenülés pírja. A ráncok eltűnedeztek az arcáról és az orra is visszanyerte a rendes formáját. S amikor Pál lerogyott a lábaihoz: nem vonta vissza a kezét és hagyta, türte s olyan jól esett neki, hogy az százat is csókolt rajta. Azután kivonta a kezét, de nem ütötte pofon, hanem megsímogatta vele a zsandár rövidre nyírt haját és szúrós, borostás arcát. Majd felemelte őt és csak ennyit tudott neki mondani.

— Pál... kedves Pál öcsém... meg tudsz te nekem bocsájtani?

Szavak helyett Pál a karjaiba zárta és szeretettel átölelte Juci nénit s ez bizalommal borult a zsandár széles mellére. Megeredtek a könnyei s ezek és a néma ölekezés fejezték ki a két megkínzott léleknek maró fájdalmát, ennek megnyugvását és egymás megértését.

— Juci néni vigasztalja meg és bátorítsa fel a hugait. Ne búslakodjanak és ne féljenek a jövőtől! Mi se félünk! Erről a találkozásunkról pedig és amit most beszéltünk, ne mondjon nekik, de másnak se egy szót se!

— És most búcsúzzunk el kedves Juci néném. És most elő azokkal a ráncokkal és hegyesítse meg az orrát. És legyen megint az a sárkány. Én meg, nézze csak, nyomban a dühös zsandár leszek. S ebben a pillanatban kancsalra fordította a bal szemét és úgy elfintorodott az arca, hogy Juci néni szinte meghökkent tőle.

— Most behívom az embereket, kegyed egy jegyzőkönyvet fog aláírni. Én durva leszek kegyedhez, kegyed is gorombáskodjék velem. Azután hazamegy Isten nevében.

Ezzel a dühös zsandár kinyitotta az ajtót, — beszólította a két társát és a bírót, azután fölolvasta a terjedelmes jegyzőkönyvet. Német nyelven volt az írva s a többi között benne volt, hogy az unokaöccse, Barkó Imre öt esztendő előtt állott be kuruckatonának s hogy azóta nem is látta őt, csak azt hallotta, hogy ő és Ozoróvszky György és Beretzky Pál nevű két barátja kimentek Rákóczi-val Lengyelországba.

— Aláírsz protokoll kisaszon! — mondotta a dühös zsandár s az asztalra, Judit kisasszony elé lökte a jegyzőkönyvet.

Judit kisasszony mérgesen végignézte a zsandárt, aláírkantotta a jegyzőkönyvet és csak ennyit mondott:

— Gratulálok a császárnak, hogy ilyen finom emberek a zsandárjai.

— Nix peszelní csaszar, nem gratulálni, mert én megvasalsz a kisaszon!

A jegyzőkönyvet azután aláíratta a két zsandárral, a bíróval és az esküdttel. Ezek a község pecsétjét is ráütötték. Utoljára aláírta maga is, beporzózta, összehajtogatta és eltette. S odafordult Judit kisasszonyhoz:

— Most mars haza mész kisaszon! — És tászigálta őt kifelé. A két társának megparancsolta, hogy kísérijék a háza kapujáig.

Judit kisasszony rá se nézett többet a zsandárra, csak a bíróra szólt rá haragosan:

— Kegyelmednek bíró uram nem nagyon köszönöm, hogy ide fárasztott. Máskor engem ne citáljon. Ezzel haragosan elindult. A két zsandár feltűzött szuronnal ment a nyomában.

Az utcaajtóban ott posztolt Mátyás. A hugai és Manyákné a verandáról lesték és aggódva várták, hogy mikor jön haza.

Amikor Mátyás az ajtót kinyitotta, a kisebbik kutya, a Sipirc, mint a nyíl kiosont a nyíláson és minden csahintás nélkül belevágta a fogát az egyik zsandár lába ikrájába. Ez dühösen vágott a kutya felé és szakramentírozva ment vissza a pajtásával a falu házára.

Juci néninek elébe szaladt a két huga. Belekaroltak és vitték be a szobába. Jó, hogy két oldalról fogták őt, mert végigvágódott volna a padlón.

Az arca halotthalvány volt és egész testében reszketett. A lábai megcsuklottak, lerogyott egy zsöllyére és keserves, hangos zokogásban tört ki.

A hugai és Manyákné meg voltak rémülve s ijedten kérdezték:

— Mi történt Juci néni? Az Istenért mi baj van?

— Hagyjatok most, hagy sírjam ki magam. Nagyon megszekírozta a zsandárok. Majd később elmondom. Te meg Manyákné ne bámészkodj olyan ijedt pofával, inkább add ide a ruhámat.

S amikor kisírta magát, — lecsillapult és felvette a szokott házi ruháját: egyszeribe mintha kicserélték volna.

— Gyertek hát ide kedves galambjaim. Meg se csókoltatok. Ide a keblemre! És össze-vissza ölelte, csókolta a hugait és elkezdett beszélni.

— Nos hát nincsen semmi baj. Csak nagyon

fölizgultam. Máma megint sárkány voltam és ez nagyon kimerített. Imrét keresték a zsandárok. Megmondottam nekik, hogy nincs itt és nem is volt itt és hogy ő is, meg a két barátja az Ozoróvszky György és a Beretzky Pál kimentek Rákóczi fejedelemmel Lengyelországba. Azokat ugyan nem foghatják meg a zsandárok! Nos hát miért lógatjátok úgy az orrotokat? Mit búslakodtok? Örüljete, a mátkáitok jó helyen vannak Lengyelországban. Örüljete, kacagjatok és daloljatok kedves galambjaim. Hogyan is szoktatok? És elkezdte dúdolni, hogy: Visszajön a báám...

— Az ám! nagyon jó helyen vannak! Kimentek Lengyelországba! Ugye? — Te is így hallotad Manyákné? — és feléje vágott a tekintetével. Ez mindjárt elérte a dolgot.

— Persze hogy hallottam, csak nem akartam szólni. Egy barátnőmnek a barátja inas Nyitrán, az ezredeséknél, az beszélte, hogy ott úgy beszéltek a tiszt urak maguk között, hogy Imre és a barátai kimentek Rákóczi fejedelemmel Lengyelországba. — Így bizonyította egész bátran Manyákné.

Ettől fogva Juci néni jókedvűen jött-ment, siettette az ebédet, a legjobb borukból hozatott fel és Mátyás megkapta a maga vasárnapi porcióját, mintha ünnepnap lett volna, pedig csak közönséges hétköznapi volt. Közbe meg egyre ölelte, csókolgatta a hugait. Ezek nem értették a Juci néni jó kedvét, de érezték, hogy valami nagy dolog történhetett, hogy nénjük valami jó hírt hallhatott. A nénjük jó kedve elhessegette az ő bánatukat, ők is felvidultak és a Barkóék házába visszatért a vidámság, a kacagás és a dal, mint tavasszal a vándor fecskemadár.

A dühös zsandár pedig a falu házán bevárta a társait. Dúlt-fúlt, szitkozódott, fenyegetődött és

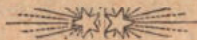
osztotta a parancsokat. Lekendezte még vagy tíz-
szer a bírót és az esküdtet. Azután a cigányokat
isztringálta meg. Elkobzott tőlük egy megrepedt
tárogatót és egy törött klarinétot. A cigányok
szívesen hozták és hoztak volna többet is, ha lett
volna, mert húsz-húsz polturát kaptak a darab-
jáért.

Azután mivel közben a dél is elmúlt, vissza-
ment a korcsmába. Rámordult a korcsmárosra, a
gömbölyű Moscholigóra, hogy azonnal jó ebédet
adjon, mert különben megvasaltatja. Nem is telt
bele egy félóra sem és máris ott volt az asztalon
egy nagy tál pompás rántott csirke és egy nagy
tál töpörtyús, túrós csusza, amely csak úgy neve-
zett az emberre. És ott állott egy nagy kupa tele
borral a legjavából. S a dühös zsandár a két tár-
sával beebédelt, mint egy potentát és diadallal
tért vissza Nyitrára.

Itt a főnökének hosszú jelentést tett és be-
terjesztette a protokolt. Elmondotta, hogy a Pargó
kurucot ugyan nem fogta meg, mert az kiszökött
Lengyelországba, de elkobzott két tárogatót és jól
ránca szedte és megrémítette a falut.

A Bezirks-Hauptmann a jelentéssel nagyon
meg volt elégedve. Megveregette a dühös zsan-
dár vállát és azt mondotta neki:

— Schon gut! . . . Sie Mordskerl!

III. FEJEZET.

Gábor barát Bécsbe megy.

Amint Gábor Érsekujvárra érkezett és megkapta a reá várakozó parancsot: a leggyorsabb járatú uradalmi fogaton azonnal útnak indult Pozsonyba s odaérve, nyomban jelentkezett a hercegprímásnál, aki azonnal fogadta őt.

— Hol csavarogsz te barát? Éppen akkor nem vagy kéznél, amikor szükségem van rád. Ezekkel a szavakkal fogadta az egyházfejedelem a belépő és hódolattal hajlongó Gábort.

— Kegyelmes uram, kegyeskedjék megbocsájtani, nagyon fontos dologban jártam. Elmondom, ha parancsolni és engem meghallgatni méltóztatik.

— Most ne mond el. Most én mondok neked sokkal fontosabbat. Nézd itt van ez a gyűjtőív, a hernalsi katonai institútra gyűjtenek. Ferdinánd főherceg öfensége áll a dolog élén. Nekem ő jó barátom. Külön levélben, bizalmasan arra kér, hogy én írjam elsőnek alá a gyűjtőívet és hogy ötvenezer tallért írjak alá, akkor a többi urak se mernek keveset adni. Ezt nem lehet megtagadnom és most nincs ötvenezer tallérom, sőt a fele sincs. Már egy hete itt ez a levél. Nem lehet öfenségét tovább várakoztatnom. Azért hivatta-

lak, hogy teremtsd elő ezt a pénzt nekem három nap alatt.

— Kegyelmes uram. A pénztáraiban most anyyi pénz sincs, ami a gazdasági munkákra kell. Egy hónap, vagy talán kettő is beletelik, amire a gyapjú ára befolyik. Csak kölcsön útján lehet ezt a pénzt előteremteni.

— Én is azt gondoltam. Nézd te tudod, hogy a katonaság Érsekujvárott és az összes birtokaimon tőlem vásárolja a lisztet, zabot, szénát, fát, bort, vágómarhát és egyebet és utalványokkal fizet. Még a pisétumi járandóságomat is utalványban kapom. A főpénztáramban már több, mint 160.000 tallér ilyen összegű utalványom van. A főpénztárnokom eljárt Bécsben, be akarta váltani, de azzal a felelettel jött vissza valami négy nap előtt, hogy a kincstári kamara fizetési nehézségekkel küzd és hogy havonként csak tizezer tallért fizethet a követeléseimre. Vedd át ezeket az utalványokat, menj velük Bécsbe a bankárokhoz, akikkel összeköttetésben vagyok és vagy add el az utalványokat, vagy zálogosítsd el fél esztendőre, de ne uzsorakamattal. Végy fel legalább százezer tallért, — abból fizess le Bécsben az institútra ötvenezret, a többire itthon van szükségem. Számítsd ki, hogy mi a gazdaságosabb: az eladás-e, vagy az elzálogosítás? És az szerint tégy. Más módot a megoldásra nem tudok.

— Kegyelmes uram, kegyeskedjék a gyűjtőívet aláírni és arra hatvanezer tallért jegyezni. A főherceg öfenségét kellemesen fogja meglepni kegyelmes Eminentiád bőkezősége és meg fogja könnyíteni az én dolgomat. És kegyeskedjék nekem teljes hatalmú meghatalmazást adni, hogy ezt a pénzt én kegyelmes Eminentiád részére felvehessem és jogérvényesen nyugtázhassam. És kegyeskedjék privát levélben megírni a főherceg

őfenségének, hogy a hatvanezer tallért én fogom átszolgáltatni.

Az egyházfejedelem rögtön kitöltötte a gyűjtőívet hatvanezer tallér összeggel, lediktálta Gábornak a meghatalmazást és sajátkezűleg aláírta és pecsétjével ellátta, — a főherceg részére pedig a bizalmas levelet sajátkezűleg megírta. Mindezeket átadta Gábornak s megparancsolta neki, hogy az utalványokat a főpénztárnokától elismervény ellenében még ma átvegye és hogy azonnal, még ma induljon, hogy holnap délelőtt tizenegy órára a főherceg őfenségénél kihallgatásra jelentkezzék. És az illendőség kedvéért s nagy összeg pénzről lévén szó, biztonság okáért is vigye magával Bakos huszárt.

Ez a huszár egy tatárképű, hosszú, fekete bajszú, öles termetű szállegény volt s a diszes huszár ruhában, kócsagtollas kalpagjával, oldalán karddal és tarsollyal, amelyre a hercegprimás címere volt kihímezve, — nagyszerűen festett.

Másnap reggel tíz óra előtt Gábor már Bécsben volt. A hercegprimás bécsi palotájába hajtatott, teljes díszbe öltözött, a mellét telerakta orsókkal s a hercegprimás közismert hintáján tizenegy órakor behajtatott a főherceg palotájába. Bécs utcáin nagyon megbámulták őt és a bakon ülő, mutatós huszárt. A főhercegi palota őrsége pedig egy magasabb rangú követnek kijáró tisztelgéssel fogadta őt.

A főherceg rögtön fogadta, átvette tőle a gyűjtőívet és a hercegprimás levelét. Nagy megelégedéssel látta ezekből, hogy a hercegprimás nagyobb összeget írt alá, mint amennyit ő remélt. S azután utasította Gábort, hogy hol fizesse be a pénzt s hogy ő majd egy levelet fog küldeni ő Eminentájának.

— Fenség, — szólalt meg Gábor németül, hódolatteljesen, — a befizetés körül egy kis nehéz

ségem támadt. Kincstári utalványokat hoztam magammal azon hiszemben, hogy a kincstári kamara azokat akadálytalanul beváltja. És most arról értesültem, hogy csak havi tízezer tallér részletekben akarja beváltani. Pedig ő Eminentíájától az a határozott utasításom van, hogy az egész hatvanezer tallért fizessem be.

A főherceg csodálkozva nézett Gáborra és kérdezte:

— Lejárt és azonnali fizetésre szóló utalványok ezek?

— Igen fenség. A katonai parancsnokságok ezekkel az utalványokkal fizették az ő Eminentíája uradalmaitól átvett terményeket. Ezek az utalványok tehát azonnal beváltandó természetűek.

— Ej, ej! — válaszolta őfensége. — Ez a báró Flengerth kiváló financkapacitás és annyira körültekintő, hogy néha szinte nehézkes. No majd azonnal segítünk a bajon. S ezzel csöngetett s a belépő szolgálattevő tisztnek megparancsolta, hogy azonnal küldje be az adjutánsát.

Egy perc sem múlt el és belépett egy rendkívül elegáns, fiatal őrnagy. Egészen fiatal még és egészen férfi már. Szép, mint egy Adonis. Egész Bécs ismerte őt, mint a főherceg kedvencét és Bécs főúri asszonyai és leányai szinte boldultak utána. Gróf Göllner Ernő őrnagy volt ez, a főherceg adjutánsa. Katonásan állott meg a főherceg előtt és várta a parancsot.

— Őrnagy, azonnal átmegy báró Flengerthez a kincstári kamara elnökéhez, hogy kéretem és rendelem, hogy a bíbornok hercegprímás ő Eminentíája utalványait meghatalmazottjának, Gábrriel von Tsele úrnak — és itt a Gáborra mutatott, — kezeihez azonnal fizesse ki. Hatvanezer tallér a hernalsi institút pénztárába utalandó át, a többi holnap külön dilizsáncon a hercegprímás ő Eminentíájának pénztárába, Pozsonyba küldendő el.

Ismétlem: hogy rendellem és azonnal. Őrnagy jelentést tesz nekem eljárásáról. — Meghatalmazott úr — s ekkor Gáborra nézett, — pedig átvesz majd egy levelet Ő Eminentíája részére.

Ezzel a főherceg fölkel az asztal mellől, ami azt jelentette, hogy a kihallgatásnak vége. Az őrnagy és Gábor pedig mély meghajlás után eltávoztak.

Báró Flengerth, a kincstári kamara elnöke, pápaszemes, kopasz fejű, szikár, öreg úr, az előkelő császári hivatalnoknak igazi typusa. Akták között ült hivatali szobájában és szinte meghökent, amikor jelentették neki, hogy Ferdinánd főherceg adjutánsa és a bíbornok, hercegprímás meghatalmazottja kíván vele beszélni. Fölkel íróasztala mellől és udvariasan, egy-két lépéssel elébe ment a bejelentett két úrnak. Az őrnagyot jól ismerte és szívélyesen fogadta, úgyszintén Gábort is, aki bemutatkozott.

Az őrnagy röviden előadta, hogy a főherceg őfensége parancsából jött és szó szerint elmondta a főherceg üzenetét.

Az elnök figyelmesen meghallgatta a rövid üzenetet, mintha annak minden egyes szavát latolgatta volna és nagyon udvariasan csak annyit kérdezett, hogy őfensége precíze milyen szavakat méltóztatott használni.

— Kérem az elnök urat és rendellem és azonnal, — felelte az őrnagy.

— Hát persze, ez a legmagasabb rendelet erre az egy esetre hatályon kívül helyezi az én rendeletemet. Itt csakugyan nem lehet meditálni, előterjesztéssel élni. Azonnal teljesítem őfensége parancsát, csak arra kérem őrnagy urat, hogy legyen szíves őfenségének ezt a parancsát az írnoknak lediktálni és aláírni, mert akta nélkül ez a kivételes eset nem intézhető el.

Ezzel az elnök cseppetésére bejött egy irnok. Az őrnagy lediktálta a főherceg üzenetét s azután aláírta.

Ezalatt az elnök átvette és figyelmesen átolvasta Gábornak meghatalmazását és még a hercegprimás aláírását és a pecsétjét is átvizsgálta. Átvette az utalványokat is és csak annyit kérdezett Gábortól, hogy az utalványok milyen összeget tesznek ki?

— Százhatvanötezer tallért, — felelte Gábor.

Azután az elnök behivatta a főpénztárnokot és azt kérdezte tőle, hogy akadálytalanul ki tud-e fizetni azonnal százhatvanötezer tallért?

— Igen excellentiád, de akkor ki kell nyitni a nagy kasszát.

— Hát ki kell nyitni s ezt az összeget azonnal ki kell fizetni és pedig úgy, amint ebben a parancsban van. Hatvanezer tallért a hernálsi intézetnek átküldeni, — százötezer tallért pedig holnap dilizsáncon Pozsonyba küldeni a bíbornok hercegprimás Ó Eminentijának pénztárába. Itt van a parancs, itt van a meghatalmazott úrnak igazoló levele és itt vannak az utalványok. Mindezeket átadta a főpénztárnoknak. Azután az őrnagyhoz fordult ezekkel a szavakkal:

— Kérem őrnagy úr, — jelentse a főherceg öfenségének mély hódolatomat és azt, hogy magas parancsát azonnal teljesítettem.

— Igen excellentiád jelenteni fogom s a magam részéről kifejezem őszinte köszönetemet excellentiádnak ezen készséges eljárásáért.

Az őrnagy és Gábor az akkori etikett szabályai szerint elbúcsúztak az elnök ő excellentiájától. Ennek pedig, amikor magára maradt, vidám mosoly telepedett a szigorú, sovány arcára, amelyről az ember azt hihette, hogy mosolyogni már egyáltalán nem tud. Jókedvűen dörzsölte a kezét és gratulált önmagának ehhez a váratlan esethez.

Többször végig mustrálta tekintetével mellének a baloldalát. Azt nézegette, hogy hogyan lesz ott elhelyezhető az új ordó a már meglevő kilenc mellett. Biztosra vette az ordót.

A főpénztárnok először is harminc darab lepecsételt zacskót emelt ki a nagy kasszából. Mind-egyikben kétezer tallér volt. Ezeket egy tisztviselő átvette és két szolgálival nyomban vitte a hernálsi intézetbe. Két elismervényt hozott onnan a hatvanezer tallérról. Ennek első példánya ott maradt a pénztárban, a duplikátot pedig Gábor kapta meg. Az őrnagy csak ezt az aktust várta be, azután elkészönt és sietett jelentést tenni a főhercegnek.

— Kedves ember ez a kamarai elnök és nem is olyan nehézkes, mint aminőnek gondoltam, — fejezte ki legmagasabb meglegedését a főherceg. Őrnagy, legyen rá gondja, hogy báró Flengerth ő excellentiájának és a hercegprímás meghatalmazottjának a neve, — nem tudom a nevét, olyan barbár hangzása van, — ne maradjon ki a kitüntetendők legközelebbi névsorából.

Eközben a hivatalos óra lejárt és Gábor abban állapotodott meg a főpénztárnokkal, hogy a még járó százötezer tallért holnap reggel fogja átvenni. Mert aznap már nem indulhatott volna útnak Pozsonyba. A primási polatában már ott várt rá egy ordonánc altiszt a főherceg levelével.

Másnap reggel a százötezer tallért lepecsételt zacskókban leolvasták és Gábor szemei előtt le mázsálták. Azután berakták a dilizsánc vasládájába és ezt erős lakattal lezárták. Egész caerimoniával és protokollum felvétele mellett ment ez végbe. S amikor a láda már le volt lakatolva: akkor adta át Gábor a nyugtát és vette át az ellennyugtát és a lakat kulcsát és aláírta a protokolt. Így rendelték ezt az akkori kezelési szabályok.

A dilizsánc mellé négy lovas katona volt kísérendelve kíséretül. És amint a láda le volt lakoltva: ezek a katonák nyomban közrefogták a kocsit. Mert a ládába rakott összeg akkoriban nagy pénz volt, a közbiztonság pedig nem volt a legpéldásabb.

A póstakocsis egyet suhintott az ostorával a lovak fölött s a kocsi megindult és kidöcögött a kincstári kamara palotájának vaskapuján. A palota előtt ott állott Gábor könnyű fogata. Gábor vígan és fiatalságának egész rugékonyságával belevetette magát. A bakon ott ült délcegen Bakos, a primási huszár. A fogat nyomába szegődött a dilizsáncnak és ez a különös, még Bécsben sem mindennapi menet, végighaladt a császárváros utcáin s elhagyva a déli vámsorompót, lassú, ügető tempóban tartott Pozsony felé.

Bécsből Pozsonyba jó országút vezetett, amelynek egy részét valami 1600 év előtt a római légiók építették. Hosszú volt ez az út s utasaink kétszer is megállottak megetetni és kissé pihentetni a lovakat. A délutáni órákban futó, júniusi zápor csapkodta meg őket és ez szinte jólesett nekik. Egyéb bajuk nem is történt. Szerencsésen eljutottak Dévénynél a Morva folyóhoz. Itt a Pálffy grófok kompján, mert a révjog a Pálffy grófok tulajdona volt, szerencsésen átkeltek a folyón. És már egészen estére hajlott az idő, amikor ez a két kocsiból és négy lovas katonából álló különös menet áthaladt a pozsonyi vámon és sok utcán végigkocogva bekanyarodott a Venzúr utcába és ott a hercegprimási „Jurium et bonorum director” háza előtt megállott. Azért ott, mert ebben a házban volt az uradalmi főpénztár is.

A direktor és a főpénztárnok nagyon megörültek a váratlanul jött sok pénznek és nem

gyöztek eleget csodálkozni és gratulálni Gábornak, hogy a ménkű sok utalványt beváltotta.

Gábor elhárította a gratulációkat, visszaadta és megköszönte Kondé direktornak a tőle kölcsönkért rendjeleket és megkérte a direktort, hogy a kincstári altisztnek, a kocsisnak és a katonának adasson bort és ennivalót. Megszolgálták és jól fog esni nekik.

Azután Gábor a vasládát kinyitotta, a lepecsételt zacskókat a főpénztárba behordatta, itt a főpénztárnok a kincstári altiszt és Gábor jelenlétében feltörte az egyik zacskó ólompecsétjét s megolvasta az ezüst tallérokat. Pontosan kétezer darab volt. A többi zacskókat azután csak lemázsálta s meggyőződött arról, hogy a pecsétjeik sértetlenek. A kincstári altiszt egy elismervényt prezentált a főpénztárnoknak arról, hogy a posta a százötezer tallért hiánytalanul beszállította. Ezt a főpénztárnok kitöltötte s aláírásával és pecsétjével ellátta s az altisztnek átadta. Gábornak pedig külön elismervényt állított ki, hogy a százötezer ezüst tallért tőle átvette.

Este tíz óra felé járt már az idő, amikor Gábor a hercegprímási palotába eljutott. Itt megkérte a titkárt, hogy jelentse be őt és kérje meg Ő Eminentiáját, hogy őt ezen szokatlan időben fogadni kegyeskedjék.

IV. FEJEZET.

Éjjeli audientia.

Esztergomban évről-évre egy latin könyv jelenik meg, a címe: Schematismus Cleri Archidioecesis Strigoniensis. Magyarul ez azt jelenti, hogy az esztergomi főegyházmegye statisztikája. Ebben a könyvben van egy névsor, az esztergomi érsekek névsora, amely a legérdekesebb a maga nemében. És rendkívül tanulságos is ez a névsor. Hiszen mindegyik név egy darab történelmet jelent.

Az első ebben a névsorban Anastázius, aki 1001-től 1030-ig töltötte be az érseki széket. Ő volt az első magyar királynak, szent Istvánnak leghívebb tanácsadója s apostoli munkájában, a pogány magyarok megtérítésében segítő társa. A 74-ik a névsorban Csernoch János bíbornok, akit 1927-ben kísért a kriptába és gyászolt meg egész Magyarország.

A 62-ik esztergomi érsek volt Keresztély Ágost szász herceg, aki 1707—1721-ig trónolt az érseki széken.

Rendkívüli egyéniség volt és rendkívüli az az életpálya is, amelyet megfutott.

A szász zeitzi protestáns hercegi családból származott. Katonai pályára lépett. Részt vett a törökök elleni háborúban és Buda vár ostrománál is. Azután a katolikus vallásra tért át s egy ideig Németországban működött a papi pályán.

Onnan Magyarországra jött és 1695-ben I. Lipót alatt győri püspök lett. 1707-ben elérte Magyarországon a legmagasabb főpapi és közjogi méltóságot, amikor Kollonich után esztergomi érsek és az ország primása lett. Ő szerezte meg magának és érsek utódainak a hercegi címet. Ő volt az ország első hercegprimása. Csakhamar megkapta a bíbornoki kalapot is. Nagy tekintélye volt Bécsben a császári udvarnál és Rómában a Szent széknél egyaránt. Neve abban a fényes névsorban is a legjobbak közé tartozik.

Felváltva lakott hol Nagyszombatban, hol meg Pozsonyban. Bécsben is volt palotája. Fejedelmi udvartartást tartott és gyakran látta vendégül a legelőkelőbb főurakat. Ez velejárt magas méltóságával. Hiszen az országnak legelső és leg gazdagabb zászlósurája volt.

Kinevezését a magyarok idegenkedve és bizalmatlanul fogadták, mert német származású, idegen volt. De kiváló tulajdonságaival csakhamar leszerelte az idegenkedést és eloszlatta a bizalmatlanságot.

Már győri püspök korában megismerte és megszerette a magyarokat. Megtanulta és tökéletesen beszélt a magyar nyelvet. Átérezte, hogy magas főpapi és közjogi méltóságában a magyar nemzetnek és a szent koronának tagja lett, érzésében és gondolkozásában hozzárokonult a magyarokhoz és együtt tudott érezni a magyar nemzettel, dacára annak, hogy mindig hű császárpárti és teljesen aulikus maradt. Kiváló lelki tulajdonságai között ott volt az a szép vonás is, hogy ösztönszerűen cselekedte a jót és valósággal örült annak, ha valakit boldoggá tehetett.

Amikor a katonai pályával szakított és a papi pályára lépett: le kellett vetkőznie a világias szellemet és a katonai szokásait.

★

Hiszen nincs is ellentéteesebb két élethivatás, mint a papé és a katonatiszté.

A pap a szeretet nyelvén beszél, békét prédikál, ezt ápolja híveinek szívében, imádkozik és hivatásának igazi színhelyén, a templomban áldást oszt.

A katonatiszt pedig szigorú hangon parancsol, a harcra oktatja a csapatát, közbe szokásból, vagy szükségből nagyokat káromkodik is és hivatásának legfőbb színhelyén, — a csatatéren a halált osztogatja. A szigorú és durva hangot s ezzel a káromkodást nem is nélkülözheti a közemberekkel szemben, mert csak így, vasszigorral tudja közöttük fenntartani a fegyelmet. Kisebb, vagy nagyobb mérvben tehát minden katonatiszt káromkodik.

Saját tapasztalatom is van erről. A kiképző tisztem, aki különben fidélis, kedves, bécsi gyerek volt, a legcsekélyebb ok miatt is rettenetes káromkodást vitt véghez. Sokszorosán túltett rajta a kapitányom, ugyanaz, akiről egy koszos költőnk, néhai, kedves jó katonacimborám a „Kukac lovag” című versét írta. Emlékszem, hogy egyszer az ezredparancsot olvasták fel a század előtt, persze német nyelven. A szakaszvezetőnek, egy köcskeméti, mokány, öreg bakának kellett a parancsot magyarul elmondania. Bele is kezdett, hogy: Ó Felsége a császár és király... Itt belevágott a kapitány: „Kein kiral nur csaszar” és a „kiral” miatt olyan éktelen káromkodásban tört ki, hogy azt hittük, hogy a mennyezetről menten leválik és a nyakunkba potyog a vakolat.

Bizonyságot tehetne erről a tapasztalatomról P. L. barátom is, akivel együtt szenvedtük végig az egyéves önkéntesi esztendőt. De az ő dalos ajka már elnémult. Neki már nem szól a kakukmadár, a lankás domboldal cserjéi és bokrai közül. Ő már ott pihen, kint az Isten kertjében, a kis

magyar falu temetőjében és nem tudja, hogy én baráti reáemlékezéssel leírtam itt a nevét. Talán a szellemek titkos óráján, a titkos lelki rádión, amelyen a néma érzelmek rezonálnak, eljut hozzá ez a reáemlékezésem.

De hát van-e ilyen túlvilági, titkos, lelki rádió? És amikor a Párkák elmeszik földi életünk fonalát: marad-e a fonálból egy vékonyka szál, amely azontúl is ideköt a földhöz? Vajjon az anyai szeretet a síron túl is él-e? és öröködik-e gyermeke fölött? S elköltözött kedveseink ismerik-e földi örömeinket és keserveinket?

Ki tudna ezekre a kérdésekre pozitív választ mondani? A földöntúli, lelki élet titokzatos, ismeretlen világ, amelynek sötétségét csak a hit csillagának fénye derengi át. A spiritizmus, okkultizmus, a teosofia és a bölcselők iskolái felfedező utakat tesznek ezen ismeretlen világban. Titokzatos jelenésekről, látomásokról és rejtelmekről egész könyveket írnak. De mindannyian csak a sötétben tapogatódnak. Meglátásaik, következtéseik mind csupa feltevések és bizonytalanságok, mert a tudomány fátylaja abban a titokzatos világban még nem ad elegendő világosságot.

Ha léteznék ilyen túlvilági, titkos, lelki rádió: milyen kedves volna ez a tudat, hogy elköltözött kedveseink értesülnek a mi örömeinkről s együtt éreznek és örvendeznek velünk!

De viszont rettenetes volna az, ha a titkos lelki rádió hulláma elvinné hozzájuk szenvedéseinknek és keserúségeinknek a hírét is!

Hiszen akkor az elhalt apa, aki abban a tudatban húnnya le a szemét, hogy becsületes, munkás, hasznos embernek nevelte a fiát, — a rádióból megtudná, hogy a fia letért a becsület útjáról, hogy meggyalázta a nevét, hogy útonálló haragya és a börtönök lakója lett! — Megfordulna a sírjában, döngetné a koporsója födelét, hogy a

szellemek titkos óráján odarohanjon, hogy csontkezelével torkon ragadja, megfenyítse, a bűn posványából kiragadja és a becsület útjára visszahurcolja elvetemült gonosztevő fiát.

Isten ments! hogy ilyen földöntúli, titkos, lelki rádió legyen! Mert akkor a gonosztevők feldúlának a megholtak örök nyugodalmát is.

*

Mikor Keresztély Ágost a papi ruhát magára öltötte: leoldotta lelkéről a rideg katonai szokásokat s abba hagyta a káromkodást. Csak néha-néha, akaratlanul szaladt ki azután a száján a káromkodásnak egyik, nagyon enyhe formulája: *Canis mater!* Magyarul: ebadta, vagy kutya teremtetted. S amikor püspökké lett: a szent olaj ezt a kis gyarlóságát is letörölte. Akkor már, ha valami nagyon felbosszantotta, vagy ha valamivel nagyon meg volt elégedve, csak ennyit mondott abból a formulából:

— *Canis!*

És ez már nem volt káromkodás, hanem egyszerűen sajtáságos, egyéni indulatszó.

A napot Ő Eminentíája ájtatoskodással, egyházkormányzati és országos ügyek elintézésével s a kihallgatásra jelentkezők fogadásával töltötte el. Este pedig az volt a szokása, hogy visszavonult a dolgozó szobája melletti kisebb szalonba s ott megjelentek azok a kedvenc kanonokjai, akiket erre feljogosított. Ezek társaságában töltötte az esti órákat azon este is, amikor Gábor Bécsből visszaérkezett.

Amint a titkár bejelentette a futár megérkezését: Ő Eminentíája azonnal elbocsájtotta kanonokjait, bement a dolgozó szobájába és fogadta Gábort, aki hódolattal közeledett és állott meg előtte.

— De hamar megjöttél! Csak holnapra vár-

talak, talán valami baj van? — fogadta a hercegprímás a belépő Gábort.

— Ellenkezőleg kegyelmes Eminentiád! Legtalálóbban úgy fejezhetem ki, hogy: heuréka! heuréka és harmadszor is heuréka!

— Mit akarsz mondani? — Ne beszélj nekem görögül!

— Kegyelmes uram, én úgy jártam most Bécsben, mint Julius Cézár Galliában. Veni! Vidi! Vici! Jöttem, láttam, győztem!

— Csak ne hasonlítgasd magad össze Julius Cézárral. És ne citálj nekem. Magyarul beszélj és röviden.

— Kegyelmes uram, ezek az írások jobban és rövidebben elmondanak mindent, amint ahogyan én tudnám. Kegyeskedjék ezeket átvenni.

És átadta a főherceg levelét. Ő Eminentiája átolvasta s amint a végére ért, az arca egészen felderült.

— Te Gábor, — nagy ritkaság és kegyelem jele volt, ha Gábornak szólította őt, — te úgy látszik megtetszettél öfenségének, mert az írja, hogy ordót fogsz kapni.

— Ez bizony nagyon jó lesz kegyelmes uram! mert adandó alkalmakkor eggyel kevesebbet kell majd kölcsönkérnem, — felelte Gábor és átadta a második írást.

Ebben a hernálsi intézet elismeri, hogy a hatvanezer tallért, mint a bíbornok hercegprímás kegyes adományát, hiány nélkül átvette.

— Bene et optime! Majd odatesszük a többi akták közé.

— Et nunc venio ad fortissimum. (Most jövök a legnagyobbra.) — Kezdette Gábor, de a hercegprímás a szavába vágott:

— Ne citálj, hanem add ide azt az írást.

Gábor átadta az uradalmi pénztárnoknak elismervényét.

Ő Eminentíája átfutotta az elismervényt, hogy Csölle Gábor primási futár hiány nélkül átszolgáltattott az uradalmi főpénztárba százötezer ezüst tallért. Nagy meglepetésében egy lépést tett Gábor felé ezekkel a szavakkal:

— Canis, canis! — hogyan csináltad ezt te fiú?

— Kegyelmes uram, van nekem egy titkos, bűvös varázsigém és ha azt kimondom, akkor minden sikerül.

— Ne kertelj nekem holmi varázsigével, hanem mond el, hogyan csináltad ki azt, hogy ezt a százötezer tallért is kifizették?

— Egész egyszerűen kegyelmes uram és minden fortély nélkül. Könnyebben ment, mint ahogy reméltem. Hat ordót függesztettem a mellemre és kegyelmes Eminentiad hintaján, Bakos huszárral a bakon hajtattam öfensége palotájába. Egész Bécs megbámult és megsüvegelt engem, mint valami nagykövetet. A várta is úgy tisztelgett nekem, mint a tábornokoknak szokott. Ő fensége nagyon nagyra vette, hogy nem ötvenezret, hanem hatvanezret méltóztatott adományozni és azt parancsolta nekem, hogy hol fizessem be a hatvanezret. Itt én merészen kívágtam, hogy utalványokat hoztam és hogy ezeket a kincstári kamara csak részletekben akarja beváltani. Ő fensége azonnal hívatta adjutánsát, gróf Gröllner őrnagyot s úgy ráparancsolt a kamara elnökére, báró Flengerth excellenciájára, hogy az nyomban beváltotta valamennyi utalványunkat. Külön diliszáncot is rendelt, amely a pénzt ide is hozta. Kicsi híja volt, hogy meg nem köszönte nekem, hogy a pénzt átvettem.

— Canis! — Ezt nagyon ügyesen csináltad. És hogy a hintómat használtad, azt nem bánom, de hogy a melledre ordókat raktál: az már szé-

delgés volt. Mire való volt ez? És hol szedted az ordókat?

— Kölcsön kértem és hogy viseltem őket, az azért nem volt szédelgés: mert pénzt egy poltúrával se hoztam többet, mint amennyi járt. Csak a tekintélyből élveztem többet, mint amennyi engem illet. Olyan nagy úr voltam ezekkel az ordókkal, hogy a kamara portása megexcellentiázott.

— És azért kellettek ezek az ordók, — folytatta Gábor, — mert Bécsben az udvari körökben csak az ötödik ordónál kezdődik a valaki és csak ennyi ordóval becsülik meg az embert. Az utcán pedig aki ordó nélkül jár, azt kutyába se veszik. De a legnagyobb ütőkártyám mégis csak az volt, hogy kegyelmes Eminentiád tízezerrel többet adott, mint amennyit öfensége várt.

— Hiszen azt is te eszelte ki, te barát. Hol is tanultad ezeket a diplomáciai fogásokat? Azt tudtam rólad, hogy nem kell a szomszédba menned egy kis észt kölcsönkérni, de csak most látom, hogy mennyire furfangos vagy.

— A legnagyobb mester, az élet tanított meg erre, kegyelmes uram. És ez nem is furfang, hanem csak lélektani kombináció. A lelkeken is úgy lehet játszani, mint az orgona klaviatúráján.

— Most ne filozofálj nekem, mert későre jár az idő. Csak azt akarom mondani, hogy nagyon meg vagyok elégedve az eredménnyel is és azzal az ügyes formával, ahogyan eljártál, — mondotta Ő Eminentiája és olyan jó kedve volt, hogy amint a példabeszéd mondja, akár madarat is lehetett volna vele fogatni.

Amikor Gábor a kegyes elismerő szavaira mélyen meghajolt: a bíbornok tréfás jókedvében a kezét rátette a Gábor fejére és nyomott rajta egyet.

A kegynek erre a nagy jelére Gábor a bíbor-

noknak a lábaihoz borult, megragadta a kezét és hódolattal összecsókolta azt.

A főpap intett a hűséges szolgájának, hogy keljen fel. Kegyes szavakkal szólott hozzá és szavaiban érezhető volt a melegség is, amint így folytatta:

— Te Gábor! Te nekem most jó szolgálatot tettél. Nem is említve azt, hogy kamatokban jelentékeny összeget megtakarítottál. Ezért az utadért külön jutalmat érdemelsz. A törvényes 4 százalékos kamat 2100 tallért tett volna ki, — számította ki hirtelen Ó Eminentiaja, mert kitűnően tudott fejből számolni, — erről az összegről kapsz holnap egy utalványt. A pénztáram kifizeti majd.

— Nagy hálával köszönöm kegyelmes uram. Pénzre nekem nincs szükségem, — de ha jutalmazni kíván: azzal kegyeskedjék megjutalmazni, hogy meghallgatja, amit elmondani óhajtok.

— Nos nem bánom. Az első álmom már úgyis elmúlt. Csak azt kötöm ki, hogy éjjelig befejezd. Miről akarsz hát beszélni?

— Arról, hogy hol csavarogtam és a kuruc barátaimról.

— Ah a kuruc barátaidról? Emlékezem reájuk. Az egyik az Ozoróvszky, a másik a Beretzky, a harmadik a Barkó. Ugye ez az a trifolium kucenze. A mátkáik nevére is emlékezem. A Barkó lányok, a pogrányi galambok. Látod a Boriskának is adhattál volna valami nevet. Ráillenék ez: a kamocsai, hős amazon. Ugye hogy emlékezem reájuk. Még a sárkányra, a Juci nénire is emlékezem.

Gábor kebele csak úgy dagadt az örömtől a bíbornok tréfás megjegyzéseire s amikor Ó Eminentiaja elhallgatott, — ő szólalt meg.

— A további történetüket szeretném elmon-

dani és válaszolni arra a kegyes kérdésére, hogy hol csavarogtam.

— Hát csak mond el. Mi történt velük?

És Gábor elkezdett beszélni ötletesen, egész lelkéből s a beszéde mindvégig lekötötte Ő Eminentiaja figyelmét s olyan kellemes volt, hogy szinte muzsikált.

Elmondotta, hogy Érsekujvár ostromakor kuruc barátai mily hősiezen verekedtek. És amikor elmondotta a keszi úti izgalmas hajszát és a vakmerő összecsapást, ő Eminentiaja közbeszólt:

— Canis! ez nagyon kemény tusa lehetett.

Barkó Imréről elmondotta, hogy az továbbra is az érsekujvári várban maradt, Boriskája közelében. Beretzky a fejedelemhez ment, ott hamar feltűnt rendkívüli ügyességével és megzabolázta a fejedelem egyik pompás ménlovát, amelyet az egri püspöktől kapott ajándékba. Ozoróvszky pedig Bottyán seregéhez csatlakozott s ott megvívott a kurucok egyik legfélelmesebb kardforgatójával, Geletneky főhadnaggyal és diadalmasan került ki a viadalból. És az erőpróbát is elmondotta.

Azután folytatta, hogy a háború zivatara az ország egyik részéből a másikba vetette őket s eközben újra összeverődtek. Hőstetteik száma, mint a szarvas agancsa évenként egy-egy boggal, minden ütközetben szaporodott eggyel; érdemeik jutalmakép mindhárman megkapták az alhadnagyi rangot.

— A béke megkötése után — folytatta Gábor — letették a fegyvert s hosszas bújdosás után eljutottak Zsérére, Kaszás István mészégető tanyjára és ott húzták meg magukat.

— Amikor ezt megtudtam, hozzájuk siettem, hogy segítsék rajtuk. Ott csavarogtam. És most Ozoróvszky egy malomban van elrejtözve és mint molnárlegény tengeti napjait. Barkót pedig egy

félreeső pusztán helyeztem el juhászbojtárnak. Beretzkyt pedig nagyon jó helyre komornyíknak ajánlottam be, de ezt ő megvetéssel utasította vissza. Világgá ment s nem is tudom, hogy merre bújdosik.

— És most kegyelmes uram, felemelem esdek-
lő szavamat Eminentiad áldott jó szívéhez. És ha szolgálataimnak és határtalan hűségemnek csak szemernyi súlya van kegyelmes Eminentiad előtt: alázatosan kérem, könyörgök, kegyeskedjék engem megjutalmazni és boldoggá tenni azzal, hogy ezeket az önhibájukon kívül szerencsétlenségbe jutott vitéz barátaimat felkarolja. Óh mentse meg őket a keserves bujdosástól. Óh mentse meg őket a fenyegető veszedelmektől s a reájuk leselkedő haláltól! Óh árassza reájuk szívének jóságát. Adja vissza őket az életnek. Tegye őket boldogokká én kegyelmes jó uram!

A hercegprimást készületlenül találta és valóssággal megrohanta ez a könyörgés. Megdöbbenve nézett hű szolgájára és csak pillanatok mulva tudott szóhoz jutni.

— Kelj föl, — szolt parancsoló hangon. — Hova gondolsz, te barát? Hiszen lehetetlent kívánsz tőlem. Én a császáromnak és királyomnak hűséges híve és a trónjának egyik támasza vagyok. Én mentsem meg és én melengessem azokat, akik ellene fegyvert emeltek? Aki ellensége az én felséges uramnak, az nekem is ellenségem!

— És mit bújdosnak, mit rettegnek? Jelentkezzenek a hatóságnál, tegyék le a hűségesküt s szabadon és nyugodtan folytathatják élethivatásukat. Mert a kegyelem mindenkinek, nekik is biztosítva van.

— Nem tehetik meg kegyelmes uram! — válaszolt Gábor. — Mert ez a kegyelem csak a papíron van meg, — a valóságban nincsen. A hatalmasok megkapják, — de mire felülről leérkezik

a kis emberekhez, azoknak már morzsa sem jut belőle. A barátainak megvan a certifikátjuk, hogy a hűségesküt letették s hogy a kegyelem őket is megilleti, de nem mernek előállani vele, mert a végrehajtó közegek nem veszik figyelembe. Azért a kurucok ezrével bújdosnak, azok is, akiknek ilyen kegyelemlevelük van. S az én barátaim ha elfogják őket, nem számíthatnak kegyelemre.

— Ozoróvszky a testőröktől szökött meg, — azt száz certifikát sem mentené meg az akasztófától.

— Beretzky csúnya foltot ejtett gróf Brenndorf fényes katonai karrierjén. Ez sohasem bosszajtja meg neki és ő most tagja a Hof-Kriegsrathnak. Csoda volna, ha Beretzky elkerülné az akasztófát.

— Barkónak is nagyon nagy rovása van, elene is találnának paragrafust, hogy elveszítsék őt.

— És ha egyik-másik elkerülné is a halált: vagy tömlöcbe vetnék, vagy idegen országba hajtának katonának és sohasem látná viszont hazáját, vagy csak mint nyomorult, béna koldus kerülne vissza.

— Óh kegyelmes uram esedezem, könyörgök, fogadja kegyelmébe ezt a három hős embert! Óh mentse meg őket!

— Mit talán csak nem kívánod azt, hogy szót emeljek értük? — kérdezte ingerült hangon a bíbornok.

— Nem, kegyelmes uram. Sokkal kisebb emberek ők, hogysem kegyelmes Eminentiád szót emelhetne mellettük. Erre nem is gondoltam és nincs is erre szükség. Elég hatalmas kegyelmes Eminentiád ahhoz, hogy enélkül megmentse őket.

— Nem, ez nem áll hatalmamban, de ha áltána is, akkor se tenném, — felelte a bíbornok szigorú hangon.

— Kegyelmes uram, — esdekelt tovább Gá-

bor. — Eminentiadnak az érsekujvári határban négy gazdátlan, megüresedett jobbágytelke van. Kegyeskedjék ezt a három jó barátomat jobbágyai közé felvenni s egy-egy telket nekik adni. Azok a telkek úgy sem maradhatnak üresen. És ők meg volnának mentve, mert kegyelmes Eminentiad úri hatósága alá jutnának és a hercegprímás jobbágyait senki el nem foghatja, senki nem üldözheti. Ők szabadok lennének, Eminentiadnak hűséges jobbágyai és boldog emberek lennének és örökké áldanak kegyelmes Eminentiad atyai jóságát! Óh kegyelmes uram, hallgassa meg ezt az alázatos könyörgésemet!

— Nem tehetem és nem teszem, — felelte határozott hangon a bíbornok. — Jól tudod, hogy az egyik nemesemet, Lantost megfosztottam a birtokától, mert a kurucokhoz pártolt és most ezeknek adjak földet? Most az akasztófa alól tobozozzam a jobbágyaimat? Ezek a notórius lázadók megrontanak a többi jobbágyaimat is, akik anélkül is a kurucokhoz szítanak.

— Legyen szabad alázatosan megjegyezmem, hogy hűségesebb, odaadóbb és értelmesebb jobbágyokat nem találna kegyelmes Eminentiad, ha hét vármegyében keresné is. S esedezem alázatosan, nem lázadók ők, hanem a magyar nemzet szerencsétlen sorsának áldozatai, amint Rákóczi fejedelem is az!

— Rákóczi a legfőbb lázadó! Félre vezette a népet! Lángba borította az egész országot! Törvényes ura és királya ellen harcolt. Le akarta taszítani a trónról a fölséges uralkodóházat! Vissza akarta állítani az aranybulla eltörölt záradékát, a Jus resistendit, az ellenállás jogát, hogy törvényesítse a lázadást! Valóban túlságosan nagylelkű az a kegyelem, amit neki a békekötés biztosít.

Izgatottan mondotta ezeket a bíbornok, azután elhallgatott, mintha az izgatottság kifárasz-

totta volna őt és mintha várta volna, hogy mit merészel még mondani neki ez a szolgája. Gábort megfélemlítette a hercegprimás izgatottsága, de nem tudta magába fójtani szívének érzelmeit. Félnék, szinte remegő hangon kezdett beszélni. De ez csak egy pillanatig tartott, azután egyre bátrabban, önérzetes, érces hangon mondotta el a véleményét:

— Az én alázatos véleményem szerint Rákóczi a magyar nemzet lelkének a megszemélyesítője. A magyar nép el volt nyomva, ősi szabadságától meg volt fosztva. Nem kellett azt félrevezetni és fellázítani, önmagától támadt föl szabadsága és jogai védelmére. Rákóczitól remélte szabadságának s elkobzott jogainak visszaszerzését. Azért tódult a zászlai alá és csókolta a lábának a nyomát is. Ha nem lett volna elnyomás és jogfosztás: nem lett volna oka, hogy szabadságának és jogainak védelmére keljen és táborba szálljon. Azért a magyar nemzetnek ez a hősies küzdelme, amelyet megbámult és lélekzetét visszatartva figyelt meg egész Európa, nem volt lázadás, hanem reákényszerített önvédelmi harc. Így ítélték meg azt a külföldi diplomaták is. És amikor az agyonsanyargatott nemzet ezen hosszú, hősies tusában lelki, fizikai és vagyoni erejéből kimerült és összeroskadott: akkor nem kegyelmet kellett volna nekik adni, mint a gonosztevőknek, — hanem igazságot. Rosszul kormányozták ezt a népet! Elfelejtették, hogy a magyar nem szokta meg és nem tudja tűrni a jármót. És ez a béke, amely tele van kegyelemmel, sem indult jól. Az ország tele van idegen zsoldos katonákkal, akik zaklatják és zsarolják a népet. Idegenek kórnájozzák az országot s az elnyomás még elviselhetlenebb, mint a háború előtt volt....

Így ömlött a beszéd Gábor ajkairól, akit érzelmeinek heve elragadott anélkül, hogy ezt észre-

vette volna. És ebben a hangnemben beszélt volna tovább, ha a hercegprimás haragos szava meg nem állította volna őt.

— Elég te vakmerő szolgál te! — kiáltott haraggal a hercegprimás. — Nem ismerek reád! Hiszen te Rákóczinak rajongója vagy! — Hiszen te el vagy telve a legveszedelmesebb kuruc szellemmel. Nem, ezt a szellemet nem tűröm!...

— Irgalom, irgalom kegyelmes uram! — én csak egy szenvedő magyar vagyok! — kiáltott fel kétségbeesve Gábor és odaborult a bíbornok lábai elé.

— Menj a szemem elől! — Távozzál a kolostorba!

Ezzel a hercegprimás hátat fordított Gábornak és a szomszéd terembe távozott.

Az audienciának vége volt.

Gábor kábultan, megsemmisülve távozott a primási palotából. A sötét utcán majdnem beleütközött egy alabárdos éjjeli őrbe. Ez meg is szólította őt, de ő nem látta az őrt és nem hallotta a szavát.

Mintha ittas lett volna. Tántorgó léptekkel haladt az utcákon s a városház toronyórája az éjjeli tizenkettőt ütötte, amikor a kolostorhoz ért és becsöngetett.

A sötét folyosókon át betámolygott a cellájába. Tüzet csiholt, hogy meggyújtsa a mécsest s eközben levert egy könyvet a gyalulatlan lócáról.

Felemelte a könyvet, megismerte, hogy az ő könyve az, a Krisztus Urunk követése. Olvasni kezdett azon a lapon, ahol a könyv leesés közben szétnyílt:

„Nyomorult vagy, akárhol légy és akármerre fordulj, ha csak Istenhez nem térsz. Mit nyugtalankodol, ha kényedkedved szerint nem megy a sorsod?! Kinek van minden kívánsága szerint jó

világa? Kinek van legjobb sorsa? Bizonyára annak, aki Istenért tűrni tud.”

Ezek a szavak úgy hatottak reá, mint egy intés, egy üzenet az égből és mintha üstökénél megragadták volna őt, hogy kihúzzák és kimentesék az elcsüggedés és kétségbeesés örvényéből.

Térdre roskadt a feszület előtt s összekulcsolt kezekkel imádkozni kezdett s közben megereedtek a könnyei és végigszivárogtak az arcán.

Így találta őt a tavaszi hajnal derengése, amely cellájának keskeny ablakán bekopogtatott. S az imádság, ez a titkos erejű, lelki balzsam, elcsitította és megenyhítette szívének marcangoló fájdalmát.

V. FEJEZET.

Csölle Máté gazda és leánya.

Szikár, csontos parasztember volt. Magasabb a középtermetűnél, vállas, erőteljes. Tartása és minden mozdulata biztos, nyugodt és határozott volt. S a folytonos fizikai munkában megedzett izomerő szinte látható volt az egész emberen.

Pedig már nem volt fiatal levente. Bozontos, sűrű, fekete haja már erősen kezdett deresedni. Már az ötvenötödiket járta s az élet viszontagságai nem múltak el nyomtalanul fölötte. A homlokán ugyan nem volt látható a gondok redője, de a két, kissé beesett orcáján éles tekintetű, fekete szeme szögletéből kiindulva végigvonult egy-egy ránc, — mintha csak a nyoma és ösvénye lett volna a titokban elsírt könnyűinek. A bánat redője volt ez. Ebből a redőből méla szomorúság terjedt el az egész sötétbarna arcán.

Boldog házaséletet élt a feleségével, Dobcsányi Rozáliával, akit végtelenül szeretett. Öt gyermekük volt. Legidősebb volt a Gábor fia és legfiatalabb a Juliskája. A másik hármat zsenge korukban egymásután elvitték a gyermekbetegségek. A kötetetöben három kicsike sírdomb és három fejfa símult egymáshoz. De sokat könnyezett felettük az édesanya. Talán itt szerezte a betegséget is.

Máté gazda is megsiratta elhalt gyermekeit, de sokkal nagyobb és élesebb fájdalom volt az, amikor a fia elhagyta a szülői házat és beállott barátinak. Legnagyobb fájdalom pedig az volt, amikor a feleségét elvitte a halál. Amikor a koporsóját leeresztették a sírgödörbe s a hantok rázuhantak a koporsóra: Máté gazda lelkében öszszerázkódott s megtörve nézte, hogy hogyan temeti magába az anyaföld azt, aki neki a legdrágábbja volt a világon. Megeredtek és soká nem tudtak elállani a patakzó könnyei. Akkor jelent meg a két orcáján a bánat redője.

Felesége halála óta teljesen megváltozott. Társaságkerülő, magába zárkózott, hallgatag ember lett belőle. Az atyafiait sem látogatta s ezek is elmaradoztak tőle. Még a komájával, Szenicey Andrással is minden nagy ünnepen, ha találkozott. A gazdatársai elnevezték őt szomorú embernek és nem keresték a társaságát. Vasárnaponként nem a nagymisére, hanem a korai kismisére ment az öreg templomba. Nem akart a gazdatársaival találkozni, akik a nagymise után a vár piacán elbeszélgetni szoktak. Nem tért be a város korcsmájába sem egy meszely borra, mint azelőtt szokta. Nem ivott többé se bort, se pálinkát és a dohányát és a kuruc makra pipáját is elajándékozta.

Teljesen a kis parasztgazdaságának és a kis leányának élt. Ezé a kettőé volt minden gondja s ebben a kettőben lelte minden örömét.

Egy fél úrbéri telke, a mai méretek szerint 40 magyar hold szántóföldje és rétje volt. Jól trágyázta és művelte földjeit. Egy öreg szolgáljával és egy ostoros suhannal győzte ezt a munkát, mert a kapálást, szénakaszálást, aratást, nyomtatást és cséplést az aratók végezték, akik mint egy vándormadár-csapat húzódtak le ide Zólyom megyéből. Évről-évre jöttek tavasszal s szegődött munkájukat befejezve bérrel s egész tavaszig

elegendő eleséggel megrakodva vonultak vissza erdős, bérces hazájukba.

Nagy passzióval nevelte az állatokat. Mindíg szép lovai és tehenei voltak. Büszke volt arra, ha a szép lovait és címeres teheneit megnézték. És könnyű volt akkor ilyen kisebb birtokon is több állatot tartani, mert a nagy érsekujvári háznak csaknem egyharmad része kövér legelő volt. Ezen kora tavasztól késő őszig bőséges táplálékot talált a ló és szarvasmarha egyaránt. S a prajmeri, csikei, bukroki, léki és más legelő területeken nagy gulyákban, vígan legelészett és szépen nevelkedett a csikó és a növendékmarha. Be is gombolt évről-évre Máté gazda szép csomó pénzt a nevelt állatjaiért.

Kerülte az asszonyt, amióta megözvegyült és maga vezette a háztartását. A durvább munkákat, a mosást, súrolást, tapasztást, meszelést öreg szolgálójának a felesége, már hatvan felé járó, de egyébként erős, dolgos asszony végezte és segített a takarításnál és a tehénfejésnél is. Más asszonyszemélynek nem is volt állandó bejárása a házához.

Minden háztartásban pedig, akárki mit beszél is, a legfontosabb minisztérium a konyha és ebben a legfontosabb munka a főzés.

Köteteket írtak össze a híres konyhákról és arról, hogy a főzés nem is munka, hanem valóságos művészet. Egy ilyen kötetért választottak be egy francia íróat az Institutba, a halhatatlanok közé. S azt mondják, hogy a nagy Napoleon anynyira becsülte a jó konyhát, hogy amikor Párisban tartózkodott: havonként legalább egyszer kilovagolt Fontaineblaubá egy szürke, öreg marquis-hoz, csak azért, mert ennek Párisot is beleértve, messze vidéken a leghíresebb konyhája volt.

De hagyjuk nyílt kérdésnek azt, hogy művészet-e vagy munka-e a főzés? Annyi bizonyos,

hogy nem unalmas, sőt nagyon változatos és érdekes foglalkozás.

Kicsiség ugyan mind, de érdekes megfigyelni: hogyan habzik a leves, hogyan pöfög a kása, hogyan rotyog a töltött káposzta, hogyan sistereg a lábasban a rántott csirke, hogyan pirul a rostoson a pulyka és hogyan dagad meg, hogy szinte a levegőbe repül az illatos fánk. Ha ezeket a poétikus jelenségeket elgondolja az ember: szinte maga is gusztust kap a főzéshez.

Máté gazdát nem a jókedve, hanem a szükség vitte rá, hogy odaálljon a füstölgő, nyitott tűzhelyhez és megfőzze az ebédet, meg a vacsorát. Akkor szakadt a nyakába ez a hivatal, amikor a kedves asszonya ágynak esett és olyan komoly beteg lett, hogy meg se gyógyult többé.

A katonai szakács mellett kuktáskodott fiatal korában és most jó hasznát vette ennek az élet-tapasztalatának. Nagyon hamar belegyakorolta magát. És olyan jóízű ételeket főzött, hogy azt bizony a beteg is megehetette.

És annyira hozzászokott ehhez a munkához és a saját főztjéhez: hogy özvegy ember korában mindig maga főzött s nem bízta a főzést a Juliskájára akkor sem, amikor ez már felserdült. Talán azért, hogy a füst ne bántsa a szemét és ne kormozza be bársonyos orcáját. S a főzés közben sokszor monologizált. Ilyenkor eszébe jutott az a kevés latin tudomány, amit az iskolában a grammatica latinából magába szedett. És a nyitott tűzhelyen a fazekakat is latinul dirigálta.

Azt a fazekat, amelyik a három lábbon, a treifuszon volt és erősen forrott, — levette onnan s azt mondotta neki:

— Fortáte!

A tűz mellett oldalt álló másik fazekat pedig feltette a három lábba s ezt mondotta neki:

— Formáte!

(Fortáte = forrtál te. Formáte = forrj már te.)

Bizonyos, hogy a fazekak nem értették meg ezt a tudós beszédet, de azért a Máté gazda főztje mindig jóízű volt. Mert értett is hozzá és volt is miből főznie.

Mert a háztartásában bőven volt minden, ami csak kellett. Volt bőven liszt, zsír, tojás, írósvaj, tej, tejföl, illatos túró, csurgatott méz, lekvár és baromfi quantum satis. Szóval minden volt, éppen csak hogy madártej nem volt.

Mindezekből bőven jutott nemcsak a konyhára, hanem eladásra is. És ezeket a kelendő, becses holmikát nem kellett felhordania a várba, a piacra. Elkelt az mind a háznál, ami eladó volt. Nagyon jó híre volt a Csölle Máté gazda portékájának. Még a várparancsnok konyhájára is tőle hordották a tejet, vaját, túró, tojást és a szárnyast. S a polturák s az ezüst tallérok nap-nap után csak úgy gurultak Csölle Máté kiskülső portájára.

A világ azt fogta rá, talán azért, mert otthon ülő és szófukar ember volt, hogy fősvény és vén zsigori. Hogy élére rakja a garast és háromszor is a fogához veri, mielőtt kiadja. Pedig a világnak nem volt igaza. Mert a házának ajtaja sohasem volt elreteszelve. Benyithatott azon minden szegény és sohasem távozott alamizsna nélkül. És a szegény, vándorló legény mindig kapott nála egy tányér meleg ételt, vagy ha szállást kért, azt is kapott az istálló sarkában.

De viszont szent igaz, hogy Csölle Máté nagyon takarékos ember volt és gyűjtötte is a pénzt és nagyon tudott örülni annak, ha látta, hogy az szaporodik.

Volt neki egy nagy köcsögje, ebbe söpörte bele a polturákat. Azután egy kisebb köcsögje, ebben tartotta az ezüst tallérokát. És egy kőkorzója furfangosan csukódó kupakkal, — ebbe po-

tyogtatta bele egyenkint a császári aranyakat. Megolvasta, hogy háromszáz darab fért bele. S amikor a korszó megtelt: úgy elrejtette, hogy azt kivülről senki más meg nem találhatta. S akkor azután elővett egy másik ugyanolyant s abba sülyesztette az aranyakat. Mert a háborús idők viszontagságai megtanították arra, hogy csak az aranynak marad meg az igazi értéke. Azért, amikor csak tehetett, a tallérokat beváltotta aranyra, a polturákat ezüst tallérokra és többnyire a polturákkal fizetett. Gyűjtötte a pénzt, mint a gúzú télire az eleséget. Gyűjtötte a szeme fényének, a kis Juliskájának.

Juliska egészen kicsi, nyolc éves gyermek volt, amikor anyátlan árva lett. A halál megjelenése s amint édesanyjának szemeit lezárták, amint a koporsót leszögezték s amint azt a sírba lebocsájtották és elföldelték, — mindez rejtelmes volt előtte s megzavarta és megfélemlítette őt. Zsenge értelmével veszteségének nagyságát nem tudta még felfogni, — de a kis szíve ösztönszerűen megérezte, hogy az édesapja most az egyedüli támasza neki és minden érzésével hozzátapadt az apjához, mint a repkényhajtás a hatalmas tölgyhöz. Határtalan bizalommal simult az apja kebelére, érezte, hogy az apja szereti őt és nagynak, erősnek látta az apját. Hitte, hogy az minden veszélytől meg fogja őt oltalmazni.

Az öreg Máté addig is nagyon szerette a leánykáját, a felesége halála után pedig még jobban szerette. Érezte, hogy az édesanyja szeretetét most neki kell pótolnia. Szeretettel gondozta és gyöngéden becézte gyermekét. Símogatta a haját és kis arcocskáját s elmondotta őt kis bogarának, kis csibéjének, kis cselédjének és a szeme fényének. És a szíve melegséggel telt el, amikor a leánykája viszonzásul a két kis karjával átfogta a nyakát. S ilyenkor mintha a szomorúság is el-

tűnt volna az apa arcáról, hogy a gyermeke ne lássa a szomorúságot. Amikor fésülte, nem tépte a haját, amikor mosdatta és a kis ruhácskáját igazgatta, nem korholta őt. Ebédnél, vacsoránál a legjobb falatokat rakta a tányérjára, éjjel pedig még az álmára is vigyázott és meg-megigazgatta a takaróját.

Ezen apai szeretetnek az volt a hatása, hogy Juliska gyermekszívében hamar megenyhült és emlékké szelídült az édesanya elvesztése fölötti fájdalom és vidámság telepedett a helyébe.

Ősszel megkezdődött az iskola és Juliska naponként feljárt a várba az iskolába, ami a Kisfél-sortól elég távol esett. Nem járt oda egyedül, mert a soron, a szomszéd házakban a Bencééknél, a Sókyéknál, a Liszyéknél és Domaniczkyéknál is voltak hasonló korú kis leányok. Ezek reggelenként összeszedődtek és víg csacsogással, mint egy ürge kis seregélycsapat, húztak fel a várba. És Juliska az iskolában szorgalmasan megtanult mindent, amit ott tanítottak.

Otthon pedig a szabad idejében, mint hűséges, kis kutya, folyton az apjának a nyomában járt. Nézte, hogy hogyan dolgozik és itt-ott beleskontárkodott a munkájába. S közbe-közbe folyton csacsogott. Ez nagyon kedvére volt az apjának, de az öreg Máté tudta, hogy az ő társasága nem elegendő a kis leányának s megengedte neki, hogy átmenjen a szomszédba a kis pajtásaihoz, akik szegről-végről atyafiak is voltak. Még inkább örült annak, ha a kis pajtásnői eljöttek hozzá s a ház előtti libalegelőn, vagy a tágas udvaron és a szérús kertben játszadoztak és hancúroztak. Ilyenkor felcacagott a kedves, játékos gyermekzsváj, mint a verebek csiripelése.

Máté gazda szeme folyton a kis Juliskáját figyelte. S amikor látta, hogy ez vígan repked,

mint egy kis madár: az ő szívében is csak úgy repesett az öröm.

Így haladtak együtt az élet útján az apa és a leánya és Juliska felett gyorsan és boldogan múltak el a gyermekévek. Közben folyton leste, megfigyelte és eltanulta az apjától a munkát, amirehhez ereje volt; apja pedig mindent mutogatott és magyarázott neki. Meg is ismerte csakhamar Juliska az őt környező egész kis világot. Az állatokat, a madarakat, a bogarakat, a fákat, a füveket, virágokat és maga sem tudta, hogy az édesapjának milyen ügyes segítőtársa lett.

Gábor, amikor csak dolga volt az érsekujvári várban, mindig meglátogatta az édesapját. Szerette a kis hugát és sohasem jött üres kézzel. Mindig hozott neki játékokat, amíg kisebb volt, — később pedig mesés- és képeskönyveket, varróeszközt, pántlikát és ruhának való kelmét. Sőt egyszer karácsonykor szép piros csizmával is meglepte őt.

Juliska is szerette a bátyját, de a szeretete nem tudott teljesen felmelegedni. Talán azért, mert nagy volt közöttük a korkülönbség, talán azért, mert kevés időt töltött a bátyjával. Különös is volt a bátyja a reverendában, de még különösebbnek találta őt, amikor futár ruhába kiöltözve állított be. Csak a kuruc ruhájában tetszett neki igazán. Érezte, hogy az édesapja valamiért neheztel Gáborra s ez az érzés tartózkodóvá tette őt bátyjával szemben, mert az ő szívében a legelső helyen állott az édesapja és mindenben együtt érzett az édesapjával, még a Gábor iránti neheztelésben is.

Az érsekujvári várnak 1708 szeptember 22-én bekövetkezett ostroma nagy fölfordulást és változást idézett elő az apa és leánya életében. Közvetlenül az ostrom előtt Berthóty lebontatta és lerombolta a várfalakon kívül a vár közelében

épült összes házakat s a lakóikat cselédestől, barostul beterelte a várba és a várbástyák alatti óriási kazamatákban helyezte el, ahol azoknak és minden holmijuknak elegendő helyük volt.

A kazamatában való lakás bizony nem volt valami kényelmes és egészségi szempontból nem volt kifogástalan, mert az ott lakók nem voltak nagyon bővében se a világosságnak, se a friss levegőnek. Azért Csölle Máté a kis leányát, aki ekkor már 14 éves volt, egy ismerősénél helyezte el kosztba, a nemrég elhunyt kántor özvegyénél, özv. Rajmános Istvánnénál, akinek a várfal tövében, elég biztos helyen egy takaros, kis háza volt. Ugyanoda helyezte el a kis leányát a komája és odakerültek az ostrom idejére Juliskának kisleányos barátnői is, úgy hogy Rajmánosnénak az ostrom alatt hét ilyen háborús, kis kosztosa volt.

Úgy éltek ezek ott, mint a madarak a kalitkában. Mikor nagyokat szóltak az ágyúk: akkor nagyon meg voltak szeppenve. Összebújtak és meghúzták magukat a pincegádorban. De amikor elhallgattak az ágyúk: kidugták a fejeiket, vígan cseveteltek, körülugrálták Rajmánosnét és segítettek is neki sütni, főzni. Szóval egy cseppet sem unatkoztak. S amikor három hét múlva vége lett az ostromnak: majdhogynem csalódást éreztek a szívében, hogy ennek az idegrázó és mégis rendkívül érdekes életnek ilyen hamar vége lett. De a diadal hírére örömmel repültek ki a kalitkájukból, letéptek minden virágot, ahol csak találtak és fölbokrétázták a kuruc katonákat.

Az ostrom elmúltá után Csölle Máté és gazdátársai felkeresték a portájuk helyét és hozzáfogtak a házaik felépítéséhez. Berthóty várparancsnok, aki a házaikat leromboltatta, anyagokkal és munkaerővel segített nekik, hogy azokat újra felépítsék.

A ház építésénél Juliska is beleadta a vótus-

mát. Azt kívánta, hogy a szobában deszkapadló legyen, mert a Rajmánosnénál is az van, meg hogy az ablakokon zsalu is legyen, mert azon ki lehet kukucskálni és mert Rajmánosnénál is az van.

Gábor is ott termett, hogy segítségére legyen az apjának a ház építésénél. Ez meg azt kívánta, hogy ne csak egy nagy szoba legyen, hanem, hogy a Juliskának külön szobája és egy harmadik szoba is legyen, ahol ő lakhatik, ha egyszer másszor hazakerül. És hogy az apja ne sokallja a költséget, — elővett és át akart neki adni húsz darab aranyat.

Csölle Máté dehogy utasította volna el a Juliskája kívánságát. És elfogadta a Gábor tanácsát is, hogy három szoba legyen, — azt gondolta magában, hogy hátha mégis hazakerül a fia. De a húsz aranyat nem fogadta el a fiától, — mert a várparancsnoktól segítséget kapott az építéshez és neki magának is volt elegendő megtakarított pénze.

— Csak tedd el a pénzed fiam. Van nekem elég. Több, mint neked. Ne gondold, hogy visszautasítom, csak azért nem fogadom el, mert nincs rá szükségem. A szobák pedig legyenek úgy, ahogy te akarod és ahogy Juliska akarja. És az egész építést rendezd el a magad kedve szerint. Legyen minden úgy, ahogy te akarod. Talán akkor mégis csak idekíváncozol a portára, ahol születél és amelyik a tied volna, ha ezt a barát csuhát fel nem vetted volna.

Gábort meghatották az édesapja szavai és az a szomorúság, amely azokból kihangzott. De nem mutatta a meghatottságát, — hanem nyomban hozzáfogott az építési terv elkészítéséhez. Nem volt ez nagyon komplikált és hamarosan el is készült vele. Nem volt ez előtte új dolog, mert a primási uradalomban alkalma volt terveket látni és csinálni.

Nem telt bele két nap, a kidolgozott terv szerint már tömték a falakat. Ez volt akkor a parasztházaknál az általános és a leggyorsabb építkezési mód.

És nem telt bele hat hét, — s a pipa formára épült, tornácos ház, három utcai szobával, konyhával, kamrákkal és istállókkal már tető alatt is állott. A széles porta másik oldalán pedig elkészült a cselédlakás és a kocsiszín. Ennek végében helyezték el a nagy tyúk- és libaketrecet. Ennek végében állítottak össze két sertésólat, egyiket a maglóknak, másikat a hízóknak.

Könnyebben ment ez a munka Csölle Máténak, mint a gazdatársainak, mert Kapronczay tisztartó szívesen átengedte Gábornak az uradalmi ácsokat és asztalosokat; ezek pedig szívesen mentek a munkába, mert külön bért kaptak érte.

Az ácsok gyorsan kifaragták és felrakták az ajtóragasztókat, a gerendákat, a szarufákat és a horogfákat. A nádazók pedig jó vastagon megfakták a nádtetőt. Még koszorút és címeres kötetést is csináltak a gerincére.

Az asztalosok kiszabták, összeillesztették és felrakták az ajtókat és az ablakokat. Lerakták a padlókat. Még a zsalukat sem felejtették ki.

A kemencéket maga Máté gazda építette és Gábor tanácsára olyan helyes formát adott nekik, hogy amikor kockacserepek alakjára, sűrű színre be is festette őket: a falusi ember bizvást kályháknak nézhette azokat. Csakhamar füstölgött a kémény s a kemencék átmelegítették a szobákat és szárították a nyers falakat.

Enyhe és száraz volt az őszi időjárás s az építési munkája vígan és szaporán ment s mire eljött az advent és beállott a föld fagya: Máté gazda már be is hurcolkodott a sok holmijával az új

házába és az állatjait is bekötötte a két új istállóba. Csak a vakolás, meszelés, ajtók, ablakok festése és a pajta építése maradt a jövő tavaszra.

Ezekhez a munkákhoz is hozzáfogtak, amint a fagy kiengedett és a tavasz nyíladozni kezdett. És amire beköszöntött a nyár: Csölle Máté háza teljesen készen volt és a zsalus ablakokkal a legmutatósabb volt a Kisfélsoron.

Gábor gyakran el-eljött nézni, sürgetni és igazgatni a munkát s ezalatt sokkal többet volt együtt az apjával és a hugával, mint az elmúlt négy esztendő alatt összesen. S a házépítés munkája közelebb hozta egymáshoz az apát és a fiát és a két testvért. Jobban megismerték és jobban megszerették egymást.

Juliska nagyon boldog volt az új házban. Röpködött az egyik szobából a másikba. A konyhából a kamrába. Folyton talált rendezni és tisztogatni valót és folyton énekelt, mint a dalos madár.

Az ő vidámsága és jókedve felvidította az apját is. Ennek is tetszett a tágas, kényelmes lakás és az, hogy nini! milyen tágas és világos a konyha! Nagyon tetszett neki az is, hogy két jókora kamrája van, egyik az élelemnek, a másik a szemes jószágoknak.

De legjobban tetszett neki, hogy a lóistálló és a tehénistálló sokkal tágasabb, mint a régi volt. S legalább négy darab állattal több fér el mindegyikében. Hozzá meg mindegyikben van rendes takarmányketrec és külön kóter a csikónak és a szopósborjúknak. Nagyon kedvére volt ez. Nagyon helyesen eszelte ezt ki Gábor, ha barát is, — gondolta magában és elhatározta, hogy felszaporítja az állatjait.

Az új házban ezután boldogan élt együtt az apa és a leánya s az évek múlásával Juliska egyre

szebb, nagyobb lett, mint a kertjükben a dupla virágos, nemes jázminbokor.

Juliska nem volt szobában ülő, elkényeztetett virág. Nem kellett őt félteni se széltől, se esőtől, se fagyos zuzmarától. Nem félt ő a léghuzamtól. Nem náthásodott meg a ködös hidegtől és nem ájult el a forró, nyári hőségtől. Mert amint nőtt és erősödött: az apja az szerint minden neki való munkára megtanította és rászoktatta. Azt akarta, hogy edzett és erős legyen és minden munkát tudjon, mire a maga asszonya lesz. Még a határba is kivitte őt babot ültetni, kapálni, markot szedni, sarjút gyűjteni és a rétet gereblyézni. Meg is tanult apránként Juliska mindent és szerette is a munkát. Font, varrt, kenyeret dagasztott, jó, fonatos kalácsot és túrós lepényt sütött. Meg tudta fejni a tehenet is, úgy hogy semmi tej nem maradt a tőgyében. Vajat pedig édes tejszínből olyat tudott köpülni, — hogy bátran elküldhette volna a hercegrímás asztalára is.

Mikor 1711-ben a szabadságharc véget ért, Juliska akkor már 17 éves volt és olyan gyönyörű hajadonná nőtt meg, hogy ha paraszti köntös helyett úri ruhát öltött volna magára: bájos, rózsás arcával, hosszú, fekete szempillákkal árnyalt, szép szemével, selymes hajával, szép termetével és végtelenül graciózus mozdulataival akármelyik grófi kastélyba és famíliába beillett volna.

Jó szivéért és kedves modoráért irigykedés nélkül szerették őt a leánytársai. A legények pedig előzködtek utána s ugyancsak pattogtatták az ostort Máté gazda háza előtt, abban reménykedve, hogy hátha Juliska kiáll az utcaajtóba.

Azon az éjszakán, amely a magyar nemzetre olyan végzetes május elsejére virradt, Juliskát szép nagy májusfával lepték meg a legények. Olyan sudaras volt ez a fa, hogy majdnem az esztre tetejéig ért. Pünkösöd közeledtével pedig őt

kérte fel az egész fiatalság, hogy ő legyen a pünkösdi királynő.

Nagyon szép szokás volt ez. A legények hatalmas, ötöles fenyőárbocot ástak le a földbe és fölállították. A csúcsára koszorút és pántlikákat kötöttek és egy üveget is tele finom rozólis pálinkával. Alatta pedig köröskörül nagy sátor volt földbe ásott oszlopokkal, cserfa gallyakkal beborítva.

Ez volt a pünkösdi fa, mely közvetlenül a ház előtt állott az utcán. A sátor alatt táncolt és mulatott a fiatalság s a szülők és a többiek vagy a mulatságot nézték, vagy bent a házban szórakoztak és vendégeskedtek.

Pünkösöd vasárnapján délután kezdődött a mulatság s egész a keddi, hajnali harangszóig tartott. A pünkösdi fa pedig ott maradt dísznek a jövő vasárnapig, — akkor azután nagy céccóval szétszedték a sátrat, kiásták és ledöntötték az árbócfát. A koszorút és pántlikákat a pünkösdi királynő kapta meg emlékebe, a rozólist pedig megitták és ez volt az áldomás, vagy a szent János áldása.

Nagy megtiszteltetés volt a pünkösdi királyság a leányra és a házra is és titkos álma volt az minden lánynak és lányos anyának.

Juliska el is fogadta volna azt, hiszen valóban megillette őt. De az apja nem engedte. Mert nem volt asszony a háznál s a vendéglátás nagyon sok vesződséggel jár. És Juliska minden ellenkezés nélkül belenyugodott az apja döntésébe. Szófogadó, jó gyermek volt s az apjának az akarata szent volt előtte.

Még jobban vigyázott rá az apja, mióta szép, nagy lány lett belőle s a koma és sógorasszonyok egymásután jöttek puhatolódzni és kérőt kommenzálni. Pedig Juliska maga is tudott vigyázni magára.

Nem volt se rátarti, se túlszende s a legkevésbé sem volt kacérkodó. Egyenes lelkű, nyílt szívű, beszédes és természetes volt, mint a szabadban nőtt, hímporos, mezei virág. A nótákból és a leánypajtásaitól hallott egyet-mást a szerelemről s ez mint valami édes üdvösségnek a sejtelve jelentkezett a gondolatvilágában, de a szívébe még nem férközött be. A szíve még illetlen volt.

Máté gazda pedig, amióta nagy lány lett a Juliskájából: apránként, észrevétlenül s talán akaratlanul is változtatott addigi szokásain. A szívéből a zárkózottság és hidegség s az arcáról a szomorúság, mintha valamelyest engedett volna. Mert már nem kerülte az emberek társaságát s egyre gyakrabban összejött a komájával és az atyafiakkal. Vasárnaponként pedig felvette ezüstgombos ünneplő ruháját és büszkén ment szép leányával fel a várba, az öreg templomba a nagymisére. Rá-ránézett lopva a Juliskájára s a tekintete mintha csak azt mondotta volna: Idenéztek emberek, ez itt az én leányom!

Egy vasárnapon a tiszttartó háza előtt mentek el a templomba menet s illendően köszöntöttek Kapronczay tiszttartót, aki a háza sarkán állott és Kondé úrral, a primási uradalmak teljhatalmú direktorával tárgyalt valamit.

— Ki ez a keményvágású parasztember s ez a leány? — kérdezte a direktor.

— Ez direktor uram az egyik jobbágyunk, Csölle Máté és a leánya, — felelte a tiszttartó és hozzátette:

— Ez egy nagyon becsületes, szorgalmas, takarékos és okos ember. A leánya pedig gyönyörű, értelmes és nagyon jól nevelt, kis jószág.

— Ejnye, ejnye, de kidicséri őket tiszttartó uram. Kíváncsi vagyok, hogy miben áll ennek az embernek a becsületessége?

— Abban áll, hogy nem hazudik, nem lop, nem iszákos. El nem mozdítja és tovább nem teszi a szomszédja határkövét. El nem szántja a földjét. Bele nem kaszál a szomszédja rétéjébe. Nem lopkodja a határban a búzakereszteket. Nem dézsmálja meg a más kukoricáját. Nem csalja meg se az uraságot a dézsmánál, se a papot a meckánál, se a kupecot, amikor elad neki valamit. Megelégszik a magáéval és nem kívánja a másét. Rendes magyar ember ez és keresztény katolikushoz illő életet él.

— És mire vitte ezzel a becsületességével és a takarékosságával? — kíváncsiskodott tovább a direktor.

— Nagyon sokra vitte direktor uram. Neki van a legszebb állatállománya a gazdák között, pedig csak fél szessziós jobbágy és mindene van bőven. Pénze is van mindig. Egyszer, amikor a császári generális háromezár aranyra megbüntette a várost, mert a zabot és a takarmányt kellő időre elő nem teremtette: ez az ember segítette ki a megszorult várost, amely kölcsönért hozzá fordult. Hozott egy furfangos korsót s abból ergette ki egyenként a háromezár darab aranyat. Gazdatársait is mindig kíségeti kölcsönrel, ha hozzáfordulnak. És a törvényes kamatnál többet soha el nem fogad. Úgy is hívjuk őt magunk között, hogy a paraszt bankár.

— Most még csak arra vagyok kíváncsi, tisztartó uram, hogy miben látja ennek az embernek az okos voltát?

— Abban látom, hogy a vagyonát tisztességes, becsületos úton megduplázta, — hogy a házat jól építette és hogy a gyermekét, ezt a szép leányát jól nevelte.

— És elfelejtettem mondani, ami a fő, — ez az ember édesapja a Gábor barátnak, a kegyelmes urunk kedvenc futárjának.

— Ejnye no! Ejnye, hogy ezt nem tudtam. Meg kellett volna őt szólítanom. Ejtse módját tisztartó uram, hogy mialatt most itt tartózkodom, kezet szoríthassak ezzel a derék jobbágyunkkal.

Ilyen volt Csölle Máté és ilyen volt a leánya.

VI. FEJEZET.

A kutyamosó.

Barkó Imre hamar megszokta és megkedvelte a szolgálatát, a juhászbojtárságot. Nem is utolsó foglalkozás a juhászé. Egész, Istenáldotta nap kint tanyázik a végeláthatatlan pusztán, az Isten szabad ege alatt. Megtanulja a juhok, a bárányok nyelvét. Tereli őket ide-oda s közbe megisztringálja a garázda kosokat, amikor össze-csapnak. Elbeszélget az őrző pajtásával, a bundás kutyával s egész nap olvashat a legszebb s a legváltozatosabb könyvben, a szabad anyatermesztben.

Sokat olvasott Barkó Imre ebből a könyvből. És sok életfilozófiát és hasznos dolgot tanult az öreg számadó juhásztól, Birkus Ádámtól. Mégis leginkább azért kedvelte meg olyan hamar ezt a szolgálatot, mert Csörgő pusztától nem nagyon messzire fekszik Kamocsa és minden szombat este ellóghatott oda Boriskájához. El is lógott,

A harmadik szombaton az ég be volt borulva és már egészen sötét éjszaka volt, amikor eljutott Kamocsára és az Egyedék háza előtt megállott. Boriska már leste őt és az adott jelre ajtót nyitott neki.

Az édes, csókos ölelés után Boriska ijedt hangon ujságolta neki:

— Nagy ujság van nálunk kedves Imrém. Nem tudom, mit szólsz majd hozzá. A Pista bátyám ma délután hazavetődött. Munkásruhába volt öltözve és a külsejét is elmásította. Az a szándéka, hogy itt fog elbújni, amíg a kurucok fogdosása el nem múlik.

— Tyü az árgyélusát! Boriskám ez nem jó ujság. Ez nagy baj. Hol van most Pista bátyád?

— Bent van az édesapámnál, a belső szobában tanakodnak.

— Gyerünk be hozzájuk.

Azonnal bementek. Boriska hangjára megnyílt előttük a bereteszelt ajtó.

Barkó Imre és Egyed Pista ekkor találkoztak először. Megható volt a találkozásuk. De érzelmeik kifejezésére nem volt megfelelő ez az alkalom és idő sem volt erre. Mint harcedzett katonának, hamar leküzdötték megihatottságukat és Barkó Imre, aki valamivel idősebb is volt Egyed Pistánál és jobban ismerte a helyzetet, azonnal rátért a dolog velejére.

— Te itt nem maradhatsz Pista. Itt te rossz helyen vagy. Itt hamar felkutatnak és elfognak. A gazdám ma délután jött meg Ujvárból. A tisztartónál járt s azt a hírt hozta, hogy egyre fogdossák különösen a fiatalabb kuruc katonákat, ezeket besorozzák és kiviszik idegen országba. Attól félnek, hogy Rákóczi egyszerre csak itt terem és újra kiüt a háború. Azért fogdossák össze a fiatalabbakat, hogy kisebb legyen a háború veszélye. Neked máshová, biztosabb helyre kell menned. Nem gondolkoztál arról, hogy hova mehetnél?

— Mehetnék Grácba, — felelte Pista, — apámnak régi jó ismerőséhez, akinél évekilagosan voltam és csupa passzióból az órás mesterséget is kitanultam.

— Te kitanultad az órás mesterséget?

— Ki én! Négy évig inaskodtam. Föl is lettem szabadítva. Van is erről bizonyítványom a gráci órások céhétől.

— Mutasd azt a bizonyítványt, hogy nézzem meg.

Boriska szaladt a bizonyítványért, ő tudta, hogy hol van, mert ő tette el. Hamar hozta is az írást és egy kis faládát is, aminőt a vándorló legények hordottak.

Imre kikapta Boriska kezéből és hamar átfutotta az írást. Csakugyan a gráci órások céhének a bizonyítványa volt ez, a céhmesternek az aláírásával és a céhnek nagy pecsétjével. S a bizonyítványban az volt, hogy Einzinger István, miután az inaséveket Einzinger Ede órás mesternél kitöltötte s az órás mesterségben elegendő jártasságot szerzett: legénnyé fel lett szabadítva és hogy óráslegénynek őt mindenki felfogadhatja.

Persze mindez németül volt megírva, kemény papiroson, kaligrafikus írással, úgy hogy ennek bizonyítványnak valósággal oklevél formája volt.

Volt mellette egy másik bizonyítvány is, amelyben Einzinger Ede bizonyítja, hogy Einzinger Stefan, mint óráslegény, nála hat hónapon keresztül teljes megelégedésére dolgozott és őt jó szívvel ajánlhatja minden órás mesternek.

Amikor Imre elolvasta ezt a két bizonyítványt, nagyot fütytyentett örömeiben és csak ennyit mondott:

— Meg vagy mentve Pista. Csak nagyon jó volna még, ha órás szerszámod is volna.

— Az is van, — felelte Boriska s előadta a kis ládát, amelyben minden órás szerszám ott volt, sőt öreg órákból néhány kerék és rúgó s egyéb darab is.

— Nagyszerű! — kiáltott föl Imre. — Csak még valami mesterlegényes ruha kellene, ha volna.

— Az is van, — felelte Boriska. — Meg van

a stajer ruhája. Csakhogy kint van a kamrában. Majd előkeresem.

A ruhát Boriska hamarosan előkerítette. Bizony azt már kikezdték a molyok, sőt itt-ott meg-rágták az egerek is, de ez elenyésző kicsi hibája volt azon óriási előnye mellett, hogy csakugyan való-ságos stajer ruha volt. Fel is vette azt Pista nyomban. És olyan tipikus stajer legény lett belőle, hogy kívánni sem lehetett különbet.

Másnap reggel Stefan Einzinger óráslegény Ujvár felé ballagott s még az út felét sem hagyta el, máris olyan poros volt, mintha legalább is Gú-tától gyalogolt volna.

Az érsekujvári határdomb közelében egy fű-zes volt s amint ehhez közeledett: három zsandár ugrott elő, elébe toppant és közrefogta őt. A vez-ető zsandár hamisítatlan stajer tájszólással val-latni kezdte őt, hogy kicsoda? micsoda? hon-nan jön? és hova megy? Követelte, hogy igazolja magát.

Stefan Einzinger szakasztott olyan stajer táj-szólással válaszolt, hogy Stajerországba való, hogy vándorló óráslegény és hogy munkát keres és azért megy Ujvárba.

A zsandárt meglepte a vándorlegény tájszó-lása, — de ő vén róka volt már, — nem hatotta ez meg őt. Egy pillanatig se hitte, hogy a vándor-legény az ő földije. Szigorú hangon követelte az írásait.

A vándorlegény átadta az írásait, a zsandár figyelmesen elolvasta azokat, átkutatta a szer-számládáját és a zsebeit is, azután így szólt:

— Engem ugyan nem csapsz be öcskös, se a stajer idiomáddal, se ezekkel az írásokkal, se a szerszámokkal. Ezeket úgy lophattad is. Majd meglátom én mindjárt, hogy órás vagy-e? Nesze, csináld meg ezt az órát. Ezzel kivett a zsebéből

egy félököl nagyságú krumpli órát és odaadta a vándorlegénynek.

Stefan letelepedett a földre, előszedte a szerzőszámjait, a satut, a csipezt, a kefét, a fogót és egykettőre szétszedte az órát. A zsandár csak úgy hüledezett, hogy mi lett az ő órájából.

Az órának pedig csak az a baja volt, hogy nagyon piszkos volt. Stefan alaposan megtisztogatta, azután ügyesen összerakta és visszaadta a zsandárnak. Az óra úgy fénylett, mintha csak ezüstből lett volna és pompásan járt.

— No most már elhiszem bruder, hogy óráslegény vagy. Nesze itt vannak az írásaid és itt van a munkádért két poltura.

Stefan átvette az írásait és a két polturát is, de nem elégedett meg ezzel. Azt kívánta, hogy a zsandár adjon neki írást arról, hogy az óráját megjavította. A zsandár nem is kérette magát, három sorban igazolta, hogy Stefan Einzinger az ő zsebóráját kijavította. Pontosán aláírta a nevét is, hogy Johan Steinhuber szakaszvezető.

Azután megkérdezte az óráslegényt, hogy hova való. S megörült, mikor ez azt mondotta, hogy Tóbelbádból való. Mert hogy ő is abból a járásból való. Megbízta, hogy csak menjen a várba, kap ott munkát eleget, mert az ottani egyetlen órás régóta betegen fekszik. A várban majd találkoznak s elbeszélgetnek a hazájukról. S egész barátságosan elváltak. A zsandárok Kamocsa felé tartottak, Stefan Einzinger pedig folytatta az útját Ujvár felé.

Már közel volt a várhoz, amikor egy hintó közeledett feléje. A hintóban egy úrihölgy ült egy kis leánnyal s a kocsis mellett a bakon egy libériás inas. Ügyetlen lehetett a kocsis, mert a rudas ló megbotlott, orrabukott és a rúd alá került, a másik ló meg horkolni és ágaskodni kezdett.

Az előkelő hölgy és a kis leánya ijedten szál-

lottak le a hintóból. Az inas segítette le őket s
eközben Euer Excellencnek szólította az úrnőt.

A kocsis is leugrott a bakról s az inassal
együtt iparkodott talpra állítani a rúd alatt kapá-
lódzó lovat, de semmire se mentek vele. Ekkor
jött oda az óráslegény és rövidesen rendet csinált
a lovakkal.

Az úrnő egy kegyes bólintással köszönte meg
a segítséget és az inásával egy ezüst tallért ada-
tott neki és megkérdezte, hogy mi a mestersége?
És nagyon megörült, amikor megtudta, hogy órás.

— Hiszen kend kapóra jön nekünk. Összes
óráink vagy állanak, vagy rosszul járnak, — mon-
dotta ő excellentiája és megparancsolta az órás-
nak, hogy egy óra múlva jelentkezzen nála. Az
úrnő pedig nem volt más, mint a várparancsnok-
nak, gróf Sch. generálisnak a felesége.

Az inas megmondotta az órásnak, hogy hol
kell jelentkeznie. És ezzel Stefan Einzinger sze-
rencséje meg volt alapítva.

A várban a poros vándorlegényt gyanuval fo-
gadták a vártán és erős vizsgálat alá vették. Át-
nézték az írásait s ezek között Johann Steinhuber
zsandár szakaszvezető rövid igazolványát is. Ez
nagyon jó szolgálatot tett az óráslegénynek, mert
a szakaszvezetőnek az a híre volt, hogy jó szimatú
inkvizítor, aki belát az emberek veséjébe.

Arról is vallatták Stefant, hogy kihez igyek-
szik a várba. S amikor azt felelte, hogy a grófné
ő excellentiájától az a parancsa van, hogy fél óra
múlva jelentkezzen nála: menten vége volt a vizs-
gálatnak. Mosdóvizet adtak neki és kefét is, hogy
a port lekefélje a ruhájáról és egy katonát is ad-
tak melléje, aki őt a várparancsnok lakására el-
kísérje.

A grófné ezalatt átöltözött s elmondotta a
férjének az úti kalandját és az óráslegényt. A ge-
nerális is megörült, hogy egy órás vetődött a vár-

ba. Mert az óra abban az időben, mint valami különleges luxuscikk, nagy divatban volt az előkelő házaknál.

Kíváncsian várták az órást. Ez a kitűzött időre pontosan megjelent s az akkori illemszabályok szerint fejezte ki hódolatát. Stajer ruhájával, kellemes külsejével és illemtudásával nagyon jó benyomást tett és egyszerre megnyerte a várparancsnoknak és nejének a tetszését.

Azonnal munkát adtak neki és kíváncsi érdeklődéssel nézték, hogy hogyan szedi szét és rakja össze a komplikált óraszerkezetet, mint valami játékszert. És amikor az órás a díszes állóórájukat is megigazította s az óra megindult és eljátszotta a rég nem hallott generálmarsot: egészen meg voltak a munkájával elégedve.

A várparancsnok adjutánsa Ritter von Gröñne von Gröñnenfels alezredes valóságos bolondja volt a zenélő óráknak. Ennek az órát is rendbe hozta és ezzel bejutott ennek a gráciájába is.

A hiányzó rúgókat és más kicserélendő alkatrészeket a beteg Krumpocher órástól szerezte be. Ezzel megbeszélte azt is, hogy beáll hozzá segédnek és vezetni fogja az üzletét, ha bevégzi a munkáját a várparancsnokéknál.

Stefan szemes fiú volt s hamar kiismerte, hogy az egész várban az adjutáns rendelkezik és uralja a helyzetet. Azért ennek jelentette be, hogy Krumpocher óráshoz szándékozik segédnek beállani.

Az adjutáns megbeszélte ezt a generálissal s elhatározták, hogy dehogy is bocsájtják el ezt az ügyes fiút. Legyen lovász és ügyeljen az órákra is.

Stefan erre nagyon megijedt. Érezte, hogy hálóra ül: azonnal felfedezik benne a volt kuruc katonát. Alázatosan kérte a várparancsnokot:

— Kegyelmes generális úr! Ha már alkal-

mazni kegyeskedik engem, kegyeskedjék valami más foglalkozást adni. A lóhoz én nem értek és félek is a lótól, mert a ló rúg is, harap is. Egyszer egy ilyen bestia majdnem agyonrúgott. Egyszer meg felülni próbáltam egy lóra és az úgy leteremtett, hogy alig tudtam föltápászkodni. Azóta én nem merek a lóhoz közelíteni.

— Hát az órán kívül mihez értesz még? — kérdezte a generális.

— A kutyákhoz értek egy kicsit.

— Nos hát itt maradsz. Rendben fogod tartani az órákat és gondozni fogod a kutyákat.

Igy lett Stefan Einzinger kutyamosó s az lett a hivatala, hogy a várparancsnok kutyáit mosdatta, kefélte és sétáltatta.

Szép új inasruhát kapott s ebben olyan szemrevaló, nyalka gyerek volt: hogy a szakácsné, a két szobalány s a fiatalabbik nevelő kisasszony egészen odavoltak utána. Alig győzte a kedveskedéseiket ügyesen elhárítani, mert megharagítani nem akarta őket.

A grófnénak volt egy kedvenc kutyája, egy hamvasszürke, hosszúsőrű, orosz agár. Ezt kellett naponkint megsétáltatnia.

A kutyát zsinóron vezetve haladt június közepe táján délelőtt egy keskeny dülőúton, a pancadombi dülőben, amely a kisélsori kertek és a Berek erdő között terül el.

A keskeny dülőút a kenderföldek között vezetett a Berek felé. Mind a két oldalán már teljes kalászdíszben pompázott a búza, árpa és rozsvetés és javában porlott, vagyis a hímportát híngettette a virágos kender.

Czuczor Gergely koszorús költőnk, aki iskolás gyerekkorában sokat játszott a Kisélsoron és futkosott a pancadombi dülőben, a virágos kenderdert „paszkonca” kendernek nevezi. Bizonyosan

a nép ajkáról fogta ezt a szót. Paprikás verseinek egyikében az iskolakerülést ostorozva, így használja ezt:

„Felnő a sok gyerek, mint paszkonca kender,
Hogy válnék ezekből jóra való ember?”

Az egyik kenderföldről, a magas sűrű kenderből akkor lépett ki a dülőútra egy parasztlány, amikor Stefan az agárkutyával odaért.

Patyolatfehér volt a köténye, a fején piros, babos batisztkendő, a kezében mázolatlan, füles vizeskorsó. Hazafelé indult, mert már dél felé járt az idő.

Mind a ketten meghökkentek és akaratlanul megállottak, amint így hirtelen-váratlan szembe kerültek egymással. A legényt mintha valami káprázat fogta volna el. Az az érzése volt, hogy talán valami szépséges tündér toppant elébe parasztruhában. A lány pedig úgy érezte, hogy a szive nagyot dobbant, amikor ez a nagyon csinos legény előtte termett.

Pillanatnyi zavar után a legény megemelte a sapkáját s illedelmesen köszöntötte a leányt:

— Adjon Isten jó napot kis hugám.

— Fogadj Isten! — visznonzta a lány a köszöntést.

— Jól ment a munkád ebben a nagy melegben?

— Jól hát, mi köze hozzá! — felelte kurtán a lány.

— Engedj meg hugám, nem akarlak megbántani azzal, hogy megszólítottalak. Ha haragszol ezért, akkor tovább megyek.

Tegezte őt, mert a parasztlányt mindig tegezi a legény. Olyan gyökeres szokás ez, hogy a lány zokon is venné, ha a legény magázná őt.

A lánynak kedvére volt az illedelmes beszéd,

de nem marasztalhatta a legényt, azért politikusan így szólt:

— Miattam mehet, de én nem haragszom.

— No ha nem haragszol, akkor beszéljünk egy kicsit.

— Nem lehet, mert már megyek, — felelte a leány, de nem mozdult a helyéről.

— Ha már a jó szerencsém összehozott veled, legalább a nevedet szeretném megtudni.

— A nevedet? — hát találja ki.

— Hogyan találjam ki? Ahá tudom már, ugye hogy Juliska? — mondotta a legény, mert meglátta, hogy a kötény sarkába ez a név van hímezve.

— Nini, de milyen gyorsan kitalálta!

— Könnyű volt kitalálnom kis hugám, mert ez a szép név úgy rád illik, mint a harmatgyöngy a rózsabimbóra. De a másik nevedet is szeretném tudni. Azt, hogy édesapád után hogyan hívnak galambom?

— Hát találja ki!

— Hogyan találjam ki! Talán Kis, vagy Nagy?

— Dehogy! Egészen más.

— Talán Sóky? Bence? Mészáros? Kuruc? Dobcsányi? vagy Domanitzky? A lány mindegyik név után nemet intett a fejével.

— Nem, egyik se. Maga semmit se tud kitalálni.

— Hát legalább formázd egy kicsit galambom.

— No jó, hát vigyázzon ide, majd formázom és hegyezem. — És így hegyezte:

— Ölle, Bölle, Csölle, Dödölle! — pötyögött az ennivaló kicsi szája s hozzátette:

— No most találja ki!

— Gödölle, vagy Mötölle! vagy Töbölle? — találgatta a legény.

— Ah dehogy! — türelmetlenkedett a leány.

— Maga semmit se tud kitalálni. — No még jobban vigyázzon, én még jobban fogom hegyezni. — Hegyezte pedig így:

— Ölle, Bölle! Alsó-felső-Csölle, alsó, felső nélkül.

— No most már tudom angyalom! Ugye hogy Csölle? — vágta ki a legény.

— Nini hogy kitalálta! Maga mindent kitalál. Ugye hogy csúnya név?

— Dehogy csúnya, lelkem Juliskám! A neved is szép! Te magad pedig, — te vagy az Úr Istennek a leggyönyörűbb, kis Csölléje.

— Nem is vagyok kicsiny. Nézze csak, kicsi híja akkora vagyok, mint maga! És kihúzta magát egyenesre, mintha csak mérközni akart volna a legénnyel s a termete, dereka és egész alakja olyan gyönyörű volt, mint egy szép szobor.

— Persze, hogy nem vagy kicsiny szépséges virágszálam, — felelte a legény, — hiszen egészen a szememig érsz. Csak úgy kedveskedésből mondtalak kicsinynek. Most már tudom a nevedet. Csak azt az egyet mond még meg, lelkem Juliskám, hogy hol laktok?

— Nagyon közel ide, — felelte a leány.

— A Kísfélsoron? — kérdezte a legény, mert az esett hozzájuk a legközelebb.

— Nini hogy kitalálta! Maga mindent kitalál!

— Csakhogy a Kísfélsoron talán kilenc ház is van, melyikben laktok közülük?

— Jól vigyázzon ide, majd hegyezem. És így hegyezte:

— Szérű, verebű, közepibe no találja ki, micsoda?

— Muskátli? rozmaring? orgonafa? galambduc?

A lány mindegyik után nemet intett a fejével, azután ezt mondotta:

— Dehogy, egyik se! Maga semmit se tud kitalálni!

— Ha agyonütsz, se tudom, hogy mi van a közepibe.

— No ide hallgasson, még egyszer elmondom:

— Szérű, verebű, közepibe . . . zsalu . . .

— Ahá most már tudom gyémántos csillagom, ugye a házatokon zsalus ablak van?

— Nini hogy kitalálta! Maga mindent ki tud találni. De nem gondolja, hogy nagyon furcsa dolog az, hogy maga engem itt összevissza kérdez, faggat és én azt se tudom, hogy hogyan tiszteljem, nem tudom, hogy kicsoda és miféle ember?

— Vagyis most te akarsz engem kérdezni és faggatni, — felelte a legény és folytatta:

— Meg is mondom őszintén. A nevem Stefan Einzinger, a mesterségem órás és inas vagyok a várban a generális úrnál.

Juliskára úgy hatottak ezek a szavak, mintha hideg zuhannyal öntötték volna le.

— Német is, órás is, inas is, — mondotta fájdalmas hangon és a csalódottság szinte leritt az arcáról.

— Megvallom, hogy a beszéde után magyarnak hittem. — Ezekkel a szavakkal kissé távolabb húzódott a legénytől és menni készült.

— Ne menj még angyalom, lelkem Juliskám. És ne vess meg. Nem vagyok én se német, se órás, se inas, de nem mondhatom meg az igazat, mert abból nagy baj keletkezne.

— Nekem csak elmondhatja, — bízatta őt a leány.

— Neked se mondhatom el, pedig tudom, hogy te el nem árulnál.

— Én, dehogy árulnám el! Dehogy árulnám! Még a szemit is kikaparnám annak, aki elárulná.

— Hátha véletlenül eljárna a szád és kikottyantananád?

— Dehogy kottyantanám, inkább a nyelveimet harapnám le. Csak mondja meg az igazat.

— Nem mondhatom drágám, minek terhelje az én titkom a te szivedet.

— Rám bízhatja a titkát, meg tudom azt őrizni és ha már ennyit mondott, mondja meg az igazat.

— Eddig senkinek sem mondtam meg, de hát megmondom neked, legyen a te kezében az én szabadságom és a jövő sorsom.

Ezek után a szavak után kissé a leányhoz hajolt és halk hangon ezeket mondotta:

— Én magyar vagyok, bujdosó kuruc vagyok. Kuruc tiszt voltam és most ebben az inasgúnyában vagyok elbújva. A nevem Egyed Pista.

— Irgalmas Isten, miket mond maga! Ez nem igaz! Szívja hamar vissza, amit mondott, szívja vissza! Szent Isten, hátha valaki meghallotta! Ne is beszéljen magyarul, inkább beszéljen németül, ha nem értem is. Szent Isten! hátha elfogják, hátha felakasztják!

— Ne légy megrémülve drága Juliskám! Ha elfognának is, — nem akasztanának fel, de bizonyos, hogy besoroznának és elküldenének Taliánországba.

— Irgalmas Isten, csak el ne fogják, csak el ne vigyék!

— Hát megsajnálnál és egy kicsit megsiratnál engem, ha elfognának, tömlöcbe zárnának, vagy elküldenének Taliánországba? Megsiratnál engem én gyönyörű kis mindenségem?

— Furcsa ember maga, hogy ilyen kérdésekkel kínoz. És az is nagyon furcsa magától, hogy már elmondott angyalának, gyémántos csillagjának, drágájának, mindenségének, pedig én senkije sem vagyok. Jobb, ha már megyek, mert ha to-

vább beszélgetünk, nem tudom még miye leszek magának.

— Leszesz te még az én édes mátkám! Leszesz te még az én aranyos kis feleségem.

— Jézus... Mária! — sikoltott egyet a leány. A korszó kiesett a kezéből és mint a megriasztott madár repült, rohant a Kisfél sor felé.

— Juliska!... Juliska!... drága Juliskám!... a korszó... a korszó, itt a korszó! — kiáltotta utána Pista.

Erre a leány meglassította a futását s egy búzaföld végén megállott, a legény pedig a kutyával és a korszóval utána ment s amikor hozzáért, kérlelő szavakkal szólt hozzá:

— Juliskám, drágám, miért futottál el? Mivel bántottalak meg? Hiszen én nem akartalak megbántani. Mond, hogy nem haragszol.

De Juliska csak hallgatott és nem fordult feleje.

— Juliskám! drágám! — folytatta a legény. — Mond, hogy nem haragszol, mert ha azt tudnám, hogy haragszol, inkább menten föladnám magam, hogy tegyenek velem, amit akarnak. Szólj már. Óh mond, hogy nem haragszol!

Juliska még ekkor sem fordult meg és mintha a zokogás szaggatta volna meg a szavait, ezeket mondotta:

— Tudja azokat a... bókos szavakat... nekem még senki sem... mondotta... amiket maga mondott... Azok még nem bántottak.... De a mátkaság... az szentség... azzal nem lehet tréfálni. — És itt elakadt a szava.

— Igen, az szentség! Hiszen te magad is gyönyörű, élő szentség vagy! Nem is tréfából és nem enyelgésből mondottam én azt. Abban a pillanatban, amikor rám néztél, szivembe ugrott a szépséges arcod. Nem is engedem onnan ki soha. Most én egy bújdosó, a senkinél is kevesebb vagyok,

de egyszer majd leszek valaki és akkor eljövök érte és megkérdezlek majd, akarsz-e a mátkám lenni? — Most én erre nem is kérek tőled feleletet, se ígéretet. Most csak arra kérek drága Juliskám, ne fordítsd el tőlem a szivedet, ne haragudjál rám. Most csak azt az egyet mond meg, hogy nem haragszol.

Itt elhallgatott a legény. Egy pillanatig csönd volt, azután Juliska halkán, majdnem suttogva csak ennyit mondott:

— Hiszen én nem haragszom magára.

— Ha nem haragszol, akkor hát fordítsd felém a szépséges arcodat, nézz reám azokkal a gyönyörű szemekkel! És add ide a kezembe a te dolgos kis kezedet.

És Juliska szépen, engedelmesen megfordult, ránézett a legényre és a tekintetében a boldogságnak leírhatatlan üdve volt és a kezét félve beléte a legény kezébe.

Így állottak némán néhány pillanatig. Az agárkutya hódolata jelül leheveredett a Juliska lábaihoz. Nem messze a mesgye melletti barázdában két lábra állott egy tapsifüles és reájuk kíváncsiskodott. A pipacsok, a búzavirágok, a margaréták, a vadrezedák, a kakukdémutkák és a többi mezei virágok hódolattal bólintgattak feléjük virágkelyheikkel és illatukkal körülömjéneztek őket. Egy pacsirta felrebbent a búza közül s fent magasban, a fejük felett csattogta a szerelem himnuszát. Egy nyári felhőnek a hófehér pereme mögül serafok kukucsáltak le reájuk. És mintha onnan a magasból a sférák zenéje hangzott volna, dicsérve a Teremtőt, hogy ilyenek alkotta az embert és szerelmet oltott a szívébe.

A tündöklő napfényben, a forró napsugárban s az egész szabad természetben, amely körülfogta őket, mintha ott rezgett volna a tiszta szerelem apotheozisa.

Ezen pillanat üdvét nem riasztotta el s a tiszta szerelem glóriás hangulatát nem zavarta meg a legény szava, amikor így szólt:

— Drága Juliskám, még csak ezt a két szót mond ki: te Pista.

Juliska habozott egy pillanatig, de azután visszatért a természetes vidámsága s pajkos örömmel így felelt:

— Maga Pista... Pista... Pista! — És kirántotta a kezét a legény kezéből.

— Most már szaladok haza! Isten áldja meg... Pista!

— Ne menj még angyalkám, hiszen még meg se beszéltük, hogy mikor látogathatlak meg.

— Hozzánk nem jöhet, mert az édesapám le-töri a derekát. A multkor is ott járt nálunk egy ilyenfajta, németruhás legény, mint maga, venni akart vajat, túró, csirkét, de a szemével mindig engem nézett. Észrevette ezt az édesapám és egy bodzafa vízipuskával, amit nekem csinált, úgy belelőtt a németbe, hogy az ész nélkül elszaladt.

— De hát az nem lehet, hogy én téged ne lássalak. Valahol csak kell találkozunk.

— Tudja mit, édesapám főzi az ebédet és tízenegy órától délig nem mozdul ki a konyhából. Akkor maga jöjjön a kertünk végébe és én beeresztem a hátulsó, kis ajtón.

Ebben megegyeztek és egy kézszorítással elváltak. Pista az agárral a Berek felé tartott, Juliska hazafelé sietett. Közbe-közbe többször visszafordultak s integettek egymásnak, amíg csak az út kanyarodása el nem szakította őket.

Juliskát pirongatta az apja, hogy hova maradt olyan sokáig. De Juliska nyakába ugrott az apjának, összevissza csókolta, hízelkedett neki, tele volt örömmel, még a fazekakkal is pajkoskodott, hogy... fortáta... formáta.

Az apja nem tudta, hogy mi lelte a leányát. Mi történhetett vele? — Valami rossz dolog nem történhetett, mert hiszen Juliska nem tud hova lenni az örömtől.

Pedig Juliskával nagy dolog történt. Nagyon nagy dolog. Megnyílt a szive és bevonult oda a szerelem.

VII. FEJEZET.

A megzavart idill.

Gábor barát erős lelkű ember volt, a kegyvesztés mégis valósággal földhöz sújtotta őt és felforgatta lelkének egyensúlyát. Keserves is a kegyvesztettek sorsa. Lebukni a magasból a mélységbe, a napfényből a homályba! Elveszteni a hatalmat és a hatáskört és lemondani minderről: bizony nagyon keserves mindez hatalmas és kis embereknek egyaránt.

A vallásban s a szerzetesi élet ájtatosságai-ban igyekezett vigasztalást keresni, de nem találta meg. Nem is tudott ezekben elmélyedni úgy mint azelőtt. Nem tudta érzéseit és gondolatait úgy fegyelmezni, mint azelőtt. Érezte, hogy a szerzetesi élet már nem elégíti ki a lelkét s hogy a gondolkodása elvilágiasodott, amióta a három kurucclal barátságot kötött.

Ezeknek a sorsa mintha hozzá nőtt volna a lelkéhez. Nagyon ölte őt a bánat s az a tudat, hogy barátainak a sorsán nem tudott segíteni és urának a kegyét is elvesztette. Fizikailag is szenvedett és a vasegészsége is mintha megrendült volna.

Az éjjeli audiencia után néhány nappal a gvardián 2100 ezüst tallért hozott neki azzal,

hogy Ő Eminentíája küldi a bécsi útjáért. Ezt előre látta, mert ismerte a hercegprímás gondolkozását. Tudta, hogy az megadja amit ígér, de nem örült meg a pénznek, mert nem volt ez a kegynek jele, csak beváltása az ígéretnek és annak, hogy a hercegprímás nem akart adósa maradni. Hálás köszönettel fogadta el a pénzt, de nyomban át is adta a gvárdiánnak azzal, hogy az nem az övé, hanem a zárdáé. A gvárdián pedig Gábor tudta nélkül visszavitte a hercegprímásnak.

Abban reménykedett Gábor, hogy a hercegprímás haragja majd csak elmúlik, majd hivatni fogja őt. De hetek multak el és bizony nem hivatta.

A gvárdián látta, hogy Gábor fráter egészsége meg van támadva s hogy olyan, mintha lélek nélkül járna a társai között. Megszánta őt s azt ajánlotta neki, hogy szedje össze magát, menjen el a hegyek közé Koritnyicára. Ott a rendnek van egy üdülő háza, ott majd magához fog jönni.

— Tisztelendő atyám, felete Gábor, — köszönöm a hozzám való jóságát. Tudom, hogy Koritnyicán halálra unnám magam és még rosszabbul lennék. Azért, ha jót akar velem és ha rendünk szabályai megengedik: kegyeskedjék megengedni, hogy két hónapra, vagy hosszabb időre is elmehessek Érsekujváriba az édesapámhoz. Ott bizonyosan magamhoz jövök.

A gvárdián teljesítette Gábor fráternek ezt a kívánságát és Gábor Péter-Pál ünnepe előtt egy napon a délelőtti órákban egész váratlanul beállított az édesapjához azzal, hogy hosszabb időt nála akar eltölteni.

Csölle Máté szeretettel fogadta a fiát és nagyon megörült annak, hogy hosszabb időre jött haza. Arra is gondolt, hogy az aratásnál és cséplésnél nagy segítségére lehet neki. Bevezette őt a szobájába, amelyet Juliska nagyon szépen beren-

dezett a számára. Röviden elbeszélgettek, Gábor átöltözködött s azt kérdezte az apjától, hogy hol van a Juliska?

— Nem tudom mi lelte ezt a leányt, — felelt az öreg. Ebben az időtájban a legnagyobb hőségben is folyton a kertben babrál. Eredj, biztosan ott találsz.

Gábor benyitott a kertbe és megütközve látta, hogy a kert túlsó végén egy barackfa mellett, amelyről messziről sárgított a gyümölcs, ott áll a huga s tőle néhány lépésre egy urasági inas és hogy élénken beszélgetnek. A barackfához pedig egy nagy kutya volt odakötve.

Annyira el voltak merülve a beszélgetésbe, hogy Gábort csak akkor vették észre, amikor a közelükbe ért és a kutya elvakkantotta magát.

Juliska összerezzen, amint megpillantotta Gábort és elpirult egészen a haja tövéig. Majd hirtelen hozzászaladt, átkarolta a nyakát és így szólt:

— Gábor, kedves bátyám! — milyen váratlan és milyen kedves, hogy itt vagy!

Gábor homlokon csókolta a hugát és gyöngéden megsimította a haját és így szólt hozzá:

— Ugye megleptelek kis hugom? És az arcodról, látom, hogy meg is zavartalak. No ne is tagadd. Inkább mond meg őszintén, hogy ki ez a német, és hogyan kerül ez ide?

— Jaj bátyám ez nem német, — ez csak a... Pista.

— Miféle Pista?

— Jaj bátyám azt nem mondhatom meg. Az nagy titok. Azt neked sem szabad megtudnod.

— Nagy titok? — Talán az édesapánk se tudja, hogy te itt egy idegen legénnyel találkozol?

— Jaj dehogy tudja! Neki sem szabad megtudnia.

— No ha te nem akarod megmondani, majd

tőle kérdezem meg, hogy kicsoda. Mert végtére is édesapának is, nekem is tudnom kell, hogy ki vel kötöttél ismeretséget, — mondotta Gábor s az a kellemetlen előérzete támadt, hogy a huga valami véletlen folytán talán nem hozzá illő ismeretségbe keveredett.

— Kedves bátyám ne bántsd meg a Pistát! mert akkor... mert akkor én meghalok!

— Dehogyan halsz meg kis bohó! Csak menj kissé távolabb, hagyj magunkra, amíg én beszélek ezzel a bizonyos Pistával.

Pista zavartan ott maradt, ahol állott. Kitünő hallása volt, szóról szóra hallotta ezt a párbeszédet. Láta, hogy milyen kínos helyzetbe sodorta Juliskát és milyen kínos helyzetbe került ő maga is. Gábort Juliska elbeszéléséből már ismerte, mert Juliska elmondott neki mindent, amit a bátyjáról tudott, a kurucokkal való barátkozását is. Érezte, hogy Gábor nem fogja őt leleplezni és belátta azt is, hogy Juliska miatt is meg kell mondania az igazat, hogy ő kicsoda. Azért amikor Gábor felesége indult: elébe ment, illedelmesen köszöntötte őt és bemutatkozott:

— Egyed István vagyok. Azelőtt alhadnagy voltam Rákóczi fejedelem testőrcsapatában, most ebben az inasruhában és szerepben vagyok elbújva. Mostani nevem Stefan Einzinger. Órás és kutyamosó vagyok a várparancsnok úrnál.

— A kamocsai Egyed János földbirtokos úrnak a fia? — kérdezte Gábor.

— Igen! — annak az ifjabbik fia vagyok.

— És bátyja az Egyed Boriska kisasszonynak?

— Igen! Boriska a testvérhugom.

— És hogyan ismerkedett meg Juliskával? — És mi a célja ezeknek a találkozásoknak?

— Véletlenül találkoztunk s az első látásra megszerettem őt. Azóta naponként találkoztunk itt a kertben. Ne rosszalja ezt és ne tegyen érte

szemrehányást Juliskának. Nem pusztá szórakozás és nem léha időtöltés ez, mert ha Juliska is úgy akarja, pedig tudom, hogy ő is akarja, és ha az Isten is úgy akarja: akkor csak az ásó és a kapu választ el minket egymástól.

Nagy felindulással mondotta ezt Egyed Pista s szavaiban úgy hangzott az erős elhatározás, mint a kalapácsütés. Izgatottan várta, hogy mit felel majd Gábor. Olyan izgatottan, mint a vádlott az ítéletet.

Gábor nagyon megütközött azon, hogy az ő kedves, ártatlan hugát találkán lepte meg. Hugának különös és zavart viselkedése felizgatta, aggodalommal töltötte el. Egyed Istvánnak önleplezése és szenvedélytől lángoló szavai pedig valósággal megrémítették őt. Hamarosan nem tudott szóhoz jutni. Az a gondolat cikkázott át az agyán, hogy milyen különös is az emberi szív! És milyen titokzatosak és különösek a Gondviselés végzése!

Ime véletlenül találkozik két fiatal lélek, akik egymás létezéséről mit sem tudtak, lánggra lobban a szivük és együtt akarnak tovább haladni véges végig az egész életen. Ime az ő huga beleszeret egy idegen fiatalemberbe, aki bujdosó kuruc és aki nem is hozzávaló, mert nagy választófal áll közöttük — az, hogy az ő huga egyszerű parasztlány, az ifjú pedig birtokos nemes. Láta a közök torkló akadályokat, látta, hogy az élet egy új bonyodalmat, egy új földadatot vetett elébe, amely elöl nem lehet kitérnie. Mintha ezeken tündött volna el egy percig, azután közelebb lépett Egyed Istvánhoz s így szólt hozzá:

— Kedves öcsém! Ismerem az édesapádat és a Boriska hugodat. Hiszem, hogy jó ember vagy te is. Mert a nemes gyümölcsfának csak nemes lehet a gyümölcse. Azért szeretettel üdvözöllek. Azt gondolom, hogy magatok sem tehettek arról,

hogy találkoztatok és megszerettétek egymást. Nem fájlalom én ezt, de nem is tudok neki szívből örülni, mert ezer akadályt látok az utatokban. Erősnek kell lennie a szerelmeteknek és nagynak kell lennie a lelki erőtöknek, hogy az akadályokat leküzdjétek. Ebben a küzdelemben én egész szívvel mellettetek fogok állani.

Ezzel kezét nyújtott Pistának, aki azt nagy örömmel ragadta meg és meghatva mondotta:

— Köszönöm ezeket a szavaidat kedves Gábor bátyám! Te vagy a legelső, aki szerelmünk titkát megtudtad. Nagyon jó jel, hogy te, a legelső azt pártfogásodba veszed. Ne aggasszon a Juliska sorsa. Fogok, tudok érette küzdeni és nem leszek méltatlan se az ő szerelmére, se a te barátságodra.

Juliska, mikor látta, hogy ezek ketten egymás kezét szorongatják: néhány őzike-ugrással mellettük termett és a Gábor nyakába csimpaszkodott.

— Ugye nem bántod? — Ugye nem küldöd el a Pistát? — sugdosta a bátyja fülébe.

— Hát olyan nagyon szereted?

— Nagyon! De ne mond meg neki és ne parancsold ki innen.

— Tudod Pista, hogy mit sugdoz nekem ez a bolondos kis hugom?

— Jaj bátyám ne mond meg neki! — esengett Juliska.

— No nem mondom meg neki. De ereszd el már a nyakamat. Hiszen majd megfójtasz. És lefejtette a huga karjait s a Pistához fordult:

— Bízom a becsületességemben Pista és nem is fogom máskor megzavarni a pásztorórátokat.

Delet kürtöltek a várban, Pista elköszönt s boldogságtól sugárzó arccal és vigan fütyörészve ment fel a várba.

Gábor és Juliska még jó sokáig fel és alá jártak a kertben.

Gábor kikérdezte a hugát, hogy mikor és hol találkoztak, hogyan ismerkedtek meg? És Juliska eleinte kissé szégyenkezve, később a bátyja szeretetétől nekibátorodva hiven elmondott mindent. Azt is, hogy hogyan találgatta Pista az ő nevét, meg azt, hogy hol laknak. Azt is, hogy hogyan vallotta meg Pista, hogy ő kicsoda. Mindent elmondott a bátyjának gyermeki bizalommal, a korszót is és a szentséget is. Szóról szóra tudta elmondani ahogyan történt, mert nagyon jó emlékező tehetsége volt, olyan mint a mezei pacsirtáé, amely sohasem téveszti el az énekét.

Olyan kedves volt Juliskának bizalmas elbeszélése, mint a hegyi patak halk csobogása. Gábor nagy figyelemmel hallgatta huga szerelmes szívének ezt a megnyilatkozását, mintha csak bele akarta volna szóról szóra stenografálni kitűnő emlékezőtehetségének egyik lapjára.

— Hol vagytok már Gábor! Juliska!... Gyertek már! Megkozmásodik a bableves és minden ételem odaég!... Gyertek már no! — kiáltotta a kertajtóból az apjuk.

— Megyünk már édesapám! — kiáltotta vissza Gábor, — Juliskának pedig halkán odaszólt:

— Édesapánknak most még semmit sem szabad megtudnia az egészből.

— Siess már te bóbitás csibém! Fogj hamar egy pár kirántani való csirkét, nehogy a bátyád azt gondolja, hogy csak bablevessel várjuk és nem látjuk szívesen. És Juliska azonnal ugrott és egy-kettőre hozta a csirkéket, nem is kettőt, hanem hármat.

Hogy milyen boldog volt ennek az egyszerű családnak az ebédje, — azt nehéz volna leírni. Hiszen mind a hárman olyan boldogok voltak. Juliskáról nem is kell ezt mondani. Gábort pedig megfogta és boldoggá tette a szülői háznak az apai és testvéri szeretetnek, ez a rég nem ér-

zett, édes melegsége. Legboldogabb volt mégis az öreg Máté gazda. Nyoma sem volt arcán és beszédében a szomorúságnak. Örült a két gyermekének, amint így egymás mellett látta őket. S mintha az a régi redő, a bánat redője is elvonult volna az arcáról.

Másnap korán reggel az öreg befogta a két szép, pej lovát a könnyű kocsijába. Fölkeltette és magával vitte a fiát. Bekocsikázták az egész hárt. Megnézték a vetéseket s azt, hogy melyik földön és mikor lehet megkezdeni az aratást. Egy darab füstölt szalonna és egy karaj buzakenyér volt a reggelijük és jó friss vizet ittak hegyibe a csikei kútnál. Vissza is jöttek, mire a Máté gazdának hozzá kellett látnia a főzéshez.

Délután Gábor meglátogatta Kapronczay tiszttartót. Arra kérte őt, hogy adjon neki egy kocsit, mert Kamocsára szeretne kimenni.

A tiszttartó hallotta, hogy Gábor barát kiesett a hercegprímás kegyéből, mert hiszen az ilyen dolognak hamar híre megy, — de nem tudta, hogy mi történt közöttük. Gábort derék, okos embernek ismerte és sokat tartott róla. Szívesen is fogadta és teljesítette a kívánságát.

Másnap Péter-Pál napja volt. Egyed János kint ült a tornácon, a béresgazdával tanakodott a közelgő aratásról, amikor délelőtt tizenegy óra tájban egy könnyű urasági fogat fordult be a portájára. Nagy meglepetéssel látta, hogy kedves ismerőse — a Gábor barát szállott le a kocsiról.

— Hozott Isten Gábor öcsém! — mondotta Egyed János elébe menve és kezét nyújtva neki. Ez aztán kedves meglepetés. Csak egyszer voltál nálunk, akkor nagy örömet hoztál a házamba. Remélem, hogy most is jó hírekkel jössz.

— Nem tudom kedves urambátyám, mert a jó hírek most nagyon ritkák. Azért jöttem, mert

nagyon komoly és fontos megbeszélni valóm van
uram-bátyámmal.

— No csak ne ijeszd meg az embert. Ami
komoly és fontos az még nem mindig rossz is.
Gyerünk be és mond el.

Karonfogta Gábort és bevezette a lakásba.
Közbe odakiáltott a kocsisnak, hogy fogjon ki és
kösse be a lovakat az istállóba, — ott majd talál
szénát és abrakot. Amikor a szobában elhelyez-
kedtek, Gábor így kezdte:

— Nem szeretném, ha akárki, de különösen
ha a Boriska kisasszony megtudná, amiről be-
szélni fogunk, mert elsősorban ő róla és Barkó
Imréről lesz szó közöttünk.

— Nincs itt senki, bátran beszélhetsz
öcsém. Boriska a kántorékhoz ment. Mondotta
Egyed János.

Pedig Boriska már haza jött a kántoréktól
és a szomszéd szobában ült és valami levelet ol-
vasott. Megismerte Gábor hangját s amikor ez
azt mondotta, hogy ő róla és Barkó Imréről akar
beszélni: bármennyire visszatetsző volt neki a
hallgatódzás, — csendesen ülve maradt. Mintha
egy belső hang parancsolta volna neki, hogy ma-
radjon és hallgassa meg, hogy mit fognak be-
szélni.

— Barkó Imre nagyon jól el van rejtözve a
Csörgő pusztán, — kezdett beszélni Gábor. Az
írásai is rendben vannak, nem hiszem, hogy nyo-
mába jöjjenek a zsandárok és elfogják. De mégis
folytonos rettegés az élete. El van szakítva az
övéitől és a mátkájától és nem teheti azt, amit
más szabad ember. Nyomorúságos tengődés ez
és nem élet.

— És nem lehet bizakodnunk abban, hogy ez
az elnyomás egy-két év múlva megszűnik. Káro-
lyi Sándor ugyan erélyesen tiltakozik a vissza-
élések és erőszakoskodások ellen és követeli,

hogy a békepaktumot szigorúan betartsák és a kegyelem ne legyen pusztán írott malaszt: de az ő tekintélye és hatalmas szava és a király jóakarata sem tud változtatni azon a megcsontosodott rendszeren, amelynek célja elnyomni és leigázni a magyart s amely ellen Rákóczi vezérlete alatt az egész nemzet harcba szállott. Most a szabadságharc letörése után ez a rendszer, a katonai uralom még súlyosabb és irgalmatlanabb. S ez előreláthatólag évtizedekig is így fog tartani. Mert a hatalom fél attól, hogy a nemzet újra fegyvert fog a szabadságért. Barkó Imrének és ezer meg ezer kuruc társának a közeli megszabadulásra alig van reménye, sőt állandó veszedelem fenyegeti őket.

— Sokat törtem a fejemet azon, hogy hogyan szabadíthatnám meg őt, hogy elvehesse Boriskát és boldogok legyenek.

— Ozoróvszkyt és Beretzkyt is meg akartam szabadítani Barkó Imrével együtt. Mert Ozoróvszky is el van rejtőzve, Beretzky pedig elszakadt tőlem, a maga feje után indult s azt se tudom, hol bújt meg s hogy nem-e fogták el?

— Egy tervem volt, hogy megszabadítsam őket. Megpróbáltam, — előszörre nem sikerült. De azért még nem ment füstbe egészen.

— Ezt a tervemet akarom elmondani és urambátyám véleményét megtudni. Elmondom mindjárt, de előbb legyen szives urambátyám néhány kérdésemre egyenes feleletet adni.

— Hagy halljam azokat a kérdéseket, — szólt közbe Egyed János.

— Ha Barkó Imre csak olyan módon tudna megszabadulni, hogy jobbággyá s a földes urától függő parasztemberré lenne, — a nemességét elveszítené, de olyan telkes gazda volna, hogy el tudná tartani a feleségét és a családját: oda adná e neki a leányát?

— Habozás nélkül oda adnám. Mert Imrének az egyéni értéke nem csökkenne előttem, ha parasztsorba kerülne is. Így is boldoggá tudná tenni a leányomat s ez a legfőbb előttem.

— S azt gondolja uram-bátyám, hogy Boriska hozzá menne, akkor is, ha egyszerű parasztemberré lenne?

— Úgy ismerem a leányomnak a vőlegénye iránti érzelmeit, hogy velemenne a szegény paraszt gunyhóba és velemenne a világ végére is. És nincs az a hatalom, amely elszakítsa őt vőlegényétől.

— Köszönöm uram-bátyám. Meg vagyok elégedve a válaszával. De még más kérdésem is van.

— Úgy tudom, hogy a fiatalabbik fia, az István szintén bujdosásban van. Tegyük föl, hogy ez a fia szabad ember volna s ide jönne uram-bátyámhoz és azt mondaná: édesapám megszerettem egy egyszerű parasztlányt. Engedje meg, hogy feleségül vehessem. Megengedné neki?

— Nem örülnék neki, de ha az a lány jó erkölcsű, tisztességes hajadon volna: tiltó szóval nem állanék közénk. Nem is olyan ritka eset az, hogy nemes ember nem nemes nőt vesz feleségül. Azután a Pista fiam olyan kemény akaratú ember, hogy amit az a fejébe vesz, azt keresztül is viszi. Grácba két esztendőre küldöttem, hogy ott iskolába járjon és németül megtanuljon. Megtetszett neki az órás mesterség és négy és fél évig ott maradt csak azért, hogy ezt a mesterséget tökéletesen kitanulja. Sehogy sem tudtam rávenni, hogy hamarabb haza jöjjön. Dehogy tudnám megakadályozni abban, hogy feleségül vegye azt, akit megszeretett.

— És még egy kérdésem van. Ha a fia, aki most bujdosásban van, csak úgy szabadulhatna meg, hogy beállana jobbágnak és parasztemberré lenne: mit szólna ehhez uram-bátyám?

— Azt mondanám, hogy inkább legyen jobbágy és egyszerű parasztember, akinek saját hajléka, kis földceskéje és nyugodt élete van, — mint rettegésben élő, hontalan bujdosó, vagy idegen országban a császár zsoldos katonája. Ha erre kerülne a sor: családom nemességét fenntartaná a János fiam, akitől a napokban kaptam levelet Amerikából, amelyben azt írja, hogy ez év végén, vagy a jövő év tavaszán okvetlenül és végleg hazajön.

— Most már elmondhatom a tervemet, — folytatta Gábor. — A hercegprímásnak az érsekujvári határban négy megüresedett jobbágy telke van. Azt akartam, hogy a hercegprímás a három barátomat, Ozoróvszkyt, Beretzkyt és Barkót vegye föl a jobbágysai közé és egy-egy úrbéri telket adjon nekik. Velük ezt a tervemet nem beszéltem meg, de azt gondolom, hogy ők elfogadják és el is fogadhatnák.

— Mert a hercegprímás érsekujvári jobbágyainak szabadalmaik vannak. Nem járnak robotba és ha megadják az uraságuknak a dézsmát és megfizetik az államnak az adóikat: nyugodtan élhetnek és művelhetik a földjeiket. Lehet belőlük pap, prókátor, inzellér, doktor és más egyéb. Csak éppen, hogy votumuk nincs a vármegyén és nem lehet belőlük se szolgabíró, se vicispán.

— És az érsekujvári föld jó föld. Egy úrbéri telken egyszerű igényekkel szépen meg lehet élni. Mert ez a telek nem kevesebb, mint hatvan nagy hold és egy hold belsőség. Azon lehet szépen gazdálkodni, gabonát és takarmányt termelni és állatot nevelni. S egy egész — helyes érsekujvári telkes gazda nem is cserélne egykönnyen pipát sok gyenge téns úrral.

— És ha a hercegprímás felvonná őket a jobbágysai közé: akkor az ő úri hatósága alá kerülnének, nem kellene bújkálniok, szabadok len-

nének, mert a hercegprímás jobbágyait senki nem üldözheti és el nem foghatja.

— Helyesli-e uram-bátyám ezt a tervemet?

— Nagyon helyeslem Gábor öcsém, bárcsak keresztül lehetne vinni, akkor azután családot alapíthatnának és boldogok lehetnének. De hát keresztül vihető-e?

— Egyszer megpróbáltam és nagyon könyörögtem Ó Eminentijának a három barátomért, de akkor nem sikerült. Ó Eminentija kijelentette, hogy lázadókat nem vesz fel a jobbágyai közé. Megtagadta a kérésemet és amikor én Rákóczi fejedelmet erősen védelmeztem, talán erősebben, mint kellett volna: megharagudott reám és formálisan elkergetett. De azért én még mindig remélem, hogy meg fogja változtatni az elhatározását. A gondolatot már megadtam s Ó Eminentija azt nem fogja elfelejteni. Mert elbeszéléseimből jól ismeri a három barátomat, vitézi tetteiket, szerelmük regényét, a mátkáikat is és a neveiket is.

— Minduntalan az eszébe fog botlani és vele fog jární az a gondolat, hogy az a három vitéz kuruc milyen rettegésben él s mennyire szerencsétlen. És hogy a három szép ara mennyire boldogtalan s titokban hullatja könnyeit. És a saját nemes szive folyton fogja őt ostromolni azzal, hogy egyedül ő segíthet rajtuk és teheti őket boldogokká. Az ő nagy lelkétől és nemes szivétől remélem én azt, hogy nem hagyja elpusztulni ezeket a boldogtalanokat.

— Én nem mehetek a hercegprímáshoz, ha csak nem hivat. De ha alkalmam volna rá: most már a negyedik gazdátlan telket is elkérném a Pista részére. Mert hallgasson csak meg tovább uram-bátyám, milyen különös történet ez.

— A Pista s az én Juliska hugom véletlenül találkoztak a határban egy dülőúton. Soha sem

látták egymást, soha sem hallottak egymásról s az első találkozásra úgy megszerették egymást, hogy csak az ásó és a kapa választhatja el őket egymástól. Így mondotta a Pista.

— Ezért kérdeztem én, hogy mit szólna ahhoz, ha a fia parasztlányt venne el. Az én hugom az a parasztlány. Derék, dolgos, értelmes, kis jószág, — szégyenkezés nélkül fogadhatja el a menyének. A kertünkben leptem meg őket tegnapelőtt, amint beszélgettek. Akkor ismertem meg Pistát és tudtam meg, hogy hogyan szerették meg egymást. Nagyon összeillenek, nagyon helyes egy emberpár, akárcsak a Boriska és az Imre.

— A Pista órás és kutyamosó a várparancsnoknál. Jól van elrejtőzve és jó dolga van. De életnek ez az állapot nem élet. Azért kell nekem most már a negyedik telekért is harcolnom.

— Adja Isten, hogy kiharcold Gábor öcsém. De mond csak mi sarkall és mi kerget téged, hogy a mások ügyét-baját ennyire a lelkedre veszed?

— Barátságot fogadtam nekik és nagyon szeretem őket.

— Kérlek Gábor öcsém, fogadd be negyediknek a barátságodba az én Pista fiamat is.

— Már úgy is befogadtam kedves urambátyám. De most már megbeszéltünk mindent. Most én be akarok szólni egy-két szóra Gyöpös Csapó bíró úrhoz és Karmos Boldizsár úrhoz. Az alatt majd befog a kocsisom s aztán elbúcsúzom. Csak arra kérem, hogy se Boriskának, se senkinek egy szót se szóljon arról, amit megbeszéltünk.

— Csak egy feltétel alatt engedlek el, hogy egy óra múlva visszajössz és, mint kedves vendégünk, velünk ebédelsz. Hiszen soha meg nem bocsájtánám magamnak és Boriskától se volna maradásom, ha ebéd nélkül távoznál a házamból.

— És engedd meg öcsém, hogy a fontos megbeszélésünket egy megjegyzéssel fejezzem be, amelyet nem tudok elhallgatni. Te egyszerű parasztházban születted, de a lelked és a gondolkodásod olyan: hogy főnemes is lehetnél vele. — A viszontlátásra! Ezzel kezét nyújtott neki.

— Köszönöm kedves urambátyám. A megjegyzésével érdemen felül megjutalmazott. — A viszontlátásra! Ezzel Gábor eltávozott.

Az öregúr kikísérte Gábort és körülnézett az udvaron. A leányát kereste. Boriska a kertben volt és onnan jött elő, amikor látta, hogy Gábor barát eltávozott.

— Hol csatangolsz te figyelmetlen, kis háziasszony? — szólította meg őt az apja. Vendég van a háznál. Itt van a Gábor barát és te nem is tudsz róla! Hamar szaporítsd meg az ebédet valami jóval és a legjobb borunk kerüljön az asztalra.

Boriska tetette magát, mintha semmit sem tudna arról, hogy a Gábor itt van. És hogy ne kelljen füllentenie, hamar beosont a konyhába.

Gábor barát fekete, papi civilbe volt öltözve. És mintha egy kis hiúság fogta volna el őt, — Boldizsár úrnál megborotválkozott, a haját is megigazíttatta s úgy állított be az ebédre.

Csak hárman ültek az asztalnál. Pompás jó volt minden étel és bizalmas, meghitt volt a hangulat. Elbeszélgettek a kézfogóról, az azóta történt eseményekről, felemlgették az ismerősöket, a hat fehérruhás leányt is. Ezekről elmondotta, Boriska, hogy öten közülök már férjhez mentek, csak az egyik, a Pethes Mariska nem. Gábor előtt ez nem volt újság, mert mind az öten megtartották ígéretüket és meghívták őt a lakodalomukra. Csak a hatodiktól, a kis pöszétől nem jött ilyen meghívó.

— Ugyan hát ez miért nem ment férjhez? Talán nem akadt kérője? — kérdezte Gábor.

— Volt annak kérője több is s mind olyanok, hogy hozzájuk mehetett volna, — felelte Boriska. Mert a Mariska nagyon derék lány, de egymás után kosarazta ki a kérőket. Senki se tudja ennek okát és senki se tudja, hogy kire vár.

Gábornak tetszett ez a magyarázat, de nem folytatta ezt a témát, másról kellett beszélni.

Ebéd után, amint ezt vasárnap és ünnepnapokon már megszokták, odajöttek a tiszteletes, a bíró és a kántor. Megörültek annak, hogy Gáborral találkoztak. Elkvaterkáztak és elpolitizáltak a késő délutánig. És már estére járt az idő, amikor Gábor az apja háza előtt leszállott a kocsirol.

Nagyon vidám hangulatban volt. Teljesen meg volt elégedve a kamocsai kirándulásával.

Másnap délelőtt a szobájában valami irásokat nézegetett, amikor a huga benyitott hozzá.

— Bátyám! A Pista itt van a kertben, kéret, hogy jöjj hozzá, valamit akar neked mondani.

— Ugyan mit akarhat? — kérdezte Gábor — és rögtön ment. Pista ott állott a barackfa mellett és várta őt.

— Gábor bátyám egy üzenetet hoztam neked. Nagyon érdekeset és fontosat. Azért kéretelek ide.

— Üzenetet? fontosat? Ugyan kitől?

— Mindjárt megtudod. Elmondom úgy, ahogy történt.

— Tegnap délután, folytatta Pista, — amint a kaszárnya előtt állottam, arra jött Steinhuber zsandár csapatvezető, akinek az óráját megigazítottam és akivel itt már többször találkoztam. Egy másik magas termetű és gonosz kinézésű zsandárral jött, akinek két csillag volt a gallérján. Megállottak mellettem, megismerkedtem a másik

zsandárral. Felszólítottak, hogy menjek velük a Birkaláb korcsmába, egy pohár borra, hogy ott jó bort mérnek. El is mentünk és a kis kertben telepedtünk le egy sarokban álló asztalhoz. Kéves ember volt ott. Hamar hozták a bort és koccintottunk. A két csillagos zsandár tele szájjal gyalázta a kurucot és a magyart, persze németül. A szakaszvezető kontrázott neki.

— Második koccintás után a szakaszvezetőt hívatta a hadnagy és én magam maradtam a gonosz képű zsandárral, aki erősen bandzsított a balszemére. Mikor a szakaszvezető már kint volt a kertből, — a zsandár utána nézett és halkán megszólalt magyarul:

— Ne ijedj meg Egyed Pista, rögtön megismertelek.

— Én ijedtemben majd lefordultam a székéről.

— Vigyázz! ne rémüldözz! Jó barátod vagyok. Nem ismeresz rám?

— Ezzel egyet rántott az arcán, a balszeme a helyére ugrott és én még jobban megrémültem. Majdnem elkiáltottam magam. Szerencsére torz komon akadt a hang és csak akadozva szaladt ki a számon:

— Beretzky...

— Maul halten, — mondotta halkán. De azután németül hangosan szidta a kurucot és a betyár magyart, a balszeme pedig abban a pillanatban kancsalra fordult.

— Ne bámulj! koccintsunk. Németül beszéljünk, halkán. Hangosan meg te is szidd a magyart.

— Mindezt már németül mondotta. Ráripakodott a korcsmárosra, hogy hozzon még egy itce bort. Nekem pedig ezt mondotta:

— Ide figyelj! Tudom, hogy Gábor barát itt van. A Kisfélsoron lakik az apjánál, Csölle Má-

ténál. Találkoznod kell vele, mond meg neki szóról szóra, hogy ezt üzenem neki:

— Én zsandár vagyok, ebben a komisz ruhában vagyok elbújva, a nyitrai csapatnál vagyok, a nevem Hacker Fritz. Az emberek pedig úgy hívnak, — a dühös zsandár. — Mond meg neki, hogy engem ne féltsen. Jól vagyok én elrejtözve és ne keressen se itt, se Nyitrán, se sehol. És ne kételkedjen bennem akkor se, ha nagyon komisz híremet hallja. Györgyre és Imrére pedig nagyon vigyázzon, ha tud. De a viláért se látogassa meg őket és levelet se írjon nekik.

— Pogrányba se menjen semmi szín alatt és levelet se írjon oda. Mond meg neki, hogy a pogrányiakat én már értesítettem és megnyugtattam. Úgy rendeztem a dolgokat, hogy engem kiküldöttek Pogrányba azzal a parancsal, hogy a hirhedt Barkó Imre kurucot fogjam el. A Barkó házba nem mehettem be, mert ezt a fogadalmam tiltja. Hát azt tettem, hogy a bíróval és két zsandárral a falu házára citáltam magam elé a Juci nénit. Gábor el fogja képzelni, hogy mennyire dühöngött. Azután négyszem között lelepleztem neki magam. Becstelen árulónak és minden gonosznak elmondott, olyan volt, mint egy sárkány és majd a szememet kaparta ki. Nagynehezen tudtam csak elhíttetni vele, hogy nem vagyok áruló. Akkor aztán a keblemre hullott, mint egy sebzett galamb s alig tudott szóhoz jutni a zokogástól. Megnyugtattam, hogy mind a hárman élünk, hogy nincs bajunk, csak egy kicsit bújdosunk. Megbízattam, hogy ő ne búsuljon és tartsa a lelket a hugaiban.

— Protokollumot vettem föl vele s ebbe beleírtam, hogy a Barkó és a két pajtása, Ozoróvszky és Beretzky kimentek Rákóczi fejedelemmel Lengyelországba. Mond meg Gábornak, hogy jó lesz ezt terjeszteni.

— Ezeket mond meg, de azután te se igen találkozál a Gáborral.

— Látom az ijedt arcodon, hogy nem tudod, higyj-e nekem, vagy ne higyj? No nézz hát meg még egyszer egy pillanatra.

— Ezzel egyet rándított az arcán és helyre ugrott a kancsal szeme. Csakugyan a Beretzky volt. Még egyet, — így folytatta:

— Ha Gábor barát talán mégis kételkedne, hogy én üzentem neki, ezeket: mond meg neki, hogy megmutattam neked a jobbkezem kis újján a bütykömet. Ehol van ni, nézd meg. És azt is mond meg neki, hogy a meszes tanyán ez volt a jelszó: Kvá, kvá, kvá,! és csarara, csara!

— S amint beszélt, folyton körüljárt a szeme, majd hirtelen így szólt:

— Vigyázat! Jön a szakaszvezető. Most kocintsunk. Te pedig szidd a kutya magyart, a korcsmárost, hogy rossz bort adott.

— Úgy tettünk mind a ketten, mintha nem vettük volna észre, hogy jön a szakaszvezető. Én pedig éktelenül szidtam a korcsmárost, a betyár magyart és a zshivány kurucot.

— Famoser Kerl dieser Einzinger! ned? — mondotta a szakaszvezető.

— A dühös zsandár lenézett engem és csak annyit mondott, persze németül:

— Eh mit famoser! Hiszen csak kutyamosó és órás! Ha legalább lovász volna és fegyverkovács!

— Azután még jó darabig iddogáltunk és beszélgettünk. És én nem győztem eleget bámulni, hogy Beretzky milyen nagyszerűen adja a dühös zsandár szerepét. Ha találkoznál vele, — te sem ismernél rá.

Pál üzenete és mind az, amit róla megtudott, annyira meglepte Gábort, hogy alig tudott szóhoz jutni, amikor Pista elhallgatott.

— Talán rossz híreket hoztam Gábor bátyám? Talán bánt ez az üzenet?

— Dehogyan bánt, — ellenkezőleg! — Nagyon jó, hogy ezeket megtudtam. Most már nem kell aggódnom Beretzkyért, tudom, hogy hol van. — Róla csakugyan el lehet mondani, hogy famoser Kerl. És jó hogy tudom, hogy a pogrányiakat értesítette és kissé megnyugtatta. Mert abban a szándékban voltam, hogy a napokban felkeresem Györgyöt, azután Imrét és azután elmegyek Pogrányba. Most már nem megyek sehová. Igaza van Beretzkynek, hogy ne menjek oda és abban is igaza van, hogy mi se igen találkozzunk. Nagyon vigyázz magadra. Isten oltalmazzon, csak maradj itt, küldöm a Juliskát. Kezet szorítottak, Gábor elköszönt és indult a ház felé.

Juliska a kert másik végén nyugtalanul járt-kelt fel-alá s amikor jönni látta a bátyját: elébe szaladt, bele karolt és aggódva kérdezte:

— Mit beszéltek olyan sokáig? Mit mondott a Pista? Csak nem valami rosszat?

— Ne csípd a karomat, te kotnyeles, te kíváncsi, kis csóka te. Hess, hess csóka! kis varjúcska! — No eredj a Pistához. Gyöngéden megveregette az arcát és eltolta magától.

— Megyek édes bátyám, de előbb mond meg, hogy mit beszélt a Pista?

— Tanuld meg kis hugám, — hogy soha se akard megtudni azt, amit nem akarnak neked megmondani.

— Egészen megrémítesz! — Attól félek, hogy valami nagyon rossz híreket hozott neked a Pista.

— No ne félj kis bohó. Nem mondhatok el neked mindent. Nyugodj meg ha azt mondom, hogy semmi okod nincs arra, hogy félj. És elégedjél meg azzal, hogy nagyon jó volt, hogy én most hazajöttem és hogy a multkor megzavartam a pásztorórátokat. Most eredj csak a Pistához.

VIII. FEJEZET.

Boriska akcióba lép. Klárika remekel.

Péter-Pál ünnepe után megkezdődött a földművesek legérdekesebb és legfáradságosabb munkája, az Isten áldásának a betakarítása, az aratás. S az Úr Isten ebben a szomorú esztendőben mintha jobban megáldotta volna a termőföld méhét. Mintha meg akarta volna vigasztalni és segíteni a kiéhezett, elnyomorodott és lesújtott magyar népet. Bő termést hozott a vetés. A búzakereszt jól fizetett, csak úgy ontotta a magot. A mag pedig súlyos és acélos volt. Öröm volt vele dolgozni. Meg is teltek eleséggel a csűrök, a pajták és a búzavermek.

Gábor belevetette magát a paraszti munkába. Az volt a gondolata, hogy így hasznosan és gyorsabban múlnak majd felette a napok és hogy kevesebb rése és ideje marad a töprengésnek arra, hogy mardossa őt.

Csakhamar megfogta őt a munka és nem eresztette. Mintha a saját második énje a háta mögül ösztökélte volna, — mintha beszélt volna hozzá: ha már bele kezdettél, nossza rajta! folytasd és végezd is be becsülettel! Csak nem hagyod abba? Csak nem engeded, hogy kifogjon rajtad? Bele fogni valami jóra való munkába és abbahagyni azt: kudarc és szégyen. Kitartani és

illendően befejezni: siker és becsület. Csak tovább előre! ha már belekezdettél! És Gábort anynyira fogta a munka: hogy versenyt dolgozott a többiekkel és nem tette le hamarabb a villát, vagy más eszközt, ami a keze ügyében volt, mint a többiek.

S ezalatt jobban megismerte és megtanulta megbecsülni a kézi munkát. És elgondolkozott magában, hogy az izmoknak és az agynak energiája, a kézi és a szellemi munka mennyire elválaszthatatlanok és mennyire egymásra vannak utalva. S hogy mennyire nélkülözhetetlen az egyik is és a másik is. Hogyan kormányozza, vezeti és viszi diadalra a szellemi munka a kézi munkát. Ez pedig hogyan valósítja meg a szellemi munka merész elgondolásait.

És elfilozofált magában, hogy milyen más a munkaszerető ember, mint a renyhe, lomha, munkakerülő mihaszna. Elgondolta, hogy a műveltség és a tudatlanság, az erkölcs és a bűn, a szabadság és a szolgaság, a jólét és a nyomor, amelyek az emberi méltóság fokmérőjén felemelik, illetve lenyomják az emberi társadalmat: mind a legszorosabb okozati kapcsolatban vannak a munka szeretetével. Ott a kiáltó példa a római nép. Ez a nép a világ történetében a leghatalmasabb társadalom volt, világrészeket hódított meg és kultúrát vitt mindenüvé, ahová légiói eljutottak. S amikor elpuhult és elfordult a munkától s ahelyett, hogy dolgozott volna, henyélt, dőzsölt s azt üvöltötte, hogy: „Panem et circenses,” kenyeret és cirkuszi játékokat: elvesztette erkölcsi erejét, felbomlott és elpusztult.

Ilyen gondolatok jártak az eszében s közben elnézte a zólyomi arató munkást. Látta, hogy ez kora reggeltől késő estig vágja a rendet, szorítja a munkát, csak azért, hogy télire élelmet és jó kenyeret adhasson az asszonyának és a gyere-

keinek. Megérezte, hogy ez az ember az ő kaszájával és szorgalmával nemzetfenntartó munkát végez. S amikor az arató este letette a kaszát és fáradtan lehevert a földre az egyszerű vacsórához: odament hozzá és megbecsüléssel szorította meg a kérges tenyerét.

És hovatovább egyre jobban megkedvelte Gábor a szántóvető ember munkáját. Apjának szép lovain egész passzióval szekerezte be a jószágot. Jól megrakta a szekeret s a nyomórúddal lekötötte. Asztagot rakott, majd meg a szalmakazal végébe olyan formásan rakta egymás hegyibe a szarvakat, — mintha csak gyerekkorától fogva mindig azt csinálta volna. A szelelésnél is az iparkodásával ő adta a jó példát a többieknek. S örült amint teltek, szaporodtak a zsákok tele tiszta búzával, rozssal, vagy árpával. S a munka közben feszültek az izmai és a forró nyári napon a fekete haja csakúgy csapzott a verejtéktől.

A huga folyton ott csetlett-botlott mellette, s olyan munkában, ami neki való volt, szinte előzködött vele. Az apjuk gyönyörködve nézte őket, amint így együtt dolgoztak. Sokszor eszébe ötlött, hogy milyen ügyes földműves ember vált volna a fiából, ha nem állott volna be barátnak. S ez a gondolat, hogy a fia elszakadt tőle és nem fogja örökölni a gazdaságát, — mindig lehangolta az örömét.

Kamocsán Egyed Boriska, mintha csak összebeszélt volna Gáborral, — éppen úgy teljesen nekiadta magát a gazdasági munkának. Amint megkezdődött az aratás: nap nap után, reggeltől estig folyton vele volt az édesapjával a munkások mellett. Mindenben segített neki, mintha csak beszegődött volna. Minden munkát megfigyelt s alaposan meg akart ismerni, hogy értsen hozzá, mintha csak gazdasszonynak készült volna. Közbe-közbe bele állott a neki való munkába.

Markot szedett, gereblyézett, majd meg a petrencét rakta. A sarló, a villa, a gereblye és minden úgy illett az ügyes kezébe! A munkások is elnéztek, hogy milyen ügyesen megy neki a munka, de legjobban az édesapja gyönyörködött benne.

Különös gondja volt Boriskának arra, hogy az aratók étele mindig jó legyen és hogy kellő időben kapják meg az ebédet és a vacsorát. Megfigyelte, hogy az apja hogyan adja ki a részt az aratóknak és hogyan számol el velük. Nagyon érdekelte, hogy hogyan csépelik, szelelik, zsákolják és raktározzák el a szemes gabonát, mintha csak megakarta volna tanulni. Minden apróságra kiterjedt a figyelme, még arra is, hogy mikor kell lekaszálni a lencsét, hogy a magja ki ne peregjen. És hogyan kell a magot eltartani, hogy meg ne zszisikesedjen.

Az apja nem tudta elgondolni, hogy mi lelte a leányát. Eddig is dolgos és szorgalmas volt, de a külső gazdasági munka és a házi állatok iránt nem érdeklődött annyira, mint most. Nem értette s eleinte fékezni akarta a szokatlan buzgalmát, — de amikor látta, hogy Boriska nagy örömet talál a munkában és ez mellett egészséges, mint a makk, üde mint hajnalkor a mezei virág és vídám, mint a dalos madár: hagyta őt, hogy csak hagy töltse a kedvét.

És Boriska kedvének ez a lendülete nem hagyott alább, amíg csak tartott a munkában. És csöppet sem ártott neki, hogy folyton kint járt a hőségben, szélben, esőben és hogy néha meg is ázott. Csak az arca lett egy árnyalattal hamvasabb, a karjai barnultak meg a napsütéstől és a kezei lettek kissé vörösek és érdesek a dologtól. Érezte, hiszen ezt mindig megérzi a nő, hogy a színezés és a satírozás, amit a nyári napsugár és a szabad levegő végzett az arcán, — nem ártott a szépségének, sőt csak fokozta azt. És érezte s ezt

is mindig megérzi a nő, aki bíráló szemmel beleszokott nézni a saját lelkébe, hogy ismeretekben és belső értékben gyarapodott.

Nagy-Boldogasszony napjáig elvégezték a munka nagyját. Ekkor már másra is lehetett gondolni. Boriska bekiváncozott Érsekujvárra. Azt mondotta az édesapjának, hogy a Rajmánosnéval szeretne valamit megbeszélni és hogy azt hallotta, hogy az egyik érsekujvári gazdánál különös, új fajta récét lehet kapni. Azt is szeretné megnézni.

Egyed Jánosnak magának is volt tennivalója a várban, ezért szívesen teljesítette leányának a kívánságát. Egy délután bekocsikáztak Érsekujvárra. A kocsit ott hagyták a Kaparás korcsmájában, amely a váron kívül, a bécsi kapu közelében állott és gyalogszerrel mentek be a várba. Az apa Bogyó János városbíróhoz ment, Boriska pedig a Rajmánosnéhoz.

— Lelkem Boriskám, — fogadta őt szívesen Rajmánosné. Micsoda nagy újság, hogy eszébe jutottam? Hiszen már több mint egy esztendeje nem láttam magát!

— Kedves Rajmánosnéni nagy dologban jövek. Mindjárt ki is rukkolok vele. Csak előbb mondja meg nekem, meg-e tenne nekem egy nagy szíveséget, hogy ha szépen megkérném?

— Ej ej kis Boriskám! — tudna maga tőlem olyasmit kérni, amit én magának meg nem tennék?

— Csak ne ígérje meg vaktába, mert nem kicsiség, amire nagyon szépen kérem.

— Nagyon szépen? Ugyan mutassa meg hogyan?

— Így ni! — Ezzel Boriska átkapta Rajmánosné nyakát és csókot cuppantott az arcára.

— Maga hizelkedő cica! De nini mit csinált maga? Hagy nézzem csak! Nini, hogy megszépült

maga? És milyen formásabb lett! Mi a csudát csinált magával?

— Semmi csudát, csak dolgoztam. Rájöttem, hogy a napsugár és a szabad levegő a legkitünőbb szépítőszerek. De ne erről beszéljünk, hanem arról, hogy eljönne-e velem vidékre? Pogrányba a Barkóékhoz két-három napra?

— Én menjek magával? — Hiszen ott van az édesapja.

— Az édesapám nem jöhet és nem is akarom, hogy ő jöjjön. Magam nem mehetek, pedig muszáj oda mennem. Csak maga kísérhet el kedves néni. És hogy nyomatékokot adjon a szavának, ismét átkarolta a nyakát.

— Hiszen én a Barkóékat nem is ismerem. Csak annyit tudok róluk, hogy maga a menyasszonya Barkó Imrének, — szabadkozott a Rajmánosné.

— Nem baj, hiszen én sem ismerem őket. De most már muszáj, hogy megismerkedjünk.

— Hát, hogyha muszáj, akkor elkisérem, de csak ebben a hónapban, mert szeptemberben már nem mehetek.

— Én is úgy akarom, hogy minél előbb menjünk. Ma szerda van. Menjünk vasárnap. Addig is küldönc útján értesíteni fogom Barkóékat, hogy várjanak.

— Tudja mit kedves Boriskám, én azt tanácsolom, hogy ne menjünk vasárnap és ne értesítse őket. Rontsunk be hozzájuk hétfőn és váratlanul.

— Nem értem egészen, hogy miért látja így jobbnak kedves néni?

— Azért fiam, mert a vasárnap hangulata egészen más, mint a köznapoké s az ünnepi hangulatban az emberek is egy kissé mások, mint közönségesen. Ha előre bejelentjük magunkat: akkor készülődni és várni fognak. S a készülődés

és a várás szintén kizökkenti az embereket a közönséges, rendes hangulatból. Magát pedig ugye az érdeklő, hogy milyenek a leendő sógornői rendszeren, vagyis minden különleges hangulat nélkül?

— Igaza van kedves néni. Hát akkor nem irok. És hétfőn jókor reggel indulunk. Kezet rá! Hétfőn reggel.

— Most pedig folytatta Boriska, vegye föl a kimenő ruháját, tegye fel a főkötőjét és jöjjön velem a KisfélSORRA.

— Mit keressünk a KisfélSORON? — Én ott egy teremtet lelket sem ismerek.

— Dehogya is nem ismer! — A Csölle Máté gazdát és a lányát tudom hogy ismeri.

— Az ám, róluk meg is feledkeztem. Hogyne ismerném őket! A házukat is tudom, hogy melyik.

— Nézze kedves néni, azzal a nessel megyünk oda, hogy valami fajrécét veszek náluk. Magának megmondom, hogy ez csak ürügy, hogy a lányt szeretném megismerni. Maga ismeri, mondja csak, — milyenek tartja őt?

— Csölle Juliska? — Az egy fogalom. — Az egy unikum. Olyan forma, mint az Egyed Boriska. Hogy egyébként minő, azt nem mondom meg. — Ismerje meg és maga alkosson róla véleményt.

— Így is jó, csak gyerünk már. Csak arra kérem kedves néni: ne mondja ott meg a nevemet és úgy csinálja, hogy magam lehessen azzal a Juliskával.

Csölle Máté és a fia kint voltak a határban. Juliska egyedül volt és éppen vajat köpült a konyhában, amikor kinyillott ennek az ajtaja és belépett rajta Rajmánosné és vele egy kisaszszony, akit Juliska nem ismert.

Juliska meglepetésében majd feldöntötte a köpülőt. De zavara csak egy pillanatig tartott,

mert a másik pillanatban már kedvesen fogadta és üdvözölte a váratlan látogatókat.

— Isten hozta kedves Rajmános néni! Isten hozta kisasszony! Ilyen meglepetés! És se az apám, se a bátyám nincs itthon! Én meg ilyen munkában és rendetlenségben vagyok. Várjanak csak egy kicsit. A vajam már összeállott, nem hagyhatom rajta az írón, mert megsavanyodik. Bocsássanak meg, rögtön kiszedem. Csak egy percre, üljenek ide a lócára.

Eközben már kanalazta is egy hosszúnyelű, nagy fakanállal az illatos írósvajat és rakta bele a vizes sajtárba. S a pici szája folyton petyegett:

— Bocsássanak meg, rögtön meglesz.

És amint így csacsogott s a munka közben ide oda hajladozott, kedves volt a hangja, csókolni való volt a mosolygása, rythmikus volt minden mozdulata és végtelenül bájos teremtés volt az egész egyszerű parasztlány. Úgy tűnt föl Boriskának, mintha csak az egyik grácia szökött volna ide a Csölléék konyhájába vajat köpülni. És valami bűvös varázs bájolta el őt, mint nemrégiben a bátyját a kenderföld végében, a pancadombi dűlőúton.

— Meg is van már. Tessék besétálni az első házba, — mondotta kedves meghajlással és kinyitotta a szoba ajtaját.

— Dehogy megyünk be Juliskám! Nem jötünk mi ide valami nagy vizitába. Itt a kedves vidéki ismerősöm, — mondotta Rajmánosné a Boriskára mutatva, azt hallotta, hogy valami híres récéitek vannak, azokból szeretne néhányat venni.

— Nem is olyan híresek, — de nagyok és hússosak. Az édesapám hozta ezt a fajtát Martosról. Nem is nagyon érdemes megnézni őket.

— No csak mutasd meg. Én addig itt mara-

dok, hogy a macska be ne nyáljon a vajba, vagy az íróba, — mondotta Rajmánosné.

— Ha parancsolja kisasszony, tessék utánam jönni.

Boriska hagyta előre menni Juliskát s utána menve gyönyörködött a szép alakjában és kecses, könnyed járásában.

— Itt vannak a récék. Ezek a bodrostollú fehérek, — mutatott Juliska a récékre, amelyek a gémes kút mögött, a vizes gödörben lubickoltak és vígan lefetyeltek.

Boriska nem nézett a récékre, hanem a Juliska szemébe és így szólt hozzá:

— Nem kell nekem a réce. Csak azért jöttem, hogy téged lássalak kedves Juliskám és megismerjelek. Én Egyed Boriska vagyok, a Pistának a huga.

— Szent Isten! A Pistának a huga! — mondotta megijedve és a levegő után kapkodva.

— Igen a huga vagyok és tudom a... tudom... a Pistát.

— Szent Isten! — tudja a Pistát! — Honnan tudhatja? Kérdezte Juliska még jobban megijedve.

— A bátyádtól, a Gábortól tudom, ő mondta el az édesapámnak a titkokat és én véletlenül kihallgattam őket.

— Szent Isten! én azt hittem, hogy a bátyámon és az Istenen kívül senki sem tudja! — Jaj a föld alá szeretnék bújni a szégyenletemben! — mondotta Juliska és az arca vörös volt, mint a rák.

— No csak ne szégyenkezz és ne akarj te sehova elbújni édes Juliskám. Most már ismerlek és szeretlek is. Ide gyere, ide a keblemre hajtsd piruló orcádat.

Boriska kitérte karjait és Juliska szinte öntudatlanul és határtalan bizalommal odaborult a keblére. És a szívéből kitört örömének a túlára-

dása, a zokogás. Átölelték egymást, össze csókolódtak és örömükben sírtak is, nevettek is.

— Akarsz te is szeretni engem, kedves Juliskám?

— Akarom... akarom!... Boriska kisasszony.

— Ne mondj engem kisasszonynak és ne magázz engem, hanem csak úgy szólíts, hogy te Boriska.

— Te... te... te. Te édes! te aranyos Boriska! Te a világnak legkedvesebb Boriskája! — ujjongott Juliska és csókolta a Boriskának az arcát, szemét, haját, ahol érte.

— No várj csak és nagyon vigyázz ide. Most fogok neked mondani igazán kedveset, nagyon kedveset. Ennek fogsz még jobban örülni.

Juliska erősen szorította Boriska kezét és majd a szive ugrott ki, olyan feszülten várta, hogy mit fog még Boriska mondani.

— Az édesapám nem bánja, hogy te parasztlány vagy. Elfogad téged a menyének és nem ellenzi, hogy a Pista téged elvegyen.

Juliska mintha egy pillanatra meghökkent volna, azután egyet ugrott és úgy nyakon karolta a Boriskát, hogy ennek a pártája is a földre esett.

— Ne szoríts agyon, te szeles jószág te! És ne lépj rá a pártámra! — Add ide és most még jobban vigyázz.

— Senkinek, se az apádnak, se a bátyádnak, de még a Pistának se szabad megtudnia azt, hogy én itt voltam és ezeket neked elmondottam. Fogadd meg, hogy nem mondom meg senkinek, amíg én meg nem engedem. Fogadd meg becsületszavadra.

— Fogadom, becsületszavamra fogadom édes, aranyos Boriskám.

Ezalatt Rajmánosné meguntta magát, kiállott a konyha ajtajába és onnan kiáltott a két lányra:

— Ejnye de soká alkudoztok azokra a récékre!

— Megyünk már kedves néni! — kiáltott vissza Boriska.

Azután bementek az elsőházba, megnézték a Juliska és a Gábor szobáját is. És Boriskát nagyon kellemesen lepte meg az a rend és tisztaság, amely az egész házban és a konyhában uralkodott.

Juliska egykettőre asztalt terített. A frissen köpült, jó írósvajból jóízűen beozsonnáltak s azután elbúcsúztak.

A két leány belekarolt egymásba és úgy mentek az utcaajtóig. Ott pedig úgy összeöleltek és csókolódtak, mintha édes testvérek lettek volna. Rajmánosné nem értette ezt a hirtelen támadt nagy szeretetet. Érezte, hogy itt valami titok lappang. De tapasztalt asszony volt, látta, hogy Boriska nem akarja elárulni, — azért nem is firtatta. csak annyit kérdezett útközben:

— Hát Boriska lelkem, most már megismerte a Juliskát. Kíváncsi vagyok, hogy ugyan minőnek találta?

— Igaza van kedves néni. Juliska egy fogalom, egy unikum. De én most már többet is tudok, — azt is tudom róla, hogy valóságos igazgyöngy.

Másnap reggel esett az eső. Egyed János a reggeli után elbeszélgetett a leányával a tegnapi kirándulásukról. Boriska ezzel nagyon meg volt elégedve. Majd hirtelen, minden bevezetés nélkül így szólt az apjához:

— Édes jó apám. Nemsokára három eszterdeje lesz, hogy a mátkája vagyok az Imrének és még most se ismerem se a nagynénjét, se a hugait. Most már nincs háború. Illendő volna őket meglátogatnunk.

— Bizony illendő volna, de most még nagy

munkaidő van, én most nem mehetek veled. Majd a jövő hónap közepén meglátogatjuk őket.

— Tudom édesapám, hogy most nem jöhet. De engem úgy elfogott utánuk a vágyódás. Most szeretnék menni. A Rajmánosné elkísérne.

— No ha elkísér és olyan nagyon akarsz most menni: hát Isten nevében menj, amikor jónak látod. Nekem nagyon fogsz hiányozni kicsi lányom, de az egypár ló nélkül majd csak elle szünk.

— Köszönöm kedves jó apám. A jövő hétfőn szeretnék menni. Mondotta Boriska és szeretettel megölelte az apját.

Hétfőn reggel hat órakor Boriska könnyű fedeles hintóval megállott a Rajmánosné háza előtt. Ez már útra készen várta. Nagy örömmel ment erre az útra, mert már évek óta nem volt ilyen mulatsága.

Kellemes nyári idő volt, a lovak nyugodtan ügettek. Komját és Nagyker között fél órai pihenőre megállottak az Itmulass csárda udvarán. A kocsis egy fél porció zabot adott a lovaknak. Boriska elővette az elemózsiás kosarat, — jóízűen falatoztak. Rajmánosnének nagyon ízlett a pom-pás, hideg fogolypecsenye. Azután vidám, jó kedvvel folytatták az útjokat és délelőtt féltizenegy tájban már bent is voltak Pográny faluban. A kocsijuk megállott a Barkóék házának kapuja előtt, amelyet nekik egy kapás ember megmutatott.

Mátyás éppen keresztül ment az udvaron, egy nyaláb kendert vitt tilólni. És a kender majd kihullott a karjából, amikor a rácsos kapu előtt meglátta a hintót és egy női hang erélyesen rákiáltott:

— Mátyás! nyissa ki a kaput!

Boriska kiáltott rá, mert az Imrének a leírásából őt is és Manyáknét is már ismerte.

Amint a hintó megállott az udvaron a veranda előtt s az utasok leszállani készülődtek: Manyákné nagy robajjal rohant elő a konyhából.

— Jó reggelt Manyákné! Jókora jön a váratlan vendég? — szólította meg őt Boriska.

— Hogyne jönne jókora! — felelte politikusan Manyákné. Csak azt nem tudom, hogy kit tiszteljek.

— Egyed Boriska vagyok Kamocsáról.

— Boriska kisasszony? Az Imre úrnak a mátkája? — Isten hozta! Isten hozta! — Jaj de kedves vendég! — Nem hiába csörgött annyit a szarka! — Nem hiába állott meg kétszer is a padlóban a kés! — Tudtam, hogy vendég jön! — Magda! Magda, hol vagy? — Hamar hozd a nagyszasszony és a kisasszony úti ládáját!

Manyákné lesegítette Rajmánosnét és Boriskát a kocsiról és be akarta őket vezetni a házba.

— Itthon van-e Judit kisasszony és a fiatal kisasszonyok?

— A Judit kisasszony kint van a szőlőben, a kisasszonykák itthon vannak, de a pajtában vannak. Tessen csak besétálni, majd behívom őket.

— Ne hívja őket, oda megyünk hozzájuk a pajtába. Merre van az a pajta? — kérdezte Boriska.

— Az nem lehet, próbált ellenkezni Manyákné. A kisasszonykák nagy munkában vannak és csak dolgos ruha van rajtuk.

— Nem baj az Manyákné, csak vezessen oda, de ne mondja meg, hogy ki vagyok én!

A pajta széles kapuja tárva volt. Klári és Katica a pajta egyik végében dolgoztak, kendert gerebeneztek. Onnan nem láthattak ki az udvarra és nem tudták, hogy vendégek jöttek. Azt se vették észre a munka közben, hogy a két vendég és Manyákné a pajta kapujában megállottak.

Csak akkor ijedtek föl, amikor Boriska így szólt hozzájuk:

— Adjon Isten jó reggelt kedves pogrányi galambok! Találjátok el, hogy ki vagyok én!

Azok fölugrottak, oda rohantak s egy pillanatilag nézték Boriskát és talán a szivük, vagy talán a telepáthia mondotta meg nekik, mert a másik pillanatban mind a ketten elkiáltották magukat:

— Boriska, Boriska, kedves Boriska!

És hozzáugrottak és majd szétszedték őt. Akkora ölelkezés, csókolódzás és örömujjongás esett meg ottan: hogy ekkorára az öreg pajta sem tudott visszaemlékezni.

Rajmánosné úgy állott és bámult ott tanácstalanul, mint a tó partján a kotlós, amelyik kacsa-tojásokat költött ki és látja, hogy az aprói bele szaladnak a tóba. Majd őt is közrefogták és bele-rántották az örvendezésbe.

Manyáknét pedig csak úgy ráncigálta az öröm. Tapogott ide-oda és vihogott is közbe. Mégis az általános örvendezés hullámvásából ő ocsúdott föl leghamarább.

— Mit ácsorogsz te itt, mit tátod a szád? — pörkölt rá a Mátyásra. Hamar szaladj, vedd el magad a szőlőbe! Szaladj úgy, hogy az egyik lábad itt legyen. Mond meg a kisasszonynak, hogy tüstént siessen haza. Kedves vendégek jöttek, nagyon kedves vendégek! — De ne járjon el a szád, hogy kik. Értetted? No lódulj már!

A két pogrányi lányon dolgos kötény volt. Ez is és a ruhájuk is tele volt pozdorja szilánkkal és kócszálakkal. A fejük menyecsskésen be volt kötve piros kendővel, hogy megvédje a hajukat. Egyszerű, rövidújjas, mosó háziruha volt rajtuk. A gömbölyű karjukat megsütötte a nap és a kezük érdes volt a dologtól.

— Ugyancsak megleptél minket Boriskám!

Legalább írtál volna, vagy megüzented volna, hogy jössz. Resteltem, hogy ilyen rendetlenségben találtál minket, — mondotta Klári.

— Ne rösteld Klárikám! Hasznos dolog sohasem rendetlenség. Higyjétek el, ezerszer jobban örülök, hogy a gereben mellett taláلتalak benne-
teket, mintha a parádés szobában lustálkodva, kifrizírozva, kiparfümirozva és gitározva találta-
lak volna.

— Azt csak úgy mondod Boriska, hogy ne rontsd a kedvünket, — vetette ellen Katica.

— Dehogyan mondom csak Katinkám, mert úgy is érzem. Nézzétek az én kezem is olyan ki-
dolgozott, az én karom is olyan barna, mint a tiétek, — felelte Boriska és megmutatta nekik a kezeit és karjait és hozzátette:

— Az egész aratást és cséplést végigcsinál-
tam, akár csak egy parasztmenyecske.

— Annál jobban szeretünk kedvesem! —
Mert mi bizony nem kényeskedünk s nem szé-
gyeneljük a munkát és nem félünk a dologtól, —
ugye ikervérem? Mondotta Klárika s az egyik
karjával átkarolta a nővére nyakát a másikkal
a Boriskáét.

Hogy így egy csoportban milyen szép volt ez a három lány: azt csak a festőművész ecsetje tudná híven elmondani.

Az ismerkedés ezen első jelenetének lezaj-
lása után Klárika és Katinka diadallal vezették
vendégeiket a házba. Ezek levetették az úti ruhát
és látogató ruhájukba öltöztek át.

Így várták és fogadták Juci nénit, aki a sie-
téstől kimelegedve csakhamar betoppant.

— Kedves Judit néném én vagyok az Imre
mátkája. Azért jöttem, hogy bemutassam ma-
gam, hogy kezet csókoljak kegyednek és meg-
ismerjem magukat. Ezzel Boriska kezet csókolt

Juci néninek, ez pedig átölelte és szeretettel össze csókolta és kedves menyének nevezte őt.

Közbe lopva meg-megnézte s egyre jobban felmelegedett a szive és csakhamar arra a véleményre jutott, hogy ugyancsak szerencséje volt az Imre gyerekek! hogy ugyancsak helyes menyecskét hoz a házhoz!

Valamennyien letelepedtek a társalgó szobába, a két nővér a kis kanapén közrefogta Boriskát. Nézegették egymást és száz meg száz kérdést intéztek egymáshoz. Ki sem fogytak még a sok kérdésből, amikor Manyákné betálatla az ebédet. Mondani sem kell, hogy a hétköznapi darcára pompás, jó ebéddel rukkolt ki.

Juci néni és Rajmánosné nagyon hamar összebarátkoztak. Ebéd után kettesben összeültek, beszélgettek és közben bóbiskoltak-szundítottak is egyet. Hiszen Rajmánosnét a hosszú út, Juci nénit pedig a munka és a hazasietés meglehetősen kifárasztotta.

A három mátká pedig összebújt a leányszobában. Összedugták a fejüket és bezzeg nem szundikáltak. Nagyon komolyan tanakodtak és a főszót Boriska vitte.

— Kedveseim nemcsak azért jöttem, hogy megismerjük egymást, hanem hogy megbeszéljük a közös sorsunkat és segítsünk rajta, ha tudunk. Fogjunk össze és ne várjuk tétlenül, hogy mit hoz a jövő.

— Olyan komolyan kezdted, — vetette közbe Klárka, — mintha csak valami összeesküvésről volna szó.

— Ne szakítsatok félbe és hallgassatok csak ide. Nem összeesküvésről, hanem ennél is nagyobb dologról, a jövőnkéről és a boldogságunkról van a szó.

— Szinte megijesztesz kedves Boriska, — szólott közbe Katinka.

— Hallgassatok hát! — Valami hat hét előtt nálunk volt a Gábor barát. Sokáig beszélgetett az édesapámmal, én véletlenül kihallgattam őket. Azt mondta, hogy a vőlegényeink jól el vannak rejtözve, hogy aligha fogják el őket, de állandóan veszedelemben vannak. És hogy ez a bujdosásuk eltarthat tíz esztendeig is és addig nem vehetnek el bennünket. És hogy csak úgy szabadulnának meg, ha a hercegprímás felfogadná őket a jobbágyai közé és paraszttelket adna nekik. Persze akkor elvesztenék a nemességüket és parasztokká lennének. De nem szegény zsellérek, hanem jómódú, telkes gazdák. És azt is mondta, hogy ő már kérte is a hercegprímást, hogy így szabadítsa meg őket: de a hercegprímás megtagadta a kérését, megharagudott rá és elkergette őt.

— Így áll hát a dolog a mátkáinkkal és mivélünk. És most feleljünk egymásnak arra a kérdésre, hogy mit tennénk, ha a hercegprímás megszabadítaná a vőlegényeinket és ezek jobbágyokká és telkes gazdákká lennének? — Mit tennétek? — Feleljen mindegyikünk a szive szerint!

— Én vele megyek a Györggyel mindenüvé. És ami ő lesz, az leszek én is.

— Én jóban, rosszban a Pállal tartok, az ő sorsa az én sorsom.

— Én Imrét soha el nem hagyom, mint hű élettársa végig kísérem az egész életen.

Mind a háromnak a feleletéből az örök nőszava hangozott. Mintha csak a bibliából mondtak volna idézeteket. Mintha visszhangozták volna a római lánynak elmúlt évezredek messzeségéből hallatszó szavát, amikor fogadja: Ubi tu Gajus — ibi ego Gaja!

Ezekben a feleletekben összekapcsolódtak a lelkeik.

— Most már mehetünk tovább, — vitte a

szót Boriska. Most beszéljük meg, hogy mit tegyünk, hogy a hercegprímás szívét magunk felé és mátkáink felé hajlítsuk.

— Az a kérdés, hogy van-e valami hatalmas pártfogónk, aki szót emelne mellettünk?

Sokáig találgatták, hogy kihez fordulnának. S utoljára is rájöttek, hogy nekik csak egy pártfogójuk van: az Isten. Óh ha az meghallgatná a könyörgésüket!

— Igaz! De a vallásunk azt tanítja, hogy segíts magadon ember — s az Isten is megsegít. Magunknak kell a hercegprímáshoz fordulnunk. Ez volt mind a hármuknak a véleménye.

Tanakodtak, hogy mit tegyenek? — Elmenjenek e Pozsonyba és leboruljanak a hercegprímás lábaihoz? Hátha elébe sem bocsájtanák őket? — Hátha rosszkor találnának menni? — Hátha tolakodásnak venné a személyes megjelenésüket? — Hátha inkább rontanának a dolgukon, semhogy előbbre vinnék?

Így töprengtek s utoljára is abban állapodtak meg, hogy egy folyamodványban írják meg alázatos könyörgésüket s ezt elküldik a hercegprímáshoz.

Igen ám, de hogyan írják meg, mikor azt megcímezni se tudják! Ezt kell legelőször is megtudniok! — Hogyan tudják meg?

— Várjatok csak, nekem most el kell mennem egy fél órára, — szólalt meg Klárka.

Pártját feltette a fejére, — átszaladt az öreg plebánoshoz s fél óra sem telt bele, már vissza is jött. Hozta a hercegprímás pontos címét és tudta a folyamodvány formáját is.

— Gyerekek most hagyjuk abba ezt a nehéz munkát. Majd holnap folytatjuk, — indítványozta Klárka.

Abba is hagyták. Felkeresték a nénjüket és a Rajmánosnét. Megozsonnáztak, befutották az

udvart, szérűt és a kertet és olyan vidámak voltak, mintha nem is lett volna olyan nehéz gondjuk. Az este is nagyon kellemesen telt el. Boriskát bemutatták a Cillyéknél, akik őt szeretettel fogadták.

Másnap korán reggel befogattak és bekocsikáztak Nyitrára. Rajmánosnét is magukkal vitték, hogy lássa meg a szép, bérces Nyitrát. A könyves boltban vettek egy csomó finom papírost, író eszközt és ebéd idejére már otthon is voltak.

Ebéd után a három menyasszony összeült a leányszobában és belefogtak a nehéz munkába: a folyamodvány megszerkesztésébe. Megcsinálták először, nem volt jó. Csináltak egy másikat, az se elégítette ki őket. Vitatkoztak, hogy ezt is bele kell venni, meg azt se lehet kihagyni. Egyik ezt kívánta, a másik ellenezte. Kicsi híja volt, hogy össze nem vesztek. Utoljára is Boriska erélyesen kifejezte a véleményét:

— Nem kell mindent beleírni. A hercegprímás a Gábor barát elbeszéléséből már úgy is ismeri a helyzetünket. A kérvénynek rövidnek kell lennie, ki kell férnie egy lapra.

— Igazad van Boriskám. Hagyta helyben Klárika. De ha hárman csináljuk, három napig se leszünk vele készen. Hagyjatok magamra, megpróbálom én, talán sikerül majd úgy, hogy nektek is fog tetszeni.

Boriska és Katica szót fogadtak és kimentek. Klárika pedig elgondolkodott egy ideig. Györgyre gondolt, mintha tőle kérne és várna ihletet, azután elkezdett írni és leírta a következőket:

Főmagasságú Bíbornok, Magyarország hercegprímása és esztergomi érsek úr!
Kegyelmes urunk! kegyelmes jó Atyánk!

Három boldogtalan menyasszony könyvelábadt szemekkel borulunk kegyelmes

Hercegséged lábaihoz s alázatos hódolattal és gyermeki bizalommal emeljük fel könyörögő szavunkat irgalmas szívéhez.

A vőlegényeink keserves bújdosásban sínylődnek. És minden órán és minden lépten veszedelem fenyegeti őket!

Mi boldogtalan menyasszonyok örökös rettegésben élünk. Éjjel-nappal hullanak a könnyeink. És ezen rettegés és bánat között múlnak fölöttünk fiatalságunk legszebb évei.

Óh, kegyelmes jó Atyánk, könyörüljön meg rajtunk, szerencsétleneken!

Óh kegyelmes jó urunk! szabadítsa meg vőlegényeinket! Vegye fel őket érsekújvári jobbágjai közé! Óh adja vissza nekünk lelkünk békességét és szívünk nyugalalmát.

És mi boldogok leszünk és holtunk napjáig végtelenül hálás, hűséges, odaadó jobbágjai leszünk kegyelmes Eminentiádnak.

Nekünk nincsenek hatalmas pártfogóink, akik szót emelnének mellettünk!

Nekünk csak egy pártfogónk van, a szegények gyámola és a szerencsétlenek vigasztalója: a jóságos Isten. És mi erős hittel hiszünk az ő pártfogásában.

Hiszen a jóságos Isten választotta ki kegyelmes Eminentiádat, hogy szent akarának teljesítője és áldásainak osztogatója legyen!

Könyörüljön meg rajtunk szerencsétleneken, kegyelmes jó Atyánk!

Határtalan, mély tisztelettel, gyermeki bizalommal és hódolattal csókoljuk felszentelt kezeit és bíborpalástját és hol-

tunk napjáig maradunk — kegyelmes Eminentiadnak.

Kelt Pogrányban, 1711. esztendőnek Nagy-Boldogasszony havában.

alázatos, hűséges gyermekei:
három boldogtalan menyasszony.

Klára,
Katalin,
Borbála.

Klárika beleírta az egész szívét ebbe a kérvénybe s amikor elkészült vele: elfogta őt a csüggedés. Lehorgasztotta a fejét és könnyei hullottak az írásra. Így találták őt Katica és Boriska.

Elofvasták a fogalmazványt és náluk is eltört a mécses. Egymást átölelve keservesen sírtak, mintha csak most ismerték volna fel egész nagyságában szomorú helyzetüknek vigasztalanságát.

Ezen fájdalmas hangulatból Manyákné szava hívta őket vissza a mindennapi, prózai életbe.

— Ugyan lelkeim kisasszonykák, mit pityeregnek? Mit siránkoznak? Mire jó az? — Inkább jöjjenek ozsonnázni. A nemzetes kisasszony küldött magukért.

És ők letörölték a könnyeiket s fájdalmas mosollyal ajkaikon mentek ozsonnázni.

Boriska nem várta be az ozsonna végét. Neki volt a legszebb írása. Kiszökött és gyönyörű gömbölyű betűkkel letisztázta a fogalmazványt. Kétszer is elrontotta, de harmadszorra nagyon szépen sikerült.

Elofvasták és mindahárman aláírták. A nevük mellé egy-egy könnyecseppjük hullott. Olyan volt ez ott a nevük mellett, mint egy hiteles pecsét, — a keserű bánat pecsétje.

Este, amint lefekvés előtt beszélgettek, rájöt-

tek, hogy még egy nehézség van előttük, amire nem is gondoltak.

Hogyan küldjék el a folyamodványt? Ki vigye el? — A plebános? Vagy az ujbári tiszttartó? Vagy Gábor barát? — Isten őrizz, hogy ezek megtudják. Tanakodtak és nem tudtak rájönni, hogy hogyan jutna el kérvényük legbiztosabban a hercegprimás kezeihez. Utoljára is abban állapodtak meg, hogy a Juci nénitől kérnek tanácsot. De az egészből csak annyit mondanak meg neki, hogy a hercegprimást kérik, hogy szabadítsa meg a vőlegényeiket.

Másnap reggel, amint Juci néni egyedül volt, mind a hárman körülfogták őt.

— Kedves Judit néném. Vitte a szót Boriska. Beavatjuk egy titkunkba, de nem szabad senki-
nek elmondania. Egy folyamodványt írtunk a hercegprimáshoz, hogy mentse meg vőlegényeinket. Már készen is van, csak azt nem tudjuk, hogy hogyan küldjük el, hogy biztosan megkapja. Adjon nekünk ebben tanácsot.

— Adok kedves galambjaim. Egyszerű dolog az egész. Tegnap tudtam meg az Ambrus bátyántól, hogy a jövő héten Pozsonyba viszi a fiait az iskolába. Majd elviszi ő.

— Nagyszerű! Igazán pompás! Átmegyünk hozzá és megkérjük őt, hogy vigye el.

Megbeszélték, hogy Cilly — Ambrusnak is csak annyit mondanak, amennyit a Juci néninek mondtak és hogy megőrizze a titkukat.

A kertjében találták Ambrus bátyjukat. Hozzá siettek és körülfogták őt. Ez nem tudta elgondolni, hogy mit akarnak tőle ilyen kora délelőtti órában?

— Kedves Ambrus bátyánk, — itt Klári vitte a szót, — beavatjuk egy titkunkba.

— No csak nem, kis hugóm? Csak nem valami összeesküvés? — vagy valami más komplot?

— Nem, dehogy! Csak a mi titkunk. Mondjuk, hogy a három boldogtalan menyasszony titka.

— Ez nagyon érdekes. Hát csak avassatok bele kedveseim!

— Beavatjuk, de nem szabad senkinek elmondania. Nagy dologba vágtuk bele a fejszénket! Folyamodványt írtunk a hercegprimáshoz, hogy szabadítsa meg a vőlegényeinket. És arra kérjük kedves bátyánkat, hogy vinné el Pozsonyba a hercegprimáshoz.

— No ha csak ennyi az egész, szívesen megteszem. A hercegprimás oldalkanonokja biztosan odaadja a tulajdon kezeibe. Jövő héten megyek Pozsonyba. Jókor lesz?

— Hiszen ez egészen mesés, kedves Ambrus bátyám! Itt is van a folyamodványunk.

Szépen össze volt hajtogatva — a kérvény, három pecsétgyűrűs pecséttel lepecsételve és gyönyörű kaligrafikus írással volt a hercegprimásra megcímezve. Még az is rajta volt, hogy „Saját kezeihez.” És hogy hiba ne essék benne, fehér selyem papírosba is be volt burkolva.

Cilly Ambrus átvette az írást, megfogadta, hogy megőrzi a titkot és kedvesen eltréfált a három boldogtalan menyasszonnyal.

Boriska és Rajmánosné azután még két napot töltöttek Barkóéknál és nagyon hosszú, könnyes és csókos volt a búcsúzásuk, amikor az ötödik napon reggel a kocsira ültek és haza indultak.

Rajmánosné nem tudott kifogyni a hálálkodásból, amikor őt Boriska a háza előtt letette és a lakásába bekísérte. Soha olyan jól nem mulatott és soha nem fogja elfelejteni.

Boriskát pedig az édesapja gyengéd pirongatással fogadta.

— No csak hogy itt vagy kis szökevény! De sokáig oda voltál kedves gyermekem. Úgy látszik,

hogy könnyen el tudnál válni, a te öreg apádtól.

— Dehogy kedves jó apám, — mondotta Boriska és szeretettel átkarolta és összecsókolta az édes apját. Nem jöhettem vissza hamarabb. Hiszen egy kicsit meg kellett ismernem a leendő nagynénémet és sógornőimet. Mind a hárman igen, igen kedvesek. A nagynéni, — Juci néni, okos, kedves, áldott, jó teremtés, dacára annak, hogy az a híre, hogy sárkány. Imre hugai pedig végtelenül kedves jószágok és valóságos szépség mind a kettő. És meg akartam ismerni azt a kis birtokot is, amelyiken majd együtt fogunk gazdálkodni Imrével.

Aligha fogtok ti ott gazdálkodni, — gondolta magában az apa, de nem fejezte ki ezt a gondolatát, nehogy megszorítsa a leányát.

Boriska egyenesen a szobájába ment. Letérdelt az imazsámolyára, amely fölött virágkoszórúban ott volt a patkó. Fölfohászkozott, hálát adott az Istennek, hogy azt a gondolatot adta neki, hogy elmenjen Pogrányba. Imrére gondolt és az a jóleső tudat töltötte el, hogy valamicskét, ha nem is sokat, ő is tett a boldogságukért.

IX. FEJEZET.

„Gábor barát azonnal jöjjön.”

Gróf Sch. generális az érsekujvári vár parancsnoka igen előkelő és igen gazdag osztrák főnemes volt. A régészeti tudományok és a művészetek iránti előszeretetével s békés, szelíd, jó lelkületével inkább lett volna való más pályára, — de katonává lett, mert az akkori idők felfogása szerint, mint főnemes, más pályára nem is mehetett és mert a császárhű, osztrák főnemességnél kötelesség-számba ment a katonai, vagy a diplomáciai szolgálat. Nem tartozott ugyan a hadverő generálisok közé, de nagyon megállotta a helyét s ezért és más kiváló tulajdonságaiért nagyon megbecsülték őt. Már régebben vissza akart vonulni a katonai szolgálattól, de nem engedték, mert ősrégi neve fényt adott a császári, tábornoki kar névsorának. Az érsekujvári várparancsnoki állás nagyon díszes katonai stallum volt. Midőn ezt fölkinálták neki: csak azzal a kikötéssel fogadta el, hogy ő csak reprezentáljon, az adminisztratív munkát és a felelősséget a helyettese viselje.

A hadi tanács szívesen fogadta ezt a kikötését és helyettesévé Ritter von Grönne von Grönnefels ezredeszt szemelte és nevezte ki. Ez azután vérbeli katona volt. Irgalmatlan lelkű, zord katona és megcsontosodott agglégény. Tipikus

képviselője annak a katonai szellemnek és elnyomó rendszernek, amely akkor a letiport magyar nép fölött zsarnokoskodott.

Szerinte a lakosság két csoportra oszlott. Az egyik volt a katonaság, a másik a civil népség. A katonaság arra való, hogy parancsoljon, rendet tartson s a lázadó népet megzabolázza; — a civil népség pedig arra való, hogy fogja be a száját, tűrjön és engedelmeskedjék, robotoljon és eltartsa a katonaságot.

Ez a helyettes, — nevezzük őt egyszerűen Ritter vonnak, valóságos katonai adminisztratív zseni volt. A várfalakat kijavíttatta és a várat minden hadi szerrel bőségesen felszerelte. A várőrséget szigorúan fegyelmezte, de jól élelmezte és szép ruhában járatta. Ami nem tetszett neki, azt kimustrálta. A vár lovasságának olyan szép lovai voltak, hogy ennek híre volt.

A környék lakossága folyton robotolt a várra és jaj volt annak a falunak, amelyik a parancsát nem sietett teljesíteni. Olyan hadisarcot kapott a nyakába, hogy csakúgy prüszkölt tőle.

A szükségletek beszerzésénél nem sokat tekerőrizott. A lovat, a vágómarhát, a zabot, a takarmányt, lisztet, bort, fát attól vette, akinél találta. És az árát önmaga szabta meg. Nem törődött azszal, hogy a tulajdonos el akarja-e — adni, vagy sem. Nem túrt ellenkezést. Ami kellett neki, vagy ami megtetszett neki, azt megvette. S abban a meggyőződésben volt, hogy ehhez neki joga van. A katonai érdekekkel szemben minden más érdek eltörpült előtte.

Egy esetben mégis kénytelen volt meghátrálni. Az érsekujvári határban, a léki dűlőben találkozott egy szekérrel, amely csalamádéval megrakva haladt a vár felé. A szekér elé egy pár nagyon szép ló volt befogva. Megállította a szekeret és rászólt a kocsisra:

— Tiéd ez a ló?

— Nem, a gazdámé, — mondotta a kocsis és lekapta a kalapját, mert megismerte az ezredest.

— Mond meg a gazdának, hogy hozza el a lovakat a parancsnokságra, megveszem. Egy óra mulva ott legyen. Hogy hívják a gazdát?

— Csölle Máté — jelentem alásan!

Egy óra mulva Csölle Máté megjelent a várparancsnokság előtt a két öreg lovával. Az egyik erősen himpókos a két első lábára, a másik pedig vak volt az egyik szemére.

Az ezredes azonnal kijött a kaszárnya elé, amint jelentették neki, hogy egy gazda van itten két lóval. Ránéz a két lóra és ráförmed a gazdára:

— Kend marha! — Micsoda gebéket hoz ide kend! A másik két lovat, ami a szekérbe volt befogva. Azt veszem meg. Azokat hozza ide rögtön.

— Azokat nem adom el méltóságos ezredes úr.

— Mit — nem adja el? — Hogyan mer ellenkezni kend? — Rögtön hozza el, mert különben lecsukatom.

— Azt nem lehet méltóságos ezredes úr. Én a nagyméltóságú esztergomi érsek úrnak vagyok a jobbágya. Nekem az az uram, nekem csak az parancsol. Se nem raboltam, se nem gyilkoltam, engem nem lehet lecsukatni.

Nagyon rosszul fordulhatott volna a helyzet Csölle Mátéra, ha szerencsére nem jött volna oda Akerle János Lénárd, az akkori városbíró, aki elejétől hallotta ezt a szóvitát.

Németül szólt az ezredeshez s néhány lépéssel tovább lépett vele. Megmagyarázta neki, hogy nem jó lesz ezt a gazdát lecsukatni, mert abból nagy baj is lehetne. Mert az ujbári gazdák mérges emberek, összeülnek a városházán, panaszt tesznek a hercegprimásnál, a vármegyénél, sőt még a kancelláriánál is.

— Bánom is én, panaszkodjanak és menjenek, ahová akarnak. Mondotta dühösen — az ezredes.

— Igen ám, méltóságos ezredes uram, de ezek a gazdák olyan makacsok, hogy elmennek ezek a fölséges császárhoz is!

Erre az ezredes egy pár percig nem szólt semmit és ezalatt gondolt egyet. Azután Csölle Máté felé fordult és ráripakodott:

— Menjen kend fenébe a gebéivel.

Ettől az esettől kezdve az ezredes, mintha egy kissé respektálta volna az érsekujvári gazdákat.

Rövid hivataloskodása után kitapasztalta az ezredes, hogy a vár környékén köröskörül vannak a hercegprimás birtokai, pusztái és majorásai s arra a gondolatra jött, hogy innen nagyobb mennyiségben és könnyebben szerezheti be, amire szüksége van, mintha másutt keresgéli és harácsolja.

Átírt a hercegprimási tiszttartóhoz, hogy küldessen neki kétszáz mérő zabot és harminc zsák kenyérlisztet. Mindjárt csatolta is a kincstári utalványt egy bizonyos összegről, amellyel ezeknek az árát kifizeti.

A tiszttartó különösnek találta ezt a megrendelést és a kifizetett ár is alacsonyabb volt, mint amennyit elérni lehetett volna, de kiszolgáltatta a kívánt zabot és lisztet. Azonban rögtön jelentést tett az igazgatónak erről az eladásról és kérte annak utólagos jóváhagyását.

A jószágigazgató jelentést tett róla a hercegprimásnak. Ő Eminentíája nem tulajdonított ennek semmi nagyobb fontosságot s azt a parancsot adta a direktorának, hogy a katonasággal ilyen árkülömbözet miatt nem jöhet ellentétbe és hogy az uradalmi előzékenyek legyenek a katonaság iránt. Ennek azután az lett a következménye,

hogy az ilyen megrendelések egyre sűrűbben jöttek és az ezredes vérszemet kapva, egymás után rendelte az uradalomtól a zabot, a lisztet, a takarmányt, a tüzi fát, a bort, a vágómarhát, mindent, amire csak szüksége volt. Kényelmesebb volt ez neki és leszállított áron és jobb minőségben kapott mindent, mintha másutt kerestette volna és szerezte volna be.

A tisztartó jelentést tett az igazgatónak, hogy ez így nem mehet, mert ez az eladás az uradalomra jelentékeny árveszteséggel jár és a magtárak egymás után kiürülnek, a pincék borállománya csökken és maholnap alig marad a terményekből több, mint amennyire az uradalomnak magának szüksége van.

A jószágigazgató a hercegprimás elé vitte ezt a jelentést és Ő Eminentiaját nagyon bosszantotta ez a dolog. Nem csak az bántotta, hogy jelentékenyen károsodik, hanem még inkább az, hogy az ő tulajdona fölött más rendelkezik. Megtudta, hogy ezek a rendelkezések a helyettes parancsnoktól Ritter von Grönne ezredestől származnak és megjegyezte magának ennek az ezredesnek a nevét. De bármennyire bosszankodott is, belátta, hogy ezt a visszaélést hirtelen megszüntetni nem lehet, mert végtére is ő nem állhat azok közé, akik a katonai visszaélések ellen panaszkodnak. Csak azt tette, hogy megparancsolta a jószágigazgatójának, hogy minden további ilyen megrendelésről neki jelentést tegyenek és megparancsolta azt is, hogy számítsák ki azt az árkülönbözetet, amennyivel az eddigi eladásoknál károsodott.

Mikor a jószágigazgató a következő héten kihallgatást kért, hogy a rendes heti jelentést megtegye: Ő Eminentiaja azzal fogadta őt:

— No megint vásárolt valamit tőlem az a Ritter von? Csak így címezte — ezentúl az ezredest.

— Nem sokat kegyelmes uram. Csak hat hí-
zott sertést az anyalai gazdaságból.

— Tehát még ezt is? — bosszankodott a her-
cegprimás, — de még inkább bosszankodott, ami-
kor a jószágigazgató jelentette neki, hogy az ár-
különbözet pontosan kiszámítva ennyi, meg ennyi
ezer tallerra rúg.

Elgondolható, hogy a hercegprimás ezt a Rit-
ter vont nem kedvelte és ingerült lett mindig, va-
lahányszor hallott róla.

Betetézte az ezredes ezen önkényes vásárlá-
sainak lajstromát a következő nagyon kínos eset:

A farkasdi pusztán az érseki uradalomnak
nagy ménese volt. Itt évről évre kiválasztották a
négy legszebb ötödfüves csikót és négyesbe beta-
nították. Ezeket azután a hercegprimás, vagy a
maga használatára tartotta meg, vagy az udvar-
nak, vagy valamely főherceg barátjának kedves-
kedett velök. Egy ilyen már eléggé betanított né-
gyessel találkozott az ezredes a bajcsi úton. Meg-
állította a kocsit s azt parancsolta a kocsisnak,
hogy délután négy órára vezesse fel a lovakat a
várba, a parancsnokság elé, ő megveszi azokat.

A kocsis szabadkozott, hogy ezek a lovak
nem eladók, de majd jelentést fog tenni erről a
parancsról az ispán úrnak.

Az ispán ész nélkül szaladt Ujvárba a tiszt-
tartóhoz és jelentette neki, hogy az ezredes sze-
met vetett a négy lóra.

A tiszttartó délután négy órakor jelentkezett
az ezredesnél, előadta, hogy ezek a lovak nem el-
adók, azokra az uradalomnak magának van szük-
sége.

Ez a váratlan ellenkezés nagyon felingerelte
az ezredest és a lovak is nagyon tetszettek neki.
Egész kategórikusan megparancsolta a tiszttartó-
nak, hogy az a négy ló holnap reggel nyolc órakor
itt legyen, ő azokat megveszi.

S amikor a tiszttartó kijelentette, hogy ezt a parancsát nem teljesítheti, csak annyit mondott neki:

— Elvárom, hogy az a négy ló holnap reggel itt legyen. És, mint valami kényúr, — hátat fordított s ezzel jelezte, hogy tovább tárgyalni nem kíván.

Másnap reggel nyolc órakor a lovak nem állottak elő. Ellenben a farkasdi pusztára délelőtt beállított egy tizenhat főből álló, katonai, lovas csapat és bekvártélyozkodott. Az altiszt ebédet rendelt a legénység számára és szénát, zabot a lovaknak.

Az ispán küldönc útján rögtön jelentést tett a tiszttartónak, hogy nyakán vannak a katonák. A tiszttartó azt üzenete vissza, hogy hagy legyennek, majd kibőjtöljük őket.

A katonák ettek, ittak, garázdálkodtak és a fehér néppel is kikezdetek, úgy hogy a harmadik napon az egyik fiatal béres összekapott az egyik katonával. — Kicsibe múlt, hogy emberhalál nem történt.

Az ispán lóra ült és bevágatott a tiszttartóhoz.

— Tiszttartó uram, ezt nem lehet tovább kiktartani. Ezek a katonák engem mindenből kieszenek. A cselédség föl van zúdulva. Itt ember halál is lesz, ha ezek tovább is ott maradnak. Mit tegyek?

— Hozza be azt a négy lovat a várparancsnokság elé. Adja át az ezredes úrnak és az árukról vegyen tőle egy utalványt.

Így kapta meg a lovakat az ezredes és így szabadult meg Farkasd puszta a büntető bekvártélyozástól.

A hercegprimás valósággal elszörnyedt, amikor ezt az esetet a direktora jelentette neki. Elgondolta, hogy ha vele, az ország legnagyobb

méltóságával szemben így mer eljárni a katonaság: hogyan bánhatik ez a kisebbekkel és a védtelen szegény néppel!

Erről bőséges alkalma volt meggyőződni, mert egymás után jöttek hozzá a segítségért könyörgő kérvények és deputációk a jobbágyaitól, hogy védelmezze meg őket a katonaság erőszakoskodásai ellen.

Ezután történt az, hogy a hercegprimásnak Érsekujváriba kellett mennie. Ott már hét esztendő óta nem volt bérmálás a háború miatt és maga akarta a bérmálás szentségét kiszolgáltatni.

Érsekujvárott saját rezidenciája volt. Ott szállott meg egész udvarával. S a bérmálás elvégzése után ott fogadta a küldöttségeket és tisztelgőket, a kijelölt sorrendben.

Elsőnek a papságot fogadta s ez a fogadtatás alig tartott tovább egy negyed óránál. Azután a katonaságnak kellett volna következnie. A katonaság képviselőjében Ritter von Grönne ezredes, helyettes parancsnok jelent meg, mert a várparancsnok a tiroli birtokain időzött. Az ezredes egészen meghökkent, amikor az ajtónálló helyette Nyitra vármegye alispánját s ezután Akerle János Lénárd városbíró szólította. A városbíró közel fél óráig volt bent ő Eminentiajánál. Az ezredes nem tudta elgondolni, hogy mit beszélhet vele ilyen sokáig és bosszankodott magában, hogy őt így megvárakoztatja.

Utána az ajtónálló az ezredest szólította és feltárta előtte a szárnyas ajtót.

A hercegprimás teljes bíbornoki díszben állott egy asztal mellett. Az egyházfejedelem nagy méltósága sugárzott le az egész alakjáról. Egy fél fejjel volt magasabb, mint az ezredes, aki teljes katonai díszben lépett be és három lépésnyire megállott az egyházfejedelem előtt.

— Hódolatomat jöttem... kezdette az ezre-

des. De nem folytathatta tovább, mert a herceg-primás bele vágott a szavába:

— Hírből ismerem már önt ezredes! — Hallom, hogy ön kiváló katona és kitünő adminisztrátor. Hogy kitünően rendben tartja a váramat és a népet. És hogy nagyon szíven viseli a katonai kincstár érdekeit.

Ezzel biccentett egyet a fejével s az audienciának vége volt.

Így fizette vissza ő Eminenciája a sok ezernyi kárt, a lovakat és sok szekatúrát.

Az ezredes alig tudta, hogy hogyan jött ki a fogadó teremből. A díszebédhez ő is meg volt híva, de hirtelen rosszul lett és kimentette magát.

A négy lónak erőszakos megvásárlása az éjeli audiencia után, vagyis Gábornak kegyvesztése után történt. Ezen esetnél is és valahányszor jobbágynak panaszát olvasta, vagy hallgatta, mindig eszébe jutottak ő Eminenciájának a Gábor barát szavai: „Az ország tele van idegen zsoldos katonákkal, akik zaklatják és zsarolják a népet. S az elnyomás még elviselhetetlenebb, mint a háború előtt volt.” Önmagán érezte ezeknek a szavaknak igazságát.

És érezte, hogy nagyon hiányzik neki az ő hűséges szolgája, az egyszerű barátfráter. Többször volt azon a ponton, hogy hivatja, de mindig letett erről a gondolatról. Minek hivassa, ha úgy sem teljesítheti a kérését.

Eközben egyik hét a másik után múlt el. Az érsekujvári úrbéri telkekre vonatkozó akta csomó egyre vastagabb lett. És mindjobban közeledett az az idő, amikor döntenie kellett az fölött, hogy kinek adja azt a négy jobbágytelket.

A jószágigazgató memorandumban fejtette ki, hogy ezekre a telkekre még az ősz beállta előtt kell jobbágyokat telepíteni, hogy bevethessék a földeket. És egy csomó kérvényt csatolt a memo-

randumhoz azoktól, akik a telkekért folyamodnak. A hercegprimás átfutotta a memorandumot, de a kérvényeket meg se nézte.

És nap-nap után jöttek újabb kérvények. És többnyire mindegyik mellett egy magas állású pártfogónak az ajánlólevele. Ő Eminentíája átfutotta és az aktacsomóhoz tette. Minden egyes ilyen kérvény eszébe juttatta Gábor barátot és az ő három bújdosó, kuruc barátját.

Sehogyse tudta magát elhatározni, hogy kiknek adja azt a négy telket. Utoljára is oda adta az egész aktacsomót a jószágigazgatónak, hogy törje az rajta a fejétés ő tegyen neki jelentést és javaslatot.

A jószágigazgató két napig elvesződött az aktákon, azután kiválasztott nyolc egyént, hogy azok közül négynek adja a hercegprimás a négy telket. Meg is indokolta, hogy ennek ezért, meg ezért és mert ez, meg ez pártfogolja. A hercegprimás akkor sem tudott határozni és egyre halogatta a döntést.

Szeptember elején az oldalkanonokja bevitte hozzá a póstát. Ő Eminentíája átfutotta és megadta neki az utasítást, hogy mit, hogyan intézzon el. Azután még egy levelet nyújtott át ő Eminentíájának, olyan kísérő szavakkal, hogy ezt a levelet egy barátja hozta. És ő bátorodik azt átnyújtani, mert a barátja biztosította őt, hogy ez nem közönséges kolduló levél, amely terhére lehetne ő Eminentíájának.

A hercegprimás kezébe vette a lepecsételt levelet. Rögtön felkeltette a figyelmét annak szép, választékos formája s a rajta levő ritka szép, női írás. Felvágta a burkoló papírost, kivette belőle a levelet s a formájáról látta, hogy az egy kérvény. Először is az aláírásokat olvasta: „alázatos hűség gyermekei, három boldogtalan menyasszony...”

Kíváncsian és figyelemmel olvasta s amint a

végére ért: az a fájdalom, ami benne volt a kérvény szavaiban, élesen bele nyilalt a szívébe.

Felkelt az író asztala mellől és gondolatokba mélyedve járt fel-alá.

— Szegény, boldogtalan teremtések! Segítenék én rajtatok, letörölném én a könnyeiteket, de nem lehet, nem tehetem. És hogyan is írják? — hogy az ő egyedüli pártfogójuk a jóságos Isten! És hogy az engem szemelt ki, hogy szent akaratának teljesítője s áldásainak osztogatója legyek! Oh kedves gyermekeim, hogy segítenék én rajtatok, ha megtehetném!

Ezen gondolatok között egészen elérzékenyült. Hirtelen megállott s mintha az a víziója lett volna, hogy a három menyasszony leborul a lábaihoz és a palástja szegélyét csókolja. Majd ismét leült az íróasztalához és harmadszor is elolvasta a kérvényt és nézegette. És mintha így beszélt volna magában:

— Klára és Katalin. Ezek a pogrányi galambok. Borbála ez a kamocsai amazon és itt mind-egyiknek a neve, mellett egy egy könnycsepp nyoma. Oh kedves, bánatos gyermekeim, de nagyon sajnállak titeket. Csak segíthetnék rajtatok!

Azután összehajtotta a kérvényt, de nem tette az aktacsomóba, hanem a magán iratai közé, egy külön fiókba zárta és más munkába fogott bele. De akármit csinált, — a kérvény gyönyörű betűi folyton a szemei előtt táncoltak és folyton a fülébe csengtek a kérvény szavai: „A mi egyedüli pártfogónk a jóságos Isten...”

Így ment ez nap-nap után. Ő Eminentíája nem tudott a három menyasszony kérvényének hatása alól szabadulni és nem tudott a telkek fölött dönteni.

Egyik napon az uradalmi ügyész memoranduma érkezett hozzá. Ez azt jelentette, hogy a kancellária rendeletet adott ki, hogy a földesurak

a megüresedett jobbágytelkeket maguk ne használják, hanem azokra még ez év őszén jobbágyokat telepítsenek, törvényes következmények terhe alatt. Amint ezt elolvasta, az a kellemetlen érzése volt, hogy mit szorongatják őt folyton minden oldalról ezek miatt a telkek miatt! S önkénytelenül eszébe jutott Gábor barát kérelme és a három üldözött kuruc. És felcsendültek lelkében a három boldogtalan menyasszony könyörgő szavai.

Már szeptember közepe is elmúlt és a kérdés még mindig nem volt elintézve. Ekkor egy napon, amint az oldalkanonok bevitte az érkezett leveleket, ezek között egy szokatlan formájú hivatalos irat került Ő Eminentiaja kezébe. Német volt a felírása s ebből kiolvasható volt, hogy az érsekújvári várparancsnokságtól jön. A várparancsnokság sohasem szokott egyenesen Ő Eminentiajának írni, hanem a jószágigazgatóságához fordult a megkereséseivel.

Ő Eminentiaja felvágta a levelet, ránéz az aláírásra s olvassa, hogy Ritter von Grönne. És boszankodva kérdi önmagában, hogy ugyan mit akarhat tőle ez a Ritter von?

A levél katonásan rövid volt. Az ezredes arra kéri Ő Eminentiaját, hogy a négy telket adja oda az ő embereinek. Egyet Stefan Einzingernek, a másikat Johann Müllernek, a harmadikat Jozef Odlernek, a negyediket Franc Strassburgernek. A kérelem olyan kategorikus volt, mintha csak megkeresés lett volna. Mintha csak magától értetődőnek, hogy a hercegprímás azt teljesíteni fogja.

A hercegprímás ez a levél teljesen kihozta a sodrából. Magán kívül volt és kitört belőle a felháborodás.

— Hallatlan! Még ezt is akarja! Hallatlan!

Lecsapta az írást az asztalra és a haragja szinte tombolt a szavaiban:

— Az a Ritter von elrekvirálja a búzámat, a zabomat, a takarmányomat, a fámát, a hízóimat, a lovaimat és mindenemet, ami csak megtetszik neki. Rendelkezik az én tulajdonommal, jár-kél a jószágaimon. Parancsolgat a tisztjeimnek. Sanyargatja a jobbágyaimat, basáskodik és zsarnokoskodik. És most még a jobbágytelkeimre is rávetette a szemét. Nem Ritter von ezeket a telkeket már nem kapja meg! Azért se kapja meg! Legalább is nem mind a négyet.

Haragosan járt, kelt fel és alá a dolgozó szobájában és tovább méltatlankodott, közbe közbe indulatosan kifakadt:

— Canis!... Canis!...

Az oldalkanonok soha sem látta ő Eminentiaját ilyen fölindultnak. De ismerte a viszonyokat. Tudta, hogy az érsekujvári helyettes parancsnok mennyi bosszúságot okozott már és az érsekujvári telkek kérdése is ismeretes volt előtte. Megértette és indokoltnak találta a hercegprimás felháborodását.

— Ügye domine reverendissime, — mondotta az oldalkanonokjának, — mégis csak nagy visszaélés a hatalommal, amit az a Ritter von megenged magának?

— Valóban nagy merészség tőle ez az eljárás kegyelmes Eminentióddal szemben. Egyébként ez a baj országos. A vármegyék gyűlésein folytonos a panasz a katonai visszaélések ellen.

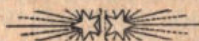
— Az országos bajon én nem segíthetek azt se tehetem, hogy panasszal álljak elő. De arra lesz gondom, hogy ezt a Ritter vont előléptessék valamely más országba. Ugyan reverendissime legyen szives meghúzni a csengetyűznórt.

A csengetésre egy komornyík lépett be. Ennek ő Eminentiaja megparancsolta, hogy menjen a jószágigazgatóhoz, hogy azonnal jöjjön.

Mikor az oldalkanonok eltávozott: Ő Eminenciája kivette a fiókjából a három menyasszony folyamodványát s újra elolvasta. S mintha azok ott lettek volna előtte s ő hozzájuk beszélt volna:

— Igen kedves gyermekeim, a ti pártfogótok, a jóságos Isten közbeszólt. Most már tudom, hogy mit tegyek. És nemes arcáról az erős és helyes elhatározás tudata sugárzott le s az iménti felindultsága teljesen elnyugodott.

— Kedves direktorom, szólt a belépő jószágigazgatójához, most olyan különös dolgom akadt, amit csak a Gábor barát tud elintézni. Küldjön azonnal gyors kocsit Ujvárra és írja meg a tisztartónak, hogy Gábor barát azonnal jöjjön!

X. FEJEZET.

Az urbárium.

Harmad napra Gábor barát már Pozsonyban volt. Egész úton azon töprengett, hogy mi történhetett? Hogy miért hivatja őt a hercegprímás? De nem tudta elgondolni. Csak azt érezte, hogy valami nagyon fontos dolog történt s hogy a hercegprímásnak sürgős szüksége van reá.

Pozsonyba érve első dolga volt, hogy megborotválkozott és megnyiratta a haját, amely hónapok óta nem látta az ollót és rendetlenül megnőtt.

A hercegprímás szótlánul fogadta őt s megengedte neki, hogy a kezét megcsókolja. Előbb végig mustrálta őt éles tekintetével és feltűnt neki, hogy a barátnak egész alakjáról s különösen az arcáról csakúgy lekiabált a fiatalság ereje és az egészség. Azután megszólította:

— Hol csavarogtál annyi ideje?

— Az édesapámnál voltam a páter gvardián engedelmével — kegyelmes uram.

— Látom, hogy jó kúrán voltál és hogy nem hiányzott neked az én kosztom.

— Kegyelmes uram, a mezei munka a legjobb kúra a világon.

— Persze annak, akinek semmi baja nincs. No és nem is kérded, hogy miért hivattalak?

— Nekem nem szabad kérdezni kegyelmes uram. Én csak alázatosan várom a parancsát.

— Hát tudsz-e még latinul? Érted-e, hogy magyarul mit jelent ez: „Accidit in puncto, quod non sperabatur in anno.”

— Értem kegyelmes uram, — magyarul így lehet ezt vissza adni: Megesik egy pillanat alatt, amiről nem reméltük, hogy egy év alatt megtörténik. De azt nem tudom, hogy mire méltóztatik ezt vonatkoztatni?

— No ne is törd a fejedet! Nesze, — fogd! Itt a három urbárium. Töltsd ki és add oda annak a három lázadónak. A három bújdosó barátodnak.

Gábort mintha leütötték volna. A térdeire zuhant s a csontos térde nagyot koppant a tölgyfapadlón. A hang elakadt a torkában s nagynehezen csak ennyit tudott mondani:

— Én uram! Én kegyelmes jó uram!

A hercegprimást magát is meghatotta ez a jelenet és hogy a meghatottságát palástolja, — az asztal felé fordult és letette a három oklevelet. S azután Gáborhoz fordult:

— Kelj föl és ne nekem hálálkodjál, hanem az Istennek. Mert nem én határoztam, — az Isten döntött így. Te mondtad egyszer, hogy mindnyájan a Gondviselés eszközei vagyunk. Érzem, hogy én is csak az vagyok. És most ne érzékenykedj és kelj föl.

— Engedje meg kegyelmes uram, hogy csak hagy térdelhessek itt a lábainál. És ha méltónak talált arra, hogy ennyi kegyességvel halmozzon el: kegyeskedjék megengedni, hogy így térdén állva elmondhassam egy alázatos kérésemet.

— Mit? — No mi az? — Hát csak mond, hogy mit akarsz még?

— Kegyelmes uram, most már négy bújdosó barátom van. Most már azért a negyedik urbáriumért is esedezem. Most már az is kell. Nagyon kell.

— Nem, a negyediket nem adhatom! — nem adhatom.

— Kegyelmes uram, ne méltóztassék azt gondolni, hogy én visszaélni tudnék a kegyességével. Az a negyedik urbárium annyira össze van nőve a másik hárommal, hogy nem is lehet őket szétszakítani. A Gondviselés rendezte ezt el így. Csodálatos történet ez. Kegyeskedjék azt meghallgatni, mielőtt kérésem fölött határozná.

— Kelj föl hát és mond el!

Gábor felkelt és a bíbornok kegyességétől felbátorítva elmondotta, hogy Egyed István és Juliska, az ő huga hogyan találkoztak a pancsodombi dülőúton a kenderföld végében, hogyan ismerkedtek meg és szerették meg egymást.

Mintha csak a huga iránti szeretet ihlette volna meg őt. Mintha csak a Gondviselés most különös tehetséggel s erővel ruházta volna fel őt s mintha csak az vezette volna a gondolatait és adta volna ajkára a megfelelő szavakat. Elbeszélése tele volt a közvetlenség lágy melegségével, amely nem téveszti el a szívhez vezető utat. Tele volt költői szépségekkel, amelyek elbájolják a hallgatót. Azzal fejezte be rendkívül érdekes elbeszélését:

— Ezért kérem a negyedik telket Egyed István részére.

A hercegprimás figyelmét Gábor elbeszélése mindvégig lebilincselte. Annyira figyelt Gábor szavaira, mintha csak megjegyezni akarta volna, amit hallott és észre sem vette az idő mulását. És így szólt, amikor Gábor elhallgatott:

— Csakugyan érdekes történet! És csodálatos, hogy ez a két fiatal lélek így összetalálkozott. És ha nekem még egy ötödik gazdátlan urbéri telkem volna, habozás nélkül oda adnám Egyed Istvánnak, hogy elvehesse a hugodat. De bár-

mennyire szeretném is, — a negyedik telket nem adhatom neki.

— Talán már másnak adta, vagy elígérte kegyelmes Eminentiád? — kérdezte nyugtalanul Gábor.

— Se nem adtam, se el nem ígértem és mégse adhatom a hugod vőlegényének. Ezt magad is be fogod látni. Olvasd csak ezt az írást.

És ő Eminentiája elővette az aktacsomóból a helyettes várparancsnok német nyelven írt levelét.

Gábor sebtében átfutotta a levelet és megértette, hogy a helyettes várparancsnok mind a négy telket a maga embereinek kéri, vagy majd nem követeli. Amint másodszor figyelmesebben olvasta: egyszerre megállott, majd hogy nem ugrott egyet, az arcáról csakúgy sugárzott az öröm s elkiáltotta magát:

— Heuréka! Heuréka!

— Mit... mit?... Mi van abban az írásban megheurékázni való?

— Az kegyelmes uram, hogy meg van a negyedik telek is! Kegyelmes Eminentiád oda adja Stefan Einzingernek, akinek az ezredes úr kéri és megkapja az Egyed István, akinek én kérem.

— Nem értem, hogy hogyan lehetséges ez?

— Nagyon egyszerűen, kegyelmes uram, felelte Gábor. Mert Stefan Einzinger a kutyamosó és Egyed István, a volt kuruc alhadnagy egy és ugyanaz az ember. Stefan Einzinger csak álnév, az inaslibéria csak álruha. Egyed István a volt kuruc rejtőzik alattuk.

És itt Gábor elbeszélte, hogy Egyed István, mint vándor órás legény jutott be az ujbári várba, ott megjavította az órákat, s azután kutyamosó lett belőle.

— Nagyszerű volna így a megoldás, — mon-

dotta a hercegprímás, de nekem úgy látszik, hogy egy kis csalás van a dologban.

— Semmi legkisebb csalás sem lesz benne! Sőt inkább azt látom, hogy itt is a Gondviselés szólt közbe és döntött. Hiszen kegyelmes Eminentiád annak adja a telket, akinek az ezredes úr kéri. Az ezredes úr meg lesz elégedve, mert bizonyosan van oka arra, hogy Stefan Einzingert a mostani helyéről eltávolítsa. Boldog leszek én is, hogy az óhajtásom teljesül. Boldog lesz kegyelmes Eminentiád is, hogy egy pár szerencsétlen embert boldoggá tehetett. És legboldogabbak lesznek Egyed István és a Juliska hugom, mert egymáséi lehetnek. Ha tehát volna is ebben az elintézésben valami kis csalás: olyan volna az, ami mindenkinek használ és senkinek sem árt. Olyan pia fraus, kegyes csalás, amit a kánonjog is megenged.

— Canis!... még is csak furfangos ember vagy te Gábor fiam. Mindent kikunyerálsz tőlem. No nesze, vidd ezt a negyedik urbáriumot is. És a negyedik diplomát oda tette a másik háromhoz.

Gábor boldogan hálálkodott. Ő Eminentiája nagyon jó kedvű volt s figyelmeztette Gábort:

— Ügyesen intézd el a dolgot. A három urbáriumot előbből kell datálni, mintha azokat már vagy két héttel előbb kiadtam volna. És te barát, ismerjük be magunk között, hogy ez a Ritter von egy kicsit mégis be lesz csapva. Egy kicsit ennek is örülök.

— Úgy kell neki! — Sokkal többre is rászolgált. Azt gondolom, hogy jó volna ezt az ezredes urat valamely más országba előléptetni.

— Látod már én is gondoltam erre. Majd sorát ejtem. De mond csak úgy emlékszem, hogy mintha azt mondtad volna, hogy azok a lázadók, azok a te kuruc barátaid nemes emberek. Nem-e fognak azok ellenkezni, hogy letegyék a

nemességet? hogy jobbágyaimmá legyenek és felvegyék a paraszt dolmányt?

— Kegyelmes uram, én erről még nem beszéltem egyikökkel sem, de meg vagyok győződve arról, hogy kapva kapnak majd az urbáriumon. Mert csak így menekülhetnek a bújdosásból és nagy veszedelmekből és csak így vehetik el feleségül a mátkáikat. És még azért is, mert egész telkes gazdának lenni Érsekujvárott nagyon érdemes pozíció. Ha nem fogadnák el: sült bolondok volnának és én felmondanám nekik a barátságot és levinném róluk a kezemet. Mert én tudom legjobban azt, hogy milyen öröm és boldogság kegyelmes Eminentiadnak szolgálatában állani.

— No no! te így gondolkodol, de majd meglátjuk, hogy mit mondanak ők? Azután egy másik nehézség is van. Az a kérdés, hogy a mátkáik, akikről úgy emlékszem, hogy nemes kisasszonyok, hozzájuk mennek-e, ha ők paraszt embe-
rekké lesznek?

— Ebben egy pillanatig sem kételkedem. Sőt feltétlenül hiszem és tudom, hogy hozzájuk mennek.

— Honnád tudod? — Talán megbeszélted már velük?

— Nem kegyelmes uram, egyikükkel sem beszéltem erről. Csak az öreg Egyed János tud arról, hogy könyörögtem kegyelmes Eminentiadnak, hogy ily módon mentse meg őket. Mert tőle meg kellett kérdezniem, hogy hozzá adná a leányát Barkó Imréhez, ha ez parasztgazdává lenne? És mit szólna ahhoz, ha a fia parasztlányt akarna feleségül venni?

— Akkor hát honnan tudod olyan nagy bizonyossággal, hogy hozzájuk mennének?

— Onnan kegyelmes uram, mert szeretik a vőlegényeiket és mert: Amor omnia vincit! A szerelem mindent legyőz!

— Ejnye, ejnye! barát létedre honnan tudod te ezt?

— Nem az életből kegyelmes uram, hanem a klasszikusokból.

— Nos a jelen esetben igazat mondanak a klasszikusaid. Olvasd csak el ezt az írást — s ezzel elővette a három boldogtalan menyasszony folyamodványát és oda adta Gábornak.

Gábor elolvasta a kérvényt, elernézte a formáját és újra és újra elolvasta. Annak szívéhez szóló, közvetlen tartalma annyira meg hatotta őt, — hogy könny lopódzott a szemébe és két könnycseppje lehullott az írásra.

— Látod, hogy mégis tudtak a tervedről, mondotta ő Eminentíája.

— Csak úgy tudhatták meg, hogy a Boriska kihallgatott, amikor az édesapjával beszéltem róla. Az írás a Boriskáé, de hogy melyikük fogalmazta, azt nem tudom.

— Nagyon ügyesen csinálták. Az írás igen szép és a kérvény fogalmazása nagyon jó. Folyton eszembe voltak a kérvény szavai, hogy az ő egyedüli pártfogójuk az Isten és hogy az engem választott ki akaratának teljesítésére. Az is ügyes volt, ahogy a kérvényüket hozzám juttatták. Egy Cilly Ambrus nevű pogrányi ember hozta az irodaigazgatómhoz. Úgy látszik, hogy igen értelmesek ezek a lányok. Milyen iskoláik vannak? — Tudnak-e nyelveket? — érdeklődött Ő Eminentíája.

— Egyed Boriska Pozsonyban járt iskolába és németül is tud. A pogrányiak Nyitrán tanultak, tudnak kicsit németül is és beszélnek tótul is. Csak az én hugom, a Juliska, az olyan pogány, hogy csak magyarul tud.

— Majd ejtsd a módját és add tudtukra, hogy a vőlegényeik megszabadultak. Hogy ne búslakodjanak tovább és ne hulljanak a köny-

nyek. Úgy megsajnálta őket — mondotta Ő Eminentíája és folytatta:

— Most már menj Isten nevében. Tudod mit kell csinálnod. Okosan végezd el, azután jöjj és referálj nekem, hogy hogyan végeztél.

Gábor átvette a négy urbáriumot és boldogan távozott.

A hercegprimás pedig olyan vidám és jókedvű volt, hogy a környezete szinte csodálkozott rajta. Az az érzése volt, hogy jót cselekedett, hogy sok embert tett boldoggá és ebből fakadt a jó kedve.

Elmult egy hét, elmult kilenc nap is és Gábor nem jött.

A hercegprimás már nyugtalankodni kezdett, hogy valami előre nem látott akadály, vagy bizonytalanság merült fel. Végre a tizedik napon kihallgatásra jelentkezett és Ő Eminentíája külön kihallgatáson a dolgozó szobában fogadta őt.

— De sokáig késtél te barát! — Csak nincs valami baj?

— Rendben van minden kegyelmes uram. Nem akartam fél munkát végezni, azért jövök csak most, — felelte Gábor.

— Hát hogyan végezted?

— Hogyan parancsolja kegyelmes uram, hogy elmondjam? egészen rövidesen, vagy részletesen?

— Csak mondj el mindent, hogyan ment a dolog. Arra is kíváncsi vagyok, hogy hogyan fogadták az urbáriumot azok a kurucok.

— Legelső dolgom az volt kegyelmes uram, kezdett bele Gábor, — hogy a négy urbáriummal elmentem a jószágigazgató úrhoz. Ott kitöltöttük mind a négyet, a jószágigazgató úr aláírta és az esztergomi érsekség pecsétjével ellátta. Azután átmentem a számvevőséghez, ott a négy új urbáriumot bevezették az uradalom törzskönyvébe. Ezalatt, amint megbeszéltük, a jószágigazgató úr

megírta a válaszoló levelet az érsekujvári helyettes várparancsnok úrhoz, amelyben értesítette őt, hogy kegyelmes Eminentiád a négy úrbéri telek közül hármát már hetekkel előbb másnak adományozott el és így az ő kívánságának csak részben tehetett eleget akkép, hogy a negyedik telket az általa első helyen ajánlott Stefan Einzingernek adományozta. Ezt a levelet és a négy urbáriumot magamhoz vettem, a három urbáriumot szeptember 2-ki, — Stefan Einzingerét pedig szeptember 21-ki dátummal állítottuk ki és vezettük be a törzskönyvbe. Ugyanilyen dátummal lettek később Érsekujvárott is protokollálva.

— Másnap jókor elindultam Ujvárba, mégis már esteledni kezdett, mire odaértem. A hivatalokba már nem mehettem, azért egyenesen az édesapámhoz mentem. Az édesapám is, a hugom is, — az arcukról láttam, örültek is, nem is, — hogy ilyen hamarosan visszakerültem.

— Talán csak nem csapott el megint a kegyelmes urunk? — kérdezte aggodalmas hangon az édesapám.

— Dehogyan csapott el, sőt inkább nagyon kegyesen fogadott. Feleltem és hamarjában nem tudtam, hogy hogyan mondjam el nekik, hogy milyen örömet és áldást hozok nekik kegyelmes Eminentiádtól. Hirtelen az jutott az eszembe, hogy legelőször is kipattantom a Juliska titkát. Úgy is tettem.

— Majd elmondom, hogy mit hoztam, de édesapám előbb arról beszéljünk, hogy mi történik idehaza? Édesapám délelőtt beveszi magát a konyhába, neki gyürkőzik a főzésnek, trécsel a fazekakkal, hogy — fortáte-formáte és nem tudja, hogy ezalatt mi történik a kertben?

— Juliska hugom arca vörös lett mint a pipacs. Megrettenve nézett rám és kiszaladt volna

a szobából, ha erővel vissza nem tartom és le nem csitítom.

— Ne rémüldözz kis hugom. Most már nem lehet takargatnunk a titkodat az édesapánk előtt. Így szóltam a hugomhoz s az édesapám nyugtalanul nézett hol rám, hol a Juliskára. Nem tudta elgondolni, hogy valami titka lehet előtte az ő kis cselédjének.

— Erősen fogtam a hugom kezét, hogy ki ne szaladjon és elmondottam az édesapámnak a Juliska titkát, hogy a paszkonca kender virágzása-kor Juliska a kenderföld végében össze találkozott egy kutyamosó inassal és megszerették egymást és azóta naponként összejöttek a kertben. Hogy egyszer megleptem őket és megtudtam a titkukat. Megtudtam azt is, hogy a kutyamosó Egyed Jánosnak, a kamocsai földbirtokosnak a fia s hogy inas ruhában csak el van rejtőzve, mert kuruc alhadnagy volt és most bujdosásban van.

— Ej! ej! — szolt közbe az édesapám. Juliska, hogy merted ezt tenni a hátam mögött? — És hogy tudtad ezt előttem eltitkolni? — Előttem, aki jó apád volt mindig! — És tudod, hogy szeretlek!

— Jaj édesapám! mondotta pityeregve Juliska, — olyan hirtelen történt és úgy jött magától, mint az égi harmat. Vagy mint amikor a fényes nap hirtelen előbukkan a felhők mögül. Nem tehetek én arról, hogy a Pistát megszerettem. Ne is szidjon, ne is ellenezze, mert akkor is szeretném, ha agyon ütne is. Azért nem mondhattam meg, mert a Pista bujdosásban van. Ezt nem árulhattam el senkinek, még az édesapámnak sem.

— Megszántam hugomnak kínos vergődését és hirtelen elmondottam, hogy a Pistának már nem kell bújdosnia, hogy kegyelmes Eminentiád megszabadította őt és egy egész telket adott neki.

— Olyan öröm kerekedett erre, mint amikor

hirtelen kitör a szélvihar. Juliska a nyakamba ugrott s összecsókolta az arcomat, a kezemet, a fülemet huzigálta, a hajamat cibálta, körül ugrándozott, még a kordámat is ráncigálta. Még különösebb volt az édesapám. Annak az egész arca nevetett s mikor a Juliskától hozzám férhetett: erősen megmarkolta a vállamat, élesen a szemembe nézett és nagyon megindultan mondotta:

— Gábor fiam, mindig nehezteltem rád ez miatt a reverenda miatt. Most azt is megbocsájtom neked, hogy itt hagytál és barát lettél. Nem az miatt az egy telek miatt, mert a több vagyon nem teszi az embert boldoggá, hanem azért, mert a Juliskánk egész életére szerencsétlen lett volna és te meghoztad neki a boldogságot. Ezért bocsájtok meg neked. A kegyelmes jó urunkat pedig haló poromban is áldani fogom.

— De ezek nagyon is aprólékos részletek. Talán nem is érdeklik kegyelmes Eminentiádat?

— Csak mond tovább, ha megunom, majd szólok, hogy hagyd abba, — mondotta meghatott hangon a hercegprimás és Gábor tovább mesélt.

— Az estét boldogan töltöttük el. Juliskának megmondottam, hogy holnap, ha eljön a Pista, beszélni akarok vele. És nagyon a lelkére kötöttem, hogy egy szót se szóljon arról, amit tőlem hallott, mert abból baj lenne. Azt persze nem mondottam meg neki, hogy hátha Pista ragaszkodik a nemességhez és el se fogadja a telket! Aztán, mielőtt elaludtam, elgondoltam magamban a holnapi teendőket.

— Másnap reggel eljártam a tisztartó úrnál és az ügyész úrnál. Ők már tudták, hogy az ezredes úr mind a négy telket a maga embereinek akarja és el voltak készülve arra, hogy azok fogják megkapni. Nagyon megörültek tehát, amikor megmondottam nekik, hogy csak az egyiket kapja Stefan Einzinger az ezredes úr embere, a többi

három telek magyar ember kezére kerül. Persze a Stefan Einzinger körül forgó csalafintaságot nem árultam el nekik. És még jobban örültek, hogy a három új jobbágy Ozoróvszky, Beretzky és Barkó, akinek vitézségéről mind a ketten hallottak.

— Beiktatták az urbáriumokat dátumuk szerint az uradalom jobbágykönyvébe s a hátlapjukra ezt rávezették és a záradékot aláírásaikkal és az uradalom pecsétjével ellátták.

— Onnan a városházára mentem. Ott is beiktatták a négy új telkesgazdát s az urbáriumok hátlapjára rá írták, hogy a város könyvébe és az adózók lajstromába az új jobbágyok be lettek vezetve. Az egyik mindenütt úgy lett beírva, hogy „Stefanus Einzinger alias Egyed.”

— Ekkor már tizenegy óra volt, siettem vissza, hogy Egyed Pistával beszélhessek. Már ott is volt a kertben, mire odaértem. Juliska magunkra hagyott.

— Megmondtam neki, hogy szabad lehet, telket is kap, de le kell mondania a nemességről és jobbágygá kell lennie. És megkérdeztem, hogy lemond-e?

— Lemondok-e? Le én az apai jussomról is, csak szabad legyek és enyém legyen a Juliska! Ha ő nem jönne el hozzám, akkor nem kell se a szabadság, se a telek.

— Nesze itt van a szabadságod és a telked. És odaadtam neki az urbáriomot.

— Átolvasta és szótlánul nézte egy percre, azután az égre emelt tekintettel felfohászkozott:

— Hálát adok néked mennybéli jószágos Isten! és imádkozó szóval kérlek: áldd meg! óh áldd meg ezerszer Ő Eminentiaját, az én kegyelmes jó földesuramat!

— Nagyon szeretheti a Juliskáját és jó fiú lehet ez az Egyed, — jegyezte meg a hercegprímás.

— Az kegyelmes uram. Nagyon szerelmes. Hiszen még csak 24 éves.

— Kíváncsi vagyok, hogy a többiek hogyan fogadták a szabadulást és a jobbágyságot?

— Elmondom azt is sorjában kegyelmes uram, de még az Egyed Pistánál tartok.

— Hát csak folytasd, ahol elhagytad.

— Az urbáriumot Pista gondosan összehajtottá és mint valami kincset a keblébe rejtette. Azután megragadta a karomat és szinte parancsoló hangon rám szólt:

— Gyerünk!

— Mit akarsz? Hová menjünk? — kérdeztem s az a gondolatom támadt, hogy ez a fiú örömeben talán meghibbant egy kicsit.

— Hová? — Hát hová máshová? Az édesapádhoz!

— És nyomban megkérte a hugom kezét és az édesapám szó nélkül, gondolkozás nélkül oda adta. Nagy meghatottságában csak annyit tudott mondani, hogy a legdrágább kincsét adja oda, becsülje is meg.

— Juliska elpirult a haja tövéig s egészen megzavarodva és a szemét lesütve állott. Pista hozzálépett, gyöngéden átkarolta a derekát s így szólt hozzá:

— Ugye drágám, amikor először találkoztunk, már akkor megmondottam neked, hogy leszesz te még az én mátkám is! Te eleven szentség! te édes te!

— Igaz ez Pista? — Nem csak álom az egész?

— Dehogy álom, igaz — valóság, felelte Pista s átkarolta s összecsókolta őt. És Juliska olyan engedelmesen s olyan boldogan viszonzta és ráborult a Pista keblére. Óh kegyelmes uram, ha látta volna ezt a nagy boldogságot: nagy öröm támadt volna a jóságos szívében.

— Bene... bene... csak folytasd.

— Azután az urbáriumot elcsuktuk az édesapám ládájába. Pistának pedig megmondottam, hogy csak tegye a szolgálatot, mintha semmi sem történt volna, még néhány napig, amíg Bodonyi Miklós uradalmi ügyész úr hivatja.

— Pista elbúcsúzott, mi pedig hamar megébedeltünk. Édesapám nem csoda, hogy megfélemezett a fazekakról. Oda is égett és megkozmásodott az étel. Nekünk mégis úgy ízlett a nagy boldogságban, mintha ambrózia lett volna.

— Hamarosan befogtunk a kis kocsiba és felültünk az édesapámmal. A két szép sötét pej, amelyeket az ezredes úr el akart rekvirálni, csakúgy röpített minket Kamocsára.

— Egyed János nemzetes uram és Boriska már ebéd után voltak és a tornácon üldögéltek, amikor behajtottunk a házuk udvarára.

— Nini hiszen ez a Gábor barát! — kiáltotta el magát Boriska. Isten hozta magukat! Isten hozta kedves Gábor! Maga mindig örömet hozott, ahányszor csak hozzánk jött. Ugye most is azt hoz?

— Most hozom csak az igazit! A szabadságot és a boldogságot hozom! Itt vannak az urbáriumok. Elővettem és meglobogtattam őket.

— Szent Isten talán a hercegprímás...

— Igen a hercegprímás Ő Eminentiája meghallgatta a három boldogtalan menyasszony kérését és letörülte a könnyeiket. Megmentette a völegényeiket, felvette őket a jobbágyai közé és egy telket adott mindegyiknek. Már be is vannak írva a könyvekbe. Itt van róluk az írás.

— Boriska és az édesapja mohón olvasták az urbáriumot és amikor Egyed János elolvasta a Barkó Imrét: szeretettel odaszólt a leányához és megsimogatta az arcát:

— No kicsi lányom, most már csakugyan újvári parasztmenyecske lesz belőled!

— Az leszek édes jó apám és olyan boldog vagyok, hogy ki sem mondhatom!

— Boriska azután elmondotta nekem, hogy véletlenül a szomszéd szobában volt és akaratlanul kihallgatott minket, amikor az édesapjával beszéltem. Folyton azon törte az eszét, hogy mit tehetne ő ebben a dologban. Rájött, hogy Pogrányba kell mennie. Fölpakolta a Rajmánosnét. Pogrányban kigondolták és megírták a kérvényt. Klárika fogalmazta, ő pedig letisztázta és a Cilly Ambrus vitte Pozsonyba.

— Én pedig elmondottam neki, hogy a kérvény mennyire meghatotta kegyelmes Eminentiádat.

— A két öreg ezalatt megismerkedett egymással. Megbeszélték és elintézték a Pista és Juliska ügyét — és mint leendő nászok, formálisan összebarátkoztak. Én ott hagytam őket nagy boldogságukkal. Felkaptam a kocsira egymagam és gyorsan hajtottam Csörgő pusztára.

— Barkó Imre messze kint volt a juhokkal. Birkus gazda azonnal utána szalajtott a lányát, hogy azonnal hajtsa haza a nyáját. Míg az Imre haza jött, ami másfélóráig is megtartott, elbeszélgettem az öreg juhász gazdával és körülnéztem a juhásztanyán. Mondhatom, hogy szép rendben tartja az öreg.

— Amint Imre meglátott engem: hozzám szaladt és átnyalábolt. Elmondottam neki, hogy mi járatban jöttem, hogy kegyelmes Eminentiád felvette őt az érsekujvári jobbágysai közé és hogy egy telket adott neki. És átadtam neki az urbáriumot. Nagyot ugrott örömeiben, összeverte a bokáját, újra átnyalábolt és összevissza csókölt. Azután elkezdett beszélni.

— Tudod Gábor én a Boriskától mindent tudok, mit csináltál te és mit csináltak a mátkáink. Azóta folyton reménykedtünk és ábrándoztunk

és tervezgettünk a Boriskával, hogy milyen jó volna Érsekujvárott gazdálkodni. Mennyivel jobb az érsekujvári kövér róna, mint a lankás, dombos, kavicsos pogrányi föld. Milyen nehéz buza terem a besenyői és a többi dülőben! Hogyan építenénk majd kis házat magunknak és milyen boldogok volnánk! És azóta még jobban szeretlek téged. Mert látom, hogy te igazán komolyan tartod a barátságot. Köszönöm kedves barátom! Mélységes hálával van a szívem eltelve kegyelmes urunk Ő Eminentíája iránt! Holtomig hűséges jobbágya leszek! A nemességről valóban nem nehéz lemondanom, hiszen olyan sokat kapok érte cserébe! Visszakapom a szabadságomat, kapok egy telket és elvehetem a Boriskát!

— Te Gábor! szólt közbe Ő Eminentíája, — ez a Barkó egy nemzetgazdász. A föld rajongója. És úgylátszik, hogy értelmes fiú. No és mit csináltál azután?

— Barkó Imre összeszedte a cók-mókját, és a certifikátja mellé tette az urbáriumot.

— Azután megköszönte az öreg Birkusnak, hogy olyan jó gazdája volt, — ez meg megdicsérete Imrét, hogy jó bojtárja volt neki. Kocsira ülünk és siettünk Kamocsára. Az Egyedék háza előtt Imre leugrott és bement. Nem tudom, hogy ott hogyan örültek egymásnak, mert én le sem szállottam a kocsiról, hanem Szímőre hajtottam.

— Ott hamar megtudtam, hogy melyik a Boriska Gáspár malma és bementem a malomba. Oszróvszky György a garat mellett állott és a pitlikben igazított valamit. Nem hallotta a léptemet, mert a malom zakatolt. Csak akkor vett észre, amikor megállottam mellette.

— Hol veszed itt magad Gábor? — szólt a köszöntésemre örvendezve is és megijedve is.

— Szárnyas lovon járok. Szabadulás hozója és Ámor hírnöke vagyok!

— Ne cifrázd a dolgot és ne beszélj rébuszokban, hanem érthető beszédben mond el, hogy miért jöttél ide utánam? De tudod mit,— itt nem értjük meg egymás szavát és a reverendád is tele lesz lizttel és én is csak azért nem öllek meg, hogy be ne liztezzelek. Tudod mit, gyerünk ki a padkára.

— Kimentünk és leültünk a padka peremére, a szegélygerendára. Ott a malomkerék zakatolása és a Vág habjainak locsogása mellett megmondtam neki, hogy meg van mentve, hogy kegyelmes Eminentiád felvette őt az érsekujvári jobbágysági közé és hogy egy jobbágy telket adott neki. És átadtam neki az urbáriumot. Úgy megrázta ez a közlésem ezt az erős, nagy embert, hogy talán a Vágba szédült volna, ha meg nem kapom.

— Szentséges Isten! tört ki belőle a szó. Hiszen akkor szabad ember vagyok és elvehetem a Klárikát! Ember ámitasz, vagy igazat beszélsz? — Hol az az írás? Szétbontotta az urbáriumot és elkezdte olvasni:

— Nos *infrascriptus Director plenipotentarius bonorum et jurium Eminentissimi, Serenissimi ac Reverendissimi Domini — Domini Christiani Augusti Cardinalis, Principis-Primatis Regni Hungariae, Ducis Saxoniae, Archiepiscopi Strigoniensis etc. etc. . . Georgium Ozoróvsky . . .*

— Te Gábor ez deákul van. Ezt én nem egészen értem. Magyarázd meg.

— Ez a te jobbágyi diplomád. Ezzel a hercegprimás és esztergomi érsek felvett téged az érsekujvári jobbágysági közé és egy úrbéri telket ad neked. Ez az oklevél az urbárium és ez a tied. Igazat beszélek. Szabad ember vagy és érsekujvári telkes gazda vagy, ha elfogadod.

— Hogy elfogadom-e? Hiszen ez a megváltás!

Hiszen ez a boldogság! Hiszen ez csoda! Ezt Klár-
rika imádkozta ki.

— Azután mintha én ott sem lettem volna,
elkezdett hangosan beszélni és önkénytelenül a
térdeire roskadt.

— Teremtő nagy Isten! De hatalmas vagy, de
jóságos vagy! A világokat kormányozod és olyan
kis féregre is gondolsz, aminő én vagyok... Lát-
tam teremtő, nagy hatalmadat a Vág völgyében.
Éreztem nagy jószágodat az öldöklő csatákban.
Nagykéren, mikor a halál mesgyéjén voltam, a
szolgádat küldötted, hogy megmentsen engem és
most az apostolodnak sugalmaztad, hogy felszen-
telt kezével emeljen ki nyomorúságom örvényé-
ből. Hála legyen neked irgalmas nagy Isten! És
annak a nemeslelkű felszentelt apostolodnak, ho-
gyan háláljam én meg, hogy a kegyelmébe foga-
dott, hogy engem, szökött katonát az akasztófától
megmentett és egész életemre boldoggá tett? Áldd
meg őt jószágos nagy Isten, áldd meg őt minden
áldásoddal, hogy még sokáig legyen itt a földön
szent akaratom teljesítője és áldásaid osztogatója!
Én holtomiglan hűséges és háladatos jobbágya
leszek!

— Itt egy darabig elhallgatott azután foly-
tatta:

— Igaz, hogy jobbágy leszek, de az ország
legelső zászlósuráé. — És igaz, hogy a nemessé-
gem elvész, de hát ezt könnyen kibírom, mert ed-
dig se gyakoroltam nemesi jogaimat. És ha jog
szerint nem is leszek többé nemes: a családom
gyökere mégis az marad és én lelkemben ezentúl
is az leszek, aki eddig voltam. És ha az Isten
megáld gyermekekkel: a lelki nemességet beléjük
oltom és úgy nevelem őket, hogy nemesen gon-
dolkodjanak és cselekedjenek. De mit mond majd
mindezekhez Klárrika?

— Elmonologizált volna így talán egy óráig

is, de én félbeszakítottam. Azután hamar átöltözött a munkás ruhájába, elbúcsúzott a gazdájától és kocsira ültünk.

— Az uton kivallatott, hogy hogyan történt ez a csodálatos dolog s amikor elmondottam neki a három menyasszony folyamodványát s azt, hogy ezt Klárika fogalmazta: az öröm és a jókedv csak akkor tört ki belőle viharosan. Átkarolta a nyakamat és nótázni kezdett. Folyton ezt énekelte egész Kamocsáig:

Gazda leszek, telkes gazda!
Nekem terem a barázda,
Lovam, ökröm lesz énnekem,
S aranyos kis feleségem!

Oda viszem a telkemre,
Ide borul a keblemre
Szántok, vetek, vigan élek,
Vicispánnal se cserélek.

— Te Gábor, szólt közbe Ó Eminentája, ez az Ozoróvszky nagy idealista és valóságos poéta. Válaszolni akartam, de Ó Eminentája elembe vágott:

— No ne dicsérd. Úgy is már agyondicsérted a kurucaidat. Folytasd mi történt tovább.

— Kamocsán nagy diadallal fogadtak, de nem időzhettünk ott sokáig, mert már esteledni kezdett. Így is sötét este volt már, amikor a Kisfélsonon bekanyarodtunk és bejártunk a portánkra.

— Juliska nagyszerű vacsorával várt s amikor megdicsértük a főztjét: kereken kijelentette az édesapjának, hogy mostantól kezdve ő veszi át a főzést.

— Másnap reggel jelentést tettem az ügyész úrnak, hogy Ozoróvszky és Barkó már itt vannak s hogy még Beretzkyt kell megkeresnem. És

megkértem, hogy értesítse az uradalmi inzsellért, hogy ne távozzon el, mert két, vagy három nap múlva azonosítjuk és kimérjük a telkeket.

— Azután Nyitrára mentem megkeresni Beretzkyt. Mert Egyed Pistától megtudtam, hogy az beállott zsandárnak és Nyitrán van.

— Beállott zsandárnak! Canis! De ilyent! — szörnyűködött Ő Eminentíája.

— Igen kegyelmes uram! zsandár lett és ott karriért csinált, már káplár, vagy talán szakaszvezető is. Hosszas volna azt elmondani, — most, — ha megengedni méltóztatik — csak azt mondom el, hogy hogyan akadtam rá s hogyan szabadította ki magát a zsandár ruhából.

— Bene! Csak folytasd!

— Nyitrán a piaristák közelében lakik a zsandár csapat. Ott ögyelegtem és a piarista kolostor portásától, akit már régebről ismertem, megkérdeztem, hogy ismeri-e Hacker Fritz zsandárt?

— Nagyon jól ismerem, úgy hívják, hogy a dühös zsandár. Az most nincs otthon. Két nap előtt Galgócra ment valamit szimatolni. Azt hallottam, hogy csak holnap este felé fog visszatérni, — felelte a portás.

— Ez úgy délután három óra tájban lehetett. Azt gondoltam, hogy mit fogok én Nyitrán ácsorogni és per pedes apostolorum, vagyis gyalogszerrel kimentem Pogrányba. Hiszen a pogrányiakat is értesítenem kellett kegyes döntéséről.

— Hogyan fogadtak, hogyan örültek és hála-kodtak azok: azt hosszas volna elmondanom. A két mátká ezer kérdéssel ostromolt és én elmondottam nekik mindent, az Egyed Pista és a Juliska történetét is, mert azt a Boriska nem árulta el nekik. Az estét együtt töltöttük a Cillyéknél. Ugyanott voltam éjszakai szálláson és másnap visszamentem Nyitrára.

— Este felé ott ácsorogtam a piaristák előtt és

a portás megszólított, hogy a dühös zsandár még nem érkezett vissza. Galgóc felől a kajsza-sarluskai úton kellett jönnie. Azt gondoltam, hogy legjobb lesz, ha elébe megyek. Elhagyva a várost csakhamar észrevettem, hogy három zsandár jön az úton. Amikor közeledtünk egymáshoz: láttam, hogy az egyik zsandár nagyon rám nézett, én pedig az alakjáról, a járásáról és a kancsal szeméről egész határozottan felismertem, hogy az a Beretzký. Közel érve egymáshoz, jelt adtam neki a kezemmel, hogy beszélni akarok vele és ő nyomban viszonzta a közöttünk ismert jelet. S amikor elmentünk egymás mellett: belém ütődött úgy, hogy majd feltaszított. Eközben felém fordult, úgy hogy két társa nem láthatta az arcát, a kancsal szeme egy pillanatra a helyére ugrott és lassan ezt mondotta:

— Este hét órakor várj a szarkahegyi korcsma mellett.

— Azután németül rám förmedt, hogy ügyetlen barátja! mit bámészkodik és neki megy az embernek!

— Este hét órakor ott voltam a kijelölt korcsma mellett. Korom sötét volt. Egyszerre csak megszólalt a kuvik. A kuvik hangot én viszonztam. Néhány pillanat múlva a karomat megragadta egy erős kéz és a szájamat lezárta egy újj. Egy hátulsó ajtón bementünk egy sötét helyiségbe. Annak ajtaját a zsandár bereteszelte. Ott halk suttogó hangon szólt hozzám.

— Gábor! — mit akarsz? Miért jössz utánam? Megüzentem a Pistától, hogy ne keress. A nyakamat szegheted.

— A szabadulást hozom neked Pál. A hercegprímás felvett téged az érsekujvári jobbágyai közé és egy telket adott neked. Szabad vagy, telkes gazda vagy.

— Az nem lehet, itt tévedés van. Hogyan

gondolhatott volna a hercegprimás rám, az üldözött, notórius kurucra.

— Nincs tévedés! György és Imre is jobbágyok lettek, már szabadok. Ott várnak rád Ujvárott, az édesapám házában. Itt van az urbáriumod, magának a hercegprimásnak a kezéből kaptam. Nesze itt van, elfogadod-e?

— Elfogadom-e? — kérdezte nevetve. Kérdezd csak meg a kiéhezett embert, hogy kell-e neki egy tál finom sonka? Persze, hogy elfogadom, hiszen akkor szabad leszek! — Inkább vagyok eleven paraszt, mint megholt nemes. És inkább vagyok szabad, szántóvető ember, mint egy rettegésben élő üldözött vad. De nekem olyan ez, mint egy álom, mint egy csoda, nem is hinném el, hogy való igaz, ha te nem erősítenéd. Nagyon nagy dolog ez Gábor! A hercegprimás úgy tűnik fel nekem, mintha nem is volna halandó ember, hanem az Isten küldöttje. Ez az egy ténye is azt bizonyítja, hogy idegen létére is megérti a magyart és érzésében összeforrt a magyarral. Jaj úgy szeretném megcsókolni a kezét és megmondani neki, hogy ha mi hárman ott leszünk: próbálja csak akkor valaki bántani az ő jószágát! Hol az az urbárium? Átvette a kezemből és a zsebébe mélyesztette.

— Nem hárman lesztek! — Az egyed Pista a negyedik jobbágytársatok. De ezt majd máskor mondom el.

— Most az a sürgős teendő, mondtam neki, hogy szabadulj meg ettől a zsandár ruhától azonnal, amint lehet és jelenj meg az apám házában.

— No hát ott leszek nemsokára! Tudod mit? Holnap délelőtt kérdezősködj utánam a piaristák portásánál és ha azt mondja neked, hogy elmentem Verebélyre: akkor te szedd össze magad és rögtön menj haza Ujvárra. Várjatok rám, éjjel tizenkét órakor ott leszek köztetek.

— Te Gábor! — szakította félbe Ő Eminenciája — ez a Beretzky nagyon ötletes, vakmerő ember és nagy filozofus. Folytasd csak. Egészen érdekes, egészen kalandos az elbeszélése. Folytasd csak, mi történt tovább?

— Másnap reggel tíz órakor a piaristák portása, amint meglátott, kérdés nélkül azt ujságolta nekem, hogy a dühös zsandár tegnap este csakugyan megjött Galgócról, de ma már el is ment Verebélyre.

— Erre én elindultam Ujvárra. Nagykéren megpihentem Bokor László plebánosnál. Ez olyan szives volt, hogy kocsit adott és este már otthon voltam. Ozoróvszky és Barkó megijedtek, amikor látták, hogy egyedül jöttem s aggódva kérdezték, hogy hol van Beretzky, mi van vele? Elbeszéltem nekik, hogy hogyan találkoztam vele és hogy éjfélre ígérte, hogy itt lesz. Vacsoráztunk, elbeszélgettünk s az idő elég gyorsan múlt. Mikor az éjjeli őr elsípolta a tizenkettőt, már nyugtalanok voltunk és türelmetlenül vártuk, hogy mikor nyírkordul az ajtó és mikor vakkantja el magát a kutya. Egyiket se hallottuk. Ez helyett egyszerre csak felpattant a konyha ajtó és hangos „Dicséressék...” köszöntéssel köztünk termett Beretzky Pál, kipödört bajússzal, abban a munkás ruhában, amelyben a mészegető tanyáról elindult.

— Drámai jelenet volt, amint ez a három kuruc átnyalábolta és szölongatta egymást: Te Pál, te György! te Imre. Rájuk szóltam, hogy nem ez kell most a Pálnak, hanem jó vacsora és jó bor. Hozzá is látott Pál derekasan és evés közben elbeszélte, hogy hogyan szabadult meg a zsandároktól.

— Reggel, — kezdette Pál, — egy névtelen levél jött a hivatalunkba, hogy Farkasdon, ebben a hirhedt kuruc fészekben, nagy mozgolódás van, titkos összejövetelek vannak és valami készül!

Engem küldöttek ki két legénnyel, hogy vizsgáljam meg és rezzentsek rá a falura. Meg is tettem alaposan, úgy hogy az ottani bíró és esküdt uraimék nagyon meg voltak rémülve. Odamenet útközben és egész nap nagyon el voltam búsulva és panaszkodtam a két társamnak, hogy hűtelen lett hozzám a menyasszonyom, hogy elhagyott és másnak lett a felesége. Édes anyám írta meg és mutattam és el is olvastam nekik az anyám levelet. Jajgattam, hogy ezt én nem élem túl. Csak késő délután mentünk a korcsmába. A két társam éhes is, szomjas is volt. Mohón ettek és ittak és annyit ittak, hogy nagyon hamar lerészegedtek és elaludtak. Én is részegnek tettem magam és este, amikor már sötétedni kezdett, döllöngve és kurjongatva mentem végig a falun. Mondották is az emberek, akikkel találkoztam, hogy ugyancsak beállított ez a zsandár. A falu végén lakik egy bizalmas emberem, annál volt eldugva a munkás ruhám. Ott átöltöztem. A zsandár ruhámat egy batyuba gyűrtem és egy füzesben a Vág partján szerte dobáltam. A zsandár kabátom zsebében ott hagytam a katonakönyvemet, az anyám levelet és néhány poltura aprópénzt. Azután bele dobtam, — nem magamat, hanem egy jókora követ a Vágba. Akkorát loccsant, hogy kétszáz lépésnyire is meghallhatták. És most itt vagyok. Ide nézzetek, ilyen volt a zsandár pofám!

— S ekkor lerántotta a bajúszát, elfintorította az arcát és kancsalra ugratta a balszemét. Olyan ijesztős és csúnya lett az arca, hogy a Juliska húgóm ijedtében elsikította magát.

— Azután beszélgettek, nevetgéltek, tréfálkoztak, közbe daloltak is, hogy

Gazda leszek telkes gazda,

Nekem terem a barázda!...

— Másnap reggel jelentettem az uradalmi

ügyész úrnak, hogy itt van már Beretzky is. Dél előtt 11 órára rendelt minket magához engem is, meg az édesapámat is azonossági tanuknak. Ez alatt az ügyész úr eljárt az ezredes úrnál, átadta neki az igazgató úr levelét. Később megtudtam tőle, hogy az ezredes úr nagyon elégedetlen volt azzal, hogy csak az egyik embere kapta meg a jobbágyságot, de azután megbékült, amikor megtudta, hogy Stefan Einzinger lett a jobbágy, mert ez annyira megnyerte a várparancsnok úrnak és a családjának a bizalmát, hogy az ezredes úr egészen féltékeny volt rá.

— Tizenegy órakor már ott találtuk az ügyész úrnál Stefan Einzingert, aki stajer ruhájában is nagyon formás legény volt. Beretzky és Barkó nagy örömmel szorongatták a Stefan kezét és Ozoróvszky is megismerkedett és megbarátkozott vele.

— Azután mind a négyen letették és aláírták a jobbági fogadalmat. Az ügyész úr ezzel felavatta őket, figyelmeztette a kötelességeikre és a lelkükre kötötte, hogy a földesurukhoz, kegyelmes Eminentiadhoz odaadó hűséggel viselteszenek. Onnan valamennyien visszamentünk az édesapám házához és nagy áldomást csaptunk. Édesapám már előtte való nap leszúrt egy pecsenyének való süldőt és Juliska hugom már ekkor megmutatta, hogy ugyancsak be fog válni gazdasz szonynak.

— Másnap bejártuk a határt, az ügyész úr és az inzsellér úr, a formondor, vagyis a határbíró és a városi komisszió megmutatták a négy új gazdának a földjeiket és ezzel be lettek helyezve telkük birtokába.

— Még csak az volt hátra, hogy hol kapják ki a belső telket. A vár környéke köröskörül gödörös és mocsaras, csak a bécsi kaputól északra és

a malomtól nyugatra, a Pirító partja mellett van egy homokbuckás, hasznavehetetlen terület. Nem nő meg azon más, mint szerbtövis, kutyatej, ördögkereke, büdösbürök, vadlaboda, útilapu. Nem talál azon legelni valót még az éhes kecske se. A tisztartó úr azt mondta, hogy házhelynek és szérűskertnek nagyon jó lesz, a termőkert talaját pedig javítsák meg. Mert nincs olyan rossz föld, ha csak nem szikla vagy kavics, amit a szorgalmas gazda megjavítani nem tudna. Ott hasított ki az inzellér mindegyiknek 1600 négyszög ölet. Sorsot vetettek a telkekre és a vár felőli szélső telek az Ozoróvszkyé, a mellette való a Beretzkyé, a harmadik a Barkóé lett és a negyedik az Einzinger alias Egyedé.

— Mikor már ez is megtörtént, azt mondtam a négy barátomnak, hogy most már lássanak hozzá a munkához és boldoguljanak, ahogy tudnak. És ott hagytam őket az édesapám nyakán.

— Azzal fejezem be ezen alázas jelentésemet, hogy kegyes döntésének nyomában sok öröm és boldogság fakadt. Négy új jobbágya mélységes hálával és hódolattal fogadta kegyes jóságát s az iránt esedeznek, hogy legyen szabad ezt személyesen is kifejezniök.

— Meg akarom őket ismerni, de majd csak az esküvőjük után, hogy a feleségeiket is megismerhessem. Majd jelentést fogsz tenni arról, hogy hogyan helyezkedtek el és hogyan esett meg a lakodalmuk. Most már én is örülök, hogy a barátaidnak adtam a négy telket. Ezt jól végezted el. A 2100 ezüst tallérod pedig ott van a pénztáramban. Bármikor felveheted.

Ezzel a hercegprimás elbocsájtotta Gábort. Ez hálálkodva és boldogan távozott, mert tapasztalta, hogy ismét benne van urának a kegyében.

Gábor már az ajtóban volt, amikor Ő Eminentiaja visszaszólította s egy finom kis börtö-

kot vett elő az asztala fiókjából s ezekkel a szavakkal adta át neki:

— Nesze! ez a tied. Itt van a rendjeled. Őrizd meg, szép emléked lesz ez majd neked. És jegyezd meg magadnak, hogy az érdemrend nemcsak díszít, hanem kötelez is. Arra kötelez, hogy becsülettel viseld.

A bőrtokban szép csillagalakú érdemkereszt volt, középen rubinkövel és ezzel a felírással:

„Merita laudant.”

XI. FEJEZET.

Kopfhammer plebános az aranyakkal és a kánonjoggal. Nagy öröm a Kisfélsonon.

A sessiója és a beltelke már megvolt a négy, új, érsekujvári telkes gazdának, de se hajlékuk, se vetőmagjuk, se egy darab igavonójuk és ekékük nem volt. Pedig az őszi vetés már nagyon sietős volt.

Szerencsére Egyed János és Csölle Máté, mint szorgalmas gazdák, már elvégződtek a maguk vetési munkájával. Siettek vele, mert a korai vetés többnyire jobban beválik, mint a kései. Ezek a ketten azután egész gazdasági erejükkel nekiálltak, hogy az új telkes gazdák földjeinek egy részét bevessék és a többit a tavaszi alá felszántásák. A magot kölcsön adták nekik, a munkával pedig csak úgy tudtak megbirkózni: hogy a jó embereiktől kölcsönkértek négy, kétökrös ekejáratot. A négy, új telkes gazda vidám és boldog volt, amikor először szántotta a maga földjét!

El is készültek ezzel a munkával három hét alatt, úgy hogy a vetésük szépen kikelt és Andrásnapkor már zöldelt is.

A kosztra és szállásra nézve megegyeztek Máté gazdával. A szállás kérdését úgy oldották meg, hogy a félszer feléből csináltak maguknak

egy egészen rendes szobát, amelyben télen is el-
lakhattak, mert kemencét is raktak beléje.

Gábor eközben gyakran megfordult Ujvárott és segített a barátjainak mindenben, amiben csak tudott. Egy vasárnap délelőtt, amint beállított az édesapjához, — ott találta a Boriskát, aki éppen nagy vitában volt a saját vőlegényével, Imrével.

— Neked könnyű, mert te minden héten találkozol velem. De Ozoróvszky és Beretzky már évek óta nem látták a mátkáikat. Kegyetlenség tőled, hogy még most se engeded őket hozzájuk.

— Ne korholj kedves Boriskám, szabadkozott Imre. Megfogadták becsületszavukra, hogy addig át nem lépik a házuk küszöbét és nem jönnek össze a mátkáikkal, amíg nekik hajlékot és kenyeret adni nem tudnak. Szent igaz, hogy még nem tudnak. Nem oldhatom fel őket a becsületszavuk alól.

— Nincs igazad Imre. Amikor azt megfogadták, — akkor teljesen bizonytalan jövő előtt állottak. Most pedig érsekujvári gazdák, most már el tudják tartani a feleségüket. És a hugaid nagy nyugtalanságban vannak. Nekem a hercegprímás meghagyta, hogy a döntéséről ők is értesüljenek. És azt sem tudjuk, hogy mit szólnak a hugaid ahhoz, hogy György és Pál paraszt gazdák lettek? és hogy hozzájuk mennek-e? — Vetette ellene Gábor és a cél érdekében elhallgatta, hogy ő már volt Pogrányban és értesítette az ottaniakat.

— No hát majd én elmegyek Pogrányba és elmondom nekik és megkérdézem őket én. Így makacskodott tovább az Imre.

— Én nem akarok a mátkámmal a más szájával beszélni és nem akarom az ő szavát a más fülével hallani. Imre te visszaélsz azzal, hogy a becsületszavunkat vetted. Mondotta kemény hangon Ozoróvszky.

Beretzkynek az arcán látszott, hogy még ke-

ményebben akar válaszolni, de ekkor kinyílt az ajtó és egy papformájú, idegen ember lépett be.

Németül köszönt és körülnézett. Senkit sem ismert meg és őt se ismerte senki. Zavarban volt és azt hitte, hogy rossz helyre vetődött. Újra körülnézett és így szólt németül:

— A kerndorfi plebános vagyok, — Ozoróvszky György urat keresem. Ide igazítottak, hogy itt találom.

— Itt vagyok, szólalt meg György és a plebánoshoz lépett.

Úgy örült egymásnak ez a két ember és úgy szorongatta egymás kezét, mintha csak régi jó barátok lettek volna. Pedig csak egyszer találkoztak az életben, — annak is már hat, vagy hét esztendeje. Igaz, hogy ez a találkozásuk olyan volt, hogy azt nem lehetett elfelejteni.

— Nem jöhettek, amíg a háború tartott, — mondotta németül a plebános. De amint létrejött a béke: azóta folyton keresem önt kedves uram. Írtam húsz helyre is, sehol sem tudtak önről. Utoljára a Hof-Kriegs-Rath-hoz fordultam, ahol a kurucokat névszerint nyilvántartják. Onnan azt írták, hogy ön kiment Rákóczival Lengyelországba. Oda menjek? — Mit csináljak? Töprengtem magamban és arra az elhatározásra jutottam, hogy magam keresem meg önt. Kerestem Pressburgban, Trencsénben, Nyitrán és másutt, hasztalanul. Ide vetődtem és itt a városházán tudtam meg, hogy ön itt van. Hála Istennek, hogy megtaláltam. Itt hozom az adósságomat és a hat esztendei kamatját.

És elővett egy bőrzacskót és leolvasott belőle az asztalra harminc darab császári aranyat.

— Itt van. Öt arany a váltságdíj, Tizenöt a kölcsöntőke és Tíz a kamat.

— Ho-hó plebános uram! Nem vagyok én uzsorás! — szabadkozott Ozoróvszky. Kamat fe-

jében legfőllebb ötöt fogadok el, ezt is csak azért, mert most sok mindenre kell a pénz.

— Fogadja el mind. Ön nem is tudja, hogy akkor milyen jót tett velem. — Sok volna elmondanom, hogy az ön pénzén mennyire rajta volt az Isten áldása.

Egyikük sem akart engedni. Utoljára is abban egyeztek meg, hogy Ozoróvszky az öt darab vitás aranyat csak mint kölcsönt fogadta el.

Azután a plebános megismerkedett a többiekkel. Boriskáról és Juliskáról nem tudta a szemét levenni. Hol az egyiket nézte, hol a másikat és bocsánatot kért, hogy megzavarta őket.

— Valami nagy vitában lehettek, mert észre sem vettem, amikor beléptem.

— Csakugyan nagy vitában voltunk és még be se fejeztük. Mondotta Ozoróvszky és hozzátette: kíváncsi vagyok, hogy önnek, mint teljesen idegennek és pártatlannak mi volna a véleménye?

— Hát mondják csak el, hogy miről van a szó? És mi a vita lényege?

— Mond el te Gábor. Te nem vagy érdekelve, mondotta Ozoróvszky.

És Gábor szép németséggel híven elmondotta a fogadástétel előzményeit, azután, hogy Ozoróvszky és Beretzky becsületszó alatt mit fogadtak meg, és hogy azóta mi minden történt, és hogy Barkó Imre most se akarja megengedni nekik, hogy elmenjenek Pogrányba és találkozzanak a mátkáikkal.

— Arról vitatkoztunk, hogy van-e joga Barkó Imrének ezt megtiltani?

— Tisztán látom az esetet, — mondotta a plebános. Nem tartozik ez a jog keretébe, hanem az etika nagy világába. Ebbe a világba bele tartozik a jog is, de csak egy világrész ebben a nagy világban. A kánonjog olyan, mint a nap. A nap a maga sugaraival bejárja az egész fizikai világot.

A kánonjog pedig a maga bölcs intézkedéseivel kiterjed az egész erkölcsi világra. Erre a szóbanforgó esetre is. Mielőtt azonban megmondanám a véleményemet: két kérdésem van önhöz, kedves Pargó úr. Legyen szíves azokra felelni.

— Az első az, hogy igaz-e és ön elismeri-e, hogy az egyik huga az Ozoróvszky úrnak a mátkája, a másik huga pedig a Peretzky úré?

— Elismerem, mert ehhez hozzájárultam, — felelte Imre.

— Jól van, mondotta elégedetten a plebános. És most a második kérdésem ez: a két vőlegény azóta elkövetett-e olyan cselekményt, hogy méltatlanná lett a mátkája szerelmére és emberársai becsülésére?

— Dehogy követtek el! — Dehogy lettek méltatlanok! — tiltakozott erélyesen Barkó Imre.

— Akkor a dolog nagyon egyszerű. A tridenti zsinat statutumainak ezen és ezen szakasza azt rendeli, hogy a jó magaviseletű jegyesek illendő találkozásait a szülők és a gyámok ne ellenezék. Ön tehát Pargó úr nem gátolhatja a találkozásukat. Önöket Ozoróvszky és Peretzky urak pedig ezennel feloldom az adott becsületszó alól.

Általános örvendezés fogadta a plebános ezen szavait. Barkó Imre is örült magában, ha nem mutatta is, hogy a plebános ilyen pompás aranyhidat épített neki, amelyen merev álláspontjáról visszavonulhat.

— Ha így áll a dolog, — akkor Isten neki! — Menjünk el legközelebb Pogrányba.

— Menjünk! menjünk! — kiáltották valamennyien.

— Vasárnaphoz egy hétre menjünk. Indítványozta Beretzky. Akkor van Katalin napja, a mátkám nevenapja. Akkor menjünk.

— Várjatok csak, még nem fejeztem be, amit mondani akartam. Azt akartam még mondani,

hogy azután az esküvőig többször ne menjetek Pogrányba és a hugaim se jőjjenek ide Ujvárra. Igérjétek meg ezt.

A német plebános nem értette egészen a dolgot és a nagy örvendezést és megmagyaráztatta magának, hogy Barkó Imre milyen ígéretet kíván a barátaitól. Azután így szólt:

— Várjunk csak kedves Parkó úr! Nézzük csak meg, mit mond erre a kánonjog? Legyen szives nekem előbb ismét két kérdésre válaszolni. Az egyik az, hogy hol laknak most az ön kedves hugai, a tisztelt menyasszonyok?

— Pogrányban laknak! Hát hol lalnának?

— És a másik kérdésem az, hogy hol lesz az esküvő?

— Hát hol lenne máshol? — Itt lesz Érsekujvárott.

— No lássa kedves Pargó úr. Ez a kívánsága is bele ütközik a kánonjogba, mert ezen jog szerint a menyasszonynak legalább négy hétig kell ott laknia, ahol megesküszik. A kedves hugainak tehát az esküvő előtt ide kell jönniök és négy hétig itt kell lakniok.

— Hallja kedves plebános úr. Ön engem mindig letromfol azzal a kánonjoggal. Mondhatom, hogy már elég volt belőle. Mondhatom, hogy már torkig vagyok vele. Azzal a nem tudom miféle joggal. De akár mit beszél is a kánonjog: abból az egyből már csakugyan nem engedek, hogy az esküvő nem lehet meg Nagyboldogasszony napja előtt. Addig elkészül a ház is, és be is örülhettek a magatok terméséből. És azért is mert a gazdának a Nagy-Boldogasszony és a Kisasszony napja között van a nyári vakácója.

— No lássa kedves Pargó úr, ez már lehetséges! Akkor nincs tilalmi idő. Ez nem ellenkezik a kánonjoggal. Béküljön meg tehát szépen és ne

nehézteljen arra a kánonjogra, — mondotta a plebános.

Ezalatt Ozoróvszky és Beretzky előkerítették a Juliskától a száz esztendő, komáromi kalendáriumot. Kikeresték belőle, hogy Nagyboldogasszony napja péntekre esik. Legjobb lesz tehát az esküvőt utána való szombaton megtartaniok. Egy nappal se később. Ehhez Barkó Imre is hozzájárult. Így lett vége a nagy vitának és szent lett a béke.

Ekkor jutott eszébe Ozoróvszkynek, hogy még egy nagy baj van és így szólt:

— Az ám! De hogyan menjünk Pogrányba kézfogóra? Ebben a kopott ruhánkban csak nem állíthatunk be a mátkáinkhoz!

— Ez már szent igaz, — hagyta helyben Máté gazda. De nem nagy a baj. Van itt két híres magyar szabó, ott laknak a várban, az egyik a Törökszalasztó utcában, a másik a Forgách utcában. Az egyik a Patakya, a másik a Haris. Ezek varrnak magyar ruhát az összes ujbári gazdának, de még a szomszéd falvak gazdáinak is. Még az ezüst gombot is ők adják hozzá. És olyan finomra csinálják meg, hogy el lehet azt vinni akár a bécsi kiállításra is, csak pénzetek legyen hozzá.

— A pénzben pedig semmi hiányosság nincsen, szólt közbe hirtelen Gábor és fölemelt egy jókora kendervászon zacskót, annak a tartalmát kidöntötte az asztal közepére és a nagy halom ezüsttallér csakúgy csillogott, amint ráesett a napsugár. Egyik-másik tallér majd legurult az asztalról, úgy kellett lefogni, mint valami csikót.

— Ennyi kincs! No de ennyi kincs! Kiáltottak föl mindnyájan nagyon meglepődve és kérdezték Gábort, hogy hol vette ezt a temérdek ezüst monétát?

— Nem loptam. Becsületes úton jutottam

hozzá. Elhíhetitek, — mondotta Gábor és örült a nagy szenzációnak, amit a tallérjaival keltett.

— Kétezerszáz darab van itt. Ebből száz darabot megtartok magamnak. Az egyik ezer a tied György, a másik pedig a tied Pál. Ebből telik a ruhátokra is és marad másra is. Az Imréről és a Pistáról pedig gondoskodjék az ő leendő apósa, elég módos ember mind a kettő. No ne tiltakozatok! Nem ajándékba adom, mert tudom, hogy nem fogadnátok el. Kölcsönbe adom, interes nélkül. Akor fizetitek vissza, amikor tudjátok.

Ebbe azután György és Pál belenyugodtak és örömmel separték be a váratlan tallérokat.

Amint ezeket megbeszélték, akkorra már dél lett. Ebédhez készülődtek és ebédre ott fogták Kopfhammer plebánost is. Ez nagyon jól érezte magát és a Gáborral nagyon hamar összebarátkozott.

Ebéd után Gábor elbeszélte a plebánosnak a kuruc barátjai kalandos életét és szerelmük történetét. A plebánost ez az elbeszélés annyira megkapta, hogy a végén azt a kivánságát fejezte ki, hogy ő nagyon szeretné megismerni élete megmentőjének, Ozoróvszkynak a mátkáját és ennek a nővérét és Judit kisasszonyt, a sárkányt is. Ezért szeretne a gyűrűváltásra velük menni Pogrányba. Nagyon kérte Gábort, hogy ezt eszközje ki és hogy ne vegyék ezt a kivánságát tolatkodásnak.

— Ez a kivánsága plebános úr könnyen teljesülhet, felelte Gábor. Csak az a baj, hogy mi csak vasárnaphoz egy hétre megyünk Pogrányba. Hol lesz ön addig? — Mit csinál itt addig? — Agyon únja magát.

— Nézze csak amice. Én hat hétre mentem el a falumból. Ebből a harmadik hét most telik le. Az időből tehát kifutja. És nagyon jó helyem van itt. A barátokhoz szállásoltam be magam.

Ott szívesen látnak és munkát is találok. Ott ki várhatom, amíg Pogrányba megyünk.

Talált is munkát és szívesen is látták, mert azok alatt a napok alatt kijavította a templomban a háború alatt eléggé megrongált oltárképeket és néhány szentképet is festett a kolostor bolthajtásos, nagy refektoriumába és a szép, napfényes folyosóira.

Nem értették ugyan a német plebánosnak azt a különös kivánságát, hogy velük akar menni Pogrányba, de szívesen beleegyeztek. Abban is megyegyeztek, hogy Pista és Juliska is velük menjenek, hogy a pogrányiak megismerjék őket és ők is összeismerkedjenek leendő sógornőikkel. Az pedig, hogy a Gábor barát is ott legyen, teljesen magától értetődő volt.

Megbeszélték azután a pogrányi útjokat és annak programját. Imre vállalta magára, hogy a jövetelükről a nagynénjét és hugait levélben jóeleve értesíteni fogja.

Másnap megrendelték a ruhát, a ráncos szárú csizmát, az érsekujvári, divatos birkabőr-bundát. Megvették a pörge kalapot és utoljára a jegygyűrűket.

Máté gazda nem ment velük a várba. Otthon várta őket és amikor hazajöttek: bizalmas szóra magához intette a leendő vejét.

— Kedves fiam-uram! — így szólt hozzá, — tudnod kell, hogy a lányom az én életemnek a boldogsága. Mindig azon voltam, hogy örömet vigyek a szívébe, a fájdalmat pedig ne engedjem be oda. Tudom, hogy fájna a Juliskának, ha Pogrányban a három mátka újján ott volna a jegygyűrű s egyedül az ő újja volna gyűrűtlen. Ettől a fájdalomtól meg akarom őt kimélni.

— Igaza van kedves apám-uram. Én is gondoltam erre. Meg is rendeltem a gyűrűket azonnal, amikor a Juliska kezét nekem odaadta. Itt

vannak a gyűrűk. Én is akarom és arra kérem, hogy mielőtt Pogrányba megyünk: tartsuk meg az eljegyzésünket.

— Nagyon kedvemre van kedves fiam-uram, hogy te is gondoltál erre. Legjobb lesz, ha előtte való csütörtökön tartjuk meg az eljegyzést és pedig ebéddel összekapcsolva, hogy édesapád és a hugod haza mehessenek, mielőtt lesötétedik. Holnap ugorj át Kamocsára és hívd meg őket nevemben. Lacánénak pedig meghagyom, hogy akkor tegyen ki magáért.

Máté gazda ugyanis, — amikor a szállásra és a kosztra a négy új telkes gazdával megegyezett, szakácsnőnek megfogadta a Lacánét. Azért is, mert több volt a főzés s azt ő nem is győzte volna, — de meg azért is, hogy a Juliska jobban beletanuljon a főzésbe.

A mondott csütörtökön délelőtt Egyed János pontosan megjelent a leányával. Már régen várta ezt a meghívást és nagyon kíváncsi volt arra a paraszt fruskára, aki az ő finnyás fiát annyira megbabonázta.

Amint beléptek a szobába, Juliska úgy mutatkozott be, hogy odaugrott az öreg Egyedhez és megcsókolta a kezét, mielőtt az ezt elháríthatta volna.

És az öreg is egészen úgy járt a Juliskával, mint a fia és a leánya. Az első látásra belopta az magát a szívébe.

— Te vagy az a Juliska? Te vagy az én leendő kis menyem? No hagy nézzelek meg egy kicsit! És a tekintete végig futott a piruló Juliskán. — Hiszen te egy aranyos kis jószág vagy! — mondotta az öreg és homlokon csókolta és összecirógatta őt.

Erre a jelenetre lépett be a fia szép, ezüstgombos, ujbári gazdaruhában, örömtől sugárzó arccal.

— Nos édesapám tetszik-e a mátkám?

— Tetszik-e? — Még hogy tetszik-e? — Éppen most mondtam neki a szemébe, hogy aranyos kis jószág. És csak azért nem mondom másodszor, mert elbízná magát.

— Dehogy kedves Egyed bácsi! — tiltakozott Juliska.

— Bácsi! — Ejnye, ejnye, te kis csúfi! Nem vagyok én neked bácsi! Kérdezd meg csak a szivedet. Az megmondja neked, hogy én neked a második apád vagyok, te pedig nekem a második kedves leányom.

Felelet helyett Juliska összecsókolta leendő apósa kezét, most már mind a kettőt. Az öreg gyöngéden magához ölelte és újra homlokon csókolta és annyit mondott a fiának.

— Igazad van fiam, ezt a kislányt muszáj szeretni.

Csölle Máté szótlanul állott a szoba sarkában és nagyon büszke volt az ő kedves leányára.

Ekkor Gábor nyitott be a szobába Kopfhammer plebánossal és megkezdődött azzal az ismerkedés és beszélgetés. Majd Ozoróvszky és Beretzky léptek be katonásan, délcegen, daliásan szép, ezüstgombos, új ruhájukban. Csak a Boriska és az Imre nem jöttek még be. Fel-alá jártak az udvaron és beszélgettek. Nagyon sok és fontos mondanivalójuk volt egymásnak.

Már együtt is lettek volna mindnyájan a meghívottak, csak a Rajmánosné hiányzott még. Ez, úgy látszik, — valami előkelő dolognak tartotta, hogy ő legyen mindig az utolsó és a többieket megvárakoztassa. De nemsokára megjött ő is ünneplő, fekete selyemruhájába kiöltözködve.

Ébéd előtt minden ceremónia nélkül megtörtént a gyűrűváltás. A jegyesek kezét csókolta az öregeknek és megfogadták, hogy jó gyermekeik lesznek.

Azután megkezdődött az ebéd és vidám hangulatban folyt végig. Lacáné egyre-másra hordta be a sok jó ételt, hogy az asztal szinte roskadozott. Beszélgettek, dévajkodtak, s közbe-közbe koccintottak. Csupán Kopfhammer plebános nem bírta ki felszólalás nélkül és német nyelven magas röptű dikciót vágott ki. Nagyon mulattak rajta, akik értették. Legjobban Juliska volt meghatva, pedig egy szót se értett belőle.

Egyszerre csak egy malacbanda termett ott az ablak alatt és elkezdett cincogni. Nem kergettek el, sőt ebéd után be is engedték. Imre és Pista nem állhatták meg tánc nélkül. Átkarolták a mátkáikat és derekasan, magyarosan megforgatták.

Így esett meg Csölle Juliska eljegyzése. Egyszerű ünnepség volt az, mégis mindannyian boldogok voltak, akik részt vettek benne. Egyed János pedig nagyon megelégedetten utazott vissza Kamocsára és folyton érezte a két kezén Juliska csókjának melegségét.

XII. FEJEZET.

A szerelem diadala.

Alig pittymallott még, amikor vasárnap, szent Katalin napján, Csölle Máté portájáról elindult egy könnyű hintó és egy nagy batár és elhaladt a vár bécsi kapuja előtt, amely még zárva volt és rákanyarodott a nyitrai útra.

A könnyű hintóban Rajmánosné, Boriska és Juliska ültek bundákba és kendőkbe bepólyázva. A batárban pedig a német plébános, Gábor barát és a négy vőlegény szorongtak.

Boriska rendezte így a dolgot, hogy bizalmasan beszélgethessenek, hogy a négy férfiember ne lábatlankodjék és ne eklendezzen nekik ott a kocsiiban. Mert vannak dolgok, amiket nem szükséges a férfiak orrára kötni. És vannak olyan katuska emberek, akik mindenbe bele ütik az orrukat.

Ezeket az aforizmákat a szende Rajmánosné röppentette fel. Boriska és Juliska kontráztak neki, mintha csak ők is értenének hozzá. Szóval nemcsak kizárták a maguk kocsijából, de egy kicsit meg is szapulták a férfiakat.

A kizárást pedig Boriska csak azért rendezte, mert most az úton avatta be Rajmánosnét és Juliskát a pogrányi program titkaiba. És amint ezekről beszélgettek: nem is vették észre, hogy milyen gyorsan fogy az út.

Az emberek pedig a batárban egészen jól érezték magukat. Vígán voltak, bújdosásuk érdekes kalandjait beszélték, tréfálkoztak és anekdotáztak. A német plebános kitünő utitársnak és vidám cimborának bizonyult. Alig múlt el reggeli nyolc óra, — amikor odaértek a Nagy Kér előtti „Ittmulass” csárdához. Bejártak a nagy félszer alá és ott megállottak falatozni, pihenni és etetni.

A batár elé Csölle Máténak két erős, szép pejlova volt befogva. Ozoróvszky kifogta és le szerzámozta a rudast, rávetette magát a hátára és benyargalt Nagykérre, egyenesen a plebániára.

Bokor László plebános — éppen indulóban volt, hogy a vasárnapi istentiszteletet elvégezze, — amikor a tornác ajtaja előtt Ozoróvszky leugrott a lóról és előtte termett.

— György öcsém te vagy? — Vagy a hasonmásod? — kérdezte meglepetten a plebános.

— Én vagyok főtisztelendő plebános uram! Szabad vagyok! Érsekujvári telkes gazda vagyok! Kézfogóra megyek a mátkámhoz Pogrányba! Most nem tartóztatom. Most csak azért ugrottam be, hogy megkérjem: adjon nekem és három barátomnak ma estére szerény, hideg vacsorát és éjszakára szállást.

— Hozzon Isten kedves György öcsém! — szívesen látlak barátaiddal együtt. Ezzel a plebános barátilag átölelte Ozoróvszkyt, ez pedig lóra pattant és visszanyargalt a csárdába.

Itt azzal fogadták, hogy már mindent megettek és megittak. Boriska kezelte az elemózsiás kosarat. Meg volt az rakva mindenféle jó enni valóval, de a nagy kosár csakugyan kiürült, mire Ozoróvszky visszajött.

— Megettétek és megittátok mind? váljék egészségtekre! — felelte vidáman Ozoróvszky. Én majd csak kibirom Pogrányig, de a ló kapja meg a porcióját.

Ezzel a lovat gondosan ellátta, úgy amint katonában szokta.

— Jöjjön csak ide György! Kiáltott rá Boriska. Ez az éhes sáskahad bizony felfalt volna mindent maga előtt, de én a sógorság iránti tekintetből gondoltam magára. Nézze itt van. Nem utolsó falat ez — a libacomb és egy tányéron átadta Györgynek.

— Én is gondoltam magára, szólt a plebános és egy darab borjúsültet tett a tányérjára. És a többiek egymás után jöttek azzal, hogy ők is rá gondoltak és mindegyik egy-egy darab sültet vett elő. úgy hogy már nem is fért a tányérra, és másik tányéért kellett elővenni. Juliska szólalt föl utoljára. Én meg ezt tettem el magának, szólalt meg és egy darab fonyott kalácsot tett elébe.

— Csak ne tömjetek agyon! — Nem vagyok én hízó liba! Nem járja, hogy így rám pályáztok valamennyien! — Nézze meg az ember! — méltatlankodott tréfálva Ozoróvszky. Csak a Boriskának köszönte meg illendően, kézcsókkal azt a kedves figyelmét, hogy rá gondolt. Erre azonban Imre pattant föl:

— Héj György! ne settenkedj a mátkám körül! Ő az én mátkám, nem a tied.

— Ne berzenkedj te dühös Othello! Csak tudom, hogy mi illik, ha parasztgazda lettem is.

— Ezt azonban nem veti meg kedves uram! — szólt Kopfhammer plebános és előhalászott a bundája zsebéből egy nagy cylinder vörösbort. Ez, — amint a napsugár ráesett, — úgy csillogott, mintha cseppfolyós rubín lett volna a palackban.

Ozoróvszky kezébe vette a palackot és hirtelen olyan talpraesett, német dikciót kanyarított kedves utitársuknak, Kopfhammer plebánosnak a nyakába, hogy az szinte szédült bele. Bámulta, hogy ilyesmi is kitelik a volt vad kuructól és a mostani telkes gazdától. Ozoróvszky nagyot

ivott a plebános egészségére és a mai nagy nap örömére.

Kopfhammer plebános nem volt az ember, akit az ilyen hirtelen dikció zavarba hoz és készületlenül talál. Belenyúlt a bundája másik zsebébe, elővett onnan egy ugyanolyan palackot, tele jó ménesi borral, amely úgy szikrázott, mint a színarany. Magasra emelte az üveget és belekezdett hogy:

— Meine Damen und meine Herren! — De nem juthatott tovább, mert Gábor közbevágott:

— Majd Pogrányban folytassa tovább kedves plebános úr! Most már menjünk, be van fogva.

— Menjünk! menjünk! Visszhangozták a többiek.

Persze, hogy erre a plebános elállott a szótól. Hamarosan felkaptak a kocsikra. A hölgyeket Imre és Pista pólyázták be bundáikba és a nagykendőkbe. Kétségtelen, hogy ez a jog őket illette meg. Azután elindultak és folytatták az útjokat.

Délelőtt tíz óra mult, amikor a könnyü hintó bejárt a Barkóék udvarára és megállott a veranda előtt. A batár jó messzire elmaradt.

A verandán teljes díszben felöltözve fogadta Juci néni a vendégeket.

— Kedves Rajmánosné, Isten hozta! Számítottam magára. Kedves Boriskám, kedves galambom, de aranyos vagy! Hozott Isten! Te meg a kis Juliska vagy úgye? — szólt a Juliskához fordulva, aki hirtelen kezét csókolt neki. Téged is szeretettel fogadlak. És ezen üdvözlő szavak közben egymás után megölelte és összecsókolta a három vendégét.

— Manyákné! Magda! Hamar ide! Hozzátok be a bundákat és a kosarakat — rendelkezett Juci néni és bekísérte vendégeit a kellemes meleg vendégszobába.

Boriska és Juliska hamar kiosontak innen és

besurrantak a leányok szobájába. Itt nagy zsi-
vajkodás támadt.

Hogy a pogrányi galambok hogyan fogadták
őket és hogyan ismerkedtek meg Juliskával: azt
nem lehetett megtudni, mert az ajtót bereteszel-
ték és nagyobb biztonság okáért a kulcsot is rá-
fordították.

Juci néni magára hagyta a Rajmánosnét, mert
ezalatt a batár is bejárt az udvarra és neki a
többi vendégeit is fogadnia kellett.

— Imre, kedves Imrém! Hála Isten, hogy itt
vagy! Hála Isten, hogy szabad vagy! Nini, hogy
megnőttél, hogy megemberesedtél. Három esz-
tendeje, hogy nem láttalak! És milyen pompás
ruhád van, igazi telkes gazdának való. Csakhogy
itt vagy!

Megható volt a szeretetnek ez az ömlede-
zése, amint ezek a ketten annyi bánat és aggo-
dalom után most találkoztak s ölelték és csókol-
ták egymást. Juci néni mintha nem is látta volna
a többieket, akik körülöttük állottak. De azután,
amikor az öröme így kiujjongta magát: szeretet-
tel üdvözölte és fogadta a többieket is.

— Imre te vagy itt a házigazda. Gondoskod-
jál a vendégeidről. Vezesd be őket az ebédlőbe
és kínáld meg. Van ott egy kis papramorgó és
harapni való is. Én utána nézek a többi vendé-
geinknek.

Magda a verandán egymás után lekefélte vala-
mennyinek a ruháját. Legtöbb baja volt a német
plébánossal, nem azért, mert nem értette a sza-
vát, hanem azért, mert annak a kölcsönként
bundája szőrt eresztett.

Azután bementek az ebédlőbe és ott körül-
állották az asztalt. Jól esett ez, mert eleget ültek
a hosszú úton. Imre jól adta a házigazdát. Szor-
galmasan kínálta a papramorgót és a friss, töpör-

tyús pogácsát, amely könnyű volt mint a hab. Volt is keletje.

Elmult így egy fél óra is és minél tovább teltek így a percek, — Ozorówszky és Beretzky annál nyugtalanabbak lettek. Mind a kettőnek azon járt a gondolatja, hogy:

— Mi ez? — Mit jelentsen ez? — A mátkám elbujik előttem? Késlekedik, ahelyett, hogy élembe röpült volna és tárt karokkal fogadott volna!

Nagysokára beléptek az ebédlőbe a Juci néni és a Rajmánosné. Leültek és beszédbe elegyedtek velük. Juci néni azonban csakhamar ott hagyta őket s néhány perc múlva a szomszéd társalgó szoba ajtaján lépett be ezekkel a szavakkal:

— Kérem a négy vőlegényt, csak őket, — menjenek be ide a társalgóba.

György és Pál beléptek oda és megdöbbenve megállottak, mintha gyökeret vert volna a lábuk. Egy káprázatos tünemény, valami varázslat döbbsentette és állította meg őket.

A szoba közepén egymásba karolva szép, érszekujvári viseletben négy gyönyörű parasztlány állott. Ezek éppen úgy megdöbbsentek a négy daliás parasztleány láttára.

Ez a kölcsönös megdöbbenés csak egy pillanatra tartott. A másik pillanatban a négy ajakról egy-egy név hangzott el ujjongva, diadalmasan, mint ahogy husvét szombatján diadalmasan felharsan a Glória.

— Klárika! Katinka! Boriska! Juliska! Gyurri! Pali! Imre! Pista!

És a két pogrányi galamb kitárt karokkal repült és odaborult ki-ki a párja keblére. A szerelemnek diadala, a nagy öröme és boldogságnak dicshymnusza volt ez a néma ölekezés. És

egy pillanat alatt kitorólte szivükből a hosszú évek bánatát, szenvedését.

— Klárikám én édes szerelmem! — suttogta György a keblére boruló mátkájának és cirógatta a bársonyos arcát és a varkocsba font selymes haját olyan gyöngéden, mintha csak liliomszirmot simogatott volna.

— Klárikám! Angyalom! — Azt akartam kérdezni tőled, hogy hozzám jössz-e most, hogy jobbágy sorba jutottam? — De az öltözeted már megfelelt erre.

— Gyuril! Kedves Gyurim! Az vagyok, ami te vagy! és oda megyek, ahová vezetsz! És ne gondold, hogy egy pillanatig is haboztam, amikor megtudtam, hogy csak így szabadulhatsz meg. Nem a rangodat és a kurucnemes voltodat szerettem! Téged szerettelek meg és szeretlek szivemből. És egymást szeretve mint egyszerű földművesek a nádfedeles gunyhóban is boldogok leszünk!

— Most így gondolkodol drágám, — de nem fogod-e később megbánni?

— Soha! A földműves ember munkája olyan szép! A legszebb kézimunka. Szánt, vet, arat a legszebb templomban, az Isten égboltja alatt és társalog az Istennel. Hozzá fohászkodik, tőle kér áldást a munkájára és neki köszöni meg az áldást. És ha este a szerelmes hitvese letörli a homlokáról a munka verejtékét: nyugodtabban alszik kemény nyoszolyáján, mint nagyon sok mágnás a selyempárnákon.

— Honnan veszed ezeket a gondolatokat édes gyönyörúségem?

— A szivemből veszem. És most mindjárt azt is meg akarom mondani, hogy te se fájlald a nemességedet. A jobbágy sorban is nagyon hasznos életet élhetünk. Én az én egyszerű leányeszemmel úgy fogom föl, hogy valamennyien

egy nagy családnak, a nemzetnek gyermekei vagyunk. Ennek a törzse a kezemunkájával dolgozó nép. Ha erős ez a törzs: erős a nemzet is. Ebben a törzsben mi ketten csak egy ismeretlen, kicsike sejt leszünk, de önmagunkban meg lesz az a tudatunk, hogy egy parányi rezgéssel a törzs erejéhez mi is hozzájárulunk. És a magunk egyszerű kis világában boldogok leszünk. Óh György! óh én kedves uram! — Így jobbágy-sorban is boldogító üdv lesz neked az élet veled!

— Igen! — az lesz neked is veled drágám! Te rajongó idealista! — Te okos, aranyos kis filozofus. Neked szentelem egész életemet és lelki erőm legjavát, hogy méltó lehessenek a szerelmedre! — De nézd csak angyalom egy szép török gyűrűt hoztam neked. A volt generálisom Vak Bottyán küldi neked. Azt mondotta, hogy egy szultána viselte. Add ide csak a balkezedet, hogy tegyem rá az ujjadra.

— Jaj de remek! De gyönyörű! Ezért, egy külön csókot kapsz, nesze még egy, — te kuruc hősöm! Megörzöm, ez lesz az Ozoróvszky nemzet-ség egyik legszebb ereklyéje.

A szoba másik sarkában Katinka és Beretzky örültek egymásnak és ölelgették egymást.

— Katinkám! kedves mátkám! de nagyon szeretlek! — Szertsze te is? És kellek-e neked ebben a paraszt ruhában?

— Óh te kishitű ember te! — te édes, nagy Palkóm te! Hányszor mondtam neked, hogy szeretlek! És nem látod, hogy a ruhám is azt mondja, hogy nagyon szeretlek. Hogy az leszek ami te vagy! Hogyan mondjam hát meg, hogy kellesz!

— Úgy drágám, hogy még egy csókot adsz.

— Adok, adok! — Tízet is adok, te telkes gazda te! És adta is és alighanem több volt a tíznél.

— De mond csak aranyos Katinkám, nem fáj a szived egy kicsit, amikor a kisasszonyruhát levetetted?

— Nem fáj! Egy csöppet se fáj. Mert én mindig azt tartottam, hogy egy jó módú parasztasszornynak, aki szereti az urát és akit az ura szeret, — a legjobb sora van a világon. Nem kell feszes vizitekbe járnia. Nem kell senki előtt alázkodnia és komédiáznia. Nem bántja a nagy ravágyás, nem szekirozzák az úgynevezett társadalmi kötelezettségek. Olyan úrinő a maga portáján, hogy a királyné sem különb a maga országában. Előre is örülök annak, hogy ha majd menyecske leszek. Bekötöm a fejem piros, babos selyemkendővel, végig járok és parancsolgatók a portánkon. Körülnézek és azt mondom: — KöszönjeteK ludak! én már asszony vagyok!

— Jaj aranyos Katinkám! — Hiszen ebben a ruhában még aranyosabb, még ennivalóbb vagy! Jaj de szeretnék most az ölembe kapni és vinni, — vinni messzire, Ujvárba a portánkra, — édes Katinkám!

Ekkor Katinka hirtelen kirántotta magát a völegénye karjaiból, hátra lépett és nagyon komoly tekintettel így szólt Pálhoz:

— Hallja kend! — Mától kezdve más a rend!

— Kend? — És más a rend? — hüledezett Pál és ijedten kérdezte:

— Csak nem bántottalak meg drága Katinkám?

— Igenis megbántott és jegyezze meg, hogy mától kezdve én nem vagyok kendnek a Katinkája!

— Kendnek! És nem az én Katinkám? — Hát akkor kicsoda és micsoda?

— Kata vagyok! És néha, amikor maga, nagy buksi, nagyon jól viseli magát, — leszek... Katka.

— No hát ha ez a rend: akkor azt mondom, hogy... gyere Kata! és át akarta karolni a derekát.

— Mi kő ember? — megyek már no! — és a nyakába ugrott Pálnak.

— Katkám! kedves drága Katkám! Úgy megijesztettél. Ezért most megbüntethetnélek, de hogy lásd, hogy milyen jó urad leszek én, — megjutalmazlak, ahelyett, hogy — büntetnélek. Nézd csak drágica! — valami nagyon szépet hoztam neked. Ezt a gyűrűt hoztam neked. Rákóczi fejedelem saját kezéből kaptam. Neked küldi.

— Jaj de nagyon szép! Jaj de nagyon szeretném a fejedelmet megcsókolni. Téged csókolak meg helyette, te kedves, ujbári telkesgazdám! — Jaj de szúr a bajúszod. Te Pál ezentúl úgy viseld magad, hogy te leszesz az ujbári Beretzkyek őse! Én leszek az őszanyjuk és ez a gyűrű lesz nemzetségünk ereklyéje.

— Ne izgass Kata, mert engem ugyse, — az ölembe kaplak.

— Ember legyen esze! — Most még nem szabad!

Imrét is elkábította hugainak és Boriskának parasztlányos ruhája, de csak egy pillanatra, mert a másikon már a karjaiba zárta, ölelte és csókolta a Boriskáját. Pista pedig a Juliskáját karolta át s ez egy kicsit szégyenlősen, de mégis engedelmesen és boldogan borult a keblére.

A szerelemnek a diadala volt ez. Örvendeztek, ölelkeztek, incselkedtek, enyelegtek, kiki a maga párjával.

Ez az enyelgés eltartott volna délig is, ha Juci néni rájuk nem nyitotta volna az ajtót.

Nini! Mintha ő is megfiatalodott volna és megszépült volna az örömtől. Egy picurka ránc

sem volt az arcán és semmit, de semmit sem emlékeztetett a félelmes sárkányra.

— Kedves galambjaim! Megzavarlak. Most már örültetek egymásnak. Most egy kicsit hagyjátok abba a turbékolást. Most menjünk mindnyájan a templomba hálát adni az Istennek a multakért és áldást kérni a jövőre.

Nagyon rangos és mutatós volt a menet, amint a templom felé tartottak.

Elöl ment a négy mátkapár, sorba egymás után. A négy daliás parasztlegény ezüstgombos dolmányban. Olyan büszkén léptek ki, mintha most is kevély kurucok volnának. A négy parasztlány pedig olyan káprázatos tünemény volt, hogy az öreg Zobor és az ormótlan koloni hegy, a Zsibrica elbámulták magukat, amint rájuk esett a tekintetük. Rajmánosné negédesen lépkedett utánuk és élénken beszélgetett kísérelőjével, a kerndorfi plebánossal. Bezárta a menetet Juci néni sötétlila, nehéz, brokátselyem ünneplő ruhában. Nagyon komoly beszélgetést folytatott a Gáborral, aki ezen ünnepélyes alkalomra díszes futár ruhájában húzta ki magát. Most tűzte fel először az érdemrendjét és büszkélkedett vele.

Faluszerte megbámulták őket a népek. Egyik-másik öregasszonynak tátva maradt a szája és az olvasóval átkötött imakönyve kiesett a kezéből.

— Nini komámasszony! Hiszen ezek a Barók kisasszonyok! Ugye hogy azok? — Alig merek hinni a szememnek. Mi a csoda lelte őket, hogy paraszt ruhába öltöztek és így mutogatják magukat? Nem jót jelent ez, most amikor más szegény leányok tunikát aggatnak magukra, akiket az meg sem illet. Mi minden történik most? — Már nem állhat sokáig a világ. — Így csodálkoztak és sopánkodtak.

Az istentisztelet után a templom előtti tér-

ségen összeverődött és rövid beszélgetésre megállott a falubeli urinép. Ezek nem értették a dolgot és merő pajkosságnak és túlhajtott tréfának gondolták azt, hogy a Barkó lányok parasztöltözetben jelentek meg a templomban és hogy parasztlegényekkel veszik körül magukat, ők a híres pogrányi galambok, akik annyi uri kérést kikosaraztak.

Nagyon megnézték őket és a barátnőik kissé tartózkodva váltottak szót velük. Juci néni nyájasan köszöntötte az ismerőseit, mintha csak minden dolga rendben volna és nem tartotta szükségesnek, hogy magyarázatot adjon. Teljesen szabad tere volt tehát a találgatásnak, a gyanakodó kritikának és az ezekkel velejáró díszkrét megszólásnak.

A mi társaságunk mindezekkel nem törődött és vidám hangulatban tartott hazafelé. György és Klárka elváltak tőlük. Beszoltak Cillyékhez. György kezét csókolni ment hűséges ápolónőjének, Liza néninek.

Cillyék már előbb hazatértek a templomból, teljesen díszben voltak felöltözve és a mátkapárral együtt mentek át Barkóékhoz.

Itt már gyülekezni kezdetek és csakhamar együtt voltak a meghívott vendégek.

Az ebédlőben meg volt terítve a hosszú asztal és tele volt virágdíszsel. Minden vendég terítéke mellett repkény levélből, örökzöld, rozmaringból és egy szál szegfűből kötött csokor volt. Az asztal közepén régi vázákban négy remek csokor pompázott és a széles asztalon két, keskeny füzér futott végig a szép, nehéz, damaszk terítőn, repkény és örökzöld levelekből. Ez a sok szép virág a késő őszi napon szinte oda varázsolta a virágos tavaszt.

Juci néni betessékelte a vendégeket az ebédlőbe és maga nyitotta meg a sort Cilly Ambrus

karján. Ők ketten foglaltak helyett az asztalfőn. Ez a jog kétségkívül őket illette meg.

A többiek is csakhamar körülülték az asztalt. Ekkor Cilly Ambrus fölkelt, körüljártatta a tekintetét, — ezzel akarta figyelemre felszólítani a társaságot. Az arcának ünnepélyessége elárulta, hogy komoly szándékai vannak.

Nem volt erős oldala neki a szónoklás, kevés alkalma is volt hozzá. Mégis talpraesett volt a beszéde, valahányszor felszólt. Az a fogása volt, hogy lehetőleg rövidre szabta a mondókáját és ez a fifikája mindig bevált.

„Tisztelt vendégkoszorú!” Ekkép kezdett bele és egyet köszörült a torkán. Erre valamennyien felállottak és feszülten figyeltek. „Nagy ünnep van ma itt a tisztelt Barkó család uri házában. A család két szép virágszálának, az én kedves két gyámleányomnak, Klárikának és Katicának gyűrűváltását ünnepeljük.”

„Kedves gyámleányaim! — Ha most az elhalt édes szülőitek megjelenének közöttünk és reátok, a ti sugárzó arcotokra tekintenének: de nagy volna az ő örömük és de nagy hálával vennék körül Judit nénéteket, hogy titeket, zsenge gyermekkorban árván maradottakat a keblére ölelt, igaz anyai szeretettel fölnevelt és minden jóra megtanított. Ők nem jöhetnek ide, de az ő hálájuk itt van, itt a ti szivetekben és én tudom, hogy nem is fog onnan kimúlni soha!”

„Nemsokára el fogjátok hagyni ezt a családi házat és jó nagynénéteket és követni fogjátok azt a férfiút, akit az Isten élettársatokul rendelt. Erre tesztek most ünnepélyes ígéretet a jegygyűrűvel. Mert a jegygyűrű záloga a szerelemnek, az egész életre szóló szeretetnek és a sírig tartó hitvesi hűségnek. Ezzel a tudattal fogadjátok és viseljétek a jegygyűrűt.”

„Ti pedig ifjú barátaim, kedves György és

Pál öcsém! soha el ne felejtsetek, amit most nektek mondok. Hiszem, hogy ez a jegygyűrű, amit a mátkátok most az ujjatokra húz, tiszta arany. De tudom, hogy sokkal tisztább, sokkal igazibb arany a mátkátok szive, amelyet elnyerni szerencsések voltatok. Így becsüljétek meg!”

„És most Isten nevében váltsatok gyűrűt és az Isten áldása legyen kötésteken.”

Cilly Ambrus nemesen egyszerű szavainak olyan hatása volt, mintha villamosáram járta volna át hallgatóinak szívét. Az asszonyok és lányok szemeiből könnyek peregtek, a férfiak kitörő lelkesedéssel éltették a két jegyespárt. Liza néni büszke örömmel tekintett fel a férjére, Rajmánosné pedig, az érzékenyszivű Rajmánosné, kicsi híja, hogy el nem ájult a meghiátságtól.

A két mátkapár egymás keblére borult és becéző, suttogó, édes szavakkal húzta fel a jegygyűrűt ki-ki a maga párjának ujjára.

Azután Klárka és Katinka egy adott jelre, szívük intó szavára, oda borultak nagynénjük lábaihoz, átölelték a térdeit, csókolták a kezeit és szívből jövő szavakkal köszönték jóságát. És mindhármuk szeméből megindult a könnyek patkzása.

Juci néni szive mélyéig meg volt hatva. Összecsókolta két hugát és az egyik kezét az egyiknek a másikat a másiknak a fejére téve csak ennyit tudott mondani:

— Kedves galambjaim! — szeretlek és mindig szerettelek és szeretni foglak titeket! — Most átadom nektek a szülőitek áldását és az enyémet is.

Cilly Ambrus észre sem vette, hogy a következő pillanatban a két menyasszony elkapta és összecsókolta a kezét mielőtt visszahúzhatta volna. Azzal viszonzta ezt, hogy homlokon csókoltá őket.

Ezután nagy kavarodás támadt. Valamennyien közrefogták őket és egymás után szerencsét kívántak nekik.

Ekkor már a Manyákné az ebédlőajtóban settenkedett és onnan nézte ezt a jelenetet. Már tükön állott. Attól félt, hogy megromlik az ebéd. Folyton kereste a Juci néni tekintetét s amikor végre találkozott a tekintetük: Juci néni intett neki, hogy hozhatja a levest. Erre Manyákné nagy illendőséggel megszólalt:

— Kezüket csókolom. Tessenek helyet foglalni, már jön a jó tyúkleves.

A tyúkhúsleves a falusi konyha büszkesége. Olyan a levesek között, mint a versenylovak között a már sokszor nyertes favorit. Ha jól van megfőzve le is konkurálja a Zuppét, bouillont, ragút, az előkelő ráklevest és a levesek mindenféle fajtáját. És a Manyákné tyúklevese pompásan volt megfőzve. Kitünő volt az ize. El volt találva a sózása és éppen megfelelő volt a forrósága. Amint behozták a tálakat: a jó leves párolgása olyan kellemes volt, mint valami zamatos illat.

Hozzá is láttak és megkezdődött az ünnepi ebéd.

Mikor a dión hizlalt, fölséges pulykapecsenyét a feldíszített tálakon behozták: megindult az elmaradhatatlan felköszöntők áradata.:

Az öreg pogrányi plebános kezdte meg a sort. Azzal kezdte, hogy őt is benső kötelék fűzi a Barkó családhoz: a lelkipásztor és a hivei közötti kapocs. Együtt örült kedves hiveivel ezen az örömnapon, meleg szavakkal mondotta el, hogy hogyan nőtt meg naggyá a szemei előtt a két szép menyasszony és azzal fejezte be, hogy az Isten áldását kérte le rájuk és az egész Barkó családra.

A szebbnél szebb felköszöntők közül nagyon

kedves volt Beretzkynek rövid felszólalása: Beleszötte Rákóczi fejedelem gyűrűjét és a saját menyasszonyát köszöntötte fel nevenapja alkalmából. Valamennyien kíváncsiak lettek és nézgették a szép smaragd gyűrűt és Klárikának töröktürkízes gyémántgyűrűjét.

Legérdekesebb volt a kerndorfi plebános felköszöntője. Nemcsak azért, mert németül beszélt, hanem azért is, mert beszéde tele volt könnyekig megható részletekkel és kacagtató ötletekkel. Úgy játszott az érzelmeken, mint az ügyes kántor az orgonán. Figyelemmel hallgatták és hol sírtak, hol meg nevettek a mondottakon. Persze Juliska is velük sírt és nevetett a többiekkel. Csakhogy ő egy szót sem értett a beszédből s azért gyakran elhibázta a tempót. Akkor nevetett, amikor sírnia kellett volna.

Késő délután volt már, amikor az ebéd véget ért és Juci néni asztalt bontott. Ekkor szép régi szokás szerint felállottak és utána mondták a pogrányi plebánosnak a rövid imádságot:

— „Aki ételt, italt adott, annak neve legyen áldott! Dicséertessék a Jézus Krisztus.”

Juci néni karonfogta Cillynét és Rajmánosnét és a maga szobájába vezette be őket bizalmas beszélgetésre és rövid szundításra.

Az urak bevonultak a társalgó szobába és ott pipára gyujtott, már akinek szokása volt.

A négy mátkapár a vendégszobába vette be magát és ott elhatározták, hogy az esküvőjüket és a lakodalmat a jövő év augusztus 16-án együtt és egyszerre fogják megtartani Érsekujvárott az Ozoróvszky házában.

Ez alatt a cselédség a Manyákné vezénylete alatt az ebédlőben leszedte az asztalt és újra felterítette ozsonnához és vacsorához.

Nemsokára megint együtt volt a társaság az ebédlőben. Ott csoportokra oszolva állottak, vagy

járkáltak és beszélgettek. Még korán lett volna leülni az asztalhoz.

Nem tudni, hogy Cillynének magának jutott e eszébe, avagy az asszonyok maguk között előre megbeszélték-e? — elég az hozzá, hogy Cillyné karján a Rajmánosnéval odaállott a négy mátkapár csoportjához, beszélgetni kezdtek velük, majd hirtelen így szólt:

— György öcsém! Pál öcsém! Kuruc korostokban olyan nótás legények voltak. Azt gondolom, hogy tudtok ti valami vőlegényes nótát. Ha tudtok, énekeljétek el közkívánatra.

— Ha csak nóta kell kedves Liza néni, az most is kitelik tőlünk, ha már nem vagyunk is kurucok.

Ezt mondva György, átkarolta a Pál nyakát, az Imre pedig az Egyed Pistáét és elénekelték a vőlegényes nótáját. Olyan jó kedvvel énekeltek, hogy bokáztak is hozzá. A négy menyasszony szemközt állott velük és az egész társaság körül állotta ezt a festői csoportot. A nóta dallamát nem kottázhattam le, de a szövege megmaradt az eszemben és így szól:

Itt a gyűrű! Ujjamon a jegygyűrű!
Az én lelkem, azért olyan jókedvű!
Szabad már a mátkámat megölelnem,
Meg is teszem, ringatom az ölemben.

Add csak ide a gyűrűs kis kezedet!
Hagy csókoljak rajta százat, ezeret!
Add csak ide azt az édes kis szádat!
Hagy csókoljak azon is vagy hatszázat!

Ha ennyi csók talán nem is kellene:
Panaszkodjál, zúgolódjál ellene!
A bajon majd úgy segítünk angyalom:
Kicsi szádról a panaszt lecsókolom.

— Vivát! kiáltották valamennyien és lelkesen tapsoltak.

— Nagyon szép volt, mondotta Liza néni. De nagyon szép volt az is, amit egyszer éjjel énekeltek. Az van benne, hogy az angyalok cselédek a mennyországban. Énekeljétek el azt is.

— Ezt már hallották, — próbált szabadkozni Beretzky, de Cilly Ambrus pártját fogta az ő kedves Lizájának.

— Igaz! — de nem hallottuk mindnyájan! — És már a rómaiak is azt tartották, hogy: bis repetita placent! Csak énekeljétek el:

— Kérjük, halljuk, volt az általános felkiáltás.

— Ez a Beretzky nótája. — Ezt szokta énekelni, ha a Katkájára gondolt. Kezd csak rá Beretzky! Mondotta György és nyomban hangzott a szép nóta:

Ha az Isten megfogadna bojtárnak,
Hogy millió csillagjára vigyázzak:
Valamennyit beterezném tehozzád!
Nálad volna a csillagos mennyország!

Hej angyalok! szép mennybéli cselédek!
Veletek most hivatalt nem cserélek!
Dalommal a mindenséget bejárom...
Nyitra megye legszebb lánya a párom.

De föllelkesítette ez a szép dal a társaságot! Cilly Ambrusnak is olyan jó kedve kerekedett, hogy ha cigány lett volna ott: bizonyosan táncba vitte volna a kedves Lizáját és ugyancsak megforgatta volna a Juci nénit, meg a Rajmánosnét is. Így, cigány nélkül, csak a taktust ütögette és hozzákapkodott a fejéhez, mint valamikor legénykorában szokta. Gáborban is annyira tüzelt a jó kedv, hogy legjobban szeretett volna a nótázók mellé odaállani ötödiknek.

— Fiúk! Nagyon szép volt szólt Cilly

Ambrus. Tudom, hogy akad nálatok több nóta is. Most telkes gazdák lettetek. Illik, hogy gazdanótákat is tudjatok. Lássuk és halljuk, hogy tudtok-e?

— Meg hogy tudunk-e kedves bátyám! — De tudunk ám! Érsekujvár kedves nótatermő vidék. Úgy terem ott a nóta, mint a papréten a virág. Annyit fogtunk már el a magyar nép szájáról, hogy ha bele kezdünk: nem is tudjuk abba hagyni. Még meg is unják. Hogy ez meg ne történhessen, kikötjük, hogy most csak hármat daloljunk el. Mondotta György és rákezdte:

Gazda leszek telkes gazda,
Nekem terem a barázda,
Lovam, ökröm lesz énnékem
S aranyos kis feleségem.

Oda viszem a telkemre,
Ide borul a keblemre,
Szántok, vetek, vigan élek!
Vicispánnal sem cserélek.

★

Az újvári bástya alatt
Fut a labanc, futva szalad.
Elgázolta a vetésem,
Gazda pajtás legyünk résen!

Ledült vetés majd föllendül,
Erőt kap a termő földből.
Ne szomorkodj gazda pajtás!
Lehet még majd jó aratás!

★

Nem keverek lendekeket a kölesbe! — kölesbe!
Nem dolgozom senki földjét felesbe! — felesbe!
Szántok, vetek, aratok a magamén! — magamén!
Legjobb búza, legszebb asszony az enyém! — az enyém!

Hogyha künn a gúgi réten kaszálok — kaszálok:
Széna rendek ringanak, mint az álmok — az álmok.
Feleségem kihozza az ebédet — ebédet!
Gúgi réten hej de szép is az élet — az élet!

Óriási hatásuk volt ezeknek a daloknak. A menyasszonyok odaugrottak a vőlegényeikhez és csipkefodros, rövidujjas karjaikkal átfonták a nyakukat. Az egész társaság tapsolt és ujjongott. Mindannyian zajosan követelték:

— Még egy nótát! még egy gazdanótát!

A legények a sok kérésekre nem tudták, hogy mit csináljanak? daloljanak-e még? De mielőtt az új nótába belefogtak volna: beosont a Manyákné, az ünneprontó Manyákné s odasúgta a Juci néni-nek, hogy már fertály hatra van, már hozni kell az ozsonnát. És Juci néni ismerve a programot, azzal vetett véget a további nótázásnak, hogy belekarolt az erősen ujrázó Cilly Amrusba s hangosan mondotta:

— Nagyon szép volt, de most már ozsonnázunk! — És elfoglalta a helyét az asztalfőn.

Bizalmas körökben az ozsonna hangulata még kedvesebb szokott lenni, mint az ebédé. És hogy ebben, a jókedv igen magas fokára felhangolt társaságban valóban kedves volt: azt mindenki bátran elhiheti anélkül, hogy én esküt tegyek rá.

A jókedvű vendégsereg nem törődött azzal, hogy már rég lesötétedett, hogy mulik az idő. És ha valaki rágondolt volna is arra, hogy ugyan úr Isten — hány óra is lehet már? — nem kapott volna választ erre a gondolatára, mert az ebédlőben nem volt óra.

Ügy vagyunk az órával, hogy az rendszerint nagyon kedves jószág. Majdnem olyan, mint egy eleven háziállat. Folyton ketyeg és dorombol az ember fülébe, hogy kety-kety, kety-kety és tik-

tak, tik-tak. Megméri az időt és majdhogynem társalog az emberrel. Negyed óránként szorgalmasan megmondja, hogy most mennyi az idő. Olyan is van, amelyik kukorékol, vagy kakukol, sőt olyan is, amelyik lágy muzsikával kedveskedik az embernek. De ez a kedves jószág néha nagyon alkalmatlan és kellemetlen is tud lenni. Figyelmezteti, idegesíti, fellármázza és elriasztja a vendéget. A korcsmában mulatozó férjem-uramnak pedig bele süvít a fülébe, tizenkettőt üt, mintha kalapáccsal ütné a fejét és rákiabál:

— Ember már éjfél van! takarodj haza, mert megszid az asszony!

Azokban a boldogabb időkben, amikor a vendéglátás még nem ment eseményszámba, hanem mindennapi, kedves dolog volt s amikor a kedves vendég kocsijából, — akár tetszett, akár nem, — kiszedték a kerekeket: gondoskodtak arról is, hogy az óra vendégség idején ne kellemetlenkedjék és ne riogassa a vendégeket.

Barkóéknál most az ebédlőből, társalgóból s a vendégszobákból egyszerűen kilakoltatták az órákat és felaggatták a konyhába, a kamrába, hogy üssenek, kakukoljanak, muzsikáljanak, bomoljanak és kiabáljanak ott egymásra, ahogy kedvük tartja. A vendégek tehát az idő előrehaladásának szempontjából teljesen tájékozatlanok voltak.

Boriska szemben ült az ebédlő ajtajával és minduntalan nyugtalanul tekintgetett oda. Az özsonna még javában folyt, amikor nesztelenül felnyílt az ebédlő ajtaja és titkolódzva megjelent ott a Manyákné, megint az ünneprontó Manyákné és ujjáival hetet mutatott a Boriska felé. Azután épp oly nesztelenül eltűnt és betette az ajtót.

Boriska azonnal fölkelt és észrevétlenül kiment az előtornácra. Egy percre rá utána ment az

Imre és a három menyasszony és vőlegényeik feltűnés nélkül kiszállingóztak. Ott az előtornácban a vőlegények öleléssel és édes csókkal elbúcsúztak a menyasszonyaiktól.

Ezek pedig csakhamar egyenként visszasurrantak az ebédlőbe a társalgó szobán keresztül. Senkinek sem tűnt fel a dolog. Azt sem vették észre a halvány gyertyafénynél, hogy a menyasszonyok szemei egy kicsit ki voltak sírva. Csak a Juci néni és a Liza néni tudták, hogy kikisérték a vőlegényeiket, mert ezek mint jól nevelt fiúk, tőlük már az ozsonna előtt elbúcsúztak.

Az udvaron pedig a veranda előtt indulásra készen állott a batár. Szép, holdvilágos este borult a tájra s az utasoknak nem kellett attól félniök, hogy eltévesztik az utat.

A batár előtt a négy legénynek Manyákné állotta el az útját.

— Kedves Pál úr! Kedves György úr! Imre úrfi és Pista úrfi, ha megengedi, hogy így tiszteljem, engedjék meg, hogy én is meggratuláljam magukat. Isten éltesse és adjon boldogságot maguknak és a mátkáiknak. De Pál úr és György úr, maguk hogy megváltoztak! Milyen derék magyar emberek lettek magukból! Ki hitte volna!

— Ugye Manyák nene nagy latrok és lóközők voltunk azelőtt? — Ne is tagadja, ugye ezt akarta mondani? — incselkedett Pál a Manyáknéval.

— Dehogy azt! Dehogy azt kedves Pál úr! Csak ne csavarja el a szavamat. Csak azt akartam mondani, hogy ez a szép ujbári ruha nagyon szépen ruházza magukat. Olyan módosak és magyaremberesek benne. De a lelkeimnek a kisaszszonykáknak is szörnyen illik az ujbári magyar ruha. Már hetek óta abban járnak. Mert, tetszik tudni, a Gábor tisztelendő barát már több mint egy hónapja itt járt, az hozta meg a hírt, hogy a primási herceg fölfogadta magukat telkes gazdák-

nak. Akkor aztán nyomban Ujvárra szalajtották a Mátyást a Rajmánosné nagyasszonykához és Mátyás titokban elhozott két rend ujvári lányos ruhát. Egy ünneplőt és egy dolgosat. Arról nézték le és varrták meg a kisasszonykák a maguk ruháját. Jaj de aranyosak benne. De aranyosak! És hogy dolgoznak! Sütnek, főznek, mosogatnak, úgy, hogy én sokszor mondtam is: akkor minek vagyok én itt? — Reggeltől estig dolgoznak és minden munkába bele állanak. Kenyeret dagasztanak, teheneket fejnek, vaját köpülnek, ruhát mosnak, még szapulnak is. És a munka közben folyton nevetnek, ugrándoznak és hol engem, hol a Judit kisasszonyt kérdik, hogy jól csinálták-e a munkát? És egész nap nem áll be a szájuk és nem fárad ki a torkuk. Égyre nótáznak. Nem is tudom, hogy honnan veszik azt a sok nótát.

— Ejnye Manyák nene, mondja csak, hogyan nótáznak? Mit énekelnek? Faggatták Manyáknét egyszerre Pál és György.

— Megmondhatom, mert egy hónap óta minden nap hallom, nem csoda, hogy az eszembe ragadt. Ezeket dalolják:

— Ujvári menyecske leszek én,
Az uram kedvében járok én,
Ő velem megyek a munkába,
Nem eszem kenyerét hiába.

Ha kimegy az uram a határba:
Én viszem az ebédet utána,
Leülünk a széna rakásra,
Mintha ott kincs volna elásva.

Patyolat kendőmet leterítem
Uramnak jól izlik a főztem.
Megölel, megcsókol s ez alatt
Messziről ránk szól a pity-palatty.

És amint ránézünk egymásra
Az a kincs nincs is már elásva!
Itt van a szemünkbe, szivünkbe:
Szerelem, boldogság a neve.

Ha otthon dolgozom a portámon,
Megölel az uram, nem bánom.
Portámon nagy az én hatalmam,
Dologért csók az én jutalmam.

— Ejnye Manyák nene! Kedves Manyák nene, de nagy örömet szerzett, hogy ezeket elmondotta. Hagyja csak a kisasszonykákat hagy daloljanak és dolgozzanak. Csak arra vigyázzon, hogy meg ne ártson nekik a sok munka. Még soká lesz a lakodalmunk. Csak a jövő nyáron. Arra majd magát is meghívjuk.

— Nem is volna szép, ha kihagynának. Nem is tanácsolnám, mert akkor...

— Ugyan mit tenne akkor Manyák nene? Talán megrontana?

— Isten ments! Én soha sem tudnék rosszat tenni, vagy rosszat kívánni maguknak. Csak azt látnám, hogy nem becsülnek és abbahagynám a barátságot.

— Dehogy nem becsüljük! Szó sem lehet arról, hogy a barátságot abbahagyjuk! Itt a kezem, hogy ott lesz a lakodalmunkon.

Mind a négyen kezet szorítottak a derék Manyáknéval. Azután beültek a batárba, elhajtattak és csak a nagykéri plebánia udvarán állottak meg.

A nagykéri plebános magyaros szivességgel fogadta őket és pompás vacsorával és saját természetű, jó, nagykéri borral megtraktálta és jó szálást készített nekik.

A többiek pedig sokáig együtt maradtak az ebédlőben. Gábor igyekezett az elszontyolodott, négy menyasszonyt mulattatni és felvidíteni, de ez az iparkodása most nem igen sikerült.

A német plebános teljesen boldog volt, mert érezte, hogy szívesen látják és nagyon megbecsülik. Szeretetreméltóságával és kedves modorával ezt meg is érdemelte. Sokat foglalkozott a Juci nénivel és folyton rajta volt a szeme a négy szép menyasszonyon, mintha csak az arcvonásaikat le akarta volna rajzolni emlékezetének lapjaira. Néha néha elővett a zsebéből egy uti naplót és jegyezgetett bele valamit, de csak olyan hanyagul, mintha a ceruzájával játszadozott volna. Egy szóval sem árulta el senkinek, hogy miért is kívánczolt olyan nagyon a gyűrűváltásra. Cillyékel is teljesen összebarátkozott s azok szívesen adtak éjjeli szállást neki is és Gábornak is.

Másnap reggel Klárika hamarabb kelt föl, mint a nővére. Papirost vett elő és nagyon elgondolkozva írt valamit. S amikor elkészült az írásával: odaszólt a nővérének, hogy hívja be a szomszéd szobából a Boriskát és Juliskát. Ezek azonnal bejöttek. Klárika figyelmeztette őket, hogy egy nagy tartozásuk van. Ezt le kell róniok, még pedig haladéktalanul. Meg kell köszönniök a hercegprimásnak, hogy meghalgatta az ő alázatos könyörgésüket.

— Én már meg is fogalmaztam a hálánk feliratát. Ide figyeljetek felolvasom. És bíráljátok meg, hogy tetszik-e és elküldhetjük-e?

És Klárika felolvasta s amikor a végére ért, mind a három társa átölelte és összevissza csókolta őt. Mind a hárman egyszerre beszéltek:

— Jaj de szép! Nagyon szép! Ilyen szépen csak te tudtad megírni. Mégis csak te vagy a legokosabb közöttünk. Neked jutott az eszedbe ez a hálafelirat és ezt csakugyan most a legelső napon kell kifejeznünk. Később, hetek múlva már nem is volna értéke.

Pedig Klárikának a boldogság ezen óráiban a hálafeliratot nem is volt nehéz szépen megfogal-

maznia, mert csak azt vetette a papírra, ami a szívében volt, hogy „soha el nem muló hálánk, nagy örömünk és boldogságunk Alleluját zengenek a szivünkben...”

Boriska letisztázta a hálafeliratot, amely ezekkel a szavakkal végződött: kegyelmes és áldott, jó földesurunknak örökre háladatos gyermekei és hűséges jobbágyai, a négy boldog menyasszony Klára, Katinka, Boriska és Juliska.

Most csak az a kérdés, hogy hogyan küldjék el? — hogy a hercegprímás mielőbb megkapja.

Amint arról tanakodtak: rövid búcsúlátogatásra beszéltek a német plebános és Gábor barát.

A négy menyasszony nagy örömmel fogta közre Gábort, hogy ez nem tudta elgondolni, hogy mi lelte őket.

Úgy megörültek neki, hogy majdnem összecírógatták és egyszerre beszéltek hozzá:

— Kedves Gábor barátunk! — Jaj de kapóra jön! — De jó hogy még el nem ment. Nézze csak köszönő levelet írtunk a hercegprímásnak. Vigye el! — Vigye el! Ugye elviszi?

— Szívesen elviszem kedves hugaim. Legalább az is leszek, ami még nem voltam: kedves galamboknak és szerelmetes mátkáknak stafétája.

Gábor nagyon okos dolognak tartotta, hogy a menyasszonyok most azon melegében hálafeliratot küldenek és nagyon kapóra jött neki ez a levél. Ennek átadásakor kitünő alkalma lesz arra, hogy elujságolja Ő Eminentíájának a kezdő telkesgazdák vergődését, a kerndorfi plebánost és ennek aranyait és kánonjogi fejtegetéseit. Juliska kézfogóját és a pogrányi gyűrűváltást. Előre örült ennek és biztosra vette, hogy mindez nagyon fogja Ő Eminentíáját érdekelni.

A német plebános ezalatt Juci nénivel és

Rajmánosnéval beszélgetett, hogy búcsúzni jött tőlük és már búcsúzott is. A menyasszonyoktól pedig azzal köszönt el, hogy el fog jönni a lakodalmukra, mire ezek őt szívesen invitálták. Azután mind a ketten eltávoztak, Gábor a hálafelirattal a zsebében.

A menyasszonyok magukra maradtak és kedves napokat töltöttek el meghitt, bizalmas együttlétben. Mert Juliskát mindjárt az első napon megszerették, szívébe fogadták és mindenbe beavatták.

Folyton súgtak-búgtak, hiszen közös volt a nagy örömük, a boldogságuk, a jövő sorsuk. Ezekről beszélgettek, nem csoda, hogy tömérdek mondanivalójuk volt.

A negyedik napon reggel Rajmánosné, Boriska és Juliska haza utaztak. Hogy a hosszú búcsúzkodás alatt mennyi kedveskedő szó, mennyi csók és ölelés fogyott el és hogy az érzékenyszívű Rajmánosné mennyi könnyet potyogtatott el: azt csakugyan nehéz volna megszámlálni. Még a kemény szívű Manyákné is meg volt hatva, mert Boriskát és Juliskát is nagyon megszerette. Rajmánosnét azonban ki nem állhatta. Féltékeny volt rá. Attól félt, hogy a Judit kisasszonynak és lelkeinek a kisasszonykáknak szeretetéből elkaparint előle egy darabot.

A gyűrűváltás híre pedig gyorsan elterjedt s nagy feltűnést és csodálkozást keltett megyszerzte. Nagyon csodálkoztak az emberek azon, hogy a híres, szép Barkó lányok, a pogrányi galambok parasztruhába öltöztek és parasztleányekkel gyűrűzték el magukat. A történet részletei azonban lassankint kiszivárogtak és amikor kitudódott az is, hogy a két vőlegény, a két érsekujvári telkes gazda nem más, mint Rákóczi villámának, egykoron Nyitra vármegye büszkeségének Ocskay brigadérosnak két legvitézebb volt katonája,

— a híres Ozoróvszky és Beretzky: a csodálkozás teljesen elnémult s elfogadhatónak és természetesnek találta mindenki a Barkó lányok választását.

Mert azokban a daliás időkben a személyes bátorságnak, vitézségnek és a kuruc dicsőségnek még nagy értéke volt.

XIII. FEJEZET.

Épül a hajlék.

A házépítés nagy feladat, nagy gond. Nem csak pénz kell hozzá, hanem sok minden egyéb is, hogy jól üssön ki.

Simor János egykori, nagynevű hercegprímásnak sok jellegzetes, jó mondása volt. Ezek egyikében a házépítés is előfordul. Azt szokta volt mondani: „Az okos ember jól építi meg a házát, jól nősul és jól neveli a gyermekét.”

Szerinte tehát az okosságnak is van köze a házépítéshez. És van a dologban valami, mert nem egészen egyszerű és nem mindennapi dolog kikalkulálni, hogy a ház az építkező viszonyainak, élethivatásának, izlésének, kényelmi szükségleteinek és egyéb kívánalmaknak nemcsak most, hanem a jövőben is megfeleljen.

Abban az időben a telkes gazdák házai egészen egyszerűek voltak. Azok felépítéséhez nem volt szükséges mérnöki tudomány. A legtöbb gazdaember a maga természetes eszével s egy kis segítséggel maga építette fel a házát, mint ahogy a fecskepár maga rakja meg a fészket.

A házépítés tehát a négy fiatal telkes gazdának nem okozott valami túl nagy fejtörést. Nagy segítségükre volt ebben is a jó barátjuk, a Gábor.

Mialatt ők szántottakvetettek: azalatt Gá-

bor megcsinálta a terveket. Nem is volt az neki nagyon nehéz, mert mintának vette az édesapja házát. Ennek tervét is annak idején ő csinálta. Csak az istállókat és félszert és pajtát vette nagyobbra és juhaklot is tervezett hozzá. Mert egy egész telkes gazdának több az állatja, több a járóműve és a terménye, mint a féltelkesnek. És a nagy portán mindez bőségesen elfért.

Esténként megvitatták ezeket a terveket s el is fogadták és megegyeztek abban, hogy egészen egyformára építik fel a házukat.

Mikor a tervekkel tisztába jöttek, Gábor barát sokat tanakodott az uradalmi kőműves pallérral. Egy szép októberi napon kiment vele a helyszínére, a kiharított és a kiharóztott portákra és nyomban kimérték a házak alapjait.

A kőműves pallér megvizsgálta a talajt és azt találta, hogy ott majdnem másfél lábnyi a homokréteg, csak azután kezdődik a szilárd agyagtalaj. Kereken kijelentette, hogy erre a homoktalajra falat tömni nem lehet, hogy a falak alá téglalapot kell rakni és hogy minden ház alapjához legalább hatezer darab téglalap kell.

Ezen azután megakadtak, mert az új gazdának nem volt téglájuk. Gábor meghagyta a kőműves pallérnak, hogy az alapokat mind a négy háznál csak ásassa ki és ássák ki a négy pince gödrét és a négy kútát is. Mire ezzel elkészülnek, — addigra ő visszajön.

Gábor Pozsonyba sietett. Ő Eminentiaja érdeklődéssel hallgatta végig a jelentését s az utóbb történeteket és amikor Gábor látta, hogy az egyházfejedelem jó hangulatban van: előhozta azt, amiért tulajdonképpen Pozsonyba sietett.

— Az új jobbágysági kegyelmes uram nagy bajban vannak, nagyon rossz helyen kapták ki a beltelküket. Az a talaj ott csupa homok, csak úgy építhetik ott föl a házukat: ha téglából ala-

pot raknak a falak alá. Ezen a bajukon csak kegyelmes Eminentiad segíthet, mert a város téglavetője a háború kezdete óta szünetel. Kegyelmes Eminentiad téglavetőjében pedig nagyon sok ki selejtezett és törött téglá van, amit értékesíteni úgy sem lehet és ami ott csak útban van. A fundamentumba pedig egészen megfelelne. Mind egyik házhoz valami tízezer ilyen másodosztályú töredezett téglá kellene. És abban is csak kegyelmes Eminentiad segíthetne rajtuk, hogy a házat náddal befödhessek. Kegyelmes Eminentiadnak a Csörgőben, Ógútán és Lándoron annyi nádja van, hogy a fele többnyire ott rohad. Ott ők feléből vághatnának maguknak, amennyire szükségük van. És azt az uradalmi ökrösszekerek a tél folyamán be is hordhatnák. Ez jó volna az ökröknek is, mert a sok állástól télen sokszor megfájdul a körmük. Kegyeskedjék megengedni, hogy a jószágigazgató úrtól a téglára és a nádra rendelést kérhessek.

Erre a bíbornok nem szólt semmit. Azt se mondotta, hogy megengedi, — azt se, hogy nem engedi. Egyszerűen hallgatott.

A hallgatásra a római jognak kétféle értelmezése van. Egyszer azt mondja, hogy *tacere non est consensus* — a hallgatás nem beleegyezés; másodszer pedig azt mondja, hogy *qui tacet, consentire videtur*, — aki hallgat, beleegyezni látszik.

Gábor barát a második értelmezéshez tartotta magát és a jószágigazgatónál kiállított egy utalványt a négy új telkesgazda részére egyenként tízezer másodosztályú és cirka ötezer törött téglára és egy másik utalványt annyi feles nádra, amennyire szükségük van.

A sok téglát a közelfekvő uradalmi téglavetőből nagy sietséggel beszekerezték a portákra és nyomban hozzá láttak az alapok és a pincék építéséhez. A tél beállta előtt készen is voltak ezzel

a munkával. Azután az alapfalakat és a pincéket vastagon behányták muruggyával, hogy a tél fagyja ne tegyen kárt bennük. Legutoljára rakták ki a kutakat. Ezeket nem kellett betakarni, mert a kút kirakásához vakolat nem szükséges.

Az építési munka tehát egész lendülettel megindult. Esténként vacsora közben és után megbeszéltek, hogy mennyire haladtak? — Mit csinálnak majd holnap? — Mert a gazda ember élete olyan, hogy csak a vacsorát eheti meg kissé nyugodtabban és csak akkor jut ideje arra, hogy a dolgairól elbeszélgessen.

Máté gazda úgy tekintette fiatal gazdatársait, nemcsak a leendő vejét, hanem a többieket is, amióta nála kosztoltak, mintha a családjának tagjai lettek volna. Esténként elbeszélgetett velük a gazdálkodásról, elmondotta nekik a tapasztalatait és ellátta őket tanácsokkal. Kétségtelen, hogy sokat tanultak tőle. Tetszett önmagának abban a szerepben, hogy ezeket az ujoncokat most ő avatja be a földművelés és gazdálkodás mesterségébe. Az volt a mottója és ezt folyton hangoztatta: Minden munkát jól és a maga idején. Egy este így szólt hozzájuk:

— A téglá behordásával már elvégződtek, a falak töméséhez szükséges agyagos földet ott találjátok a közel eső agyagbányában és a nád is már mintha megvolna, de az épületfából még egy szál gerendátok sincsen. Ezt most kell beszereznetek, hogy a tél folyamán ki lehessen faragni. Tudom, hogy pénzetek nincsen rá, de hát kell hogy legyen. Pistának, a leendő vőmnek a részét én fizetem, a te részedet Imre öcsém, fizesse a leendő apósod. Nektek pedig György és Pál öcsém kölcsön adok mindegyiteknek ötven aranyat a törvényesnél egy százalékkal kisebb kamatra, becsületszó mellett, hogy öt esztendő alatt kamatostól megfizetitek. Tanácsolom pedig, hogy

mielőbb menjetek Vágvecsére épületfát venni. Elég, ha ketten mentek, akik jobban tudtok a fához.

Másnap mind a négyen elmentek az uradalmi ácsmesterhez a tervekkel. Ez pontosan kiszámította nekik, hogy mennyi és milyen fenyőre, mennyi horogfára és mennyi deszkára s egyéb mindenféle fára van szükségük.

Harmadnap Ozoróvszky és Beretzky a Máté gazda könnyű kocsiján és öreg lovain útnak indultak. Kamocsára mentek. Ott Egyed Jánostól elkérték az Imrére eső rész árát és megbeszélték, hogy hogyan szállítják be a fát Ujvárbá.

Azután Szímőre mentek. Itt maguk mellé vették Pelikán asztalos és ács mestert és ennek fiát. Mert Pelikán nagyon értett a fához és Vecséről maga szokta Szímőre leszállítani a Vágon.

Már abban az időben is Vágvecse volt a fa-kereskedésnek nagy vidékre kiterjeszkedő központja. Találtak is itt mindenféle fát, amire csak szükségük volt.

A kiválasztott öt-hat öles vörös és fehér fenyő szálakból a kereskedő munkásai összeróztak nyolc talpat s ezekből két tutajt ácsoltak össze. A talpakra rakták el a sok horogfát, deszkát, lécet, a vályúknak való keményfa tönköket a kapubálványnak való nagy tölgyfa hasábokat, a félszerhez, juhakolhoz, jászolokhoz, ólakhoz szükséges keményfa oszlopokat és deszkákat, úgy hogy két-két talpon rajta volt az egy-egy házhoz szükséges faanyag.

Sokat vásároltak és készpénzzel fizettek, — azért a kereskedő nagyon előzékeny volt velük szemben és két tapasztalt tutajost is adott melléjük. A két tutajt azután leúszatták a Vágon s ennek Kamocsához legközelebb fekvő alkalmas partján szerencsésen kikötöttek.

Egyed János sok fuvarost fogadott, majdnem

a fél falut. Ezek azután a temérdek fát szekerekre rakták és Csölle Máté nagy kertjében azon mód lerakták négy nagy rakásra, amint a tutajokon felhalmozva volt.

Este, amikor a sok fa már mind ott volt a kertben: maguk között rövid, vidám áldomást tartottak. Csölle Máté megdicsérte Ozoróvszkyt és Beretzkyt, hogy ezt a vásárlást és szállítást okosan és ügyesen csinálták. Így legalább a vásárolt fát se ki nem cserélték, se meg nem lopták.

Most azután a sok agyagos földet kellett oda-teremteniök a portákra, amiből majd tavasszal a falakat megtömik. Most kellett ezt elvégezniök, hogy a tél fagya megporhanyítsa a földet, hogy jobban tömődjék és tartósabb legyen a fal. A földbánya közel volt, egész erejükkel nekiláttak s reggeltől estig szorgalmasan szekerezték a földet. Együtt is volt nagy kupacokban a szükséges földmennyiség a fagy beállta előtt.

Mikor pedig a tél fagya beállott, — kemény, durva munka várt rájuk: a nádvágás. Megélesztették a szekercéiket és a kaszakésüket, négy munkást is vettek maguk mellé és tele tarisznyákkal vonultak ki Csölle Máté szekerén a nehéz munkába, Csörgő pusztára.

Birkus juhászgazda tudta már, hogy mi járban vannak és ki is szemelte már a nagy nádast, amelyikben legszálasabb volt a nád. Barkó Imre jól ismerte azt a nádast. Birkus gazdának tehát nem is kellett kifáradnia, hogy megmutassa. A juhászgazda megmondotta nekik, hogy hol találnak gúznak jó cigelka fűzfavesszőt, megkínálta őket jó rozspálinkával és az egész időre, amíg munkájukba tart, meginvitálta őket meleg vacsorára és éjjeli szállásra.

Hétfőn reggel fogtak bele a munkába s a rövid, téli napokon kora reggeltől, — egész a lesötétedésig szorgalmasan dolgoztak, mégis eltelt az

egész hét, amíg annyi nádkévét tudtak összekötni és gúlákba rakni, hogy annak a fele a házaik befödésére elég legyen.

Munkájuk közben, mindjárt az első napon észre vették, hogy a nádasokban sok róka tanyázik. Érthető is volt ez, mert ott annyi volt a vízi szárnyas, hogy a róka könnyen és bőven hozzá jutott finom vadréce, vagy vizityúk pecsenyéhez. Beretzkynek jutott az eszébe, hogy jó volna rókát fogni. Föl is állítottak töröket több helyen és az egész hét folyamán nem kevesebb, mint öt rókakomát fogtak.

Ozoróvszkynak egy kellemetlen kalandja is volt, amely balul is üthetett volna ki, ha kevésbé ügyes és erős emberrel történik. Amint vágta a nádat: annak sűrűjéből hirtelen egy ordas pár ugrott elébe. A nagyobbik, a kan kitátott pofával vakmerően nekiugrott Ozoróvszkynak. Szerencsére az kellő pillanatban észrevette a veszélyt s nem a kaszakés, hanem a balta volt a keze ügyében s mielőtt a farkas megmarhatta volna őt: a balta fokával akkorát ütött annak a homlokcsontjára, hogy a feje szét loccsant s a nagy állat elterült a földön, anélkül, hogy egyet is nyekkent volna.

Szombaton sötét este volt már, amikor hazaértek. Alig fértek el a nagy szekérre, mert ennek oldala tele volt zsákmánnyal, mindenféle vaddal. Ott volt az otromba nagy farkas, az öt róka, nem tudom hány nyúl, vadrecék, vizityúkok, csókák, kalangya és kálamista varjak és egy vadliba is, amiket a héten összefogdostak.

Egy eleven állat is mozgott a szekéren. Az Imre kezes báránya, amely a tavasz óta nagyot nőtt és toklyó lett belőle. Ez hónapok után is megismerte egykori gazdáját.

Juliska borzongva ijedezett a farkas és a róka fenevadaktól, pedig azok csonttá voltak fagy-

va. De rögtön megbátorodott, amint a Pista átölelte őt és megmagyarázta neki, hogy mi ez, — mi az. Nagyon tetszettek neki a szép tollú vadréce gunárok, de legjobban a bársonypuha tollú vadlúd. Simogatta és meg is sajnálta és beszélt hozzá:

— Szegény vad liba te! — Látod minek voltál torkos! Minek kívántad meg a kukoricát! — Ugyan megadtad az árát!

Jól esett a legényeknek, hogy leülhettek a terített asztalhoz. Fáradtak is voltak, mert a hosszú, fagyos, göröngyös úton a szekér majd a lelküket rázta ki. Fáztak is és éhesek is voltak. A meleg szoba és a jó vacsora, Lacáné mesés, paprikás gulyása és túrós csuszája hamar elmulasztották ezeket a bajaikat és nagyon jó kedvre lendítették a hangulatukat. Olyan volt ez a vacsora, mintha ismét egy kisméretű családias tort ültek volna. Hiszen volt is mire.

A négy argonauta, — vagy mit is beszéllek, — a négy nádarató elbeszélte az öreg Máténak és Gábornak legujabb élményeit. A nádvágási, kosmisz munkát, az öreg Birkust, a juhász tanyát, a vadvizes, füzes, rekettyés, nádas, rengeteg pusztát, a rókákat, a farkasokat s egyebeket, amiket láttak és tapasztaltak. Mennyi mindent beszélt nekik az öreg Birkus a juhokról, a kosokról és a birkatartás hasznos voltáról. És hogy egyébről is sokat hallottak és tanultak tőle. Az a tudatuk volt, hogy nem csak a nádat szerezték meg a házaik ereszére: hanem életismeretekkel is gazdagodtak, és hogy nagyon hasznos dolog volt ezt a nádvágást is kitapasztalniok.

A hazahozott vadból három napon át lakmároztak. A farkas és a róka bőrét egy ügyes szücs mesterrel szépen kidolgoztatták. Az ordas bőrével Ozoróvszky a Cillyéknek kedveskedett, a

négy rókabőrt a négy menyasszony, az ötödiket a Juci néni kapta.

Hamarosan itt volt a szép fehér karácsony. Nagy hó fődte a határt és a mindig rossz kamoscai úton is csakúgy repült a szán. A négy telkesgazda karácsony ünnepén kirándult Kamocsára, de hárman, közöttük Pista is estére visszajöttek. Csak az Imre maradt ott és a kezes bárány, amelynek Boriska nagyon megörült. Mert különös, de hiába mégis csak úgy van, hogy ha az ember megházasodik és szereti a feleségét; azon túl mintha jobban beletartoznék a felesége családjába, mint a magáéba.

Az ünnepek után a négy telkesgazda sokáig tanácskozott, számolt és egyezkedett az uradalmi ácsmesterrel és asztalosmesterrel. Gábor kijárta nekik a tisztartónál, hogy hozzájuk fordulhassanak és hogy azok elvállalhassák a munkát. Maguk a gazdák az ács és asztalos munkát nem végezhették el, mert ahhoz se szakértelmük, se szerszámjuk nem volt elegendő. Az uradalomnál pedig ezeknek a mesterembereknek tél idején alig volt munkájuk.

Pontosan kiszámították, hogy mennyi és milyen az elvégezendő ács- és asztalosmunka és mennyi munkás kell hozzá, hogy két hónap alatt, legkésőbb március 15.-ig teljesen elkészüljenek vele. A munkások közé önmagukat is beleszámították és az újév utáni első napon hozzá fogtak a munkához.

A hosszú fenyőket a szérűn fűrészelték el és ácsolták gerendákká. A nagy pajtát kiüresítették, műhelynek berendezték és ott végezték az asztalos munkát.

Most tűnt ki csak, hogy milyen okos dolog volt az a megegyezésük, hogy egészen egyformára építsék fel a házaikat. Sokkal egyszerűbb volt és sokkal gyorsabban ment a munka, mert a sok

mestergerendát, alapgerendát, a szelemeneket, szarufákat, horogfákat, vánkospákat, oszlopokat, ajtóragasztókat, kapu, ajtó és ablakszárnyakat s egyebeket mind a négy házhoz egyszerre lehetett kiszabni és munkába venni.

Ment is a munka, gyorsan, mint a karikacsapás és a kedvük szerint, ahogy kívánták, mert maguk is részt vettek benne.

Ozoróvszky ott volt a kimérésnél és elfűrészelésnél. Ő válogatta meg, hogy melyik darab mire legyen felhasználva és ügyelt, hogy semmi fa kárba ne menjen.

Beretzky mintázta meg a cifrákat és díszítéseket a kapu bálványokra, az oszlopokra, a ház homlokzatára, a mestergerendákra s egyebekre olyan ügyesen, hogy az asztalos mester csak úgy bámult rajta.

Barkó Imre pedig már gyerek kora óta szeretett faricsgálni és bojtár korában egészen belegyakorolta magát a faragásba. A munka ezen részében ő vitte a prímet.

Egyed Pista pedig volt a számvevő és könyvelő. Nyilvántartotta a faanyagot és a munkát. Ő adta ki darabonként a fenyőt, a deszkát, a lécet és ami kellett és pontosan feljegyzett mindent. A munkáról pedig pontos naplót vezetett és hetenkint elszámolt róla, hogy mit végeztek. És minden hét végén megtudta mondani, hogy mennyi van elvégezve és mennyi van még hátra.

Ebben a munkában telt el a hosszú tél. Erősen hajtották és a kitűzött időre készen is voltak vele. A szerűn négy nagy halomban volt a tetőgerendázat, a pajtában négy nagy rakáson a többi alkatrész, csak el kellett azt szállítani és a helyére felrakni.

Ezen közben a tavasz nyiladozásakor az új gazdáknak el kellett végezniök a tavaszi vetést is. El is végezték azon módon, mint az őszt. Ka-

pás növényt csak éppen a nevéért, hogy vetettek, ezen a tavaszon és nyáron nem volt ráérő idejük azt megkapálni. Pedig a kertet sem hagyhatták parlagon. El kellett ültetniök a sok nemes gyümölcsfa csemetét, amit az uradalomtól kaptak és meg kellett rigolirozniök a kertnek azt a darabját, amelyet szőlőnek szántak.

Sietniök is kellett a vetéssel és a kerti munkával, mert a téli fagy már teljesen kiengedett, a föld megszikkadt. Itt volt az ideje, hogy a falak töméséhez és a házak felépítéséhez hozzá fogjanak.

Ennél is úgy jártak el, mint a faragásnál. Előre kiszámították az elvégezendő munkák mennyiségét, meghatározták az időt és ezekhez mérten számították ki a szükséges munkaerőt.

Hozzá is fogtak teljes erővel és ment is a munka minden fennakadás nélkül, úgy hogy május 15.-kén a négy új ház már teljesen készen állott. A szép új kapu már be volt csukva és az utcajító kulcsa ott volt a gazda zsebében.

Egészen egyforma volt mind a négy ház, csak azok díszes homlokzatán erős, vastag tölgyfa-deszkába bevéselt és pirosra festett betűkből álló felírás volt eltérő.

A vár felőli szélső ház felírása ez volt: Nemes Ozorówszky György háza. Épült 1712. esztendőben.

A másodiké: Nemes Beretzky Pál háza. Épült 1712. esztendőben.

A harmadiké: Nemes Barkó Imre háza. Épült 1712. esztendőben.

A negyediké: Nemes Egyed István háza. Épült 1712. esztendőben.

Másnap vasárnap volt. A nagymise után a négy gazda Csölle Mátéval és Gáborral kiment megnézni és megmutogatni az új házat és gyönyörködni benne. Az a jóleső tudat dagasztotta

a keblüket, hogy a nagy fáradsággal, temérdek munkával és költséggel épített ház már készen van és az a ház az övék!

Juliska is nagyon kíváncsi volt a leendő otthonára. Nagyon szeretett volna velük menni, de nem mehetett. A közfelfogásnak az a tiltó parancsa állotta el az útját, hogy a menyasszony az esküvő előtt nem lépheti át leendő urának háza küszöbét.

Este kedélyes vacsorával ünnepelték meg a nagy munka befejezését. Nagyon köszönték Csölle Máténak hozzájuk való sok szivességét és el is búcsúzkodtak tőle azzal, hogy holnap kora hajnalban már eltávoznak tőle, ki-ki a maga házára. Mert már most ott van az ő helyük, a házuk nem állhat gazdátlanul. És kérték az öreg Máté gazdát, hogy számítsa ki mivel tartoznak neki.

Máté gazda a kiszámítást későbbre halasztotta, mert most sok egyébre kell nekik a pénz. Helyeselte, hogy már holnap a maguk házába költöznek és meghívta őket minden vasárnapra ebédre és vacsorára, amíg legényemberek lesznek. Ezzel jóéjszakát kívánva eltávoztak.

Másnap alig kezdett pirkadni, amikor hétköznapi ruhájukban, tarisznyával a nyakukban és azzal a bottal a kezükben, amelyet a mészégető tanyáról hoztak magukkal, kiléptek az udvarra, hogy elinduljanak a saját portájukra. Mást nem vittek magukkal. A többi holmijukat majd utánuk küldik, vagy maguk elhozzák.

A tarisznyájuk szokatlanul duzzadt volt, mert Juliska szólta a Lacánénak, hogy mialatt ők a vacsoránál ülnek, mindegyiküknek tarisznyájába lopjon bele egy darab kenyeret és szalonnát, egy pár füstölt kalbászt, főtt lapockát és más ennivalót.

Megállottak az udvaron, körülnéztek, mintha búcsúzkodtak volna a portától, amelyen olyan

kedves időket és eseményeket éltek át. Még mindenki aludt és minden ajtó csukva volt a portán.

Amint már az utcaajtó felé tartottak: halk nyikorgással nyílt a konyha ajtaja. Juliska osont ki rajta és a Pistának, aki leghátul lépkedett, titokban, úgy hogy a többiek észre sem vették, egy csókot adott útravalóul, vagy talán kettőt is.

Máté gazda koránkelő ember volt. Korán jött ki az udvarra, benézett a legénytanyára, de az már üres volt.

Furcsa érzése volt az öregnek. Úgy tűnt föl neki, hogy milyen üres az egész porta! Mert azokat a fiúkat nagyon megszerette. De mégis hamar felülkerekedett az a gondolata, hogy jobban van ez így, jobb hogy már elmentek. Hiszen őt teljesen kizavarták előbbi megszokott, nyugodt életéből. Hiszen nem is volt ő egészen úr a maga portáján. — Elgondolta, hogy most, ha a Gábor is elmegy: milyen jó lesz neki egyedül a Juliskával. A Lacánét meg fogja tartani, hogy főzzön az. A Juliska tanulhat is tőle és ennek most sok, más dolga is van.

Ilyen gondolatokkal bolygott a portáján. Benézett egyik istállóból a másikba, noszogatta a cselédjeit, hogy siessenek az otthoni reggeli munkával, azután fogjanak be és menjenek ki a tököföldek alá bekapálni a babot és a krumplit.

Amint így rendelkezett s a szekeret is kitölték már a félszer alól, előjött a Gábor és jó reggelt köszöntve így szólt az apjához:

— Édesapám, ne küldje ki most a határba a cselédeket, most el kellene küldeni az új gazdának a ládáikat és egyéb holmijukat. A Pistának pedig küldeni kellene valami ennivalót is, mert ki gondoljon rá, ha mink nem. És el lehetne küldeni a Juliska tehenét is. Már van istállója, a hova bekösse. A Lackóék kamasz fia otthon lebzsel

az özvegy édes anyja nyakán, — az elvezethetné a tehenet és be is szegődhetne ostorosnak.

— Ejnye Gábor, de okosat mondasz. Látod nekem öreg létemre ez nem jutott az eszembe. Pedig ezt meg kell tennünk. Még is csak okos ember vagy te Gábor! Nem hiába, hogy az én fiam vagy!

Hamarosan oda jöttek a Juliska és a Lacóné is. Szekérre rakták a ládákat, melléje egy fél zsák főzölisztet és kenyérlisztet, egy kisebb zsiros döbönt, két nagy kenyeret, babot, lencsét, borsót, füstölt húsokat és egyéb ennivalókat. A saraglyába sarjút dobtak, amennyi csak fölfért. A Lacó gyerekek is előkerült. Kiválasztották a legszebb tehenet, Juliskának a kedvencét, a Kajlát. Juliska nem sajnálta, hogy elviszik a kedvencét, még piros pántlikát is kötött a szarvára.

Ez volt az első szekér, amely bejárt Egyed István gazda portájára. És a Kajla tehén volt az első eleven állat, amelyet bekötött az istállójába.

Alighogy elhordották a ládákat és a holmikat, ki-ki a magáét: már is egy másik szekér közelgett. Ez meg a Barkó Imre portájára fordult be. Kamocsáról jött, szintén jól megrakodva. Egy golyhó, kamocsai gyerekek jöttek a szekér után és egy tehenet vezetett.

A délutáni órákban pedig két ugyancsak jól megrakott szekér jött Pogrányból. Mindegyik szekér után egy szép tehén és egy málé pofájú siheder gyerkőc. Az egyik az Ozoróvszky portájára járt be, a másik a Beretzkyére.

Elképzelhető, hogy nagy diadallal fogadták ezeket a szekereket és jó kedvvel szedték le és csukták el a kamrába a sok ennivaló kincset. A gyerkőcöket pedig beszegődttették. Segítettek egymásnak és olyan vígak voltak, hogy közbe nótáztak is, hogy:

„Eb fél, kutya fél
Míg az ipam, napam él!”

Az első napjuk az új házukban tehát nagyon jól kezdődött. Tele voltak jó kedvvel és nagy hurrával fogadták Gábort, amikor az a soruk felé tartott és oda ért hozzájuk. Mind a négyen neki estek:

— Te Gábor! mégis csak nagy kópé vagy te! Valld meg őszintén, hogy ezeket az ennivalókat, a teheneket és a gyerkőcöket te eszelte ki és intézted így el!

— Mit faggattok! — Furcsa emberek vagytok ti. Mindenféle csalfaságot ráfogtok az emberre! — Szabadkozott Gábor tréfás boszankodást szimulálva.

Pedig igazuk is volt a barátainak, mert a szerek, tehenek és ostoros gyerekek ezen felvonulását csakugyan ő eszelte ki és rendezte így.

Gábor pedig csak azért jött, hogy meggyőződjék, hogy az elemózsia és a tehenek megjöttek-e? Sorba megnézték a teheneket. Szép, címes állat volt mind a négy darab. Megelégedéssel gondolta el magában Gábor, hogy ezeknek most már van kenyerek is, tejük is és azzal mondott nekik Istenhozzádot, hogy holnap visszamegy Pozsonyba és hogy az esküvő idejéig aligha látják egymást.

Másnap délelőtt a Birkus gazda szamaras kordéjával állított be egy bojtárgyereket a Barkó Imre udvarára.

A kordé hosszában négy zsák volt hozzákötve, kettő az oldalához, kettő meg a saraglyához. Valami eleven micsoda volt a zsákokban, mert mind a négy nagyon mozgott.

Barkó Imre megismerte a bojtárgyereket, de nem tudta elgondolni, hogy mi lehet a zsákokban? Süldő malac-e? vagy bárány? — Ugyan mit

küldhet neki a volt gazdája? — A bojtárgyerek ezt nem árulta el, csak annyit mondott, hogy a gazdája küldi annak a négy gazduramnak, akik a télen ott nádat vágtak.

Barkó Imre kíváncsian leveszi, kioldja és kifordítja az egyik zsákot, — hát egy nagy, komondor kölyökkutya ugrott ki belőle. A másik zsákból, a harmadik és a negyedikből is ugyanolyan ugrott ki. Prüszköltek, ugrándoztak és nagy csaholást csaptak ezek annak örömeire, hogy a zsákbörtönből kiszabadultak. Egyforma nagyok voltak, hosszú szőrű, komondor fajta, kettő tiszta fehér, a másik kettő feketefoltos.

Imre gazda szalajtotta az Istókját a szomszédaihoz, hogy azonnal jöjjenek át hozzá, de hogy ne mondja meg, hogy mi történt. Ezek csakhamar ott termettek, megörültek a kutyáknak, sorsot vettek, hogy melyik kié legyen. És vitte haza kiki a magáét. Tehát már házőrző kutyájuk is volt.

A harmadik napon délelőtt Máté gazda állított be a leendő vejéhez azzal, hogy hívja ide a barátjait, mert szót akar velük váltani.

Az ostoros gyerek szaladt értük s azok csakhamar ott termettek.

— Ej ha! Ugyancsak szép egész telkesgazdák vagytok ti! Még csak egy sánta lovatok sincsen! Ezzel a mókával szolt rá Máté gazda a fiatalokra.

— Igaz még most egy sánta sincs, de majd veszünk a termés után egy pár olyat, hogy nem lesz sánta, — felelte Ozoróvszky.

— Az nem lehet, hogy a termés után vegyettek, — tromfolt rá Máté gazda. Az aratóitok is lenéznének, ha gyalogszerrel járnátok utánuk, mint valami zsellérek.

— Tudjátok mit, folytatta Máté gazda, holnap vásár van Nagysallóban, oda megyünk lovat venni. A vöm uramét megveszem én, a tiedet

Imre öcsém megveszi az apósod, a pénzt előlegezem én. Neked pedig György és Pál öcsém kölcsön adok egynek-egynek ötven aranyat becsületszóra, úgy mint az előbbit. Azon vehettek egy pár jó lovat és még mást is. Holnap reggel négy órakor itt leszek a kocsimon. Hozom a pénzt. Várjatok rám, hogy azonnal indulhassunk és jókor ott legyünk.

Persze, — Máté gazdának ezt az indítványát mind a négyen nagy köszönettel fogadták.

Nagysalló vásárjai abban az időben messze vidéken híresek voltak. Lehetett ott venni nemcsak jó lovat, hanem szerszámot és minden gazdasági eszközt is. Mindig nagy sokadalom volt ezeken a vásárokon. Mert a gazdaember szeret eljárni a vásárra. Van olyan is, aki a hetedik faluba is elmegy a vásár kedvéért anélkül, hogy venni, vagy eladni akarna valamit. Mert a vásáron sok régi ismerőssel találkozik, megtudja az állatok és a gazdasági holmik árát. Megtudja, hogy hogyan megy a világ sora és mulat is hozzá egyet.

Másnap hajnalban fél négykor Máté gazda az öreg szolgájával a könnyű kocsiján megállott a soron, a leendő veje háza előtt. A négy fiatal gazda már ott várta őt. Sallangos szerszám volt a két szép lován, maga csak a rendes hétköznapi ruhájában volt, de az egyszerű kabátja alatt erős szíjon nyakába akasztott bőrtáskában kétszáz darab jó, bécsi veretű császári arany csücsült. A fiatal gazdák is hétköznapi ruhájukban voltak s amint a kocsi megállott: fölkaptak rá, elindultak és fél nyolcra már Nagysallóban voltak.

Beretzky összepárosította a kiszemelt lovakat. Befogta, kifogta, futtatta, jártatta, hogy indítanak? Hogyan húznak? A fogukat, a lábukat, a szemüket, a szügyüket nézegette. És az volt a különös, hogy amint hozzányult a lóhoz: az vagy

csökönysödni kezdett, vagy rúgott, vagy harapott. Azt mondta, hogy megvinné ezzel a hibával is, de akkor a sógor engedjen valamicskét az árából.

Máté gazda pedig úgy tudott alkudni, mintha egész életében kupeckedett volna.

Össze is válogatták, meg is vették a négy pár lovat, kinek-kinek a kedvére valót. Azután jó erős hámszerszámot vettek rájuk. Megvették a szekeret, vettek ekét, boronát, gereblyéket, villákat, kaszákat, kapákat, ásókat s egyéb szerszámot és felrakták ki-ki a magáét a maga szekereére. A lacikonyhában jó, sustorgó cigánypecsenyéből beebédeltek, ittak hegyibe jó, karcos sillerbort, befogták a lovakat és elindultak haza felé, — ki-ki a maga szekeren.

Csölle Máté szép egypár lovának a vásárban sok volt a nézője és sok lett volna a vevője, de olyan magas árat kért értük, hogy abból látnivaló volt, hogy ezek a lovak nem eladók.

Szemerén a falu korcsmájában pihenőt tartottak. Onnan Udvardnak mentek, estére kelve haza érkeztek és ki-ki a saját lovain és a saját szekeren bejárt a portájára. Bekötötte lovait az istállóba és gyönyörködött bennük.

Gábor eközben már több mint két hete időzött Pozsonyban és végezte a beosztott munkakörét anélkül, hogy a hercegprimás színe elé eljutott volna. Csak a harmadik hét végén hivatta őt ő Eminentíája.

Fontos megbízással küldte őt Bécsbe, — közölte vele a parancsát, iratokat adott át neki s azután csak úgy odavetve kérdezte tőle, hogy mit csinálnak hát azok az ujvári kurucok?

— Már felépítették a házukat és már benne is laknak kegyelmes uram! — felelte Gábor.

— No jobb is hogy már felépítették. Mert amióta a Ritter von elment, azóta te rekvirálsz

nálam. Viszed a vetőmagomat, téglát, nádmat, gyümölcsfáimat, szőlővesszőmet, fuvaroztatod a szekereimet, dolgoztatod az embereimet és mindazt azoknak a kurucoknak. És hallom, hogy a téglából sokkal többet vitettél és kirakó téglát is rekviráltál. Csakugyan már elég volt!

— Kegyes bocsánatáért esedezem! Utólag akartam kérni kegyes jóváhagyását. A konyha, a kút és a pince csak később jutottak eszembe. A konyhájukat csak nem rakhatták ki durva, építő téglával. A kút is kellett a házhoz. És pince nélkül sem lehet el egy egésztelkes gazda. A kis borát nem teheti a kamrába, az asszonya meg hova tenné a tejet, a tejfölt, hogy idő előtt meg ne savanyodjék?

— Jó, jó! Már megtörtént. De gondold meg, hogy ha a 25—30 ezer jobbágyomnak csak a századrészét adnám annak, amit ezek a négyen kaptak: mi maradna nekem?

— Kegyelmes uram! Ezek a négyen egészen kezdők. Hova folyamodjanak, ha nem a saját földesurukhoz? És meg is érdemlik, mert a sok ezer jobbágya között nincsen másik olyan négy, aminők ezek.

— No majd elválík. Most tehát megtelepedtek. Most tehát már vége legyen minden további rekvirálásnak.

— Óh kegyelmes uram! — pedig nekem még egy alázatos kérelmem lett volna. Most már nem is merek vele előállani.

— Még egy kérelmed? — Kiváncsi vagyok, hogy ugyan még mi jószágomra vetted a szemedet?

— Nem nagy dolgról van szó kegyelmes uram. Hanem inkább el sem mondom, hogysem magamra vonjam neheztelését és szerénytelennek tünjek fel.

— No szerénynek ugyan nem vagy valami

nagyon szerény, ha a kuruc barátaid érdekéről van szó. De ha már belekezdettél, most már mond el, hogy mit akartál tőlem még kikunyorálni?

— Kegyelmes uram az ujbári gazdák között az a rossz szokás, hogy a menyecske, ha még oly jómódú is az apja, csak egy tehenet visz az urához. Aki kettőt adna a lányával: azt megszólnák, hogy híresedni akar és rontja a szokást. Ezért csak egy tehenük van a nagy istállóban s az az egy szomorúan bőg a pajtásai után. Az óljaik meg egészen üres.

— Mit akarsz ezzel? — Csak nem azt akarod, hogy én lássam el őket házi állatokkal is?

— Nem kegyelmes uram, ezt nem mertem volna kérni. Csak az iránt akartam volna esedezni, hogy kölcsönhasználatba kegyeskedjék adatni mindegyiknek két tehenet és egy malacos kocát, hogy állatokat nevelhessenek maguknak s egypár év múlva visszaadják.

Az egyházfejedelem olyan különösnek találta a barát kérelmét, hogy nem tudta: nevéssen-e rajta, avagy bosszankodjék? — Esze ágában sem volt, hogy a kérelmet teljesítse s határozottan, de harag nélkül elutasította ezekkel a szavakkal:

— Furfangos fickó vagy te barát! — Meg hogy kölcsönhasználatba adjak teheneket és malacos kocákat! Nem adok! Elég volt a rekvirálásból. Jegyezd meg magadnak, hogy a jobbágyaimmal nem állok kölcsönviszonyba.

Fejének egy intésével jelezte, hogy a kihallgatásnak vége van és Gábor hódolattal hajlongva eltávozott.

Ő Eminentíája egy darabig fel alá járt a szobájában, a barát különös kérelmére gondolt és arra, hogy milyen ügyes és ravasz formában adta azt elő. Azután eszébe jutott, hogy már előzőleg

meg akart keresni egy írást s leült az íróasztalához, kinyitotta a fiókot, hogy megkeresse.

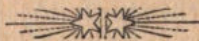
Ekkor mintha csak valami pajkos tündérnek a mesterkedése lett volna, — legelsőnek kezébe került a menyasszonyok könyörgő folyamodványa és hálafelirata. És mintha valami titokzatos erő kényszerítette volna, hogy olvassa el. Elolvasta és elgondolkodott magában.

— Ezek a menyasszonyok most boldogok. Ezek is az én jobbágyaim lesznek. Ezeknek még nem adtam semmit. Igaz, hogy nem is kértek. Az is igaz, hogy a kéretlen, nem remélt ajándék kedvesebb, mint a várt és kérelmezett. Hogy örülnének ezek a teheneknek és a kocáknak! Eh ki sugdozza a fülembé, hogy adjam nekik? Nem! — Nem adom. Miért is adnám! Azért sem adom!

Nem telt bele két hét és az történt, hogy nyolc darab tehen, mindegyik a borjával, erős, csontos, magyar fajta tehenek, — megállott az új sor előtt. Messziről, a bálványszakállosi pusztáról hajtották ide a teheneket egy urasági hajdú vezénylete alatt. A hajdú mindegyik gazdának átadott két darab tehenet borjastól és egy cédulát. Erre az volt írva, hogy az állatokat az uraság küldi az Ozoróvszky György, a Beretzky Pál, — a Barkó Imre, az Egyed István ujhári gazda menyasszonyának. Ugyanaz nap délután behajtották Anyaláról és átadták a négy malacos kocát is.

És a kajla tehen már nem búsult és nem bőgött egymagában, sőt borjúbögés is hangzott a portákon. Rövid néhány napra rá megmalacozott a koca és hét apró malac visített az ólban és gyomrozta, döfölte az anyakocát.

Így épült fel a hajlék és így kezdett megtelni lakókkal, gazdasághoz való eszközökkel és lábas jószággal.

XIV. FEJEZET.

Négy menyasszony egy portán.

Május végén egy vasárnapi napon, amint a négy fiatal gazda szépen kiöltözve együtt ment a templomba, Barkó Imre így szólt a társaihoz:

— A templom után bemegyünk a plebános úrhoz.

— Minek mennénk? — Még elég időnk van. Egy hónap múlva is jókor lesz az esküvőt bejelenteni — ellenkeztek a többiek.

— Csak menjünk, majd megtudjátok, hogy minek.

— Hát akkor menjünk, ha olyan nagyon akarod. Hagyták rá a többiek, mert tudták, hogy az Imre nem enged, ha egyszer a fejébe vett valamit.

Barkó Imre nem felejtette el, amit a német plebános a kánonjogból ráolvasott. Folyton fúrta az a fejét s azért látta szükségesnek, hogy megkérdezzék a plebános urat,

Kudlik Sándor volt Érsekujvárott a plebános. Ugyanaz, aki azzal örökítette meg a nevét, hogy egy szegényházat építtetett és alapítványt is adott hozzá. A várfalakon kívül, a bécsi kapu mellett épült fel a róla elnevezett szegényház azon a tájon, ahol most Sporzon Ernő ügyvéd és földbirtokos, volt országgyűlési képviselőnek s az egykori Nyitra vármegye törvényhatósági bizottsága egyik előkelő tagjának egyemeletes háza áll.

Kudlik plebános már ismerte a négy fiatal gazdát. Mint új hívei a mult ősszel mutatkoztak volt be nála. Barátságosan fogadta őket és megkérdezte, hogy mit kívánnak? Barkó Imre adta elő a kívánságukat.

— Augusztus 16-án fogjuk megtartani itt Ujvárott az esküvönket. Hármunk menyasszonya nem idevaló és nem lakik itt. Egy ismerősünk azt mondotta, hogy menyasszonyainknak az esküvő előtt négy hétig itt kell lakniok. Az a kérésünk, méltóztasson minket felvilágosítani, hogy igaz-e ez?

— Jól mondotta az ismerősük. Így rendeli egyházunk törvénye és ez olyan szigorú, hogy fölmentés sincs alóla. Válaszolta a plebános és belenézve a kalendáriumba hozzá tette, hogy július 16-án kell jelentkezniök a menyasszonyaikkal s ezeknek attól kezdve itt kell lakniok.

A fiatal gazdák megköszönték a felvilágosítást és eltávoztak.

— Lássátok! — mondotta Imre, amikor kiértek az utcára, hogy szükséges volt eljönnünk. Most már tudjuk magunkat mihez tartani. Holnap én Pogrányba megyek rendet csinálni. Mához egy hétre pedig veled, Pista sógor, kimegyek hozzátok Kamocsára és ott is rendet csinálunk.

Útközben eltanakodtak azon, hogy hol lakjanak a mátkáik az alatt a néhány hét alatt az esküvőig. Az egyszerű városi koresma nem nekik való hely. Rajmánosnénál nincs elegendő hely a számukra. Más olyan ismerősük nincs itt, akinél el-lakhatnának. Rájöttek arra, hogy csak Csölle Máténál helyezkedhetnek el. És még ma délben megkérlik Máté gazdát, hogy arra a néhány hétre fogadja be a mátkáikat. Juliskát előre beavatják, hogy támogassa kérésüket.

Úgy is tettek. Az ebédnél Barkó Imre adta elő a dolgot, hogy Boriskának és a két pogrányi

menyasszonynak négy hétig az esküvő előtt itt kell lakniok Ujvárott. Nagyon kérte az öreg Mátét, hogy fogadja be őket a házába. Ozorówszky és Beretzky csatlakoztak Imre kéréséhez.

Máté gazda csodálkozó, nagy szemeket meresztve nézett hol az egyikre, hol a másikra. Mint ha nehezen értette volna meg, hogy mit kívánnak tőle. És mintha nem tudta volna, hogy mit feleljen hamarjában.

— Ide fogadjam a mátkáitokat? Három menyasszonyt? Négy hétre? — kérdezte. Az nem lehet! Veletek, emberekkel csak megvoltam és több mint félesztendeig kibirtam. De ezek a lányok három nap alatt egészen kizavarnak az eszemből. Azokkal én nem bírom ki. Hiszen a saját édes lányom se olyan, amióta menyasszony lett, mint volt. Nem! Ezt a gondot nem veszem a nyakamba. Én nem strázsálom őket.

— Nem is kell kedves Máté bátyám! — akasztott a szavába Imre. Magának semmi dolga sem lesz velük. És semmi gondja nem volna rájuk, mert a Judit nagynéném is velük jönne. Az majd vigyázna rájuk.

— Judit nagynénéd is? — Az a Sárkány? — Szent Kleofás és szent Leokádia! Ennyi asszony néppel én nem bírom ki! — Nekem végem volna. Miért is nincs itt most a Gábor? Ő is azt mondaná, hogy ez nem lehet és kitalálna valami más okosabbat.

Ekkor Juliska odalépett az édes apjához, az egyik karjával átfonta a nyakát, a másikkal cirógatta az őszülő haját és kedveskedve szólt hozzá:

— Apám, édes jó apám, ezt nem tagadhatja meg! A Boriska a Pistának a huga. A pogrányiak a Klárrika és a Katica a Boriska leendő urának, az Imrének a hugai. Csupa közeli rokonság és sógorság. Hol keressenek ezek és hol kapnak ezek helyet, ha nem minálunk? — Meg is szólná-

nak az emberek, ha be nem fogadnók őket. És idegen házból, vagy korcsmából menjenek az esküvőjükre?

— És nézze csak édes jó apám, — az egész dolog olyan egyszerű, hogy a Gábor esze se kell ide. Klárka és Katica itt fognak lakni ebben a szobában. A Boriska velem fog lakni az én szobámban, a Gábor szobáját berendezzük a Juci néniének. A legénytanya pedig üres is és jó nagy is, az lesz az ebédlő. A nagyobbik kamrát kiürítjük, ott most nyár idején jó alvóhelye lesz édesapámnak és Gábornak is, ha eljön. Lacánéval én ezt olyan szépen elrendezem, hogy segítség se kell hozzá.

— És ne gondolja édesapám, hogy alkalmatlanok lesznek, vagy az útjában lesznek. Maga úgyis egész nap kint lesz az aratóknál, vagy a nyomtatóssal és csépléssel lesz elfoglalva. Nem is fogja tudni, hogy itt vannak. Éppen csak az ebédnél és vacsoránál találkozik majd velük.

— Édes jó apám! Maga mindig nagyon szeretett engem és minden kívánságomat megtette. Tegye meg ezt az egyet is! Fogadja be őket!

Máté gazda nem tudott szóhoz jutni. Nem is tudta volna megcáfolni Juliska érveit. Csak akkor szólalt meg és fejtette le a nyakáról a Juliska karját, amikor ez elhallgatott.

— Ne dorombolj már annyit a fülemben és ne szorítsd úgy a nyakamat. Furcsa, nagyon furcsa lesz ennyi asszony nép a házamban! De ha azt hiszitek, hogy másképp nem lehet: akkor hát Isten neki, — elfogadom őket. Hívjátok meg őket a nevemben. Csak annyit mondok, hogy ha valami baj talál lenni abból, hogy ennyi menyasszony szalad össze itt egy rakásra: annak nem én leszek az oka.

Látnivaló, hogy az öreg a Juliskája szavá-

ra olyan puha lett, mint a viasz és beadta a derekát.

Másnap kora hajnalban Imre felkapott az egyik lovára és elnyargalt Pogrányba. Ott elmondotta, hogy mi járathatja, hogy milyen furcsaságot rendel a kánonjog és mi a teendő. Átkérték Cilly Ambrust, megbeszéltek mindent és elrendezték mindent Cilly Ambrus átveszi a gazdaság vezetését, ő arattat, csépeletet és dolgoztat a Barkóéknak. Manyákné viszi a belső gazdaságot és felügyel a házra. Juci néni és a két menyasszony július 15-én Ujvárba jönnek. Addig is összeszednek és előkészítenek mindent, amit az uraik házába visznek. Manyákné ezt azután szekerekre rakatja és elfuvaroztatja Ujvárba. Egyik felét az Ozorówszky portájára, másik felét a Beretzkyére.

Ekkép megcsinálva a rendet: Barkó Imre haza sietett, mert tavasz és nyár idején a gazdaember nem igen maradozhat el a gazdaságtól.

Vasárnap pedig Barkó Imre és Egyed Pista ki-ki a maga lován átnyargaltak Kamocsára. Olyan jó is volt lovagolni egyet a gúgi réteken keresztül a kamocsai úton. Eszükbe jutott a katonai életük és vigan ügettek a már kalászsukat hányó szép vetések között Kamocsa felé.

A kamocsaiakat nagy örömben találták. Éppen tegnap jött haza János, az idősebbik fiú világgjáró útjáról, tapasztalatokkal meggazdagodva és jó amerikai pénzzel megrakodva. Erőtéljes jókedvű ember volt. Szakasztott olyan mint az édesapja, fiatalabb kiadásban.

A két testvér nagyon örült egymásnak. János már tudta az öccsének regényes történetét, gratulált neki a menyasszonyához és az érsekújvári telkéhez. Imrét is szeretettel fogadta s megígérte neki, hogy legközelebb átlovagol megnézni a házuk tájékát és megismerkedik majd a két híres barátjával, akikre nagyon kíváncsi.

Imre itt is elmondotta a kánonjogi törvényt és Egyed János kijelentette, hogy ha így áll a dolog: július 15-én beviszi Boriskát Ujvárra és a Juci néni gondjaira bízza.

Július 15-én, a kitűzött napon Juci néni pontosan megjött a két hugával. Nyitott könnyű koszin jöttek, amelynek nyomában bejárt a portára egy nagy szekér is, tele rakva ládákkal és hosszabb időre szóló, mindenféle élelemmel.

Már várták őket és szeretettel fogadták. Csakugyan szószaporítás volna leírni, hogy a két jegyespár mennyire örült a viszontlátásnak.

Máté gazdának nagyon tetszett a két pogrányi menyasszony, de Juci nénit elfogultan, a félelem egy nemével üdvözölte. Ez a zavart hangulat hamar elmúlt a Juci néni barátságos szavaira:

— Kedves Máté bácsi örülök, hogy megismerhetem, kedves leányát a Juliskát hamar megszerettem. Én vagyok az a sárkány, de azért ne ijedezzen tőlem. Rosszabb a hírem, mint aminő vagyok. Ide jöttünk a nyakára, hosszú vendégségre és ki se dobhat minket. Legyünk meg egymással jó barátságban.

— Hiszen instálom nemzetes kisasszony... kezdett bele Máté gazda.

— Semmi kisasszony! — Vágott a szavába Juci néni. Elvárom, hogy csak úgy szólítson: Judit hugom.

— Hát kedves Judit hugom, így már meg lesz közöttünk a barátság.

Klárka és Katica, amint elszabadulhattak a vőlegényeiktől, körülcsiripelték az öreget.

— Máté bácsi! Kedves Máté bácsi nem dob ki? — Nem dob ki?

— Dehogy doblak! — Isten hozott kedves... no még nem tudom a neveteket.

— Én vagyok a jobbik, a Klári, — ez a szöszi ez kiütött a fajtából, ez a rosszabbik, a Katica.

— No lássa Máté bácsi, még az ikervérem is a rossz híremet költi, pedig egy csöppet sem vagyok rossz, majd meglátja Máté bácsi!

Máté bácsi nem tudta, hogy mit is mondjon és melyikre nézzen. Olyan helyes és kedvére való volt mindakettő. Olyan kellemes érzése volt. A kezüket szorongatta és szerette volna őket átka-rolni és hátba veregetni, amint a Juliskáját szokta.

Juliska pedig tele volt örömmel. Mindhármukat üdvözölte kedves szavakkal, öleléssel és csók-okkal. Röpködött, ugrált, mint egy kis madár, egyiktől a másikhoz és körülvette őket minden figyelmességével és szeretetével.

Alig hogy ezek elhelyezkedtek s a szekérről lerakták a ládákat és a sok egyéb holmit: bejárt a kamocsai könnyű futó kocsis utána egy jól megrakott szekér.

A Boriska jött meg, de nemcsak az apja, hanem a János bátyja is elkísérte. Ő is nagyon kíváncsi volt a pogrányiakra és Juliskára.

A találkozás és megismerkedés rokonias és igen szívélyes volt. Rövid egy-két órai együttlét után pedig kölcsönös lett közöttük a rokonszenv. A világlátott, ifjú Egyed János egészen el volt ragadtatva a leendő sógornőjétől. Az ezüstgombos, szép ruhájukba kiöltözött daliás fiatal gazdák valóság- gal imponáltak neki. Szivesörömet fogadta a velük való atyafiasságot. Az öreg Egyed pedig azonnal felismerte Juci néniben az értékes egyé- niséget és nyugodtan bízta gondjaira az ő kedves Boriskáját.

Így történt meg a Kisfélsonon az a nagy ese- mény, hogy négy menyasszony került össze egy portán és együtt várta a leányálmok beteljesülé- sét, az esküvője napját. Az emberi társadalom életének forgandóságában olyan feljegyezni való, tüneményes, ritka esemény ez, mint a csillagza- tok világában két üstökös planétának találkozása.

Másnap reggel a négy mátkapár bement a várba a plebánoshoz. Az öreg Csölle Máté és Egyed János is velük mentek, mint szülők és mint azonossági tanúk. Bemutatták a három vidéki menyasszonyt, bejelentették, hogy tegnap óta itt laknak és bementették az összes szükséges adatokat és az esküvő napját is. Egyben meghívták a plebános urat a lakodalomra.

Mire hazajöttek, Juci néni tízóráival várta őket az egészen helyesen berendezett ebédlőben. Siettek az evéssel, mert július közepén a gazda embernek sok a munkája és kevés az ideje.

A két Egyed János hamarosan el is köszönt, felültek a kocsijukra és siettek haza. A többiek is készülődtek, de mielőtt szétmentek volna, Juci néni felszólalt, hogy szívleljék meg, amiket mond s azokhoz tartsák magukat. Beszélni kezdett és úgy beszélt, mint Katalin orosz cárnő, amikor kiadta az ukázát.

— Kedves rokonok! — Hogy itt az esküvő napjáig rend és békesség legyen, fölfordulás és babyloni zavar pedig be ne álljon: szükséges, hogy házi rendet tartsunk. Ezt pedig öt pontban ekképen állapítom meg:

— 1. Mától kezdve a portán a belső dolgokban a kormányzást én veszem a kezembe. A külső dolgokban a külső cselédek és munkások fölött Máté bácsi rendelkezik.

2. A vőlegények csak szombaton este vacsora után, akkor is csak másfél órára jöhetnek ide meglátogatni a mátkáikat. Vasárnap reggel pedig ide jönnek érettük, velük mennek a templomba, onnan hazakisérik őket és itt maradnak ebédre és vacsorára. Máskor az én engedelmem nélkül a portára lépniök tilos.

3. A menyasszonyok közül Juliska lesz az én titkárom és helyettesem, mert ő ismeri a házi körülményeket és az itteni szokásokat. A másik

három pedig felváltva lesz, egyik napon gazdasszony, a másik napon a Lacáné mellett szakácsnő, a harmadik napon szobalány, illetve szolgáló, mert gazda helyen szobalányt nem tartanak. A Panna szolgáló, akit Boriska felfogadott és magával hozott, mindenben segít majd nekik. Délutánonként dolgozhatnak a külső munkákban is, de csak az én felügyeletem, vagy Máté bácsi felügyelete alatt. Ki a határba nem mehetnek. Ezt a portát az én engedelmem nélkül elhagyniok tilos.

4. Reggeli bent 7 órakor, a tízórai féltízkor, ozsonna 4 órakor, vacsora 8 órakor. Kint a munkásoknál pedig a körülményekhez képest, ahogy Máté bácsi parancsolja.

5. Felkelés bent reggeli 5 órakor, lefekvés esti 9 órakor, — kint pedig ahogy a munka és Máté bácsi parancsolja.

— Ez a házirendünk öt parancsolatja. Aki be nem tartja annak velem gyülik meg a baja. Nem tanácsolom senkinek.

— Ezt ugyan magyarán megmondotta kedves Judit hugom! Jegyezte meg Máté gazda és egy kis keserűség csengett a szavában. Érezte, hogy a gyeplőt kivették a kezéből és hogy már nem ő az úr a saját házában.

És Juci néni azonnal rendelkezett is.

— Boriska, ma te vagy a gazdasszony, Klári te vagy a szakácsnő, te Katica pedig vagy a szolgáló. És mindegyiknek apróra elmagyarázta, hogy mi a dolguk. Juliskának pedig meghagyta, hogy legyen a sarkukban, hogy mindegyik jól végezze a dolgát.

És az így rövid időre egy portára összeverődött társaságnak életrendje, mint a patak fölé ragasztott felülcsapó malom, amelynek zsilipjét megnyitja a molnár és a pataknak az éjszakán át összegyülemlett vizét ráereszti a nagy hajtókerék lapátjaira, — vigan zakatolva megindult, zökke-

nések nélkül mendegélt és napról napra megszo-
kottabbá és kellemesebbé vált.

Juci néni erősen fogta a gyeplőt, hogy a há-
zirend föl ne boruljon, de nem volt türelmetlen és
nem zsarnokoskodott. Mikor a menyasszonyok
a belső munkát elvégezték és a konyhaedényt is
fényes-tisztán elrakták a polcra: akkor szabadjá-
ra engedte őket. Menjenek a szérúbe, vagy a
kertbe, kapaszkodjanak a munkába, amilyenbe
akarnak, vagy szórakozzanak a kedvük szerint.
Mulassanak, úgysis már csak rövid ideig tart a
leányságuk.

Nem is igen ért rá felügyelni reájuk. Mert
délutánonként csakhamar napról napra jött egy-
egy szekér vagy Pogrányból, vagy Kamocsáról. És
a szolgálégény egyszer az egyik gazdáé, másszor
a másiké, szaladt Judit kisasszonyért, hogy hamar
jöjjön, mert egy szekér jött a gazdája portájára
bútorral, dunnákkal és sok mindenféle holmival.

Mindezeket átvenni elrakni és elrendezni a
Juci néni feladata volt.

Nagy feladat és nagy munka volt a négy új
házat elrendezni. És ebben a menyasszonyok nem
is segíthettek neki, mert leány fejjel nem léphet-
tek át a leendő uruk küszöbét.

Szerencsére itt volt a Rajmánosné és együtt
mentek a munkába.

Manyákné ügyesen rendezte az elszállítást.
Mindíg csak egy szekeret küldött ezt is felváltva.
Egyet a Kláríka, a másikat a Katica részére. És
hogy keveredés ne történhessen: a Kláríka holmi-
ját mindig fehér papírosra iratta fel, a Katicáét
pedig rózsaszínűre.

Nagyon sok dolga volt tehát Juci néninek,
mert a Juliska leendő lakását is neki kellett elren-
deznie. Igaz ugyan, hogy a Juliska holmiját maga
Máté gazda szállította oda, de már az elrendezés-
hez férfi ember nem ért úgy, mint az asszony.

Szivesen is csinálta Juci néni ezt a munkát, Rajmánosné pedig egészen elemében volt. Esténként Juci néni fáradtan tért vissza a KisfélSORRA. Vacsoránál elújságolta, hogy mi minden érkezett és hogyan rakta el és hogy mit csinálnak a gazda uraimék. Éjszaka pedig olyan nagyszerűen aludt, hogy Pogrányban a saját ágyában sem különben. Tehát egészen jól érezte magát ezen hatáskörében és a folytonos munka közben csak úgy repültek a napok.

Máté gazda eleinte nyugtalan és ideges volt. Attól félt, hogy ebből a menyasszonyjárásból előbb-utóbb valami kavarodás és baj keletkezik. És azt hitte, hogy van is oka rá.

Mert a négy menyasszony, mint aféle fiatalok, szelesen, visongva csapott le a szérűre, mint egy fogoly csapat a búza tarlóra. És Máté gazdához szaladtak akármilyen munkában volt, körülugrálták őt és száz kérdéssel ostromolták.

— Máté bácsi mi ez? — Máté bácsi mi az? — Máté bácsi hát ez mirevaló? — Máté bácsi hát ezt hogyan kell csinálni? — Máté bácsi mit dolgozzunk?

Máté bácsi alig győzött a sok kérdésre felelni s alig tudta őket elhessegetni.

Azután mindenféle munkának nekiestek. Kezükhöz kaptak mindenféle szerszámot, villát, lapátot, gereblyét, cséphadarót, nagy seprőt. Meg mint a mókusok felszaladtak a létrán a szalma kazalra és ott elkezdtek ugrándozni és nótázni. Máté bácsinak a haja szála meredezett, hogy ezek valami kárt tesznek magukban, vagy egymásban, vagy leesnek és a kezüket, lábukat törik el.

Este felé meg, amint a tehenek haza jöttek a mezőről: rohantak a sajtárokért és ketten is oda kuporodtak egy tehén alá s előzködtek, hogy melyik feji meg. Máté bácsinak mintha a fogát húzták volna. Megmagyarázta nekik, hogy csak

az fejheti a tehenet, akinek a kezéhez hozzá van szokva, ha más feji, vagy rángatja: mindjárt rossz szul fejlődik s némelyiknek a teje el is apad. Erre azután szót fogadtak és békét hagytak a teheneknek, csak abban előzködtek, hogy melyikük vigye be a teli sajtárt és szűrje le a tejet.

Máté gazda idegessége és nyugtalansága mégis napról-napra csökkent. Csakhamar rájött, hogy ezek a lányok pompás, ügyes gyerekek, hogy nem kell azokat félteni. Azt is kitapasztalta, hogy szófogadók és munkaszeretők. S hogy nemcsak pajkosságból piszkálnak bele mindenféle munkába, hanem ki is tartanak benne. És rájött, hogy az ugrándozásuk és nótázásuk nem csintalan pajkosság, hanem fiatalságuk üde kedvének kedves csapongása. És hamar megszerette őket. Már az első hét végén nem voltak neki alkalmatlanok. Sőt már hiányoztak neki, ha mással voltak elfoglalva és nem látta őket. És ha soká nem jöttek, — ő ment utánuk és rájuk szólt:

— Hol vagytok? — merre röpködtök kedves, dalos madárkáim? Már feléje se néztek az öreg embernek?

Ilyenkor azután hozzászaladtak, meg is cirógatták és körülcsiripelték.

— Hát hiányozunk magának kedves Máté bácsi? Mindíg nem lóghatunk a nyakán! — Látja, hogy most vaját köpülünk.

Az ebédeknél és a vacsoráknál is csakhamar bizalmas és kedélyes lett a hangulat. Juci néni és Máté gazda jól el tudtak egymással beszélgetni a gazdaságról, az újvári és a pogrányi földekről, a termésről, a gyerekekről és mindenféléről. Sokszor tréfálkoztak is egymással és Máté gazda néha bókfélét is megeresztett.

— Kedves Judit hugom, maga olyan kedves fehérszemély! Pedig azt mondták magáról, hogy

maga sárkány. Megvallom, hogy kicsit féltem is magától.

— Nekem pedig azt mondták, vágott vissza Juci néni, hogy maga dörmögő, vén medve, hogy a padlásra jár nevetni és hogy fösvény, zsu-gori, hogy kőkorsóba rakja és elássa az arany kincseket. És hogy magával nehéz lesz egy portán meglenni. És lássa én mégse féltem magától.

— Persze nem félt, mert a sárkány mindig erősebb, mint a medve.

Az ilyen tréfákon aztán jóízűen nevettek. Sokszor meg a menyasszonyok csipkedték az öreget.

— Máté bácsi, már olyan hosszú a bajúsa, mondotta a Boriska. Nézze itt az olló, hogy vágjam le a végeit, mindjárt helyesebb lesz.

— Csak te ne bántsd a bajúszomat! te kamocsai gyöker, mert mindjárt rád olvasom, hogy milyen a kamocsai menyecske. Felelte tréfásan Máté gazda.

— Olvassa rá kedves Máté bácsi, olvassa rá! — zajongtak a többiek.

— Nos hát elmondom. Aki nem olyan, ne vegye magára. Így kerített feneket a dolognak az öreg és így adta elő a kamocsai menyecskére vonatkozó adomát.

— A kamocsai menyecskének Pannának, meghalt az ura. Éppen búcsú napján temették. Panna nagyon siratta. A temetőből visszajövet a korcsma előtt vitt el az útja. Ott javában szólt a muzsika. A leánykori szeretője a kapuban állott és megszólította:

— Panna gyere be.

— Nem megyek! Nem megyek! — szólt vissza Panna és minden szó után egyet lépett a kapu felé. A régi szeretője egyre hívta, ő pedig addig ismételte, hogy „nem megyek, nem megyek”, amíg egyszerre csak bent volt a korcsma udva-

rán. Ott a legény elkapta a derekát és táncba vitte. Panna menyecske akkor is csak az urára gondolt, mert tánc közben ezt énekelte: „Isten nyugosztalja János uramat.”

Egy más alkalommal meg Katinka kötött bele az öregbe.

— Máté bácsi holnap én fogok főzni. Nekem a fazekak nem akarnak szót fogadni. Jöjjön segítségemre nekem. Szóljon rá keményen a fazekakra: „Fortátele! formátele!”

— Ejnye adta-fadta pogrányi galambja! Hiszen ez csipkedni is tud, — vágott vissza az öreg.

Nem unatkozott, nem gubbasztott és nem dűnnyögött az alatt a négy hét alatt a portán senki. Mintha csak a vidámság és a jókedv napja süttött volna oda; a menyasszonyok pedig, a három vidéki is, olyan szorgalmasak voltak, hogy nem volt az a munka, amibe bele nem kaptak.

Mikor a szerűn ágyaszták a búzát a nyomtatáshoz: egyikük, mint az evet, felszaladt a létrán az asztagra és hánytta le a kévét. A többiek pedig kapkodták és hordották, mintha csak nap számba lettek volna felfogadva. Azután abban előzködtek, hogy melyikük hajtsa a nyomtató lovakat. Máté gazda alig győzött igazságot tenni közöttük. Rázták ki a szalmát, hordták a kazalra, szóval egész helyesen és ügyesen dolgoztak.

Máskor meg a baromfiakat isztringálták. Tojás után kutattak és találtak a padláson és a kazlak tövében is. Azután a kotlókat kergették, megfogták, megültették és minduntalan nézegették, hogy hímes-e a tojás? Máté gazda rájuk szólt, — hogy ne zavarják annyit az ülő tyúkokat, mert megzárul a tojás.

Kenyérsütéskor meg a három vidéki menyasszony eltaszigálta a teknő mellől a Lacánét, a kukackát, ahogy apró termete miatt elnevezték

és nekiállott kenyeret dagasztani. Máté gazda rájuk szólt, hogy hagyják a Lacánéra, mert kófic lesz abból nem kenyér. Ők pedig másnap diadalal mutogatták a szép kenyeret az öregnek, hogy nézze meg, hogy nem kófic az és nem is szalonás.

Máté gazda, mintha csak megbabonázták volna, mindent megtett a kedvükre.

Egyszer az jutott az eszükbe, hogy nagy mosást rendeznek és Máté gazda nagy dolog idején megengedte, hogy az ostoros gyerek az öreg lovakon a Nyitráról vizet hordjon nekik a szapulóba. Akkora locsolást és a csapófákkal olyan paskolást vittek véghez, hogy az utcán menők bekukucsáltak a deszkapalánk hasadékjain, hogy mi a csuda történik itten?

Máskor meg esős időben átkutatták a padlást, lehozták a rokkákat, guzsalyokat és orsókat és neki készülődtek, hogy a fonást is kipróbálják. De nem mentek sokra, mert éppen azt nem találták, ami a legszükségesebb hozzá: a kendert és a kócot, mert a tavalyi már föl volt dolgozva, az idei pedig még kint volt a határban, a földeken.

A gyümölcszedés is kedvenc munkájuk volt. S amikor a kajszín barack beérett: olyan kitűnő lekvárt főztek belőle, hogy a lakodalmukon sorba dicsérték a vendégek.

Nagyon kedves mindennapi munkájuk volt esténként az öntözés. A kútból rendszeren a Panna szolgáló húzta a vizet, de sokszor utánuk jött Máté gazda és az is segített húzni és tréfálkozott velük. Ők négyen meg ruhájukat feltűrve hordották a kannákat és öntözték a salátát, uborkát, kalerábit és más kerti veteményeket és a virágokat. S ilyenkor mindig vígan énekeltek, úgy hogy az énektől csakúgy visszhangoztak a Kisfélsoi kertek. Azt énekelték, hogy:

Ujvári menyecske leszek én,
Az uram kedvében járok én.
Ő vele megyek a munkába
Nem eszem kenyerét hiába.

Majd meg azt dalolták, hogy:

Nagy-Csike, Ragonya messze van egymástól!
Hej messzebb voltam én egykor a babámtól!
De visszajött végre, a csatának vége!
Ujvári kurucnak leszek feleséget!

Az öreg Máté gazdát a nóta mindig odahúzta. Ott tett-vett, ott settenkedett körülöttük és elhallgatta volna a dalolásukat tudja Isten meddig. A bánat redője és borúja eltűnt az arcáról, vidám derű telepedett a helyébe, amelynek néha-néha, nem is nagyon ritkán, mosolya is volt. A fiataloknak kacagása, nótás, üde kedve az ő szivét is felüdítette. Gyönyörködött a Juliskája boldogságában, de nagyon megszerette a másik három menyasszonyt is. Nem tudta volna megmondani, hogy melyikük tetszik neki legjobban. Csak azt gondolta magában mindig, valahányszor gyönyörködött bennük, hogy de helyes, aranyos, ujvári menyecskék lesznek ezekből.

Ezeknek pedig mégis a szombat esték és a vasárnapjaik voltak a legszebbek, amikor a vőlegényeik meglátogatták őket. Felejthetetlen kedves órák voltak azok, amikor párosan felalá jártak a portán, vagy a kertben, vagy felmentek a várba, a templomba és meghitten, boldogan beszélgettek a legszebb témáról, szivük szereméről.

Abból tehát, hogy Csölle Máté portáján egyszerre négy menyasszony jött össze és várakozott az esküvőjére, és abból, hogy Juci néni kiragadta a gyeplőt a Máté gazda kezéből, semmi boszúság, semmi zenebona és galiba nem keletkezett. Éppen az ellenkezője történt. Üde vadamság és valami édes, dallamos harmónia terült el

a porta fölött. És Csölle Máté portája ezalatt a négy hét alatt az öröme és a boldogságnak otthona és tanyája volt.

A négy menyasszony lelkében pedig egész életükre felejthetetlen maradt az ott együtt eltöltött idő. Hiszen az tele volt az édes várakozásnak s a boldog szerelemnek üdvével és költészetével.

XV. FEJEZET.

A lakodalom.

A lakodalom elrendezése úgy, hogy az zökkenések nélkül szépen, simán menjen, nem olyan egyszerű dolog, mint ahogy az ember gondolná. Hát még amikor négy mátkapár egyszerre és együtt tartja a lakodalmát! Hiszen ez olyan rendezési ritkaság, mint az üstökösjárás.

Gábor érezte, hogy a rendezést neki kell a kezébe vennie. Meg is tervezte úgy önmagában. Hosszabb szabadságot kért és egy héttel az esküvő előtt beállított az édesapjához.

A menyasszonyok nagy örömmel fogadták őt, de talán még jobban örült neki a Juci néni. Mert minél jobban közeledett az esküvő napja, — annál jobban érezte, hogy legelső sorban őt terheli a felelősség, hogy az esküvő és a lakodalom illendően sikerüljön.

Amint Gábor levette ruhájáról az uti port és kibeszélte magát az apjával és a menyasszonyokkal: Juci néni rögtön a szobájába hívatta őt. Ott azután töviről-hegyire megbeszélték az esküvőnek és a lakodalomnak egész programját és azt is, hogy kik legyenek meghíva.

164-re jött ki a meghívandó vendégek száma s amikor Juci néni ezt sokallotta. Gábor megjegyezte, hogy meg kell hívniok az összes uradalmi tiszteket, a városi előljárókat, a 12 szenátort, a

tekintélyesebb gazdákat, a rokonokat és hogy nem lehet fukarkodni a meghívásokkal, mert ez az első és az egyedüli alkalom arra, hogy a fiatal gazdák és feleségeik össze barátkozzanak az érsekujvári közönséggel, amelynek tagjaivá lesznek.

Azután sorra vették és megbeszélték, hogy kik legyenek a násznagyok, a koszorús lányok és a vőfélyek.

A nyolc násznagy legyen: Kapronczay tisztartó, Bodonyi Miklós uradalmi ügyész, Cilly Ambrus, Akerle János Lénárd városbíró, Bogyó Ferencz volt városbíró, Gyöpös Csapó Benedek kamocsai bíró, Szenicey Ádám, Juliska keresztapja és Szilavecky Elek szenátor. A kérő násznagy legyen Bodonyi Miklós, mert ő nagyon szép beszédű ember, — a kiadó násznagy pedig legyen Cilly Ambrus.

A nyolc koszorús lány közül pedig legyen az első Kapronczay Eszti, a tisztartó leánya, azután Pethes Mariska Kamocsáról, a többi hat pedig érsekujvári gazdalány a rokonság, sógorság és komaság köréből.

A nyolc vőfély közül az első legyen ifj. Egyed János. Szép pár lesz Kapronczay Esztikével. Ő rendezi majd a kocsikat és a menetet a templomba és onnan a lakodalmas házhoz. A második legyen a fiatal Kapronczay, a tisztartónak a fia, a többi hat pedig érsekujvári gazdalegény legyen a rokonság köréből.

Legalább hatvan kocsiról kell gondoskodni. A kocsikon a násznép innen a portáról induljon az esküvőre, a templomból pedig Ozoróvszky házához és ott legyen meg a menyegzői lakoma.

A lakomát pedig nem 164 személyre, hanem sokkal többre kell számítani, mert a meghívottak családtagjai is eljöhetnek.

A lakoma rendezését, az ételeket, italokat, terítést, diszítést és egyebeket Juci néni majd meg-

beszéli a Kazánnéval, aki nagyon ügyes az ilyen rendezésében és a Lacáné és Manyákné segítségével jól fog mindent előállítani.

A borban nem lesz hiány, mert a hercegprímás ő Eminentijája is gondolt erre a lakodalomra. A cétényi jó borból négy akó fog megérkezni kelendő időben és a pogrányi pincében is tartogatnak jó borocskát erre a lakodalomra.

— Ezzel már megvolnánk, a menyasszonyok menyekzői ruhája is készen van, csak a koszorúik nincsenek még meg és a vőfélyek szalagjai, — mondotta Juci néni.

— Azok is meg vannak, felelte Gábor. Ezekre gondoltam én és elhoztam Pozsonyból, ott jobban lehetett választani és megvenni. Rögtön hozom. Tudom, hogy tetszeni fognak.

Ezzel Gábor kiment a kamrába és csakhamar visszajött egy nagy sktaulyával. Ebből előszedett négy menyasszonyi koszorút és nyolc széles, brokátselyem, csokorra kötött és a végein arany rojttal beszegett szalagot a vőfélyek részére a menyasszonyok kedvenc színeiben. Klárika szalagja hófehér, Katinkáé rózsaszín, Boriskáé tengerzöld, Juliskáé égszínkék színű volt. Juci néni el volt ragadtatva.

Mindent kirakták az asztalra és behívták a menyasszonyokat. Ezek összecsapták a kezüket, örültek, nevettek, csakúgy göcögtek és nem győztek eleget hálálkodni a Gábornak a szép ajándékért. Gábor pedig csak úgy hízott a boldogságtól.

Együtt beszéltek meg azután, hogy ki legyen a nyolc koszorús lány és a nyolc vőfély. Juliska vállalkozott, hogy majd ő kéri fel őket. A vőfélyeket holnapra behívják, a szalagokat átadják és kioktatják őket, hogy hogyan végezzék a meghívásokat.

A lakodalomra való készülődés közben nagyon hamar elmúlt az utolsó hét is.

Közvetlenül a lakodalom előtt való estén fráter Eligius sekrestyés azzal állított be, hogy a páter gvardián kéreti Gábor frátert, hogy azonnal menjen el hozzá.

Nagy volt Gábor meglepetése, amikor a házfőnöknél Kopfhammert, a kerndorfi plebánost találta.

—Nos domine frater, lieber Freund! Meg van lepetve, hogy engem itt lát? — Hiszen megígértem, hogy eljövök az esküvőre! Én kérttem ide, mert csak maga intézheti el az én dolgomat. Jöjjön csak ide a szobámba, mutatok valamit. Így beszélt, persze németül és vitte magával Gábort.

A szobában pedig öt nagy olajfestmény, öt gyönyörű kép volt, sorban egymás mellé állítva, díszes, tenyérszéles aranyrámában. Az egyikről a Klárika, a másikkól a Katinka, a harmadikról a Boriska, a negyedikről a Juliska kedves arca tekintett le. Úgy volt ábrázolva mindegyik, ahogy a szentképeken a szent patronáikat festik. Mind a négy kép majdhogynem megszólalt. Az ötödik a Juci nénit ábrázolta abban a selyemruhában, amelyet az eljegyzéskor viselt.

Öt gyertya volt meggyújtva a szobában, ezeknek fénye csak fokozta a képek hatását. Gábor csodálkozva és meghatva szemlélte a képeket, egyiket a másik után. Meglepte őt a képeken látható művészi munka, még inkább meglepte és meghatotta a szeretetnek az a nagysága, amellyel a plebános ezt az ajándékot kigondolta, megalkotta és messze idegen országból idehozta.

A plebános mintha Gábor arcáról leolvasta volna ezt a gondolatát, mert elkezdett beszélni és megfelelt rá.

— Ne keresse ezekben a képekben a tökéletes hasonlatosságot és a művészi értéket. Hiszen csak futólag láttam az arcaikat s inkább emlékezetből rajzoltam meg. Ön előtt, aki tudja, hogy

Ozoróvszky megmentette az életemet, maguknál a képeknél értékesebbek lehetnek azok a motívumok, amelyek arra késztettek, hogy megfessesem őket.

— Abban az órában, amikor Ozoróvszky, az ellenséges katona, a saját életét kockáztatva engem brutálisan kiragadott a halál torkából, megmentett a meggyalázó bántalmazástól, átnyalábolt, magával cipelt és letett egy nyugalmas helyre, ahol lehajthattam a fejemet, azután nekem, a teljesen idegennek ide adta az egész vagyonát: én nagy, lelki megrázkódtatáson mentem keresztül. Azóta én egészen más emberré lettem. Türelmebb, buzgóbb és szorgalmasabb vagyok. Nagyobb odaadással töltöm be szép hivatásomat. Nagyobb gonddal vezetem a lelkiismeretemmel és az Istennel való számadásomat. Többnek és jobbnak érzem magamat. Elégedettebb vagyok a lelki világom képével és légkörével és sokkal boldogabb vagyok, mint azelőtt voltam. Az életemen kívül ezt a lelki jólétet is Ozoróvszkynak köszönhetem. Azért mindazok, akiket ő szeret, kedvesek nekem is.

— Mikor ön kedves barátom, engedje meg, így szólítsam és kérem, hogy legyen az, — mikor ön a nővére eljegyzésekor elmondotta nekem barátjainak, ezeknek a talpig embereknek a történetét és szerelmük regényét: elkapott a vágy, hogy esküvőjükre kedveskedjem nekik valami csekélységgel. Boriskának és Juliskának bájos gyermekarca megragadta a figyelmemet és megadta azt a gondolatot, hogy lefessek a mátkáikat. És most itt vannak a képek. Mindegyikben van belőlem és szeretetemből egy parány. Csekély ajándék, de olyan, amit a boltban nem lehet megvenni. Talán szívesen fogják fogadni.

Gábor feszült figyelemmel hallgatta a plebá-

nost s ennek az alakja egyre nőtt és magasabb lett, minél tovább beszélt.

— Most már tudja, hogy miért tolakodtam Pogrányba. Jó, hogy ezeket elmondottam önnek, de nem ezért kérettem, hanem azért, hogy holnap, mialatt az esküvő tart, — lopja be ezeket a képeket, mindegyiket az élő eredetijének a lakószobájába, hogy amikor oda a férjük karján először belépnek, — ott találják őket.

— Ez nagyon egyszerű dolog, s én azt magamra vállalom. Plebános úrnak ne legyen rá semmi gondja, felelte Gábor. És így folytatta: barátaim és mátkáik végtelenül fognak örülni ennek a valóban kedves és becses ajándéknak és meg is fogják azt becsülni, mert ez csakugyan a szeretetnek az alkotása. Az ő nevükben elfogadom és nagyon köszönöm ezt a gyönyörű ajándékot.

— No ha örülni fognak neki és ha ezekből a képekből Ozoróvszky is kiolvassa azt, amit ön kiolvasott: akkor én nagyon meg leszek jutalmazva. De itt van Judit kisasszony képe is. Őt azért festettem le, mert ő is közel áll Ozoróvszky szívéhez és mert olyan jellegzetes és kiválóan értékes női egyinéség, amilyennel kevésszer találkoztam az életben. Kérje meg Judit kisasszonyt, hogy fogadja el ezt a képet a pogrányi gyűrűváltás emlékeül. És addig is, amíg a kép fölött ő rendelkezni fog: helyezze el Ozoróvszky lakásán.

— És még azt az egyet is megmondom önnek, hogy Ozoróvszkyt is lefestettem emlékezetből nemsokára azután, amikor megmentett engem. Abban a kuruc ruhájában, amit akkor viselt. A dolgozó szobámban van a kép, halálom után az övé lesz.

Gábor azután felhívatta Elígius sekrestyést, megmutatta neki a képeket, kioktatta őt, hogy holnap fél tizenegykor ő maga vigye el azokat az

új sorra és a lakodalmas házból hivassa ki Manyáknét, ez majd tudni fogja, hogy melyiket hova kell elhelyezniök.

Azután búcsút vett a plebánostól és Ozoróvszky házába sietett. Ott meggyőződött arról, hogy a holnapi nagy napra való készülődés egészen rendben megy. Félre hívta a Manyáknét, aki már két nap előtt megérkezett. Beavatta a képek titkába és kitanította őt, hogy hova helyezze el egyenkint azokat. Hazaérve, a vacsoránál csak annyit árult el, hogy a kerndorfi plebános hívatta őt, hogy megérkezett az esküvőre és hogy vele beszélgetett el.

A meghívott lakodalmas vendégek az esküvő napján fél tizenegykor már együtt voltak Csölle Máté portáján. Utolsónak Bokor László nagykeri plebános érkezett. A szobákban nem értek el, — azért az udvaron maradtak és csoportokban állva beszélgettek. Csak a menyasszonyok és a koszorús lányok nem voltak láthatók.

Az udvar fel volt hintve fövennyel s a közepén egy nagy sátor volt felállítva, zöld galyakkal feldíszítve és köröskörül lefüggönyözve.

A megállapított órában sebes hajtással érkezett egy hintó és utána négy könnyű koci és megállottak a kapu előtt.

A hintóról szép, díszmagyar ruhában daliás férfi szállott le. Bodonyi Miklós a kérő násznagy volt ez, bokkrétás násznagyi bottal a kezében. A kocsikról leugrott a négy vőlegény, csatlakozott a kérő násznagyhoz s a nyitott kapun együtt léptek be a porta udvarára.

Ott a sátor előtt nagy félkörben állott fel a vendégek nagy serege. Közepén állott Cilly Ambrus, a kiadó násznagy, szintén díszmagyarban és bokkrétás násznagyi bottal.

A kérő násznagy a négy vőlegénnyel a kiadó

násznagy előtt állott meg és a következő párbeszéd és alkudozás folyt le közöttük:

Kérő násznagy: Adjon Isten áldást és békeséget ennek a háznak és lakóinak! Ki itt a gazda? Vele szeretnénk szót váltani.

Kiadó násznagy: Fogadj Isten magyar testvérek! Én vagyok a gazda. Mi járatban vagytok? Miben lehetek kegyelmetek szolgálatjára?

Kérő násznagy: Ezek a leventék messze földről jöttek és nagy panasszal vannak. Elrepültek a kedves galambjaik. Keresték már a Dunán innen, — Dunán túl. Tiszán innen, — Tiszán túl. Bejárták már Tolnát, — Barányát, Ungot, — Berget. Schol sem találták a galambjaikat. Most ide vetődtek. Itt keresik őket. Itt a Kisfélsorról mesziről hallatszik kedves galamboknak szapora bűgása. Azért kegyelmedet barátsággal kérjük, hogyha itt volnának, hogy adná ki őket.

Kiadó násznagy: Tudomásom szerint nincsenek itt nálam. Mégis barátságból megengedem nektek, magyar leventéknek, keressétek őket.

A völegények erre körüljárták a portát és hamarosan visszatértek.

Völegények: Itt vannak, itt bűgnak, megismertük őket. Barátsággal kérjük, hogy adja ki őket!

Kiadó násznagy: Etettem, itattam, gondosan tartottam. Vércsétől, karvalytól, menyéttől megóvtam. Nem adhatom csakúgy az Isten nevében. Mondjátok leventék, mit adnátok értök?

Ozoróvszky: Nagy tündérországból, királyné kertjéből aranyrózsát hoztam. Odaadom érte.

Kiadó násznagy: Nem adom aranyért, sem aranyrózsáért. Nem adom az egész nagy tündérorságért.

Beretzky: Nagy meseországból, gyémántkoronáról, gyémántforgót hoztam. Odaadom érte.

Kiadó násznagy: Nem adom forgóért, gyé-

mántkoronáért. Nem adom az egész nagy meseországért!

Barkó: Tenger fenekéről, annak legmélyéről drága gyöngyöt hoztam. Odaadom érte.

Kiadó násznagy: Nem adom a gyöngyért. Nem adom a tenger egész gyöngykincséért.

Egyed Pista: Magas menyországból, göncöl-szekeréről egy csillagot hoztam. Odaadom érte.

Kiadó násznagy: Nem adom csillagért, nem adom az egész göncöl-szekeréért.

Völegények: Mondja hát kegyelmed, hogy mit kíván értük?

Kiadó násznagy: Aranynál, gyémántnál, a tenger gyöngyénél, az ég csillagjánál drágább kincsek vannak. Menjetek leventék, azokból hozzatok.

A kérő násznagy és a völegények elmentek a drágább kincsekért. Kimentek az utcára, ott egyet fordultak és nagyon hamar visszatértek.

Kiadó násznagy: Magyarok! leventék! de nagyon siettek! Úgy látom a dolog nagyon sürgős nektek. De sok kincsel lehet tele tarisznyátok, hogy a keresést oly hamar megjártátok. Hagy lám mit hoztatok? Mit hoztál te első?

Ozoróvszky: Igaz, magyar szivet, tele erős hittel!

Kiadó násznagy: Odadom levente, galambodat vidd el!

Beretzky: Igaz, magyar szivet, tele reménységgel!

Kiadó násznagy: Odadom levente, galambodat vidd el!

Barkó: Igaz! magyar szivet, tele szeretettel!

Kiadó násznagy: Odadom levente, galambodat vidd el!

Egyed Pista: Igaz, magyar szivet, tele akarrattal!

Kiadó násznagy: Levente galambod elvihedd magaddal!

Ezeket mondva, a kiadó násznagy magasra emelte és a levegőben meglóbálta a bokrétás botját és harsány hangon hívta a menyasszonyokat:

— Galambjaim gyertek! Itt van a gazdátok! Hozzája mehettek, áldásom reátok!

Ekkor a sátor függőnye szétlebbent és a négy menyasszony koszorúval a fején, a nyolc koszorús leánytól körülvéve kilépett a sátorból és odarepült, ki-ki a párjához.

A szokás igazsága szerint ekkor el kellett volna sütni a mozsarat és a pisztolyokat. De azokban az időkben ez a szokás el volt tiltva. Ez helyett az ostoros gyerekek pattogtatták az ostorait a szérűn. Némelyiknek az ostora hangosabbat durrantott, mint a pisztolylövés.

Így történt meg a menyasszonyok kikérése és kiadása.

A kérő és a kiadós násznagy barátságosan paroláztak s a vendégek csoportokra oszolva ismerkedtek, üdvözölték egymást és beszélgettek. A koszorús lányok rozólist és más étvágycsináló italt és harapnivalót hordottak körül.

Ifjabb Egyed János és vőfélytársai pedig ez alatt sorba állították a kocsikat s azután egyenként nevükön szállították és a kocsikra ültették az egész násznépet.

Az első kocsiban a szépséges Kapronczay Esztike ült Ozoróvszkyval, az utolsóban ifj. Egyed János Barkó Klárikával.

Gábor írta össze a párokat és a Juci néni mellé Bodonyi Miklóst szerette volna ültetni, mert nagyon összeillő pár lett volna. De Juci néninek az öreg Egyed Jánossal kellett egy kocsiban mennie. Gábor maga a két plebánossal, Bokorral és Kopfhammerrel ült fel egy kocsira.

Amikor már valamennyien kocsikon ültek: az

első vőfély parancsára egy ügyes fiú, a Szilaveczynek a fia, felsallangozott, köpcös, mokány lovon kis, fehér zászlóval a kezében a kocsisor élére nyargalt és mint lovas futár megindította és vezette a menetet.

A hosszú kocsisor pedig a várárok mentén haladva a Nyitra folyó felé tartott, majd balra kanyarodva az esztergomi várkapun bejárt a várba, az öreg templom elé. Ott a násznép leszállott és bevonult a templomba.

A vár utcái, amelyeken a lakodalmas kocsisor végig haladt és az öreg templom tele volt nézőkkel. Hiszen ez a ritka szép, négyes esküvő valószínűleg esemény volt.

Az esketést Kudlik Sándor plebános végezte és a szertartás után szép beszédet mondott és oktatást adott a fiatal házasoknak.

Az esküvő megtörténte után a násznép a négy ifjú házaspárral az élén kivonult a templomból, elhelyezkedett a kocsikon és a hosszú kocsisor a kaszárnya és a Vak Bottyán háza előtt elhaladva a bécsi várkapun kihajtatott a várból s jobbra kanyarodva az új soron, Ozorówszky György háza előtt állott meg.

Itt fenyőárbocokból összeácsolt, virágfüzerekkel befönt s apró zászlókkal feldíszített diadalkapu fogadta az érkezőket. Az udvaron és a széryn keresztül fővénnel behintett és két oldalról alacsony, virágbokrétás karókkal szegélyezett széles út vezetett a nagy pajtáig. Ennek a kapujában egy második, kisebb méretű diadalkapu állott; magának a pajtának belseje pedig nagy ebédlő teremmé volt berendezve. Falai és mennyezete hosszú cserfa, tölgyfa, szilfa és juharfa galyakkal voltak telerakva és virágokkal pazarul teleszórva, úgy hogy a pajta belseje olyan volt, mint egy nagy, virágos lombosátor. A két végén egy-egy patkóalakú, nagy asztal volt díszesen fölterítve,

maguk az asztalok pedig földbe ásott cölöpökre rászégezett deszkákból voltak ügyesen összeállítva.

A terem közepén még mindig akkora, üres hely maradt, hogy ott akár táncolni is lehetett volna. De a tánchoz egy nagy nyitott lombsátor volt felállítva az udvaron. Ennek csak a teteje volt zöld galyakkal telerakva, a nyitott oldalain pedig ritkásan lombos cserfa ágak voltak leásva. Három oldalról pedig ezt a nagy lugast padok szegték be. A sok deszka és fenyődarab még a házépítésből maradt ki. Ezeknek most ugyan jó hasznát vették.

A nagy számú násznépnek az asztaloknál való elhelyezése nem kis munka volt, — de a Gábor útmutatása mellett ifj. Egyed János és vőfélytársai ezt is ügyesen elintézték.

Az egyik asztalnál az asztalfőn ült a négy ifjú házaspár, azután az örömszülők, a násznagyok és az idősebb és tekintélyesebb vendégek úgy csoportosítva, hogy olyanok kerüljenek össze, akik el tudnak beszélgetni egymással. A többiek és a fiatalság pedig a másik asztalnál helyezkedtek el.

Mielőtt a levest behozták volna, Ozorówszky fölállott, csendet kért és röviden a következőket mondotta:

— „Mélyen tisztelt vendégeink! Azért szólalok föl, hogy a legelső ünnepélyes szó, amely ezeken az új portákon elhangzik, a hódolat és a hála legyen a főmagasságú, fejedelmi herceg, Keresztély Ágost bíbornok, Magyarország hercegprímása és esztergomi érsek úr Ó Eminentíája, a mi kegyelmes, jó földesurunk iránt.”

A vendégek hódolatuk jeléül valamennyien fölállottak és feszülten figyeltek Ozorówszky szavaira, aki így folytatta:

„A barátaim és a hitveseink nevében is szólok. Azt a nagy boldogságot, amely most szivein-

ket eltölti Isten után Ő Eminentíájának, kegyelmes, jó urunknak köszönhetjük. Ez a boldogságunk most házasságunk megkötésével lett teljes. Azért ezen legelső ünnepélyes órában gyermeki alázatossággal járulunk a kegyelmes urunk Ő Eminentíája trónjának zsámolyához s kifejezzük és felajánljuk fiúi hódolatunkat, mélységes hálánkat az örökös jobbágyi hűségünket.”

„Az egek urához pedig felszárnyal a hála-
imánk és az az esdeklésünk, hogy a bíbornok herce-
gprimás Ő Eminentíáját övezze körül kegyel-
mének bőségével és áldja meg minden áldásával.”

Itt a vendégsereg hangos óvációban tört ki és lelkesen ünnepelte a hercegprimást. Ezután Ozo-
rówszky ezekkel a szavakkal fejezte be felszólá-
lását:

„Most pedig magyar vendégszeretettel üdvözöljük kedves vendégeinket. Isten hozta mindnyájukat.”

Alighogy ki-ki visszaült a helyére az egyik vőfély, egy jóképű, nyurga legény ijedt arccal rohant be és elkiáltotta magát:

„Vigyázzunk! vigyázzunk! Ő már jön! Már jön! mindjárt itt lesz!”

A vendégek mind odanéztek, sokan felugráltak a helyeikről és egyszerre huszan is kérdezték:

— Ki jön? — Ki az az ő, aki jön? — Ki lehet?

Mikor a kíváncsiság ennyire fel volt csigázva, — a vőfély komoly képpel felelt:

— A pompás, jó leves!

S amint ezt a tréfát ügyesen elsütötte, — azonnal kirohant és a másik pillanatban, mintha csak valami boszorkánysággal csinálta volna, — újra ott termett a nagy, leveses tállal a kezében. Tizenöt társa jött utánna ugyanakkora leveses tállakkal. Mert a nyolc vőfély, nyolc ügyes pajtást hívott segítségül maga mellé.

A mókás vőfély rövid mondókával felmagasz-

talta és beajánlotta a levest, amit rögtön körül kínáltak.

Ezzel megkezdődött a lakodalmas ebéd. Egy-
más után hordották a sok jobbnál jobb ételt és a
vőfélyek mindegyikhez többé vagy kevésbé talp-
raesett mondókát szavaltak.

Mikor a pulykapecsenyét körül kínálták, —
felállott Akerle János Lénárd városbíró. Szikár,
csontos, erőteljes ember volt. Csak a neve volt
német, a szive és a szava teljesen magyar.

Beszédében elmondotta, hogy Széchényi
György esztergomi érsek a vár tulajdonosa és
földesura, hogyan rendezte Érsekújvár belső te-
rületét és később a határát, milyen szabadalma-
kat adott érsekújvári jobbágyainak, mely famí-
liáké volt és a háború és fekete halál következté-
ben hogyan vált gazdátlanná az a négy telek,
amelyeket Ő Eminentiája a mai nap hőseinek ado-
mányozott. Azután a fiatal házasok felé fordult
és így fejezte be beszédjét:

„Fiatal barátaim! Titeket már bevezettek az
uradalmi urbáriumba, a városi földkönyvbe, az
adófizetők könyvébe, a vármegyei, népösszeírási
könyvbe, legutoljára pedig mátkáitokkal együtt
az anyakönyvbe. Én pedig most, mint ennek a vá-
rosnak bírója befogadlak és bevezetlek titeket a
város közönségének és különösen a gazda társai-
toknak szívébe. Éljenek az ifjú házasok!”

Nagy éljenzés hangzott el a városbíró szép
beszéde után, mindnyájan koccintottak az ifjú
házasok egészségére.

Az éljenzés lecsillapulta után Bodonyi Miklós
uradalmi ügyész állott fel. Híres volt arról, hogy
nagyon szép beszédeket szokot mondani s ezt a
hírét ezen felszólalásával is igazolta.

Azzal kezdette a beszédét, hogy milyen bol-
dog az a gyerek, akinek a szülője él és milyen
szerencsés az az árva, akinek elhalt édesanyja

helyébe a Gondviselés jó nevelő anyát rendelt. Elmondotta aztán, hogy Barkó Judit kisasszony hogyan karolta fel az elárvult apró Barkó gyerekeket, milyen gondosan nevelte őket és később úgy őrizte őket, mint a sárkány. És kedves, meleg szavakkal rajzolta meg Barkó Judit kisasszony értékes egyéniségét, azt a szép hivatást, amelyet oly magasztosan töltött be. Azután az öreg Egyed Jánosra tért át és meleg szavakkal méltatta őt és hasznos életét. Végül vonzóan megrajzolta Csölle Máténak, mint jobbágnak és a földműves, gazdasztyály tipikus alakjának egyéniségét és az örömszülőkre emelte poharát.

Nagyon hálás volt a témája, nagyon szépen foglalta azt szavainak bokkrétájába s azért a felköszöntőjének nagy hatása volt.

A három plebános, a gvárdián és Gábor fráter csoportban ültek az első asztalnál. Az érsekujvári és a nagykeri két magyar plebános között ült a német plebános, ennek a kedvéért állandóan német nyelven folyt közöttük a társalgás.

A német plebános nagy kíváncsisággal szemlélte a társaságot. Minden érdekelte őt. Hiszen ennyi magyar között még soha sem volt életében. Mindenre figyelt. Mintha typusokat keresett volna a jelenlevők között, mintha a magyarok mulatozásának a hanglejtését, a magyar lélek megnyilatkozásának vonalait figyelte volna.

Bodonyi Miklós beszéde után szünet állott be, mintha senki sem bátorkodott volna közvetlenül utána felszólalni. Ezt a szünetet felhasználva felállott Kopfhammer plebános s ezekkel a szavakkal vonta magára a figyelmet:

— Meine Herrn! Meine Damen!

Ez a német megszólítás nagy feltűnést keltett. Mindenki, még a paptársai is úgy vélekedtek, hogy kár felszólalnia, hogy a német beszéd nem való ide, mert a jelenlevők egytized része se érti

meg. Csak rontja a hangulatot. S a nemtetszés szinte látható volt a vendégsereg arculatán és mozgolódásán.

De a német plebánost ez a kedvezőtlen fogadtatás nem hozta zavarba, mert alig egy perc múlva még csengőbb hangon megismételte a megszólítást, csakhogy most már ekkép:

— Hölgyeim! és Uraim!

Roppant hatása volt a német plebános ajkáról ennek a két magyar szónak, mert eddig magyar szót senki sem hallott tőle.

Nyomban síri csend támadt. Mindenki feszülten oda figyelt. És a német plebános idegen kiejtéssel ugyan, de érthető magyar szavakkal és akadozás nélkül mondotta el ezt a rövid beszédet:

„Én önök között idegen vagyok. Német ember vagyok. Idegen országból, Ausztriából jöttem, hogy ezen lakodalmon részt vegyek és hogy egy vallomással könnyítsek a lelkemen.

„Én gyűlöltem a magyart. Durva lelkűnek, barbárnak és gonosz indulatúnak tartottam a magyar népet, mert nem ismertem.”

„Ez az elfogult gyűlöletem hét esztendő előtt halálos veszedelembé sodort. Ebből a gyűlölt magyar népnek egy fia, egy közkatona mentett ki. S ez a közkatona, aki beleavatkozott az életembe, olyan csodálatos, lelki méretekben jelent meg előttem, hogy szinte megdöbbsentem tőle.”

„Gondolkodóba estem s egyre erősebb lett bennem az az érzés, hogy nem lehet vad és silány az a fa, amelynek ilyen nemes hajtása van, mint ez a közkatona.”

„Belemélyedtem a magyar nemzet történelmébe. Kritikával olvastam és összehasonlítottam a történetírók megállapításait és a történelem fátylájának fényétől, mint nyári napsugártól a köd, — eloszlott az elfogultságom és a gyűlöletem.”

„Ma már tudom, hogy a vitéz magyar nemzet

a hazáját védve testével és vérével évszázadokon keresztül az egész nyugat Európát oltalmazta és megbecsülhetetlen szolgálatokat tett a kereszténységnek és a civilizációnak. Századokon keresztül vérzett, fogyott és a török rabságban görnyedt, de hősi vitézségével megbénította és hazája rögéhez kötötte a török hódító hatalmát s a nyugati népek békében élhettek, erősödhettek és művelhették a kultúrájukat.”

„Most már ismerem a magyar nép hőseit, ismerem tengernyi szenvedését, ismerem és megérem azokat a küzdeimeit is, amelyeket fájának életéért és ősi alkotmányáért a német elnyomás ellen folytatott. Ismerem a magyar nép lelkét és jellemét és tudom, hogy az a legértékesebbek közül való.”

„És most már tisztelem, becsülöm és szeretem a magyar népet.”

„Csak azért jöttem messze idegen országból, hogy ezt a vallomást itt megtegyem és elkiáltsam magamat: Éljen Ozorówszky György!... Éljen a magyar!”

Leírhatatlan volt a német plebános szavainak a hatása. A vendégek felugráltak s zajosan éljenek. A férfiak hozzá siettek, ölelték és a kezét szorongatták. A nyolc vőfély pedig összeintett a szemével és amint hozzáférkőzhetek: ősi, magyar szokás szerint felkapták a vállaikra és körül hordozták a teremben.

Ez az ünneplés nagyon jól esett a plebánosnak, örömmel tekintett körül az öt ünneplő sokaságon s ezt mondogatta magában:

— Igen! Ilyenek vagytok ti magyarok! Gyűlölettel nem lehet letörni titeket. Szeretettel pedig egy csapásra meg lehet titeket hódítani.

Megkapó volt, amint a plebános és Ozorówszky összeölelkeztek.

— Plebános úr de nagyon örülök a szavainak, hogy megszeretett minket magyarokat!

— Ha örül kedves fiatal barátom, akkor azt is érzi, hogy érdemes volt engem megmentenie és én nagyon meg vagyok jutalmazva.

Percekig tartott a német plebános ünneplése és még jó időbe telt, amíg a vendégek újból elhelyezkedtek és folytatták a felbeszakított ebédet.

A beállott csendben a figyelmes szemlélő, ha körültekintett volna a vendégseregen, érdekes megfigyeléseket tehetett volna.

Az öreg Kapronczay helyet cserélt Kudlik plebánossal és nagy beszédbe elegyedett Kopfhammerrel.

Bodonyi Miklós a Juci néni szomszédságában ült, az egész ebéd alatt udvarolt neki és nem volt az a diskkrét, úri figyelmesség, amit elmulasztott volna.

Ifj. Egyed János és Kapronczay Eszti egymás mellett ültek és folyton egymással foglalkoztak. Nem először találkoztak most, mert János nemsokára rá, amint visszajött világjáró útjáról, látogatást tett Kapronczayéknál és Esztike őt, mint Boriska bátyját s érdekes világlátott embert, nagyon szívesen látta társaságában. Most is olyan bizalmasan beszélgettek, mintha csak magukban lettek volna. Nem törődtek a többiekkel és valami furcsa, idegen nyelven beszéltek, János sokszor ismételte: Je vous aime! De tout mon coeur! Vous mon ange! Majd ezt mondotta: I love you! Sweetheart! I love you! You are une beautiful young lady! You little une! Esztike nagyon odafigyelt és az arcáról le lehetett olvasni, hogy kedves neki az, amit János mond. Felelt is ugyanilyen török vagy japán nyelven hogy: oui! oui! yes! yes!

Az öreg Egyed a Kapronczayné és a Cillyné mulattatta és gyakran ráesett a tekintete az idősebbik fiára és a szép Esztikére. Nagyon kedvére

volt, hogy ezek olyan bizalmasan elbeszélgetnek és az a gondolat járt az eszében, hogy bárcsak meghódítaná az Esztike ezt az ő csavargó fiát. Akkor ugyan nem kíváncznék többet ki a nagyvilágba.

Az ifjú házasokról pedig, el lehet gondolni, hogy azok egymással sugdostak és egymás szeméből olvastak édes, szerelmes titkokat.

Az ebéd pedig ez alatt tovább folyt s a felköszöntők félbe szakadt sora újból megindult.

Kudlik plebános üdvözölte új hiveit. A kamocsai bíró ügyesen felemlítette, hogy Kamocsán leestett a Barkó Imre lovának a patkója s azzal fejezte be, hogy Kamocsa fölött sötétebb lett az ég, mert Kamocsa legszebb csillaga ide költözött Érsekujvárhoz.

Fél-ötre járt az idő, amikor a hosszú, jó ebéd rövid Istenáldásával véget ért. A vendégek a rögtönzött, pompás, hűvös ebédlőből kivonultak s a tágas udvaron, szérűn, vagy a nagy kertben fel-alá járkáltak és levegőztek.

Ekkor a konyhában és a félszerben kezdődött meg a trakta. A konyhában Manyákné vitte a főszót. Elbeszélte, hogy a lelkeit, a kisasszonykákat a Klárikát és a Katicát ő dajkálta és hogy milyen jók és aranyosak voltak ezek és hogy Pál úr és György úr milyen súlyosan voltak megsebesülve, amikor éjszakánként idején bújdosva Pogrányba jöttek. És beszélt, beszélt, kicsi híja, hogy a díványpárna és az emlékkönyv titkát ki nem találta.

A félszerben a kocsisok és a muzsikus cigányok lakmároztak. Itt a kamocsai bíró szolgálátása volt a fő tekintély. Mindnyájan őt hallgatták, amint elbeszélte a patkót, Barkó vitéz úrnak a csatáját a három német katonával és a lóhalálban való menekülést az ujuvári várba. És hogy neki még most is megvan az az egy aranya, amit

Berthóty várparancsnok úrtól kapott és mutogatta is az aranyat.

Hat óra felé már enyhült a hőség és a pajta előtti nagy szellős sátor alatt megkezdődött a táncmulatság.

Kezdődött pedig a fiatalok táncával. A vőlegények átkarolták és táncba vitték a mátkáikat, a vőfélyek pedig a koszorúslány párjaikat. A magyar lassúval kezdődött a tánc és a fiatal párok ezt a szép táncot olyan méltósággal és daliásan járták, hogy öröm volt nézni őket.

Mikor a cigány átcsapott a frissbe, a csárdásba: akkor nekiszilajodott a kedv és szabadjára kelt a magyar temperamentum. Kopfhammer plebános majd a szemét nézte ki. Oda állott a táncolók mellé és megkérdezte ifj. Egyed Jánostól, aki Esztikével szaporázta, hogy miféle tánc ez, amelynek csak egyféle az üteme és mégis száz a figurája? Ilyent ő még sehol sem látott. Egyed János azt válaszolta neki, hogy nincs is több ilyen az egész világon, — ez a magyar csárdás.

Az idősebbek körül állottak, vagy a padokon ültek és gyönyörködtek a fiatalok táncában. Ennek pedig sehoggy sem akart vége szakadni. A cigány már háromszor is abba hagyta a muzsikát, de mindannyiszor megujrázták. Végtére is csak úgy maradt abba, hogy Bodonyi Miklós rájuk szólt a fiatalokra, hogy hagyjanak egy kis muzsikát az öregeknek is.

Nagyon kedves volt az öregek tánca. Nem tartott az olyan sokáig, mint a fiataloké, nem is lobogott benne annyi szilaj tűz, — de méltóság annál több volt benne.

Bodonyi Miklós a Juci nénit vitte táncba, az öreg Egyed János a Kapronczay tiszttartónét, Kapronczay pedig Cilly Ambrusnét, Cilly Ambrus pedig a városbíró feleségét. A szenátorok és a gazdák pedig ki-ki vagy a maga feleségével,

vagy a komaasszonyával, vagy a sógorasszonyával járta. Itt kitett magáért kamocsai ismerősünk Karmos Boldizsár, aki a Rajmánosnét, a kamocsai kántornét és az újvári gazdasszonyokat ugyancsak megforgatta.

Az öregek tánca után a fiatalok és az öregek vegyest táncoltak szünni nem akaró jó kedvvel egész a vacsoráig. Vacsora után pedig még fokozottabb kedvvel folytatták egész éjfélig. Közbe-közbe a szünetek alatt szép dalokat énekeltek.

Mikor a várból elhangzott a kürtszó, amely az éjfélt jelezte: akkor nagy mozgolódás támadt s abbamaradt a tánc.

Egy esemény következett most, egy kedves költői epizód, vagy lakodalmas szokás: a menyasszony, jelen esetben a menyasszonyok búcsúztatása.

A lakodalmas közönség felállott a nagy sátor hátulsó részében, a középre felállott a négy menyasszony és a sátor nyitott oldalát egymás kezét fogva elzárta a nyolc koszorúslány:

Egy pillanatig ünnepélyes csend támadt, azután, mint kedves, üde madárzsivaj hangzott fel a nyolc koszorúslány ajkáról a búcsúztató dal:

Túl az árkon gólya lépdél a harasztton,
Tegnap lány volt, tegnap lány volt, máma asszony.

Gyertek lányok, koszorúsok álljunk sorba!
Hogy menyasszony az árkot át ne ugorja!

Hogy menyasszony a gólyát el ne riassza,
Mert ha elszáll, hátha nem jön többé vissza!

A menyasszony a sorunkat elsodorta,
És az árkot, keskeny árkot átugorta.

És a gólya ott repül már messze, messze!
Hova száll le, melyik házra, mely ereszre?

Túl az árkon járt a gólya a haraszton,
Tegnap lány volt, tegnap lány volt, máma asszony.

A dal utolsó akkordja után a koszorúslányok lánca elszakadt és a menyasszonyok, mint a madarak a kalitkából, melynek kinyílt az ajtaja, kirepültek, kiki az urához s ennek karján mentek a fészükbe, a saját otthonukba, az asszonyi életbe, a boldogságba.

A vendégek még együtt mulattak egész a hajnali harangszóig. Ekkor az idősebbek közül többen eltávoztak, de a nagyobb része és a fiatalság együtt maradt és tovább mulatott egész reggelig, amíg a barátoknál a hat órai misére elsőt harangoztak.

Így folyt le az a híres lakodalom, amelyről Érsekújvárott és a környékén sokat beszéltek s amelyet évtizedek múlva is emlegettek.

A kamocsai kántor szép verses krónikát is írt róla. Örökös kár, hogy ez nem maradt fenn az utókorra.

XVI. FEJEZET.

A Nemes-sor.

Csölle Máté a lakodalom után nem találta a helyét a saját házában. Járt ki és be egyik szobából a másikba, a kamarából a félszerbe, innen az istállóba. Körüljárta a tyúkólat, a szérút, a keretet. Közben meg-megállott, mintha hallgatódzott volna.

Majd elröstelte magát, bement a szobába és leült. Alig ült ott néhány percig, — fölugrott, mintha kergették volna és elülről kezdette és folytatta a céltalan, szinte öntudatlan járkálást.

— Keres valamit gazduram? — szólította meg egy párszor a Lacáné.

— Már mit keresnék! — felelte mogorván és tovább ment.

Pedig keresett. A Juliskáját kereste és annak a kedves hangja után neszelt folyton és mindenütt.

Nagyon furcsa is az, hogy az ember fölneveli, becézi, félti a leánygyermekét s amikor az már nagyra nőtt, hogy már segíthet is a munkában és már olyan értelmessé lett, hogy emberszámba megy és az ember elmondhatná neki apró örömeit, bajait, gondjait és elbeszélgetne vele: akkor jön egy idegen ember, akit se ő, se a lánya nem is ismert, megbabonázza a lányt és elviszi magával. És a lány vele megy, hiába marasztalja őt. Vele

megy az idegen emberrel sokszor a hetedik faluba, néha messze idegen országba is.

Még szerencse, ha az idegen jólelkű és becsületes ember. Akkor a szülő megnyugszik abban, hogy ez a világ rendje és még öröme is telik a lánya boldogságában.

Előfordul azonban az is, hogy az idegen ember hitvány fráternek bizonyul. Akkor a lánynak kínszenvedés az élete a méltatlan férj mellett, — tűr és szenved és siratja elhibázott életét. A szülőt pedig otthon emésztí a bánat lányának szerencsétlen sorsa miatt és nem tud segíteni azon, hogy az idegen ember komiszul bánik az ő szeretett gyermekével.

Csölle Máténak semmi oka nem volt arra, hogy féltse a leánya boldogságát. Az fájt neki, hogy a Juliskája már nem az övé, hogy nem láthatja folyton maga mellett a kedves arcát és nem hallja a szavának muzsikáját.

Előre látta Gábor, hogy az apja nehéz, lelki válságon fog keresztül menni. Ezért kért hosszabb szabadságot és a lakodalom után még jó ideig ott maradt az édesapjánál.

Vigasztalta az öreget, hogy hiszen a Juliska itt lakik alig tíz percnnyire, a vár túlsó oldalán. Meglátogathatja, amikor akarja és a Juliska is minduntalan ide szalad majd hozzá. Figyelmeztette erre, meg arra a munkára és együtt dolgozott vele és így segítette át az öreget a legnehezebb napokon. És rávette arra is, hogy a Lacánét továbbra is tartsa meg, hogy ne legyen egészen egyedül. A Juliskának és Pistának pedig a lelkére kötötte, hogy gyakran látogassanak el az öreghez. S amikor a dolgokat ekkép elrendezte és a szabadsága letelőben volt, — visszament Pozsonyba.

Itt az a parancs várta, hogy amint megérkezik, — jelentkezzék audienciára.

— Hol csavarogtál ennyi ideig? — szólította

meg Ő Eminentíája a belépő Gábort, — pedig jól tudta, hogy az hol járt, csak nem akarta a kíváncsiságát elárulni.

— Érsekujvárott voltam az édesapámnál kegyelmes uram. A Juliska hugom férjhez ment, annak a lakodalmán voltam.

— Ugye az az Einzinger, vagy Egyed vette el? És mi van a többi három kuruc barátoddal? Azok még nem vezették oltárhoz a mátkáikat?

— De igen kegyelmes uram! Azok esküvője is megvolt egyszerre a hugoméval. Négyes esküvő és lakodalom volt egyszerre. Az egész Érsekujvár talpon volt, mert olyan lakodalom volt az, hogy háromszáz esztendőben is aligha esik meg ilyen. Emlegetni fogják azt száz esztendeig is.

— Miről fogják emlegetni? — Talán csak nem történt ott valami országos skandalum?

— Nem kegyelmes uram! Sőt nagyon szépen és fényesen sikerült, de egészen más volt, mint amilyen a lakodalom közönségesen lenni szokott.

— Ugyan mivel volt külömb a többinél?

— Először is kegyelmes uram, négy menyasszony került össze egy portán és egyszerre indult az esküvőre. Mert a két pogrányi galambnak és a kamocsai amazonnak négy héttel az esküvőjük előtt be kellett jönniök Ujváriba és ott kellett lakniok.

— Nem tudtak hova menni, folytatta Gábor. Az édesapámkoz kéredzkedtek. Az apám a világgért sem akarta befogadni őket, különösen amikor megtudta, hogy a Juci néni, a sárkány is velük jön. Azt mondotta, hogy annyi asszony nép között ő megbolondul. De a hugom könyörgésére mégis befogadta őket. Eleinte sok baja volt velük, de azután annyira megszerette őket, hogy úgy járt utánuk, mint a kotlóstyúk a csibéi után.

Elmondotta azután Gábor, hogy a menyasszonyok mivel foglalatostkodtak, hogyan ugra-

bugráltak, hogyan nótáztak és hogyan incselkedtek az öregével.

Látta, hogy az elbeszélés mennyire érdeklí ő Eminentíáját, azért tovább folytatta és ugyan csak részletesen elmondotta az esküvőt és a lakodalmat. A felvonulást, a diadalkapukat, az elhangzott beszédeket, magát az ebédet s annak epizódjait és a menyasszonyok elbúcsúztatását.

Különösen feltűnt ő Eminentíájának Ozo-
róvszky hódolata és hála nyilatkozata s ennek az a tapintatos formája, hogy az ebéd előtt és nem felköszöntő alakjában mondotta el. Nagyon érdekelte a kérő és a kiadó násznagyok és a vőfélyek szóváltása és alkudozása, de leginkább a német pap magyar beszéde. Meg is jegyezte, hogy ez a német plebános derék ember lehet s hogy szeretné őt megismerni.

S a Gábor elbeszélése közben több megjegyzést és kérdést is tett és amikor Gábor befejezte az elbeszélését, így szólt:

— Csakugyan érdekes volt, a négy menyasszony összetorlódása és a lakodalom is. Most már ugyancsak megelégedettek és boldogok lehetnek azok a te kuruc barátaid?

— Igazán boldogok lehetnének, de náluk is úgy van, hogy nincsen derű ború nélkül. Úgy vannak azok, mint az egyszeri ember, akinek nagyon jó dolga volt és csak az volt a baja, hogy nem volt semmi baja. Hát szándékosan keresett magának. Megfeledkezett arról az életszabályról, hogy bolondnak és részegnek térjen ki az ember. Az az egyszeri ember nem tért ki, hanem incselkedni kezdett a részeggel. Ez meg úgy orron vágta, hogy az orra akkorára dagadt, mint egy uborka. Mikor megnézte magát a tükörben és meglátta a feldagadt orrát, csak annyit mondott: no most már legalább nem mondhatom, hogy nincsen semmi bajom.

— Nos csak nem tűztek össze most ezek, amikor jól megy a dolguk? — kérdezte Ó Eminentíája.

— Majdnem úgy van — kegyelmes uram. Amikor most elbúcsúztam tőlük: azt láttam, hogy a menyecskék duzzognak egymásra, az emberek pedig orrolnak valamit. Kérdőre vontam őket, hogy mi ütött hozzájuk és ki bora verte meg őket? Egyik sem akart előrukkolni, csak amikor keményen rájuk szóltam, hogy micsoda dolog ez a duzzogás és orrolás és kijelentettem, hogy addig én tőlük el nem megyek, amíg nekem tiszta bort nem öntenek a pohárba és nem mondják meg, hogy mi a bajuk, csak akkor vallottak.

— Kiszedtem belőlük, hogy azon civakodnak és nem tudnak megegyezni, hogy mi legyen a neve az ő házsoruknak. Mindegyik azt akarja, hogy az ő feleségéről nevezzék — Klára sornak, Borbála sornak, Julia sornak. És egyikük se engedett. Az se kellett nekik, hogy legyen hát pogányi sor, — mert éppen olyan joggal lehetne kamocsai sor is. Olyan semmitmondó nevet, hogy Ujsor, Szárazsor, Túlósor, vagy Rövidsor egyhangúlag elvetettek. Amit pedig valamennyien elfogadtak volna, hogy Kurucsor, Rákóczisor, vagy Berthótysor, — azt a hatóság nem engedi meg.

— Fölkértek engem, hogy legyek hát én közöttük a bíró és tegyek közöttük igazságot. Próbáltam és találgattam mindenféle nevet, de egy se tetszett valamennyinek. Ennél a nehéz kérdésnél engemet is cserben hagyott a tudományom — és ott hagytam őket anélkül, hogy a bajukat eligazítani és közöttük békességet teremteni tudtam volna.

— Ej ej, de nagyon nagy a bajuk! — jegyezte meg ő Eminentíája. Úgy vannak ezek a névkérésessel, mint az egyszeri ember a fával, aki az erdőtől nem látta meg a fát. Hiszen a név ott van

az orruk előtt. Rajta van a házukon. Csak le kell olvasni. Különös, hogy a furfangos eszeddel te se tudtál az igazira ráütni.

— Nagyon kíváncsi vagyok kegyelmes uram, — hogy mi volna az igazi név, aminek mindnyájan örülnének?

— *Nemes sor!*

— Canis... canis! — kiáltotta el magát Gábor és örömeiben talán ugrott volna is egyet, ha ez illetlen nem lett volna.

Ő Eminentíája lesújtó tekintettel mérte végig Gábort és félig bosszúsan, félig tréfásan, ezekkel a szavakkal utasította rendre:

— Te barát, a canis az enyém, — tied csak a heuréka.

— Tudom kegyelmes uram és alázatosan bocsánatot kérek, hogy a canis akaratlanul kiszaladt a számon, de ez a név olyan kitünő és annyira találó: hogy ennek kevés a heuréka, ennek canis dukál.

— Elnézem most az egyszer, de maradj te csak a heurékánál. Azoknak a kurucoknak pedig mond meg, hogy nem tűröm, hogy a szép barátságukat összetépjék és civakodjanak. És azt rendezem, hogy a soruk neve legyen „Nemes-sor”.

Gábor sietett Újvárba Ó Eminentíája parancsával. Hamar összeharangozta a négy gazdát és a menyecskéket.

— Nos, emberek és asszonyok! Hozom az igazi nevet, olyant, aminek mindnyájan örülni fogtok. Szólította meg őket Gábor.

— Halljuk, halljuk! Majd meglátjuk, hogy igazi-e! Mond már no! — Noszogatták Gábort. Mire Gábor elkiáltotta magát:

— Nemes-sor! — Nemes-sor!! — Nemes-sor!!!

— Hurrá! — Vivát! — Éljen! — Éljen! — Ez csakugyan az igazi! — Kiáltották valamennyien

és ide-oda rángatták Gábort és egyszerre beszéltek hozzá.

— Ez az igazi! Ezt örömmel elfogadjuk! Mégis csak okos ember vagy te Gábor, hogy ezt kitaláltad! Nemes-sor, ez az igazi!

— Nem én találtam ki. Ezt is, mint mindeneket és egész boldogságtokat Ó Eminentíájának köszönhetitek. Azt parancsolja Ó Eminentíája és én azért siettem vissza, hogy ezt a parancsát átadjam nektek, hogy ne civakodjatok és ne szagassátok magatok között a szeretetet és a barátságokat, hogy békesség legyen közöttetek és házsorotokat nevezzétek Nemes-sornak.

— Nagy örömmel fogadták ezt a parancsot és hálával és áldó szóval emlékeztek meg kegyelmes jó urukról.

Másnap reggel ünneplőbe öltözött föl a négy fiatal gazda és mentek föl a várba a városházára és a városbírónak előadták, hogy a hercegprimás Ó Eminentíájának a parancsa és az ő kívánságuk is az, hogy az ő házsoruk neve legyen Nemes-sor.

Éppen együtt volt a városi tanács. Meghallgatta a kérésüket és a Nemes-sor nevet elfogadta és beiktatta a város földkönyvébe és az utcák és a sorok lajstromába.

Estére pedig a Barkó Imréék házánál batyubált rögtönöztek. Kamocsára a meghívóval, illetve a Boriska levelével az ostoros gyereket kiszalajtották és a két Egyed János estére pontosan megjelent. Szívesen jött a fiatalabbik János is, mert Boriska megírta, hogy a Kapronczay Esztike is ott lesz. Az öreg Máté gazdán kívül nem is hívtak meg mást erre a családi jellegű batyubálra, csak a Rajmánosnét. Mert az bele is halt volna, ha őt kihagyták volna.

Ezzel a családi összejövettel ünnepelték meg a házsoruk elnevezését. Kedves, bizalmas családi tor volt ez, amely azzal az újabb esemény-

nyel végződött, hogy Kapronczay Esztike és ifj. Egyed János megértették egymást és eligérkeztek egymásnak.

A Nemes-soron pedig megszűnt a duzzogás és az orrolás és a négy fiatal család között helyre állott a béke. Ujra teljessé lett közöttük a szeretet és a viszálykodásnak ez az első muló fellege nyomtalanul elvonult boldogságuk egéről.

XVII. FEJEZET.

A földesúr és jobbágyai.

A rendi alkotmány uralma alatt egész 1848-ig a nemzet, vagyis az ország lakossága két osztályra oszlott.

Az egyik volt az uralkodó osztály, a kiváltságosok osztálya, amelybe beletartoztak a főpapok, a főurak és a köznemesek. Ezek adóterheket nem viseltek és csak a királynak szolgáltak.

A másik osztály volt a túlnyomó többség, a misera plebs contribuens, a nyomorult adózó nép, kiváltságok nélkül és nagyon korlátolt jogokkal. Ebbe tartoztak a telkes jobbágyok, vagy úrbéres gazdák és a zsellérek. Ezek a földesuruk hatósága alatt állottak és nyögtek az adóterhek alatt, szolgáltak az országnak, a vármegyének, a falunak és első sorban a földesuruknak.

A főpapok, főurak és a nemesek rendjei és a jobbágyság nagy tömege között állottak a honorátorok, vagyis nemességgel nem bíró, tanult, vagy literatus egyének, tudósok, papok, prókátorok, orvosok és a többiek, — mellettük a városi polgárok, akiknek különös jogaik és privilegiumaik voltak.

Az ország földje is, — eltekintve a királyi várföldektől és egyes kiváltságos területektől, két kategóriára oszlott: a nemesi birtokra és az urbéri birtokra.

Az urbéri birtok tartozéka volt a nemesi birtoknak. Minden urbéri telek, vagy földdarab hozzátartozott valamely nemesi birtokhoz. A jobbágyokat csak örökös használati jog illette meg az urbéri birtokon.

Azért 1848-ig nem úgy beszéltek, hogy pl. megvettem Acsán, vagy Csornokon a Salamon-féle birtokot, hanem azt mondták, hogy megvettem Acsát, Csornokot, ezt vagy azt a falut.

Érdekes és nagyon gyakori alakulat volt, hogy egy faluban több volt a földesúr. Az ilyen falunak a népe annyi felekezetre oszlott, ahány volt a földesúr. Nagysurányban pl. négyféle urbéresek voltak: a gróf Károlyi, a gróf Berchtold, a Motesicky és a gróf Pongrácz familiáké.

A földesúr bíraskodott jobbágyai fölött és a megszökött jobbágyot joga volt kerestetni és vissza hozatni. Némely földesurat, így az esztergomi érseket is, privilégium alapján megillette a jus gladii, a pallosjog, vagyis a hálálbüntetés joga is, mint a vármegyéket és a kiváltságos városokat.

Minél több faluja és jobbágya volt a földesúrnak, annál gazdagabb és hatalmasabb volt. Hogy hány faluja volt az esztergomi érseknek a Rákóczi féle szabadságharc idejében: azt csak hosszas kutatás után lehetne megállapítani. Valószínű, hogy száznál is több volt, mert 1622-ben a Pázmány-féle urbárium szerint olyan faluja is, amelyekben nem urbéresek, hanem kizárólag praediális, vagy egyházi nemesek laktak és csak katonai szolgálatot teljesítettek, nem kevesebb volt mint negyvenhét.

Érdekes volna annak a fejtegetése, hogy a földesúr és a jobbágy közötti viszonyt milyen törvények és országos rendeletek szabályozták és mikép védelmezték a jobbágyságot a földesurak túlkapásai ellen.

De nem ezeken fordult meg az, hogy jó dolguk volt-e a jobbágyoknak, vagy keserves volt-e a sorsuk? Ez egészen attól függött: hogy milyen ember volt a földesúr.

A gonosz lelkű, kapzsi és zsarnoki hajlamú földesúr rosszul bánt a jobbágyaival, kiszípolyozta őket s azok szegények, elégedetlenek voltak és zúgolódtak: de segíteni magukon nem tudtak. Sokszor úgy tettek, hogy otthagya a zsupfödeles házikót, a kis telket, a falut, — búcsú nélkül odébb állottak, vagyis megszöktek. Nagyon gyakori eset lehetett ez, mert a szökevény jobbágyról — „jobbagiones fugitivi” — sok szó esik a Corpus Jurisban.

A jólelkű és humánus földesúr jobbágyai megelégedettek voltak, szorgalmukkal elő tudták teremteni az adókat és szerezni is tudtak egy kis vagyonkát. Ezek földesuruk jóságát hűséggel viszonozták.

Ilyen jó viszony volt az esztergomi érsek és jobbágyai között állandóan, évszázadokon keresztül. Az érseki jobbágyok megelégedettek voltak, ragaszkodással és hűséggel viseltettek földesuruk iránt.

Mert az esztergomi érsekek úgy tekintették a jobbágyaikat, — akiknek lélekszáma a százezret is meghaladta, — mintha ezek az ő nagy, politikai családjuk tagjai volnának. Atyailag bántak velük és gondoskodtak nemcsak lelki szükségleteikről, hanem arról is, hogy nyomort és segítséget ne szenvedjenek.

A török háborúk alatt az esztergomi érsekiségnek több faluja teljesen eltűnt a föld színéről. Sok más falva pedig fel lett dúlva és elnéptelenedett. A török rabság alóli felszabadulás után és a Rákóczi-féle szabadságharc lezajlása után beállott békés időkben az esztergomi érsekek gondoskodása és támogatása mellett a szétdúlt falvak

újra felépültek, benépesedtek s a nádfedeleles házakba a nyugodt családi élet és a jólét újból visszatért.

Kimagasló példája és történelmi dokumentuma ezen gondoskodásnak Széchényi György esztergomi érseknek 1691. október 29-éről kelt s a következő évben I. Lipót király által is szentesített szabadalomlevele, amellyel érsekújvári népéről gondoskodott, annak jogait meghatározta és Érsekújvár fejlődésének alapjait lerakta.

Elbeszélésünk hősei ezen szabadalmi levélben meghatározott jogkörben éltek, de ez a szabadalomlevél egyébként is annyira érdekes, hogy annak tartalmát ide foglalom, úgy amint azt Hamar Pál Komáromban 1864-ben megjelent „Nyitra megye helyírása” című könyvben közzé tette. Ime Hamar Pál így közli:

„1. Érsekújvár polgárai és lakócai sorába senki más, csak aki a római katolikus vallást követi, volt fölvehető.”

„2. Az áldornagy a vérhatalmi jogot, valamint a polgárok közt a belsőségek iránt felmerülő kérdések megoldását magának és utódainak fenntartva, a zálogos adóssági s egyéb polgári perek tárgyalását a bíróra s tanácsra ruházta, egyúttal megengedte, hogy a várostól a fellebbezés az uri székre történjék.”

„3. Minden polgár, ki háza után 50 szapu alái földet birt, évenként két részletben szent György és szent Mihálykor hét rénes forintot fizetni tartozott, aki pedig háza után csak 25 szaput vetett, az csak a fentebbi összeg felével rovatott meg.”

„4. A polgárok és utódaik minden rendes, úgy rendkívüli munkáktól mentesítettek ugyan, mégis arra, hogy az érseket és annak főtisztjeit, valamint az uradalmi bor és egyéb szállítmányokat útközben számosan kísérik, úgy ezek körül

ameddig a szükség kívánja szolgálatokat tegyenek, köteleztettek.”

„5. Bor, sör és pálinka-mérés a polgároknak szent Mihálytól Karácsonyig szabadon hagyatott, az év többi részén azonban e jog az uradalomnak tartatott fenn.”

„6. Miután Érsekujvár mezővárosnak tulajdon területe nem volt, azért a polgároknak a Leék, Görög, Gúgh és Nyárhídi érseki határok szabad használata, a külvárosiak telkeik s az uradalmi majorság menten tartásával megengedett.”

„7. Az érsekujvári bíró s utódai a helypénz szedésre feljogosítottak, úgy mégis, hogy ez által a helybeli uradalmi vámszedés korlátozást ne szenvedjen.”

„8. A polgároknak minden árucikkkel kereskedés megengedett, de a vámfizetésre az ország törvényei szerint köteleztettek.”

Ugyancsak Széchényi György érsek alakította meg később 1694—1695. évben az érsekujvári határt is, a török háborúk alatt elpusztult Lék, Györög, Gúgh és Nyárhíd falvak határaiból. Egyesítette ezt a négy határt és 125 urbéri telekre osztotta be. Ezekben a telkeken éltek nemzedékről nemzedékre, gyarapodtak és sokasodtak az érsekujvári jobbágyok családjai. Ez a telekszám volt az alapja a mult század hetvenes éveiben hosszas perlekedés után történt határrendezésnek vagy tagosításnak.

Keresztély Ágost hercegprímás, mint esztergomi érsek nemcsak földesura, hanem valóságos atyja volt a jobbágyainak. Atyailag törődött ezeknek a sorsával. Tisztjei kötelesek voltak neki félévenként jelentést tenni minden egyes falujáról s arról, hogy békességben vannak-e, megelégedettek-e s nem szenvednek-e szükségét a jobbágyai? És ha valamely faluja népét árvíz, vagy

tűzkár sújtotta: sietett annak segítségére lenni és a nyomort enyhíteni.

Ezen humánus gondolkozásából, de történetünk előzményeiből is érthető az, hogy kíváncsi volt a négy új, érsekujvári jobbágyra, hogy meg akarta őket ismerni és hogy amikor azok a színe elé járultak, — kegyesen fogadta őket.

— Te barát, mondotta egy alkalommal a Gábornak, amikor az jelentést tett, — hogyan fogadták azok az érsekujvári kurucok a Nemes-sor nevet?

— Annyira megörültek neki kegyelmes uram, hogy hangos éljenzésben törtek ki, engem pedig örömükben majdnem szétszedtek. És hálával emlegették, hogy mindenüket, egész boldogságukat, még a házsoruk nevét is kegyelmes Eminentiának köszönhetik. És nagyon a lelkemre kötötték, hogy kérjem kegyelmes Eminentiádat kegyeskedjék megengedni, hogy magas színe elé járulhasanak és hálájukat személyesen is kifejezhessék.

— Ide Pozsonyba, vagy Nagyszombatba nem fárasztom őket. Újvárbába pedig nem megyek mostanában. Hanem ennek a hónapnak a végén, szüretkor egypár napra kimegyek a Szent-István pusztámra, akkor majd oda jőjjenek ki.

— Hálásan köszönöm kegyelmes uram az ő nevükben. Nagyon boldogok lesznek, ha fogadni kegyeskedik őket.

— No és már nem duzzognak a menyecskék? És nem orrolnak az emberek?

— Nem kegyelmes uram! Szent közöttük a béke. Örömükben másnap este batyubált rendeztek maguk között. Barkóéknál volt a batyubál és arra Kapronczay tiszttartó urat és családját is meghívták. Mert a tiszttartó úr régi jó ismeretségben van az öreg Egyed Jánossal. Boriska, vagyis most már Barkóné pedig jó barátságban van a Kapronczay Esztike kisasszonnyal.

— Ismerem ezt az Esztikét, bérálás után bemutatta az apja. Derék lánynak nézem.

— Igen kegyelmes uram, derék és kedves leány. De már nem sokáig lesz leány, mert a batyubálon az ifjú Egyed Jánossal megértették egymást és mint jegyesek mutatkoztak be.

— Ej ej ez érdekes. Úgylátszik, hogy az a világjáró Egyed János a te kuruc barátaidtól kapott kedvet a házassághoz.

— Lehet kegyelmes uram, én már a lakodalmon láttam, hogy ezek a ketten valamiben törik a fejüket. De még egy más érdekes megfigyelést is tettem akkor. Talán az is érdekelni fogja kegyelmes Eminentiadat.

— No mi az? — csak nem megint egy további házasság?

— Olyanféle kegyelmes uram, de még most nem az. Megfigyeltem a lakodalmon, hogy Bodonyi Miklós ügyész úr az egész idő alatt folyton a Barkó Judit kisasszonnyal foglalkozott és nem fogyott ki az uri figyelmességéből. Nem is csodálkoztam ezen, mert a Juci néni olyan helyes volt, mintha megfiatalodott volna.

— A Juci néniire vetette a szemét? Le kell beszélni a szerencsétlent! Hiszen ugye — a Juci néni az a sárkány?

— Már késő kegyelmes uram, mert már meg is kérte.

— Meg is kérte? a szerencsétlen! No és...

— És kosarat kapott.

— Úgy kell neki! — Vagyis inkább a szerencséje, hogy kosarat kapott. Hm, hm. Én azt hittem, hogy ez a Bodonyi már teljesen berozsdásodott agglegény, hogy csak a paragrafusokat élvezi és a peres aktákban találja minden örömét. És íme egyszerre csak nekilődül, udvarolni kezd, házasságra gondol és deresedő fejjel nekimegy a falnak. Szerencséje, hogy kikosarozták.

— Kegyelmes uram én nem úgy fogom föl. Elnéztem őket, amint egymással beszélgettek és ismerem mind a kettőt. Testi alkatukra, korukra és, ami a legnagyobb ritkaság, értékes lelki tartalmukra is nagyon egymáshoz illenek.

Látni való, hogy Gábor csak azért, hogy az urának kedveskedjék, előhuzakodott egy kis pletykacsemegével is. És különös, hogy ez a pletyka mennyire érdekelte az egyházfejedelmet.

Közeledett a szeptember vége, Ó Eminentiaja kitűzte a napot, hogy mikor rándul ki Szent-István pusztára s megmondotta Gábornak, hogy ott-tartózkodása alatt a közbeeső vasárnapon fogja fogadni az érsekujvári új jobbágyait.

Szent-István pusztája Érsekujvárból menet Harasztpuszta és Perbete falu között fekszik. Jó mélyen esik az úttól. A pusztát egyik oldaláról alacsony domb szegélyezi. Akkoriban itt az esztergomi érsekeknek nyaralójuk volt. Ó Eminentiaja évenként egyszer, vagy kétszer kirándult oda legszűkebb környezetével, a titkárával és egy-két kedvenc kanonokjával. Azért szeretett menni erre a félreeső helyre, mert ott nem háborgatták.

A kitűzött vasárnap előtt Gábor Érsekujvárott termett és megvitte a hercegprímás parancsát. Szerencsére Juci néni akkor Érsekujvárott tartózkodott, — csak az öreg Egyed Jánost kellett értesíteni, mert ezek is kifejezték azt az óhajtasukat, hogy ők is szeretnének velük menni, ha a hercegprímás elé járulnak.

Megbeszélték az utazást és úgy határoztak, hogy a négy menyecske menjen az első kocsin, a második kocsin pedig az uraik és Gábor barát, a harmadikon pedig a nászok, vagyis a Juci néni, az öreg Egyed és Csölle Máté.

Vasárnap reggel díszesen kiöltözködve jókor elindultak és délelőtt tizenegy órakor már ott voltak a pusztán.

Gábor ismerte ott a járást és a hercegprímás szolgaszemélyzetét, lekeféltette a saját és a többiek ruháját és bevezette őket a váróterembe. Maga bement a titkárhoz és jelentette, hogy az érsekujvári jobbágyok itt vannak s esedeznek, hogy Ő Eminentiája kegyeskedjék őket fogadni. Azt elhallgatta, hogy a Juci néni, az öreg Egyed és az ő apja is itt vannak és szeretnének audienziára menni.

Mikor ő Eminentiája belépett a fogadó terembe, a komornyik kitarta a szárnyas ajtót és Gábor bevezette a négy házaspárt. Egy sorba állottak fel, a négy gazda egymás mellett s azután a négy menyecske.

Néhány lépésnyi távolságban állottak meg a bíbornok előtt. Mélyen meghajoltak és Ozoróvszky beszélni kezdett:

— Főmagasságú bíbornok, hercegprímás és esztergomi érsek úr, kegyelmes jó atyánk! Kegyelmes jó urunk! Fiúi hódolatunkat és legmélyebb hálánkat jövünk kifejezni, kegyelmes Eminentiádnak...

Ő Eminentiáját kellemesen lepte meg Ozoróvszkynek férfias hangja. Néhány pillanatig élvezte annak csengését, de csakhamar közbe szólt:

— Hagyd abba fiam! Tudom, hogy miért jötök. Tudom, hogy mit akarsz mondani. Rögtön felelek is rá mindnyájatoknak. Az Úr Isten akaratára volt, hogy jobbágyaimmá lettetek. Az Úr Istennek adjatok hálát ezért. Nekem pedig azzal fogjátok meghálálni, ha istenfélők, példás életűek, a munkában szorgalmasok, a kötelességeitek teljesítésében pontosak s a hozzám való hűségben soha meg nem tántorodók lesztek. Ti tanultabbak és értelmesebbek vagytok a többi érsekujvári jobbágyaimnál, azért mindezekben jó példával kell előljárnotok, ezt el is várom tőletek.

Ezeket mondva a bíbornok Ozoróvszkyt szólította meg:

— Te vagy az Ozoróvszky?

— Én vagyok kegyelmes uram!

— Azzal a Geörch hadnaggyal ugyan kegyetlenül elbántál!

— Beismerem kegyelmes uram, de nem tehettem másképp. A háború nem tréfa dolog.

— Az pedig, hogy Ocskay kardját kiütötted, hallatlan vakmerőség volt. Nem gondoltál arra, hogy leszúr?

— Csak arra gondoltam kegyelmes uram, hogy nem tudom felégetni a plebániát meg a falut. A katonai regula szerint le is kellett volna engem lőnie, vagy szűrnia, de az Isten azt nem engedte.

— Az is roppant nagy vakmerőség volt, ahogy azt a német plebánost megmentetted.

— Az volt a legnagyobb vakmerőségem kegyelmes uram, mert ha csak egy fél percet késsem volna: mind a ketten ott pusztultunk volna el az égő toronyban.

— Látod az szép cselekedet volt, hogy megmentetted Nagykert a tűztől és hogy megmentetted az Isten szolgáját a haláltól és a bántalmazástól. Ez a két cselekedeted nagy befolyással volt az elhatározásomra. Remélem, hogy olyan derék jobbágyom válik belőled, mint amilyen vitéz katona voltál.

— Fogadom, hogy az leszek kegyelmes uram!

Ekkor a bíbornok a Beretzkyre fordította a tekintetét, akit Gábor bemutatott.

— Te vagy az a Mordskerl? — Ugyancsak goromba tréfát csináltál azzal a császári kapitánnyal. Az már most generális. Tudom, hogy nem szeretnél vele találkozni?

— Most már semmit sem félek tőle, amióta

kegyelmes Eminentiádnak jobbágy-katonája vagyok.

— És mond csak mikor az országúton fölgróttál a leszúrt katona lovára és szemközt fordulva nekivágtál a csapatnak: mire számítottál, hogy össze nem kaszabolnak?

— Arra kegyelmes uram, hogy minél nagyobb a vakmerőség: annál biztosabban sikerül, ha ügyesen csinálja az ember.

— Úgyes, de nagyon merész stratégia volt az is, ahogy a bánkeszi úton keresztülvágtátok magatokat.

— Az csak olyan kisebb fajta fortély volt kegyelmes uram. Az ütközet hevében ott kellett csak igazán összeszednie az eszét az embernek.

— Hallom, hogy te nagy lócsiszár is vagy, hogy a lovat megtudod babonázni. Majd ha bajom lesz a lovaimmal hozzád fordulok.

— Kegyelmes uram, ami kis tudásom és ügyességem van: éjjel-nappal kegyelmes Eminentiádnak rendelkezésére áll.

— Azt is hallom, hogy zsandár is voltál, hogy olyan rémséges volt az arcod, hogy az asszonyok megszaladtak előled. Nagyon rút lehettél!

— Ilyen voltam kegyelmes uram, — felelte Beretzky s abban a pillanatban kancsalra ugratta a balszemét és egy villámgyors kézmozdulattal felborzolta a bajúszát és a haját. Csakugyan rémséges volt, úgy hogy Ő Eminentiája szinte megdöbönt. De Beretzky hirtelen rendbehozta az arcát.

— Ne ijesztgesd az embert! — itt nincs zsandárra szükség. Látom, hogy te meg vagy kenve mindenféle hájjal. Majd meglátom, hogy milyen jobbágy válik belőled.

— Háládatos és örökös hűségű jobbágya leszek kegyelmes uram. Az én elvem az: sohase dicsekedni és mindig megfelelni.

Ekkor a bíbornok tekintete Barkó Imrére szegeződött. Gábor tüstént bemutatta őt.

— Te vagy az a kamocsai, patkós vitéz? Ugyancsak elbántál azokkal a császári katonákkal. Hogyan talátd föl magad olyan hirtelen?

— Úgy kegyelmes uram, hogy mindjárt láttam, hogy valamelyikünknek meg kell halnia s azt gondoltam magamban, hogy inkább a német haljon meg, mintsem én.

— Hát azt nagyon ügyesen csináltad. Azt is hallottam rólad, hogy nagyon szeretsz rendet csinálni. Miért támadtál olyan dühösen Beretzkyre?

— Azért jöttem haragba kegyelmes uram, mert Beretzky és Ozoróvszky is a szavukat adták, hogy nem fognak a hugaimnak udvarolni. És nem tartották meg a szavukat, pedig én azt tartom, hogy az adott szó szent legyen.

— Igazad van fiam. Csak tarts erősen rendet a saját portádon is.

— Nem lesz panasza ellenem kegyelmes jó uram.

Ezután az Egyed Pistára került a sor. S amikor őt Gábor bemutatta, — Ő Eminentiaája így szólította meg:

— Egyed? Hiszen te voltaképen Stefan Einzinger vagy! Már most melyik neved az igazi?

— Te egy kis suskussal jutottál az urbáriumhoz, de szerencsére az ezredes, az a Ritter von már elment és bátran használhatod a régi nevedet. Mi is voltál te a kurucoknál?

— Alhadnagy voltam kegyelmes uram a fejedlem testőr csapatánál.

— És alhadnagyból lettél kutyamosó? — Ugyan szépen avanzsíroztál!

— Akkor nagyon lecsúsztam, de azután nagyon előre ugrottam, amikor Bibornok hercegséged kegyességéből érsekujvári telkesgazda lettem.

— És mi van az órástudományoddal? — Azt parlagon heverteted?

— Nem kegyelmes uram. A Nemes-soron én vagyok az órák inspektora.

— Majd meglátom, hogy jobbágnak és gazdának is beválsz-e úgy, ahogy beváltál órásnak és kutyamosónak!

— Azon leszek kegyelmes uram, hogy magas megelégedését és kegyes jóindulatát mindig megérdemeljem.

Most Ő Eminentíája a menyecskék felé fordult és Gábor egyszerre mutatta be Klárikát és Katinkát, akiket így szólított meg az egyházfejedelem:

— Ti vagytok azok a híres pogrányi galambok? Én is hallottam a híreteket! Ez a barát itt mindent elmondott rólatok. Még azt is, hogy hogyan pajkoskodtatok a Kisfélson. Nos megszoktatok-e már Ujvárott? Nem kívánczotok-e vissza Pogrányba?

— Nem kegyelmes, jó urunk. Nagyon boldogok vagyunk a Nemes-soron. Mély hálával köszönjük boldogságunkat kegyelmes Eminentíának.

— Az Istennek köszönjétek kedves gyermekeim! Örülök, hogy boldogok vagytok. Te vagy a Klára?

— Igen kegyelmes uram, én vagyok az Ozoróvszky György felesége.

— Hallom, hogy te fogalmaztad a könyörgő és köszönő levelet, amit hozzám írtatok. Hogy jutottak eszedbe azok a gondolatok?

— Nem az eszemből, hanem a szivemből vettem azokat kegyelmes uram.

— Jól van megírva mind a két levél. De mond csak lányom, az urad még mindig ír verseket?

— Nem kegyelmes uram. Amióta gazda lett, azóta a lant helyett az eke szarvát fogja.

— Nem baj! — Hiszen a hasznos munka, amit örömmel végez az ember, táplálja a lelket is és egészen közel áll a költészetéhez. Hallom, hogy az urad valami szép gyűrűt hozott neked a háborúból, mutasd csak?

— Ez az kegyelmes uram, mondotta Klárka, — hirtelen lehúzta az újjáról és oda nyújtotta Ő Eminentiajának.

— Szép török gyűrű. Szép ajándék! — mondotta a hercegprimás és visszaadva a gyűrűt Katinkát szólította meg:

— Te vagy az a Kata? Hallom, hogy te vagy a rosszabbik.

— Nem is vagyok rossz kegyelmes uram. Csak rám fogják. Talán azért, mert élénkebb és beszédesebb vagyok, mint az ikertestvérem.

— Hiszen csak tréfából fogják rád. Az urad úgyse hiszi el. És hogyan vagy az uraddal? — Mert annak az a híre, hogy gézengúz és izgága ember.

— Lehet kegyelmes uram, hogy kuruckatona és zsandárkorában olyan volt, de most olyan kedves, jó ember. Olyan, mint a kezés bárány.

— Szóval még nem vert meg?

— Próbálná csak, tudom, hogy megbánná!

— Pedig hát azt mondják, hogy az asszony verve jó.

— Én veretlenül is jó vagyok kegyelmes uram.

— Ni hogy dicséri magát, ez az ujdonsült menyecske! Hallom, hogy te is valami szép gyűrűt kaptál az uradtól? — mutasd meg csak, hogy lássam!

Katinka hirtelen lehúzta a gyűrűt s ezekkel a szavakkal nyújtotta át a hercegprimásnak:

— Az uram hozta a háborúból. A fejedelem ajándéka.

— Szép ajándék, érdemes megőrizni, — mondta Ő Eminentája és visszaadva a gyűrűt a Boriskára tekintett, akit Gábor bemutatott. Így szólította meg:

— Te vagy az a bátorlelkű kamocsai lány? — Ugye nagyon megrémültél, amikor a császári katonák oda vágattak a kovácműhely elé?

— Jaj kegyelmes uram, talán a szívem verése is elállott.

— És ugye a nagy rémülettől borultál a vitéz kuruc keblére?

— Jaj kegyelmes uram! azt nem is tudom, hogyan történt. Eleget szégyenlettem magamat utána.

— És a kamocsai bíró ugrott-e amikor rászóltál? És a patkó ott van-e még koszorúba foglalva az imazsámolyod fölött?

— Úgy látom kegyelmes uram, hogy a mi jó barátunk a Gábor barát egészen beárult és mindent elpletykázott.

— Csak te ne bántsd a Gábor barátot. Ő nagyon komolyan fogja föl a barátságot és a boldogságtok kiépítésében nagy része van neki. És annak a folyamodványnak is, amit te olyan szép gyöngybetűkkel leírtál.

— Kegyelmes uram mélységes hálával köszönöm kegyes jóindulatát.

Juliska került most sorra, Gábor úgy mutatta be, hogy az ő huga.

Juliska arcát pír öntötte el, — úgy állott ott a hercegprímás előtt, mint egy megijedt csibe. Pedig az ijedtségre semmi oka nem volt, mert a hercegprímás jóságos arcáról szinte sugárzott a jóindulat, amint megszólította:

— Te vagy az a pogány, aki csak magyarul tudsz?

Ez a kérdés még inkább zavarba hozta őt. Nem tudott rá válaszolni és még jobban elpirult.

— Hát mond el, hogy hogyan történt az első találkozástok a Pancadomb-dűlőben, a kenderföld végén?

Erre a második kérdésre is csak annyit tudott suttogva kihozni:

— Jaj kegyelmes jó uram!

— Nos hát majd segítek neked. Hát hogyan is hívják? ... Ölle ... Bölle ... Dödölle ...?

— És hol is laktok? ... Szérű ... verebű ... közepibe ... zsalusablak ...

De már ennyi kegyességet a Juliska szive nem birt el. Egy szökkenéssel ott termett a bíbornok mellett, leborult a lábaihoz, elkapta a bal kezét és csókolta, csókolta, gyermeki bizalommal és szeretettel. Bizonyos, hogy egy-két meghatott könnyecseppet is hullajtott a bíbornok kezére.

A bíbornokot a szive mélyéig meghatotta ez a váratlan mozdulat. Valami szokatlan, kedves melegség járta át a szivét, — a szeretet melegsége. Jobb kezét akaratlanul az előtte térdelőnek a fejére tette és meghatott hangon szól hozzá:

— Megértettem a néma válaszodat kedves gyermekem. Jól van! Csak légy te olyan jó és istenfélő asszonykorodban is, amilyen eddig voltál.

Juliska meghatva és könnyezve állott fel és vonult visszafelé.

— Gyere csak vissza te Juliska, szólt rá a hercegprímás. És Boriska te is jőjj ide.

Zavartan és kíváncsian állottak meg ezek a ketten a hercegprímás előtt és várták, hogy mit fog nekik mondani.

— Kedves gyermekeim, — a sógornőitek mindegyikének van egy szép gyűrűje. Azt akarom, hogy ne fájjon a szivetek és nektek is legyen szép emléketek és családi ereklyétek. Azért

esküvők alkalmából én adok nektek egy-egy gyűrűt. Nesze Boriska ez a tied, ez meg a tied te pogány. Húzzátok föl az ujjatokra.

Gyönyörű briliánskövű gyűrűk voltak. A két menyecske hálálkodva köszönte és kezét csókolt Ő Eminentiajának.

Az audienciának ezzel vége is szakadt volna, de ekkor Gábor hirtelen jelentette Ő Eminentiajának, hogy Barkó Judit kisasszony, Egyed János úr és az ő apja is kihallgatásért esedeznek és meg akarják köszönni Ő Eminentiajának gyermekeik iránt tanusított kegyességét.

A hercegprimásnak még jobban felderült az arca és intett Gábornak, hogy bocsássa be őket.

Erre mind a hárman beléptek és mélyen meghajoltak. Ő Eminentiaja először a Juci nénit szólította meg:

— Kegyed a Barkó Judit?

— Igen kegyelmes uram! Hódolatomat és hálaomat jöttem kifejezni...

— Tudom, tudom, — vágott a szavába a hercegprimás és jóságos tekintettel nézett a Juci néniére, aki szép selyemruhájában az akkori divat szerint kiöltözve igen helyes, úri dáma volt.

— Egészen másnak képzeltem. Mert hallottam kegyedről, hogy hegyes orrú, ráncos képű és hogy valóságos sárkány. Pedig egyáltalában nem néz ki sárkánynak.

— Nem is vagyok az kegyelmes uram. Csak azt a híremet terjesztették, különösen azután, amikor egy esetben nagyon kihozták a sodromból.

— Hallottam arról az esetről, hogy akkor ugyancsak méregbe jött és olyan volt, mint egy sárkány. De akkor teljesen igaza volt.

— Bizony kegyelmes uram elég gondom és bajom volt azokkal az árván maradt gyerekekkel.

— El tudom képzelni. Nagyon szép és na-

gyon nehéz feladatot ruházott kegyedre a Gondviselés, hogy a három árvának az édesanyjukat pótolja. És kegyed a Gondviselés ezen rendelkezését élethivatásául elfogadta és méltóan töltötte be. Testileg, lelkileg nevelte, gondozta, a rossztól megóvta s a jóban megerősítette azt a két leányt és azt a kemény akaratú fiút, amíg embersorba jutottak. Szép élethivatást töltött be. Nagy érdeme ez kegyednek és az Úr Isten könyvében is fel van jegyezve a kegyed javára. Ők pedig hol-tuk napjáig hálásak lehetnek kegyednek.

— Mégis a boldogsághoz kegyelmes Eminentiád jósága és fenkölt lelke vezérelte őket.

— Ezt a feladatot már rám ruházta a Gondviselés, mert mindnyájan a Gondviselés eszközei vagyunk. Így oktatott ki engem egyszer ez a barát fráter. Itt Ő Eminentiája a Gábor baráttra mutatott. Aztán ezen szavakkal fejezte be a Juci néni kihallgatását:

— Kedvemre van kisasszony, hogy kegyed is eljött és én megismerhettem.

Ezután Egyed Jánost szólította meg:

— Ön az édesapja Boriskának és ott annak a Stefan Einzingernek?

— Igen kegyelmes uram. Fogadja nagy hálámat gyermekeim boldogságáért...

— Hagyja csak. Gratulálok önnek ehhez a két gyermekéhez. Hallom, hogy egy idősebb fia is van.

— Igen kegyelmes uram, kilenc év előtt küldöttem őt a lipcsei egyetemre s azóta a világot járta, csak most tavasszal jött haza.

— Egy kicsit sokáig járta a világot. Sok tapasztalatot szerezhettek. Jó, ha a magyar fiúk körülnéznek a világban, de ha már elegendő ismeretet és tapasztalatot szereztek arra, hogy hasznosan folytathassák életüket: akkor jöjjenek haza és itthon értékesítsék tudásukat. Mert a

magyar nemzet nem elég nagy ahhoz, hogy egyes fiai elszakadjanak tőle és a nagy világban elszóródjanak. Csak igen híres, tudós egyéneknek engedhető meg ez, akik a külföldön magas polcra jutottak s onnan szereztek tiszteletet és megbecsülést nemzetünknek.

— Remélem kegyelmes uram, sőt most már biztosra veszem, hogy a János fiam itthon marad és nem csavarog el többé a nagy világba.

— Hát ezt helyesen fogja tenni. De mondja csak nemzetes uram, hogyan van meg ön ottan Kamocsán a kálvinistákkal?

— Nagyon jó barátságban élünk és a vallás miatt sohasem viszálykodunk egymással.

— Szeretem ezt hallani. Mert az a helyes, hogy az egyik magyar ne csak felebarátja, hanem a testvére is legyen a másik magyarnak, ha ez a másik más hiten van is.

Ezután Ő Eminentijája Csölle Mátét szólította meg.

— Te vagy a Csölle Máté? — Ennek a barátának és a Juliskának az apja?

— Igen kegyelmes uram, az vagyok és kegyelmes Eminentiadnak hűséges jobbágya.

— Hallom, hogy te bankár is vagy és hogy kökorsókba rakod és elásod az aranyakat. Ha majd megszorulok: remélem, hogy kiségitesz egy kis kölcsönnel.

— Kegyelmes uram, — dehogy vagyok én bankár, csak rám fogják, azért mert megbecsülöm a poltúrát. Ennek pedig az a természete, hogy csak ott marad meg és ott fiadzik, ahol megbecsülik.

— Azt is hallom, hogy szakács vagy és nagy latinista. És hogy latinul babonázod meg a fazekekát. Hogyan is babonázod? ... Fortáte, — formáte?

— Jaj kegyelmes uram, bizonyosan a fiam áztatott el így!

— Csak te ne bánts d a fiadat. Örülhetsz, hogy olyan fiad van.

— Hiszen kegyelmes uram tudom, hogy ész dolgában rám ütött. Örülök is neki különösen azért, hogy kegyelmes Eminentiád is hasznát veheti. De még jobban örülnék neki, ha barát nem volna.

— Ne fájjon az neked! — A fiad jó úton van, nem kell róla búsulnod. Inkább arról beszélj, hogy hogyan jöttél ki azokkal a menyasszonyokkal? Sok galibát csináltak-e?

— Nagyon féltém tőlük kegyelmes uram. Azt hittem, hogy nem bírom ki annyi asszony néppel. De azután nagyon megkedveltem őket, mert nagyon helyesek voltak és mindig szépen kijöttünk úgy, hogy ők parancsoltak, — én meg öreg létemre szót fogadtam.

— Látom Máté gazda, hogy egész jó filozófiával fogod föl az életet. Csak maradj továbbra is ilyen rendes életű, kötelességtudó, istenfélő és emberbecsülő, igaz ember, amilyen eddig voltál és adj jó példát ezeknek a fiataloknak itt.

— Kegyelmes jó uram megfogadom a parancsát, holtomig hűséges jobbágya leszek és hála szívvel köszönöm, hogy boldogokká tette a gyermekeimet és engem is nagy kegyességével.

Ezzel Ő Eminentiája hátra lépett jelezve azt, hogy az audiencia véget ért s ezekkel a szavakkal bocsájtotta el a tisztelgőket:

— Most már menjetek az Isten nevében kedves gyermekeim. És jobb kezével keresztet vetve feléjük áldást adott nekik ezekkel a szavakkal:

— Isten áldása legyen rajtatok és a Nemes soron!

Az áldás alatt valamennyien letérdeltek,

azután nagy boldogsággal a szivükben eltávoztak.

Így folyt le az új jobbágyok hódoló tisztelgése a földesuruknál.

A hercegprímásra valamennyien igen jó benyomást tettek. Ő Eminentiája nagyon jó kedvében volt a kihallgatás egész lefolyása alatt. És ez a kihallgatás nem volt szórakoztató időtöltése a hercegprímásnak, — hanem csak egyik jelenete és megnyilatkozása azon atyai jóindulatnak, amellyel jobbágyai iránt viseltetett s amely miatt a jobbágyai gyermeki bizalommal és szeretettel ragaszkodtak hozzá.

Amint a kihallgatás részletein elgondolkozva fogadótermének ablakánál megállott: látta, hogy a négy házaspár és utánuk a két öreg között Judit kisasszony a pusztá nagy udvarán keresztül az ispán lakása felé tartott. Gyönyörködve szemlélte őket és ajkairól önkéntelenül két felfohászkodás szállott el:

— Istenem! de szép emberfajta ez a magyar!

— Istenem! köszönöm neked azt a kegyelmet, hogy ezeket boldogokká tehettem!

A Juci nénit és Egyed urat az a nagy megtiszteltetés érte, hogy a hercegprímás a saját asztalához hívta meg őket ebédre.

A többieket jó ebéd várta az uradalmi ispánnál.

Ebéd után az ispán megmutogatta nekik a szőlőt, a présházat, az istállókat és a pusztá egyéb megnéznivalóit. Azután kocsira ültek, boldogan tértek haza, az édes otthonba, a Nemes-sorra.

És boldog életet éltek ott. A hercegprímás áldása megfogant rajtuk.

XVIII. FEJEZET.

Utolsó ecsetvonások.

Ha az előbbi fejezet után azt írtam volna oda, hogy: „Vége”, — nagy hibát követtem volna el. Történetünk képe nem volna teljes és engem örökre bántott volna a lelkiismeret, hogy vétkeztem a költői igazság ellen. És a szives olvasó is, aki végig olvasta ezt a könyvet és megismerte ennek a történetnek szereplő alakjait, — méltán kérdőre vonhatott volna, hogy:

— Mi lett a sorsa Barkó Judit kisasszonynak? A gondos nevelőanyának és a félelmetes sárkánynak?

— Mi lett a további élete-folyása Gábornak, a barát fráternek, a hercegprimás hűséges szolgájának? Az igaz szívű, jó barátnak, aki annyit küzdött a barátjainak boldogságáért?

— És a titkok tudója, a hírek vivője és hozója, az eleven telefon, a derék Manyákné vajjon hová lett? — Ugyan mi lett vele?

Erre a három kérdésre csakugyan elmulasztatlan kötelességem megfelelni. Mert ez a három érdemes alakja ezen történetnek, mint Banquo szelleme folyton megjelenne előttem és szemrehányó tekintettel nézne rám, hogy ha nem is gyilkoltam meg őket, de nem méltattam érdemük szerint és elhanyagoltam őket.

Hogy ez a szemrehányás ne érhesse, hogy a szives olvasó se vonhasson kérdőre s a lelkiismeretemet is megnyugtassam és történetünk képen se maradjanak hézagok: röviden elmondom továbbí történetüket.

*

Barkó Judit kisasszony.

Juci néni a lakodalom utáni napon összecsmagolta a holmiját, megköszönte Csölle Máté szivességét és a saját kocsiján, amely eljött érte, Manyáknéval együtt hazament Pogrányba.

Sok elrendeznivaló várt ott reá, de a sok munka dacára ő is úgy volt, mint Csölle Máté: nem találta a helyét a saját házában. Hiszen elszállottak onnan az ő kedves galambjai. Nem látta a kedves arcukat és nem hallotta a beszédjük muzsikáját és a daluk csattogását. Nem is bírta ki sokáig Pogrányban. Egy hónap múlva összeszedte magát és a házat Manyákné gondjaira bízva visszament Ujvárba.

Nagyon jó helye volt ott. Mind a három nevelt gyermekének házában külön szobája volt szépen, kényelmesen berendezve. Ezt a szobát már az építkezéskor az ő számára tervezték és nagyon szivesen látták őt, mert ha olyan anyósféle volt is: nem avatkozott bele semmibe és segített mindenben, amiben tudott. Nem is unta meg magát és őt se unhatták meg, mert felváltva egyik héten a Klárikáéknál, a másik héten a Katicáéknál, harmadik héten az Imrééknél lakott.

Sokszor eszébe jutott neki a lakodalom és néha az is, hogy Bodonyi, az uradalmi ügyész, mennyi figyelmességgel vette őt körül. Kedves is volt neki ez a figyelmesség. Hiszen nincsen nő a világon, aki a férfinak tiszteletteljes és korrekt

hódolatát zokon venné. De nem tulajdonított ennek semmi fontosságot és az ügyész úr minden figyelme ssége és rokonszenves volta dacára közönbös volt elötte.

Ujvárba érkezése után másnapon, amint Ozoróvszkyék udvarán körüljárt, egy ismerős hang köszöntött rá a kapu fölött az utcáról.

— Jónapot kívánok Judit kisasszony! Kezét csókolom! Mikor érkezett meg?

Bodonyi ügyész volt, aki lóhátról köszöntötte őt. Naponként délelött, amikor a munkája engedte, lovagolni szokott egy órát s akkor éppen erre vette az útját.

— Jó napot, szólt meglepetve Juci néni. Tegnap érkeztem meg.

— És hogyan van? — Meddig marad itt Ujvárott?

— Azt hiszem, hogy jó sokáig, legalább is hetekig.

— Örülök ennek, mert majd tiszteletemet tehetem. Most nem is alkalmatlankodom tovább. — kezeit csókolom. — Elköszönt, megsarkantyúzta a lovát és tovább folytatta lovagló sétáját.

Még aznap délután szép kamélia csokrot hozott Judit kisasszonynak egy urasági hajdú. A csokor mellett egy levélke is volt, amelyben Bodonyi holnap délelöttre bejelenti a látogatását.

Másnap délelött Bodonyi Miklós gálába öltözve csakugyan megjelent Judit kisasszonynál és megfelelő rövid bevezetés után megkérte őt, hogy legyen a felesége.

— Hová gondol kedves Bodonyi! — mondotta — Judit kisasszony nagyon meglepődve. Én már régen letettem arról a gondolatról, hogy férjhez menjek. És ha régebben nem tettem: semmi értelme nem volna, hogy most megtegyem. Ajánlata megtisztelő reám s nem is akarnám önt

megbántani, de nem válaszolhatok mást, mint azt, hogy kívánságát nem teljesíthetem.

— Eddig más célja volt az életének, ami csakugyan akadályozta, hogy férjhez menjen. Ez az akadály most már megszűnt. Most már gondolhat és kell is, hogy gondoljon saját magára is.

— Jól tudom ezt s megvallom azt is, hogy ajánlata váratlan volt s meglepett engem, mégis nem elhamarkodva, hanem megfontoltan mondom nemet.

— Nézze Judit kisasszony, — én sem elhamarkodva és én is megfontolva kértem meg a kezét. Nem akarom az igenlő válaszra erőszakolni, csak arra kérem, hogy egy kicsit hallgasson meg.

— Én már húsz év előtt megnősülhettem volna. Nem vagyok ellensége a házasságnak és nem is volt az a szándékom, hogy agglegény-sorban éljem le az életemet. Sok kedves nővel találkoztam, de egyik sem volt rám olyan hatással, hogy a kezébe tettem volna az életsorsomat.

— Kegyednek élettörténetét már régebben hallottam s megvallom, hogy kíváncsi voltam kegyedre. A lakodalmon megismerkedtünk s azóta én mindig kegyedre gondoltam és arra az elhatározásra jutottam, hogy ha meg tudom nyerni a vonzalmát: kegyednek a kezébe bizalommal leteszem az életem sorsát. Kegyednek oda adom a szabadságomat, a nevemet, a hűségemet és mindenemet. Ez az én hódolatom.

Judit kisasszony nagyon meg volt hatva és közbe akart szólni, de Bodonyi nem hiába, hogy ügyvéd volt, nem engedte szóhoz jutni.

— Ne szakítson félbe. És ne féljen, hogy szerelmi vallomással a terhére leszek. Csak azt akarom még mondani, hogy ha huszonöt évvel fiatalabb volnék: évekig is várnék, a nyomában járnék és szolgálnék kegyedért, mint Jákob szolgált a Ráchelért, csakhogy a szivét megnyerjem. De

nem tehetem ezt, mert a napokban betöltöttem az ötvenedik évemet. Hosszú udvarlásra nekem már nincs időm. Most kosárral távozom kegyedtől, de nem nehezteléssel. Nem tudok és nem akarok belenyugodni abba, hogy kegyed eltűnjék az életemből. Azért mához három hónap múlva el fogok jönni és meg fogom ismételni a kérésemet. Addig is legyen irántam barátsággal — s ha eközben találkozunk: ezt a kérdést nem fogjuk érinteni.

Ezzel Bodonyi kezét csókolta és eltávozott. Juci néni pedig magára maradván nagyon elégedetlen volt önmagával. Nem az bántotta, hogy nemet mondott, hanem az, hogy nem juthatott szóhoz. Különös ember lehet ez, gondolta magában. Még csak beszélni sem hagyja az embert. A világért sem vallotta volna be önmagának, hogy az az ember imponál neki.

A három hónap hamar elszaladt. Néhányszor találkoztak ez alatt és a találkozás nem volt kellemetlen Juci néninek. Az uradalmi hajdú pedig nagyon gyakran vitt szép virágcsokrot a Nemes-sorra. Mit tehetett mást, — elfogadta a virágcsokrot, mert nagy gorombaság lett volna azt visszaküldeni. Azzal a szofizmával áltatta magát, hogy a nőt csak a virág kötelezi, amit ő ad és semmire sem kötelezi az, amit elfogad.

A kitűzött napon Bodonyi Miklós pontosan megjelent Judit kisasszonynál. Ez egészen felkészülve várta őt.

Ennél a második kérsnél a szerepek teljesen megváltoztak. Most már Bodonyi úr nem jutott szóhoz s amikor közbeszólni akart, — Judit kisasszony erélyesen leintette őt.

Nagyon bőven kifejtette és megindokolta az álláspontját és újra azt mondta, hogy: nem! és nem!

Szerencsére Bodonyi Miklós nagy emberis-

merő volt. Tudta, hogy a nő igen sokszor mond nemet, — akkor is, amikor igent szeretne mondani. És nem volt az az ember, akit ez a második kosár leütött volna a lábáról. Egész nyugodtan és komolyan csak ezeket mondotta:

— Kedves Judit kisasszony! Kegyedből nagy-szerű ügyvéd lett volna. Nagyszerűen tudná védeni annak az embernek az ügyét is, akinek nincs igaza. Nem akarok kegyeddel vitatkozni, csak arra kérem, hogy legyen szíves engem mához egy hónap múlva fogadni. Ma december 15. van. Január 15 a farsang elejére esik és a farsang rövid lesz. Legyen szíves magát addig elhatározni, hogy az esküvőt még a farsangon megtarthassuk.

Ezzel a választ be sem várva kezét csókolt és eltávozott, — a legnagyobb zavarban hagyva Judit kisasszonyt.

— Rettenetes egy ember ez, — mondotta magában Juci néni. Másodszor kosarazom ki és föl se veszi, sőt olyan vakmerő, hogy már az esküvőről is beszél. Nos hát jusst se fogok neki igent mondani! Jusst se!

Judit kisasszony a karácsonyi ünnepeket és a Szilvesztert még Érsekújvárott töltötte, de aztán összeszedte magát és elutazott Pogrányba. Egy levelet adott át az Imrének, akinél legutóbb lakott, hogy ha majd a Bodonyi 15-én keresni fogja őt: adja át neki a levelet.

Pogrányban a nagy lakásban egyedül járt-kelt Judit kisasszony és nem érezte jól magát. Sokszor megjelent előtte Bodonyi Miklósnak fér-fias, becsületes arca, amely az első perctől kezdve rokonszenves volt neki. Sokszor kételkedett abban is, hogy helyesen cselekedett-e, amikor ide jött és kitért, jobban mondva megszökött a harmadik találkozás elől. De elnémította magában ezt a kérdést és rádísputálta magára, hogy mégis helyesen cselekedett.

Január 15-én cudar, zimankós, téli idő volt. A szél csakúgy söpörte a havat és a hideg csakúgy vágta az ember arcát.

Délelőtt a kutyák egyszerre csak nagy csaholásba kaptak az udvaron. Mátyás kitérte a kaput és egy könnyű szán erős csengéssel, behavazott utassal bejárt az udvarra és megállott a veranda előtt. Manókné ijedten szaladt ki s azután rozzant be a lakásba és jelentette Judit kisasszonynak, hogy vendégek jöttek.

Hogy valami úr jött, de nem tudja, hogy ki csoda, annyira be van burkolódzva a bundába.

Rövidre rá erős kopogás és kinyílt az ajtó. Judit kisasszony majdnem összeesett, amikor a hidegtől kivörösödött arccal előtte állott Bodonyi Miklós.

— Bodonyi maga? maga Ide jött utánam ilyen ítélet időben?

— Igen kegyedért jöttem és elmennék a hetedik vármegyébe is ilyen ítélet időben!

— Pedig hát hiába!

— Ne mondja kedves Judit! Nem hiába. Azért jöttem, hogy egyszer már megmondjam . . . hogy én téged véghetetlenül szeretlek és érzem azt, hogy egy kicsit te is szeretsz engem. Miért némitod el a szived szavát? Hiszen te nem előlem menekültél Pogrányba, hanem a saját szived elől! No mond, mond ki azt az egy szót, hogy: igen!

— Engedje el a kezemet, lássa nem tudom . . .

— Dehogyan nem tudod! Hát ha azt nem tudod, akkor csak azt az egy szót mond, hogy . . . Miklós.

— Miklós . . . Miklós! . . . hiszen maga egy erőszakos ember! Ha a középkorban élnénk: maga, mint valami rabló lovag, képes volna engem elrabolni . . .

De többet már nem mondhatott Judit kisasszony.

szony, mert Bodonyi Miklós átkarolta és úgy csókolta őt, hogy szóhoz nem juthatott.

Estére megtartották Cillyéknél az eljegyzést, a farsangon pedig Érsekújvárott az esküvőt és Judit kisasszony soha sem bánta meg, hogy ki-mondotta azt az egy szót, hogy: Miklós.

Bodonyi Miklósnak nagyon tekintélyes hivatala volt. Ő vezette az úriszéket és ő intézte el második fokon az érsekújvári városbíró és a tanács által elbírált és megfellebbezett ügyeket. A hivatala és a szép lakása is a mostani Simor-intézet házában volt. És azon az udvaron gyülekeztek és vártak a sorsukra a beidézett peresfelek, vádlottak és tanúk, — ahol most az óraszünetek alatt az elemi-iskolás, magyar leánynövendékek zsvivajognak és játszadoznak.

Barkó Judit minél jobban megismerte, annál jobban megszerette az urát és egészen boldog volt az oldala mellett, mert a férje valóban kedves, jó ember volt és valósággal a tenyerén horzotta őt.

Néhány hónappal az esküvőjük után, amint a férjével a társalgó szobában beszélgettek, egy hintó állott meg a házuk előtt és egy katonatiszt, meg egy fiatal hölgy szállott le. Látogatóba jöttek hozzájuk.

— Nemzetes nagyszasszony, szólta a katonatiszt, — egy császári kapitány, — talán nem ismer reám, azért engedje meg, hogy bemutassam magam és a feleségemet: Tapody Gyula vagyok és a feleségem Zátkory Melánia bárónő.

— Megismertem önt kapitány úr és üdvözölöm kedves nejét is. Ez itt az uram, Bodonyi Miklós uradalmi ügyész. Méltóztassék helyet foglalni. Ezekkel a szavakkal fogadta a látogatókat.

— Vezekelni jöttem, — mondotta a kapitány, — az miatt a léha és csúnya tréfa miatt, amit évek előtt a nagyszasszony és a hugai ellen elkövettem,

amikor úri házukba be akartam magam kvártélyozni.

— Különös eset volt az igaz, de én már jóformán el is felejtettem, mondotta Bodonyiné.

— Én nem felejtettem el és mindig szégyenlettem magamat önmagam előtt, valahányszor eszembe jutott. S a feleségemnek, mielőtt megkértem őt, meggyóntam legénykoromnak ezt a léha foltját. Ő kikötötte, hogy utólag bocsánatot kérjek. Ezért jöttünk nemzetes nagyasszony. Azért az illetlenségért ünnepélyesen bocsánatot kérek.

— Szívesen megbocsájtok. Viszont kérem felejtse el ön is, hogy akkor annyira elragadtattam magam.

— Igaz, hogy nagyon keményen rám replikázott, de meg is érdemeltem.

— Nekem az az erkölcsi hasznom volt abból, hogy félték tőlem az emberek és meg voltunk kimélve a tolakodó látogatóktól. Mert nagyon hamar híre ment, hogy milyen sárkány vagyok én. Csak ez a jó ember, az uram mert közeledni hozzám. Persze nem tudta, hogy én vagyok a sárkány.

— A kedves hugaitól is szeretnék bocsánatot kérni. Hol vannak azok? — kérdezte a kapitány.

— Itt vannak férjnél, két telkes gazdánál. Egész regény az élettörténetük, de hosszas volna azt elmondani. Csak arra kérem, — ne menjenek most hozzájuk. Mindegyiknek kis babája van, ilyenkor az asszonyok nem szeretik, ha a rokonságon és bizalmas ismerősökön kívül mások is meglátogatják. Majd átadom a bocsánatkérését. És biztosítom önt a bocsánatukról.

Egy ideig még maradtak és elbeszélgettek. A fiatal kapitányné helyes asszonyka volt, — örült azon, hogy a férje ezt a legénykori hibáját így jóvátette. Kedvező benyomást keltett Tapody

és a felesége és ők is kellemes érzéssel távoztak Bodonyiéktól.

Juci néni azután elmesélte az urának, hogy milyen esete volt ezzel a Tapody kapitánnyal és hogy az miatt hívták őt azután sárkánynak.

Az ura megölelte és összecsókolta őt ilyen kedveskedő szavakkal:

— Maga édes asszony! Maga az én kedves, kezes sárkányom! Drágicám! Maga édes asszony!

*

Csölle Gábor a barát fráter.

A Szent-István pusztai tisztelgés után Gábor még két napig az édesapjánál maradt, — azután búcsút vett tőle, a hugától és a barátaitól és visszament Pozsonyba.

Itt hozzáfogott a rendes munkához, de nem volt öröme benne. Nagy ürességet érzett a lelkében. Hiszen azt a célt, amiért éveken át küzdött és ami egészen betöltötte a lelkét, — már elérte. Barátjainak a boldogságát már kiküzdötte. Miért küzdjön tovább? — Mi legyen az élete célja? Ez a kérdés merült fel a lelkében és nem tudott arra választ találni. — Ekkor jutott eszébe saját maga és szinte félelemmel gondolt a maga jövőjére. — Mert attól a céltől, amihez gyermekifjú korában szegődött, hogy szerzetes legyen, lelkében és érzelmeiben nagyon eltávolodott. Érezte, hogy ő már nem tud jó szerzetes lenni, — a szerzetesi élet nem elégíti ki a lelkét, pedig ezen megkezdett életpályáról nem lehet letérnie.

A lelki meghasonlás egyre jobban erőt vett rajta s az azelőtt életvidám, erős akaratú, barátságos természetű ember egészen tétova, magába zárkózott és állandóan szomorú emberré lett.

Észre vette rajta a környezete ezt a lelki elváltozást s eljutott ez a hercegprimás fülébe is.

Ő Eminentiaja azt gondolta, hogy talán a mostani munkaköre nem elégíti ki őt és berendelte őt a jószágigazgató irodájába. Ott az uradalmainak minden ügye összefut, — az majd érdekelni fogja őt s ebben az új munkakörben visszanyeri majd előbbi életvidámságát.

Fél esztendeig dolgozott ott Gábor. Szorgalmasan, pontosan és hibátlanul végezte a munkáját, de a kedélye csak nem vidult fel.

Mikor Ő Eminentiaja jószágigazgatójától erről értesült: áthelyezte Gábort a saját kancelláriájába. Ő fogalmazta ott és szép írásával kiállította az egyháznemesi adományleveleket s egyéb okmányokat és vezette az egyháznemesi ügyek a „Praediália” könyveit. Szép munkakör volt ez, de Gábor ott is hallgatag és szomorú ember maradt.

Eközben Ő Eminentiaja néhányszor maga elé hívatta és maga is meggyőződött arról, hogy a barát már nem a régi ember többé, hogy már nem tud vidáman és ötletesen elbeszélni és hogy már heurékázni is elfelejtett.

Talán elvesztette hivatását a szerzetesi élethez és bántja őt, hogy benne van a rend kötelékében? — gondolta Ő Eminentiaja és megvizsgálta a szerzetesrendhez való viszonyát. Ez a vizsgálat azt a meglepő eredményt derítette ki, hogy Gábor az egyszerű fogadalmat se tette még le. Abban az időben kellett volna letennie, amikor első ízben járt el, mint futár. Azóta többnyire a primási udvarban tartózkodott s a rend nem látta jónak és szükségesnek, hogy őt a fogadalom letételére bocsássa. Csak mint novicius szerepelt a fráterek sorában. Minősítő táblázatán pedig a jó tulajdonságai felsorolása mellett az a két kevésbé ajánló megjegyzés volt: „extraneus” és

„vocatio minima”. Ez azt jelentette, hogy a renden kívül teljesít szolgálatot és hogy a hivatása igen csekély.

A rend tehát bármikor elbocsáthatta Gábort és csak azért tűrte meg, mert a hercegprimásnál tett szolgálatokat; maga Gábor pedig fogadalomszegés nélkül kiléphetett a rend kötelékéből.

Egy évvel történt a lakodalom után, hogy a hercegprimás maga elé rendelte Gábort.

— Te barát, így szólt hozzá, — téged valami bánt, mond meg — mi a bajod?

— Kegyelmes uram elégedetlen vagyok a helyzetemmel és önmagammal, de közelebről nem tudom megmondani, hogy mi a bajom.

— Hát megmondom én. Harmadéve, amikor az apáddal kint dolgoztál a földeken, olyan voltál, mint a virgonc csikó, — most pedig olyan vagy, mint a száraz beteg, vagy mint akinek a vérét vették. Az a bajod neked, hogy téged az *érsekujvári föld húz haza*.

— Menj te haza! és légy földművelő! Ott vissza fogod nyerni a lelked egyensúlyát. Itt van az elbocsájtó leveled a provinciálistól. Nem követsz el bűnt, ha elhagyod a szerzetet. Itt van az urbáriumod. Egy fél telket adok neked és egy portát a Nemes-soron. Építsd fel ott a házat és ehhez megkapod azt a segítséget, amit a kuruc barátaid kaptak. — Élj boldogan a barátaid között.

Gábor a térdeire rogyott, a meghatottság annyira elfogta, hogy néhány pillanatig szó nem jött az ajkára. Azután is csak megszaggatott szavakkal tudta kifejezni a háláját.

— Óh én kegyelmes jó uram!... Kegyelmes Eminentiád tekintetének látnoki ereje van.... Belelát lelkem legtitkosabb rejtekébe... Most tudom és érzem magam is, hogy csakugyan az a bajom, hogy az apai porta húz haza. Nem tudom én a hálámat méltó szavakkal kifejezni. Óh meny-

nyire igazuk volt azoknak a menyasszonyoknak, amikor azt írták, hogy kegyelmes Eminentiadat arra szemelte ki az Úr Isten, hogy a kegyelmeinek és áldásainak osztogatója legyen! Mélységes hálával fogadom és köszönöm nagy kegyességét és megfogadom, hogy örökre háládatos és hűséges jobbágya leszek.

— Kelj föl Gábor fiam, mondotta megindultan a hercegprímás. Kegyelemben bocsájtalak el! Az Isten áldása legyen rajtad! Menj Isten nevében!

Gábort mintha kicserélték volna. A vidámsága, az életkedve egyszerre visszatért. Még aznap elbúcsúzott Pozsonyban mindenkitől — s másnap korán reggel elindult és boldogan sietett haza Érsekújvárba.

— Apám... Édesapám!.. Itthon vagyok, szabad vagyok... gazda leszek! Ezekkel a szavakkal borult az apja nyakába.

Az öreg Máté nem tudta, hogy mi lelte a fiát. Csak amikor az megmagyarázta neki az egészet, — akkor értette meg nagynehezen és akkor olyan nagy lett az öröme, hogy azt sem tudta mit csináljon.

— Lacáné! Lacáné! Hol van már! Jöjjön hamar! Menjen a várba! Vegyen tizenkét darab nagy viaszgyertyát, a legszebbet, a legdrágábbat. Vigye el a barátokhoz, mondja meg a főtisztelő pater gvárdiánnak, hogy tiszteltetem és kéretem, hogy mondjon egy nagy misét az Isten dicsőségére. És adja oda a misére ezt a két aranyat. És azt is mondja meg, hogy küldje a sekrestyést egy szekérrel, mert én már régebben nem adtam semmit a zárdának, azt most meg akarom adni. Azután szaladjon a Nemes-sorra. Mind a négy gazdának mondja meg, hogy estére itt legyenek mind a négyen feleségestől vacsorára. Mert nagy

öröm van nálam, haza jött a Gábor fiam! No szaladjon már Lacáné!

Lacáné elrohant. Az öreg Máté és a fia boldogan beszélgettek és tervezgettek, hogy hogyan fognak ők, most már egész helyen, vagyis négy fertályon gazdálkodni. Este pedig ott voltak a barátai feleségestül együtt. Nagy örömmel ünnepeltek meg Gábor hazaérkezését.

Másnap Gábornak az volt az első dolga, hogy elment a Pataky magyar szabóhoz és három rend gazdaruhát rendelt, — egy dologba valót, egy közönséges ünneplőt és egy díszeset ezüst gombokkal és ezüst csattokkal. A közönséges ünneplőnek szombat estére készen kellett lennie. Készen is lett.

Vasárnap reggel Gábor lóra pattant és elvágatott Kamocsára.

És itt Kamocsán derült ki, hogy nem csak az érsekujvári föld vonzotta Gábort, hanem egy titkos érzés is, amit évek óta szívében rejtegetett és amiről mint barát fráter beszélni nem mert.

Az öreg Egyed és az ifjú Egyedék is, — mert az elmúlt farsangon ifjú Egyed János oltárhoz vezette Kapronczay Esztikét, — nagyon szívesen fogadták és gratuláltak neki, amikor elmondotta, hogy már nem barát többé, hanem ő is érsekujvári telkes gazda. Elbeszélgettek egy darabig, majd azt mondotta Gábor, hogy a bírónál van teendője és engedelmet kért, hogy a lovát addig is beköthesse.

Gyöpös Csapó Benedek bíró alig ismert rá Gáborra, de azután annál jobban örült neki, mikor megtudta, hogy Gábor most már érsekujvári telkes gazda.

— Valami bizalmas dolgot szeretnék megtudni bíró úr, — kezdette a beszélgetést Gábor. Mondja csak, mi az oka annak, hogy Pethes Ma

riska mindedig nem ment férjhez? — Talán nem volt megfelelő kérője?

— Dehogyan nem volt, — volt biz annak több is és mind hozzáillő. Mert derék, szorgalmas és jó magaviseletű leány. Mind kikoszarozta. Senki sem tudja, hogy miért. Azt találgatják a népek, hogy bizonyosan vár valakire.

— Szeretnék vele beszélni. Messze laknak? — kérdezte Gábor.

— Nem laknak messze. De nézze csak öcsém, éppen itt van egy írás az édesanyja részére. Majd elüzenek a lányért, hogy jöjjön és vegye át.

— Nagyon köszönöm bíró úr. Ez nagyon jó lesz. Kérem legyen szives érte üzeni.

A kisbíró elment a Pethesékhez és Pethes Mariska, a kis pösze, csakhamar jött is a falu háza felé.

Szép termetű, szép arcú, helyes lány volt. Csak az arcán mintha valami fátyol lett volna, valami lebké bánatszövegetből.

Nagyot dobbant a leány szive, mikor a bíró szobájában meglátta Gábort. És pirosság szökött két halavány orcájára, amint Gábor köszöntötte őt.

Hamar átvette az írást, illedelmesen köszönt és eltávozott.

Gábor utána sietett és az utcán utána szólt:

— Mariska! Pethes Marcsa! — állj meg egy szóra!

A lány habozott, de csak egy pillanatig, azután megállott. — Nagy, ijedt szemeket vetett Gáborra s azt kérdezte:

— Mit akar nekem mondani?

— Azt, hogy már nem vagyok barát. Telkes gazda vagyok! Te éretted jöttem, hogy elhívjalak Ujvárra! Eljösz-e velem?

— El! — felelte a lány habozás nélkül.

— És mond csak Marcsa, azért nem mentél férjhez, mert reám vártál?

És a leány becsületesen, határozottan felelte:

— Magára vártam Gábor!

A rövid út elég hosszú volt ahhoz, hogy tisztába jöjjenek egymással. Hiszen két régóta egymásért epedő szív hamar megérti egymást kevés szóból is.

Az ősszel megtartották a lakodalmukat. Csöle Máté gazda boldog volt, hogy helyet adhatott nekik és a menyét csakhamar befogadta a szívébe is.

A következő tavasszal felépítették a házukat a Nemes-soron. Bele költöztek, mint a madár a párjával a megrakott fészekbe.

*

Manyákné.

Barkó Judit az esküvője után feloszlatta a pogrányi háztartását és magához vette Manyáknét szakácsnőnek.

Manyákné pedig, aki teljes életében falun lakott, hamar megszokott az ujbáryi várban.

Nagyon érdekelte őt az úriszék és az igazságszolgáltatás és elég hamar kiismerte mind a kettőt. Olyan fontoskodva hallgatta meg, amint egyik-másik peres atyafi elpanaszolta neki a baját, — mintha csak ő döntött volna benne. Tanáccsal is tudott szolgálni és egy kis protekciót is próbált kijárni az irnok uraknál. Jelentékeny személyiségnek képzelte magát s ez az állapot nagyon tetszett neki. Hiszen már régebben láttuk, hogy az ő egyszerű szíve milyen szívesen törődött a mások ügyével-bajával.

Egy esztendeje szolgált már az ügyész úrnál, amikor az érsekujváryi rezidencia öreg gondnoka és portása meghalt és a Bakos huszár került a he-

lyébe. Mert a Bakos huszárral az a baj történt, hogy egyszer, amint leugrott a bakról, olyan szerencsétlenül ugrott, hogy a bal lába kificamodott a bokájában. Attól kezdve bicegett erre a lábára és huszárnak nem volt többé alkalmas.

Ujvárbán ő viselt gondot a primási rezidenciára. De még az is az ő dolga volt, hogy az uradalmi póstát kezelte.

Ezen hivatalánál fogva Bakos gyakran megfordult az uradalmi ügyész úrnál. Sokszor a Manyákné nyitott neki ajtót és a Bakos portás széme megakadt a Manyáknén. Mert ha ez már nem volt is fiatal, de szemrevaló és korra nézve hozzá illő perszóna volt.

Számító ember is volt a Bakos portás. Elgondolta magában, hogy milyen pompás jó ebédeket, vacsorákat főzne neki és milyen nagyszerűen rendben tartaná az uraság házát ez az életrevaló Manyákné! Neki sokkal jobb dolga és fele annyi gondja és munkája se volna. Ezt így átgondolva, egyre jobban kedveskedett a Manyáknénak.

És mi tagadás benne, — Manyáknénak tetszett a dolog és a daliás Bakos portás is, dacára annak, hogy az egyik lábára egy kissé bicegett. Szívelte apró nyájaskodásait, amelyek egyre gyakoribbak és bizalmasabbak lettek. Mert Bakos portás annyira tüzet fogott és nekilódult, hogy nehéz lett volna őt megállítani.

Ki is rukkolt hamarosan és megkérte a Manyákné kezét. Ez pedig olyan hamar igent mondott, amilyen hamar csak lehetett, nehogy elkészen vele.

Amikor ennyire jutottak, csak akkor jöttek rá arra, hogy egy nagy helyzetbeli akadály van közöttük, amit még el kell hárítani. Az akadály pedig az volt, hogy így pogrányi parasztviselkedésben a Manyákné nem vonulhat portásnének az uraság házára.

Manyákné azon melegiben elmondotta a nagy örömét és a nagy gondját az asszonyának. A nemzetes asszony örült a régi, hű cselédje szerencsájének és hamar segített a gondján. Régebbi ruháiból csináltatott neki öt egész rendes, uras öltözetet és Manyákné átöltözött.

Az uras ruhában pedig Bakos portásnak még jobban kedvére való asszony volt. De még nagyobb lett a boldogsága akkor, amikor Manyákné megvallotta neki, hogy nem megy hozzá egészen üres kézzel, mert 600 tallér megtakarított pénzecskéje is van.

Az esküvőt hamarosan megtartották, egész csöndben, minden feltűnés nélkül, ahogy idősebb korú házasulandókhoz illik. És Manyákné, mint Bakos János portás hitese felesége bevonult az uraság házára.

És boldog volt, nagyon boldog, amikor a népek úgy tisztelték meg őt hogy: portásné téssasszony.

BEFEJEZÉS.

Hagyomány. Való tények. Mese.

A mult század hetvenes éveiben beszélte nekem boldogult édesapám, hogy az érsekujvári Ozoróvszky nevű család Trencsén megyében birtokos, magyar, nemesi család volt és hogy a család egyik őse a kisbirtokát az idősebbik fiára hagyta, a fiatalabbik fia pedig elszármazott Trencsén vármegyéből. Hogy ez azután kuruc katona volt és a Rákóczi-féle szabadságharc után az esztergomi érseknek érsekujvári jobbágya lett és ő lett az őse az érsekujvári, később elágazott Ozoróvszky családnak.

Közhagyomány volt és ma is emlegetik, hogy több érsekujvári gazdacsaládnak, egykori érseki jobbágyoknak, nemes a származásuk és kuruc katona volt az ősük.

A Nemes-sorról pedig azt tartotta a közhit, hogy azt a házsort nemes emberekből lett jobbágyok építették s azon a soron laktak és ezért nevezték el azt Nemes-sornak.

*

Az Ozoróvszky családra vonatkozó hagyományt támogatják az anyakönyvek.

A legrégibb érsekujvári anyakönyv 1685-ből való, abból az esztendőből, amikor a vár a török járom alól felszabadult. A régebbi anyakönyvek a török uralom alatt elpusztultak.

Való tény, hogy az anyakönyvekben a tizenhetedik század végén és a tizennyolcadik század elején az Ozoróvszky családnév még nem fordul elő. De azután egyre sűrűbben szerepel. És az anyakönyvekből megállapítható az is, hogy a ti-

zennyolcadik század végén már több Ozoróvszky nevű család élt Érsekújvárott. Nagyon valószínű, hogy ezek a családok mind a tizennyolcadik század elején Érsekújvárott letelepedett ősnek a lezszármazói.

Egy század leforgása alatt sok változás történt. A családok elágaztak, az egész urbéri telkek részekre töredezték. A régi porták gazdát cseréltek, sőt egyes régi családnevek is megváltoztak.

Boldogult édesapám 1807-ben született. Apja Ozoróvszky Márton, anyja Simon Mária volt. Az ő fiatal korában az Ozoróvszky család eredetéről, nemességéről, a családalapító ősről, ennek kalandjairól és Érsekújvárott történt megtelepedéséről szóló hagyomány még köztudatban volt. Boldogult apám szentül hitt ebben a hagyományban s a férfi korba lépve visszakövetelte és használta régi, igazi nevét és ehhez annyira ragaszkodott, hogy összes gyermekeit Ozoróvszky néven iratta be az anyakönyvbe.

A Nemes-sorról pedig való tény az, hogy az a Rákóczi-féle szabadságharc után és még az érsekújvári várbástyák lebontása előtt a tizennyolcadik század elején keletkezett.

Épült pedig ez a sor a vár bécsi kapujától északra, a széles várárkon túl, a Piritó keleti partja melletti emelkedettebb térségen, keletnek fekvő homlokzattal.

A vár felőli végén volt a régi, Mária nevű temető. Ennek a temetőnek a sarkában épült föl később 1780-ban a ma is meglévő és nagy kegyeletben álló kápolna. Azért ez a házsor csak az északi irányban terjeszkedhetett a később megnyílt, Babka nevű temető felé.

1810. május 9-én nagy katasztrófa szakadt Érsekújvárra. Szélviharos időben tűz ütött ki és az egész város porrá égett. A Canonica visitációban olvasható feljegyzés szerint leégett a város

két temploma is és tornyaikban megolvadtak és lezuhantak a harangok. Ennek a tűzvésznek lángnyelvei és zsarátnokai sok történelmi emléket, ereklyét és becses családi feljegyzést pusztítottak el. A pernyéje és hamuja pedig betemette azokat a nyomokat, amelyek után ezen történet megírása közben kutattam.

A mult század nyolcvanas éveiben elmult maga a történelmi jelentőséget sejtető és a hagyományt őrző Nemes-sor név is. De csak a hivatalos megjelölésből tűnt el akkor, — a közhasználatban azután is még évtizedekig megmaradt. És az érsekujváriak közül az öregebbek még mindnyájan tudják, hogy melyik volt a Nemes-sor.

Akkép tűnt el pedig ez a név, hogy a Nemes-sor előtt létezett nagy üres, homokbuckás, természetlen területet házhelyekké elparcellázták és a Nemes-sorral szemben új ház-sor épült és így utca keletkezett. A mult század végén az utcanevek általános meghatározásakor ez az utca a „Mária-utca” nevet kapta.

*

Ezt a már haldokló hagyományt és ezeket a való tényeket, mint öreg, mohos jegenyéket a folyondár, vagy mint a hárfa húrjait a mélabús dal-lam — befutja a mese.

És ez a mese most útrakél.

És bekopog a magyar házakhoz és a magyar szivekhez. És ahol szívesen fogadják, — ott el-kezd mesélni.

És mesél... mesél... régi, szép, daliás idők-ről, — magyar vitézségről, — kuruc dicsőségről, — kuruc ősökről, — szépséges magyar ősanyák-ról, ... mesél a késő unokáknak.

V é g e.

TARTALOM:

	Oldal
I. fejezet	Temetés a nagymajtényi síkon. A kegyelem, A bujdosás — — — — — 5
II. „	A zsandár — — — — — 23
III. „	Gábor barát Bécsbe megy — — — — — 41
IV. „	Éjjeli audientia — — — — — 50
V. „	Csölle Máté gazda és leánya — — — — — 66
VI. „	A kutyamosó — — — — — 83
VII. „	A megzavart idill — — — — — 100
VIII. „	Boriska akcióba lép. Klárika remekel — — — — — 120
IX. „	„Gábor barát azonnal jöjjön“ — — — — — 144
X. „	Az urbárium — — — — — 158
XI. „	Kopfhammer plebános az aranyakkal és a kánonjoggal. Öröm a Kisfélsonon — — — — — 185
XII. „	A szerelem diadala — — — — — 197
XIII. „	Épül a hajlék — — — — — 225
XIV. „	Négy menyasszony egy portán — — — — — 246
XV. „	A lakodalom — — — — — 263
XVI. „	A Nemes-sor — — — — — 285
XVII. „	A földesúr és jobbágjai — — — — — 293
XVIII. „	Utolsó ecsetvonások — — — — — 314
Befejezés.	Hagyomány. Való tények. Mese — — — — — 333

OSZK

